

1030
1

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ε. ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Δ/Γ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1962

ΣΤ'

89

ΣΥΒ

Περρόνας, Βασίλειος Ε.

Μικ. Παπαχαραλάμης

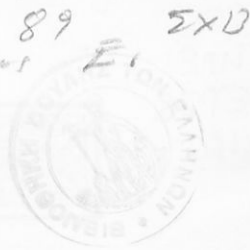
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ
ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ

89 ΣΧΔ
Περσώνιος, Βαλζεντ Ε.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ε. ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1962

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

002
WNE
ET2B
194

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΕΛΛΗΔΟΣ

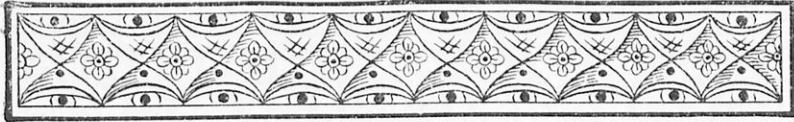
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

BIBΛΙΟΘΗΚΗ ΔΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΜΑΤΟ
οργ. Ξυδ. Δ. Χαρ. Βιβλίου
αδδ. αριθ. εισαγ. 444 του έτους 1973

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία.

Τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Λυτρωτὴν τοῦ Κόσμου καὶ ἀναγνωρίζουν Αὐτὸν ὡς ἰδρυτὴν τῆς θρησκείας των, ὀνομάζεται **Ἐκκλησία**¹.

Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (ἐπομένως) εἶναι ἡ συστηματικὴ ἐκθεσις πάντων ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἱδρυσιν, τὴν ἐξάπλωσιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ζωὴν ἐν γένει τῆς Ἐκκλησίας μας ἀπὸ τῆς ἐμφανισεῶς της μέχρι σήμερον.

Μᾶς διδάσκει δηλ. πῶς ἰδρύθη ἡ πρώτη Ἐκκλησία, πῶς διεδόθη ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ποίας δυσκολίας συνήτησεν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν της, ποία ἡ λατρεία καὶ τὰ ἔθη τῶν Χριστιανῶν, ποῖοι οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ πῶς ἕκαστος ἐζήσῃ καὶ ἔδρασε, πῶς ἐχωρίσθησαν οἱ Χριστιανοὶ εἰς Ὀρθοδόξους, Δυτικούς καὶ Διαμαρτυρομένους κ.λ.π.

2. Ἀξία καὶ χρησιμότης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία εἶναι τμῆμα τῆς ὅλης Ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ μάλιστα τῆς Ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ.

1. Τὴν λέξιν **ἐκκλησία** ἐχρησιμοποιοῦν οἱ πρόγονοι ἡμῶν Ἕλληνες, διὰ νὰ δηλώσουν τὴν συγκέντρωσιν τῶν πολιτῶν (τοῦ δήμου) πρὸς ψήφισιν τῶν Νόμων ἢ λήψιν ἄλλων ἀποφάσεων.

¹Ἐκκλησία λέγεται σήμερον καὶ ὁ Ναός (ἐκ τοῦ ρ. ναίω = κατοικῶ), ὡς κατοικία τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ συνερχόμεθα, ἵνα λατρεύσωμεν τὸν Θεόν.

²Ἡ λέξις τέλος Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ νὰ δηλώσωμεν τὸ σύνολον τῶν χριστιανῶν μιᾶς χώρας ἢ καὶ πόλεως λέγομεν λ.χ. Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας κ.λ.π.

Ο Χριστιανισμός είχε τεραστίαν επίδρασιν εις τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἔκαμε τὰ ἥθη εὐγενέστερα καὶ ἡμερώτερα, ἔδωσε νέαν ζωὴν εἰς τὰς τέχνας, τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει. Ὁ μελετῶν λοιπὸν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πληρέστερον καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀνθρωπότητος.

Διὰ τὸν χριστιανὸν εἶναι πολὺ χρήσιμος ἡ μελέτη καὶ ἡ γνῶσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Διὰ ταύτης σταθεροποιεῖ καὶ ἐνισχύει τὴν πίστιν τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ καθιστᾷ θερμότεραν τὴν πρὸς Αὐτὸν λατρείαν. Δύναται ἐπίσης νὰ ἐννοήσῃ καλύτερα τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν σκοπῶν της. Γίνεται τέλος χρησιμώτερος καὶ ὠφελιμώτερος πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

3. Πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀντλεῖ τὸ περιεχόμενον της ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, εἶναι αἱ ἑξῆς:

- 1) Ἡ Καινὴ Διαθήκη.
- 2) Αἱ ἀποφάσεις (Κανόνες, τόμοι, ὄροι ἢ Σύμβολα) τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῶν Ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας.
- 3) Τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐν γένει συγγραφέων.
- 4) Οἱ νόμοι καὶ τὰ Διατάγματα τῶν Κρατῶν, ἐφ' ὅσον σχετίζονται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ
- 5) Τὰ σωζόμενα διάφορα «μνημεῖα», δηλαδὴ νοαί, εἰκόνες, ἱερὰ σκεύη, τάφοι, ἐπιγραφαί, νομίσματα κ.λ.π. Αἱ τελευταῖαι αὗται λέγονται κωφαὶ ἢ βωβαὶ πηγαί.

4. Διαίρεσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία διαίρεται εἰς τέσσαρας περιόδους:

Α' Περίοδος: Ἀπὸ ἀρχῆς τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (313 μ. Χ.).

Β' Περίοδος: Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ Σχίσματος μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας (313 - 867 μ. Χ.).

Γ' Περίοδος: Ἀπὸ τοῦ Σχίσματος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (867 - 1453).

Δ' Περίοδος: Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι σήμερον (1453 - 1960).

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕΧΡΙ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ
Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΖΩΗ
ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

1. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἰδρυτὴς
τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπεκρά-
τει εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον ἡ εἰδωλολατρικὴ θρησκεία
τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Οἱ εἰδωλολάτραι ἐφαντάστη-
σαν τοὺς θεοὺς των ὁμοίους μὲ τοὺς ἀνθρώπους, εἶχον δὲ ἀποδώσει εἰς
αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα καὶ πάθη (ἀνθρωπομορφισμός).
Τοιαῦται ἀντιλήψεις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὀδηγήσουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς
τὴν ὁρθὴν πρὸς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν πίστιν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν πρα-
γματικῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἠθικοῦ βίου.

Εἶναι ἀληθές ὅτι μερικοὶ Ἑλληνες φιλόσοφοι (Σωκράτης, Πλάτων,
Στωϊκοὶ κ.ἄ.) ἠδυνήθησαν νὰ φθάσουν εἰς καθαρωτέρας θρησκευτικὰς
καὶ ἠθικὰς ἀντιλήψεις, μολονότι ἔζων ἐν μέσῳ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κό-
σμου. Αἱ θεωρίαι των ὅμως δὲν περιεῖχον πλήρεις θρησκευτικὰς καὶ ἠθι-
κὰς ἀληθείας. Μερικοὶ φιλόσοφοι συνετέλεσαν ἴσως εἰς τὸ νὰ κλονίσουν
ἐκ θεμελίων τὴν εἰδωλολατρικὴν καὶ πολυθεϊκὴν θρησκείαν καὶ νὰ κά-
μουν τὸν πολὺν κόσμον ἀδιάφορον πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν θρησκείαν καὶ
σχεδὸν ἄθρησκον. Ὁ Σωκράτης καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι φιλόσοφοι
διετύπωσαν τὴν γνώμην ὅτι μόνον διὰ θείας ἐπεμβάσεως θὰ ἦτο δυνατόν
νὰ διδαχθῇ ὁ κόσμος τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀν-
θρώπων.

Ἐπῆρχε βέβαια καὶ ὁ μικρὸς Ἰουδαϊκὸς λαὸς, ὁ ὁποῖος ἐλάτρευεν ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων τὸν ἕνα καὶ Ἀληθινὸν Θεόν. Εἰς τὸν λαὸν τοῦτον εἶχε δοθῆ, ὅπως γνωρίζομεν, ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, ὁ ὁποῖος περιεῖχε θαυμασίας ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ ἐντολάς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἦτο ἀτελής καὶ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἕνα προετοιμάσῃ τὸν κόσμον εἰς τὴν πλήρη ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθινῆς θρησκείας.

Ὅταν λοιπὸν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν μονογενῆ Υἱὸν του, ἕνα σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἐγενήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου (30 π. Χ. - 14 μ. Χ.) ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας. Τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ περιγράφουν λεπτομερῶς οἱ Εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἤρχισε κατὰ τὸ τριακοστὸν ἔτος τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου του νὰ διδάσκη καὶ νὰ ἀποκαλύπτῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσαντα χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Ἡ διδασκαλία Του ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν θρησκείαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ αἰώνιος καὶ παντοδύναμος καὶ πανάγαθος Θεὸς εἶναι Δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ Πατὴρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι μόνον τῶν Ἰουδαίων· ἐπομένως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὡς τέκνα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδελφοὶ καὶ πρέπει νὰ συνδέωνται μεταξύ των δι' ἀδελφικῆς ἀγάπης. Ἀγάπη λοιπὸν πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἐπεκτεινομένη καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας ἀκόμη, εἶναι τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας Του.

Μετὰ θαυμασμοῦ ὁ κόσμος ἔτρεχε νὰ ἀκούσῃ τὴν νέαν διδαχὴν καὶ ἔβλεπε τὰ θαύματα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς ἀπεδείκνυε τὴν θεϊὰν δυνάμιν Του.

Τὸν θαυμασμὸν ἐπίσης τοῦ κόσμου προεκάλει καὶ ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο τελείως σύμφωνος πρὸς τὴν διδασκαλίαν Του· διότι οὐδέποτε ἡμάρτησεν, ἦτο πλήρης ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον καὶ « δόλος οὐχ εὐρέθη ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ ». Ἐπὶ τρία ἔτη συνεχῶς ἐδίδασκεν εὐεργετῶν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τέλος προσέφερεν ἑαυτὸν θυσίαν διὰ τὴν σωτηρίαν των.

Καλέσας τοιουτοτρόπως ὁ Κύριος ἡμῶν διὰ τοῦ βίου καὶ τῆς διδα-

σκαλίας Του πάντας τους ανθρώπους εις θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνα-
γέννησιν, ἐθεμελίωσε τὴν Ἐκκλησίαν Του.

2. Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἡ ἕδρευσις τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ τὴν Ἀνάστασιν Του ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς παρέ-
μεινεν ἐπὶ 40 ἡμέρας εἰς τὴν γῆν ἐμφανιζόμενος συχνὰ εἰς τοὺς μαθητάς
Του διδάσκων αὐτοὺς τὴν περὶ Ἀγάπης διδασκαλίαν Του. Τὴν 40ὴν
ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο μετὰ τῶν μαθητῶν Του εἰς τὸ ὄρος
τῶν Ἐλαιῶν, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀφοῦ ἐπανέλαβε τὴν ὑπόσχου-
σιν Του περὶ ἀποστολῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἵνα φωτίσῃ αὐτοὺς.

Οἱ ἕνδεκα μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος ἐπέστρεψαν μετὰ τὴν Ἀνάληψιν
εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἤλθον εἰς τὴν οἰκίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἦσαν συγκεντρο-
μένοι καὶ ἄλλοι ὀπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκεῖ ἐξέλεξαν ὡς δωδέκατον Ἀπό-
στολον τὸν Ματθαῖον ἀντὶ τοῦ προδώσαντος τὸν Χριστὸν Ἰούδα.

Δέκα ἡμέρας μετὰ ταῦτα, ἤτοι τὴν 50ὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς Ἀναστά-
σεως, εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν πάντες οἱ Ἀπόστολοι.
Ἐωρτάζετο ἡ μεγάλη Ἰουδαϊκὴ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς καὶ εἶχον
συρρεύσει εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πολλοὶ Ἰουδαῖοι χάριν τῆς ἐορτῆς. Ἐγένετο
τότε τὸ θαῦμα τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον
περιγράφεται ὠραιοτάτα εἰς τὰς **Πράξεις τῶν Ἀποστόλων** (Πρ. Β',
1 - 14, 22 κ. ἑ.):

«Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἦσαν
ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος
ὡσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον, οὗ ἦσαν
καθήμενοι. Καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλώσσαι ὡσεὶ πυρός,
ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἐπλήρωσαν ἅπαντες
Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις, κα-
θὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγγεσθαι αὐτοῖς... Ἦσαν δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ
κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες ἐλλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους
τῶν ἐπὶ τὸν οὐρανόν...».

Ἀκουσθεῖσης τῆς «βιαίας πνοῆς» πλῆθος μέγα συνεκεντρώθη πρὸ
τῆς οἰκίας, διὰ τὴν πληροφορηθῆ τι συνέβαινε. Τότε οἱ Ἀπόστολοι,
τῶν ὁποίων ὁ νοῦς εἶχε φωτισθῆ ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἡ καρδία

εἶχε πληρωθῆ ἀφοβίαις ἐξῆλθον καὶ ἤρμισαν διδάσκοντες τὸν Ἄληθινὸν Θεὸν καὶ ὑμολογοῦντες Αὐτὸν εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ διαλέκτους. Τοῦτο ἐκίνησε τὴν ἀπορίαν καὶ τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. « Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διεπόρουν ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες : τί ἂν θέλοι τοῦτο

Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

εἶναι; Ἕτεροι δὲ γλευάζοντες ἔλεγον ὅτι γλεύζους μεμεστομένοι εἰσὶν ».

Ὁ Πέτρος τότε «σταθεὶς σὺν τοῖς ἑνδεκά», ὠμίλησε πρὸς τὸ πλῆθος μετὰ μεγάλου θάρρους καὶ πειστικότητος: « Μὴ ἀπορεῖτε δι' ὅσα βλέπετε

και ακούετε», τούς εἶπε. «Δὲν εἴμεθα μεθυσμένοι, διότι ἄλλῶς τε εἶναι πολὺ προῦ. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μᾶς ἐφώτισε και μᾶς ἐδῶσε τὴν δύναμιν νὰ κηρύξωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Ὁ Χριστὸς, τὸν ὁποῖον σεῖς ἐσταυρώσατε, ἀνεστήθη μετὰ τρεῖς ἡμέρας και ἀνελήθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὸς μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τοῦ ὁποῖου βλέπετε τώρα τὴν θαυμαστὴν ἐνέργειαν. Μὴ ἀπορεῖτε λοιπόν, ἀλλὰ πιστεύσατε εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν και βαπτισθῆτε εἰς τὸ ὄνομα Του, διὰ νὰ σωθῆτε».

Οἱ λόγοι τοῦ Πέτρου ἐπροξένησαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαόν. Τρεῖς χιλιάδες Ἰουδαῖοι ἐβαπτίσθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην και ἔγιναν Χριστιανοί. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἐορτάζεται μέχρι σήμερον ὡς ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας μας.

3. Οἱ Ἀπόστολοι ἀπειλοῦνται και φυλακίζονται.

Πρ. Ἀπ. Β', (Γ' 1 - 11, Δ' 1 - 21, Ε' 12 - 42)

Μετὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς πρώτης ἐκκλησίας οἱ Ἀπόστολοι ἐξηκολούθουν κηρύττοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ και θαυματουργοῦντες ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, καθ' ἐκάστην δὲ ἠῤῥαξαν ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν.

Μίαν ἡμέραν οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος και Ἰωάννης μετέβαινον εἰς τὸν Ναόν, ἵνα προσευχηθῶσιν. Εἰς τὴν πύλην τοῦ Ναοῦ συνήντησαν ἕνα χωλόν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐζήτησεν ἐλεημοσύνην. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐπικαλεσθεὶς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἐθεράπευσεν, ὁ δὲ πρόφην χωλὸς εἰσῆλθεν περιπατῶν μαζί με τοὺς δύο Ἀποστόλους εἰς τὸν Ναὸν χαιρῶν και δοξολογῶν τὸν Κύριον. Πλήθος κόσμου συνεκεντρώθη περὶ τοὺς Ἀποστόλους και ἤκουε τὴν διδασκαλίαν των. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ Ναοῦ παρακινήθεις και ἀπὸ ἱερεῖς και Σαδδουκαίους συνέλαβε τοὺς δύο Ἀποστόλους, τοὺς ἐφυλάκισε και τοὺς ἔφερε τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐνώπιον τῶν Ἀρχόντων (τοῦ Συνεδρίου). Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἠρώτησαν αὐτοὺς πῶς ἐθεράπευσαν τὸν χωλόν. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἀπήντησε μετὰ θάρρους ὅτι τὸ θαῦμα ἔγινεν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι μὲν ἐσταύρωσαν, ὁ δὲ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

Τὸ Συνεδριον δὲν ἐτόλμησε νὰ καταδικάσῃ τοὺς δύο Ἀποστόλους, διότι ἐφοβεῖτο τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος εἶδε τὸ θαῦμα και ἐδόξαζε τὸν Ἀλη-

θινόν Θεόν. Ἐφῆσαν λοιπόν ἐλευθέρους τοὺς δύο Ἀποστόλους, ἀφοῦ τοὺς ἠπέλιχσαν ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν ἀσπληρότατα, ἂν συνεχίσουν νὰ κηρύττουν τὴν πίστιν πρὸς τὸν Χριστόν.

Οἱ Ἀπόστολοι ὅμως μετὰ μεγαλυτέρου ζήλου ἐξηκολούθουν νὰ διδάσκουν καὶ νὰ κάνουν θαύματα. Πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν προσήρχοντο καθ' ἡμέραν εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστόν πίστιν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν ἤρξανε καταπληκτικῶς. Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἀνησύχησαν καὶ συνέλαβον τοὺς Ἀποστόλους, ἵνα δικασθοῦν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου. Ὅταν τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ στρατιῶται μετέβησαν εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου εἶχον φυλακισθῆ οἱ Ἀπόστολοι, ἵνα τοὺς παραλάβουν καὶ τοὺς ὠδήγησουν εἰς τὸ Συνέδριον, δὲν εὔρον αὐτοὺς ἐκεῖ, ἂν καὶ αἱ θύραι τοῦ δεσμοτηρίου ἦσαν καλῶς κλεισμέναι καὶ οἱ φρουροὶ εἰς τὰς θέσεις των. Κατὰ τὴν νύκτα ἄγγελος Κυρίου ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς φυλακῆς καὶ ἠλευθέρωσε τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβῆ εἰς τὸν Ναὸν καὶ ἐδίδασκον τὸν συγκεντρωθέντα λαόν. Οἱ φύλακες τοῦ Ναοῦ συνέλαβον τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ὠδήγησαν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου.

Τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου ἠρώτησαν τοὺς Ἀποστόλους διατὶ ἐπιμένουν νὰ διδάσκουν με κίνδυνον τῆς ζωῆς των. Ὁ Πέτρος ἀπήντησεν ὅτι διδάσκουν, διότι «πρέπει νὰ πειθαρχῶμεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀνθρώπους», καὶ ὅτι θὰ ἐξακολουθήσουν κηρύττοντες τὸν Ἀληθινὸν Θεόν. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἐξεμάνησαν καὶ ἐσκέφθησαν σοβαρῶς νὰ καταδικάσουν τοὺς Ἀποστόλους εἰς θάνατον. Τοὺς μετέπεισεν ὅμως ὁ Φαρισαῖος νομοδιδάσκαλος Γαμαλιὴλ με τοὺς ἐξῆς λόγους: «ἀπόστητε (ἀπομακρυνθῆτε) ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ ἐάσατε αὐτοὺς· ὅτι (διότι) ἐὰν ἢ ἐξ ἀνθρώπων ἢ βουλή αὐτῆ ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστίν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό, μήποτε καὶ Θεομάχοι εὗρεθῆτε». (Πρ. Ε' 37). Ἀπέλυσαν λοιπόν τοὺς Ἀποστόλους, ἀφοῦ πρῶτον τοὺς ἔδειραν καὶ τοὺς ἔδωσαν τὴν ἐντολὴν νὰ παύσουν διδάσκοντες περὶ τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀλλὰ οἱ Ἀπόστολοι «ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ Συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι· πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν τὸν Χριστόν».

4. Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Ἀγάπαι.

(Πρ. Ἀπ. Δ' 32 - 35, Β' 42 - 47, Ε' 4 - 11)

Οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην ἐκκλησίαν, ἐκάνο-
νσαν τὴν ζωὴν των σύμφωνα μετὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Συνηθροί-
ζοντο καθ' ἑκάστην εἰς ὀρισμέναις οἰκίαις καὶ ἐκεῖ προσήρχοντο, ἐδο-
ξολόγουν τὸν Θεόν, ἤκουον τὴν διδασχὴν τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐτέλουν
τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, συντρώγοντες μετὰ ταῦτα εἰς
κοινὴν τράπεζαν. Αἱ οἰκίαι αὗται ὀνομάσθησαν **Εὐκτήριοι οἶκοι,**
Ἐκκλησίαι ἢ Κυριακά.

Τὸ κυριώτερον γνώρισμα τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν ἦτο ἡ ἀγνότης
τῆς ζωῆς των ἐν γένει καὶ ἰδιαίτερος ἡ ἀγάπη των πρὸς τὸν πλησίον.
Ἐδείκνυον τόσην πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ὥστε ἐφαίνοντο ὡς νὰ εἶχον
μίαν ψυχὴν καὶ μίαν καρδίαν. Ὅσοι ἐκ τῶν Χριστιανῶν εἶχον οἰκίαις ἢ
κτῆματα τὰ ἐπώλουν καὶ ἔδιδον τὰ χρήματα εἰς τοὺς Ἀποστόλους,
οὗτοι δὲ κατέβαλλον ἐκ τοῦ κοινοῦ τούτου Ταμείου τὴν δαπάνην διὰ τὴν
διατροφὴν καὶ τῶν πτωχῶν χριστιανῶν. Ὅλοι οἱ χριστιανοὶ παρεκά-
θηντο εἰς κοινὰς τραπέζας καὶ ἔτρωγον τὸ αὐτὸ φαγητὸν ὡς μέλη μιᾶς
οἰκογενείας, ἐχωρίζοντο δὲ δι' ἀδελφικοῦ ἀσπασμοῦ (**Ἀγάπαι**).

Ὁδὲμία διαφορὰ ὑπῆρχε μετὰ τῶν χριστιανῶν. Οἱ κύριοι ἔτρω-
γον εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν μετὰ τῶν ἄλλοτε δούλων καὶ αἱ γυναῖκες
ἀπέκτειναν τὴν ἀρμόζουσαν αὐταῖς θέσιν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν καὶ κοι-
νωνικὴν ζωὴν.

Ἀξιοθαύμαστος ἦτο ἡ προθυμία τῶν χριστιανῶν πρὸς τὰς ἀγαθοερ-
γίας. Οἱ πτωχοί, αἱ χῆραι καὶ τὰ ὄρφανὰ εὐρισκον ἀνακούφισιν καὶ παρη-
γορίαν χάρις εἰς τὴν χριστιανικὴν φιλάνθρωπίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ εἰδωλο-
λάτραι εὐρισκον περίθαλψιν πλησίον τῶν χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο θαυ-
μάζοντες τοὺς χριστιανοὺς ἔλεγον: «Ἴδετε πῶς ἀγαποῦν ἀλλήλους καὶ
πῶς εἶναι ἔτοιμοι ὑπὲρ ἀλλήλων νὰ ἀποθνήσκουν!» Ὁ κόσμος δὲν εἶχεν
ἴδει ἕως τότε τόσον ἠθικὸν καὶ φιλάνθρωπον βίον.

Τὸ καλὸν παράδειγμα πρὸς ἀγαθοεργίαν τὸ ἔδωκεν ἓνας λευίτης
Κύπριος, ὀνόματι Βαρνάβας. Αὐτὸς ἐπώλησε τὸν ἀγρόν του, χωρὶς νὰ
τὸν ἐξαναρπάσῃ κανεὶς, καὶ ὅλα τὰ χρήματα, ποὺ εἰσέπραξεν τὰ ἔδωκεν
εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἵνα τὰ διαθέσωσιν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Δυστυχῶς ὅμως συνέβη καὶ ἐν θλιβερὸν γεγονός. Ἐνας χριστιανός,
ὀνόματι Ἀνανίας, ἐπώλησε τὸ κτῆμά του καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἀπο-

στόλους ἐν μέρος τῶν χρημάτων, ἐν γνώσει καὶ τῆς γυναικὸς του, λέγων ὅτι αὐτὰ μόνον εἰσέπραξεν ἀπὸ τὴν πώλησιν τοῦ κτήματός του. Ἐνῶ λοιπὸν ἐπερίμενον ἔπαινον διὰ τὴν πράξιν του αὐτὴν, ὁ Ἀπόστολος Πέτρος τοῦ εἶπεν: «Ἀνανία, διατι ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ νοσφίσασθαί ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου;» εἰς τὴν ἐξουσίαν σου δὲν ἦτο νὰ δώσης, ὅσα ἤθελες χρήματα; «Ὅδε ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ». Ὁ Ἀνανίας μόλις ἤκουσεν αὐτὰ τόσον ἐταράχθη ὥστε ἔπεσε νεκρός.

Μετὰ τρεῖς ὥρας προσῆλθε καὶ ἡ σύζυγός του Σαπφείρα καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ — μὴ γνωρίζουσα τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της — ἐψεύσθη ἔπεσε καὶ αὐτὴ νεκρά. Τὸ περιστατικὸν αὐτὸ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Χριστιανούς.

5. Ἡ ἐκλογή τῶν ἐπτὰ διακόνων. Ὁ Πρωτομάρτυς διάκονος Στέφανος καὶ ὁ διάκονος Φίλιππος.

(Πρ. Ἀπ. ΣΤ' 1 - 7 καὶ ΣΤ' 8 - 15, Ζ' 54 - 60 καὶ Η' 5 - 8)

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἠῤῥξανεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Διὰ τοῦτο αἱ ἀνάγκαι τῆς χριστιανικῆς κοινότητος ἐγίνοντο περισσότεραι, ἡ δὲ ἐπιβλέψις εἰς τὰς Ἀγάπας καθίστατο ἐπίπονον καὶ πολὺπλοκον ἔργον. Ἦρχισαν μάλιστα νὰ παραπονῶνται οἱ ἐξ Ἰουδαίων Ἑλληνιστῶν χριστιανοί, ὅτι παρημελοῦντο εἰς τὰς Ἀγάπας αἱ χῆραι καὶ τὰ ὄρφανὰ αὐτῶν. Τὸ ἔργον τῆς ἐπιβλέψεως εἰς τὰς Ἀγάπας εἶχον ἀναλάβει κατ' ἀρχὰς οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι. Διὰ νὰ μὴ ἀπασχολοῦνται ὅμως οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἵνα δυναθῶσιν οὕτω νὰ ἀφοσιωθῶσιν ἀπερίσπαστοι εἰς τὸ κύριον ἔργον των, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ κήρυγμα, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκλεγῶσι μεταξὺ τῶν πιστῶν ἄνδρες ἀξιοὶ καὶ ἱκανοί, οἱ ὁποῖοι νὰ ἐπιβλέπουσιν εἰς τὰς Ἀγάπας.

Οἱ πιστοὶ ἐξέλεξαν ἐπτὰ χριστιανούς πλήρεις πίστεως. Οἱ Ἀπόστολοι ἔθεσαν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἐπτὰ τούτων καὶ προσευχηθέντες μετέδωσαν εἰς αὐτοὺς τὴν θείαν χάριν διὰ τὴν **διακονίαν** (ὕπηρεσίαν) τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνετίθετο εἰς αὐτοὺς. Ἡ ἕκτα-

1. Ἑλληνισταὶ Ἰουδαῖοι ἐλέγοντο οἱ γνωρίζοντες καὶ ὀμιλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Οἱ ἐξ αὐτῶν χριστιανοὶ ἔγιναν φορεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ εἶναι οἱ πρῶτοι συνδέσαντες τὸν ἑλληνισμὸν μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

σις τῶν χειρῶν ἐλέγετο ἑλληριστὶ **χειροτονία** (χειρὰ τείνω) καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκράτησεν ἔκτοτε ἡ λέξις αὕτη πρὸς δήλωσιν τῆς ἀναδείξεως εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Οἱ ἑπτὰ χειροτονηθέντες ὠνομάσθησαν **διάκονοι** καὶ ἦσαν οἱ ἑξῆς: Στέφανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνωρ, Τίμων, Παρμενᾶς καὶ Νικόλαος.

Μεταξὺ τῶν ἑπτὰ διακόνων ὁ Στέφανος διακρίνεται διὰ τὴν σοφίαν

Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

του, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν του. Οὗτος ὄχι μόνον προσεῖλκυσε πολλοὺς εἰς τὴν νέαν θρησκείαν, ἀλλὰ καί, ἐπειδὴ ἦτο πλήρης πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου, ἔκρινε καὶ θαύματα πολλὰ. Συνεζήτει μὲ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπισήμων Ἰουδαίων καὶ ἀπεστόμωνεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀκλονήτων ἐπιχειρημάτων του. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἐμίσησαν διὰ τοῦτο τὸν Στέφανον καὶ κατήγγειλαν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου, μὲ τὴν

κατηγορίαν, ὅτι ἤκουσαν δῆθεν αὐτὸν βλασφημοῦντα τὸν Ναὸν καὶ τὸν Μουσέα.

Συνελήφθη λοιπὸν ὁ Στέφανος καὶ ὠδηγήθη πρὸ τοῦ Συνεδρίου, ἵνα ἀπολογηθῆι. Ἐκεῖ μετὰ θάρρους κατηγορήσε τοὺς Ἰουδαίους λέγων ὅτι πάντοτε ἐφάνησαν ἄδικοι καὶ σκληροὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ. «Τίνα ἐκ τῶν προφητῶν δὲν κατεδιώξαν οἱ πατέρες σας;» τοὺς εἶπε. «Αὐτοὶ ἐθανάτωσαν τοὺς προφῆτας, οἵτινες προεἶπον τὴν ἔλευσιν τούτου τοῦ Δικαίου, οὗτινος προδόται καὶ φονεῖς ἐγίνατε σεῖς οἱ ἴδιοι». (Πρ. Α' 52 - 53). Οἱ λόγοι τοῦ Στεφάνου ἐξώργισαν περισσότερο τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι τὸν παρέδωσαν εἰς τὸν ὄχλον, ἵνα τὸν φονεύσῃ διὰ λιθοβολισμοῦ.

Ὁ ὄχλος ἐσυρεν αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἤρρισε μὲ μανίαν ἐπὶ τὸν λιθοβολῆ. Ὁ Στέφανος, ἔχων ὡς παράδειγμα τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἠύχετο εἰς τὸν Θεὸν νὰ συγχωρήσῃ τοὺς φονεῖς του λέγων: «Κύριε, μὴ στήσῃς εἰς αὐτοὺς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην». Οὗτοι ἦσαν οἱ τελευταῖοι λόγοι του.

Ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρῶτος χριστιανὸς ὁ μαρτυρήσας ὑπὲρ τῆς πίστεως. Ἡ ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 27ην Δεκεμβρίου.

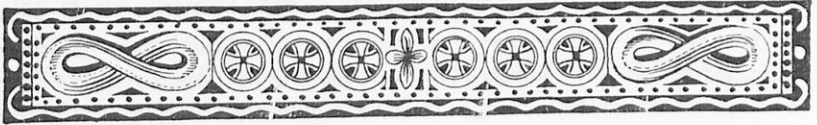
Ὁ Διάκονος Φίλιππος. Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου οἱ Ἰουδαῖοι ἤρριξαν νὰ καταδιώκουν ὅλους τοὺς χριστιανούς. Κατεδιώχθη τότε μεταξύ τῶν ἄλλων καὶ ὁ διάκονος Φίλιππος, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Σαμάρειαν. Ἐκεῖ ὁ Φίλιππος ἔκαμε πολλοὺς ὁπαδούς. Ὅταν οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπληροφόρηθησαν, ὅτι ἡ Σαμάρεια ἐδέχθη τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν ἐκεῖ τοὺς Ἀποστόλους Πέτρον καὶ Ἰωάννην, οἱ ὁποῖοι ἐπιθέτοντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς βεβαπτισμένους μετέδιδον εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ὅταν εἶδε τοῦτο ὁ Σίμων ὁ μάγος, ὁ ὁποῖος εἶχε πιστεύσει καὶ εἶχε βαπτισθῆ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ἐπλησίασε τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς προσέφερε χρήματα, ἵνα δώσωσι καὶ εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν, ὥστε νὰ λαμβάνῃ Πνεῦμα Ἅγιον ἐκεῖνος εἰς τὸν ὅποιον θὰ ἐπέθετε καὶ αὐτὸς τὰς χεῖράς του. Τότε ὁ Ἀπόστολος Πέτρος εἶπεν εἰς αὐτόν: «τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι¹».

1. Ἀπὸ τότε ὅσοι λαμβάνουν μὲ χρήματα ἱερατικοὺς βαθμοὺς λέγονται σιμωνιακοὶ καὶ ἡ πράξις σιμωνία.

Ὁ Φίλιππος ἀπὸ τὴν Σαμάρειαν ἐπορεύθη εἰς Γάζαν. Καθ' ὁδὸν συνήντησεν ἕνα Αἰθίοπα ἄρχοντα, τῆς ἀλλῆς τῆς βασιλείσσης τῆς Αἰθιοπίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδίδαξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οὗτος ἔχει μόνον ἐπίστευσεν ἀλλὰ καὶ ἐβαπτίσθη. Ἐκεῖθεν ὁ Φίλιππος μετέβη εἰς διαφόρους ἄλλας χώρας καὶ πόλεις. Παντοῦ ὁ Φίλιππος ἐδίδαξε μὲ θερμὴν πίστιν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Τὴν μνήμην του ἐορτάζομεν οἱ χριστιανοὶ τὴν 14ην Νοεμβρίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ο λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου καὶ οἱ διωγμοὶ ἐκίνησαν ἀκόμη περισσότερον τὸν ζήλον τῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι διεσπάρησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Συρίαν, διδάσκοντες τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ἐπὶ κεφαλῆς πάντων ἦσαν βέβαια οἱ Ἀπόστολοι. Οὗτοι, ἀφοῦ διηυθέτησαν τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ἀνεχώρησαν βραδύτερον εἰς διαφόρους χώρας τοῦ κόσμου κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον. Εἰς τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους προσετέθη κατὰ θεῖαν κλήσιν καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

6. Ἡ κλήσις τοῦ Παύλου εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

(Πρ. Ἀπ. Η' 1-3 καὶ Θ' 1-31 καὶ IB' 25 ἔξ 26) .

Πρὶν γίνῃ χριστιανὸς ὁ Παῦλος, ὠνομάζετο Σαοῦλ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας καὶ ἐκεῖ ἐσπούδασεν, ἐκμαθὼν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἰουδαίων καὶ μίαν τέχνην, τὴν τοῦ σικηνοποιοῦ.

Ὁ πατήρ του ἦτο ἐκ τῶν Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, εὐπορὸς καὶ φανατικὸς Φαρισαῖος, εἶχε δὲ ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, τὸ ὅποιον διετήρησε φυσικὰ καὶ ὁ υἱὸς του.

Ὁ Σαοῦλ, ἀφοῦ ἐδιδάχθη καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα εἰς τὴν Ταρσὸν, μετέβη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν Ἰουδαϊκῶν σπουδῶν του εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ, πλησίον τοῦ νομοδιδασκάλου Γαμαλιήλ, ἀπέκτησε τελείαν Φαρισαϊκὴν μόρφωσιν καὶ ἦτο πλήρης πίστεως καὶ ζήλου πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Διὰ τοῦτο κατεδίωκε μετὰ φανατισμοῦ τοὺς χριστιανούς καὶ τὸν χριστιανισμόν. Νεανίας ἀκόμη ἔλαβε μέρος εἰς τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου, φυλάττων τὰ ἱμάτια τῶν λιθοβολούντων. Ὅταν δὲ βραδύτερον ἐγνώσθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἔχει εὐρυτάτην διάδοσιν καὶ εἰς τὴν μεγάλην πόλιν

Δαμασκόν, ὁ Σαούλ ἐξελέγη ὡς ὁ πλέον κατάλληλος, ἵνα μεταβῆ ἐκεῖ πρὸς καταδίωξιν τῶν ὁπαδῶν τῆς νέας θρησκείας. Ἔλαβε λοιπὸν συστατικές ἐπιστολάς παρὰ τῶν ἀρχιερέων πρὸς τοὺς ἐκεῖ Ἰουδαίους καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν συνοδῶν του διὰ τὴν Δαμασκόν.

Καθ' ὁδὸν καὶ ἐνῶ ἐπλησίαζε πρὸς τὴν Δαμασκόν, ὁ Σαούλ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ γνωστοῦ θαυμαστοῦ ὁράματος καὶ τῆς Θείας φωνῆς εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἀληθινὸν Θεὸν πίστιν. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν Δαμασκόν

Σαούλ! Σαούλ! Τί με διώκεις ;

καὶ πειθαρχῶν εἰς τὴν θεῖαν κλήσιν ἐδιδάχθη τὸ Εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς Ἀνανίου, ἐβαπτίσθη καὶ ἐνεπλήσθη τόσοσιν θερμῆς πίστεως καὶ ζήλου, ὥστε ἤρχισεν ἀμέσως νὰ διδάσκῃ εἰς τὰς συναγωγὰς τὴν εἰς Χριστὸν Πίστιν.

Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Δαμασκοῦ ἐξεμάνησαν ἐναντίον τοῦ Σαούλ καὶ ἐσκέφθησαν νὰ τὸν θανατώσουν. Πληροφορηθέντες ὅμως τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ τὸν ἔσωσαν φυγαδεύσαντες αὐτὸν εἰς Ἀραβίαν, ὅπου παρέμεινε

τρία ἔτη. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ ὁ Σαοὺλ συνεδέθη μετὰ τῶν Ἀποστόλων διὰ τοῦ ἐκ Κύπρου Βαρνάβα, ὁ ὅποιος ἦτο ἐκ τῶν ἐπισήμων χριστιανῶν, καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ. Οἱ Ἰουδαῖοι τῶν Ἱεροσολύμων ἠγανάκτησαν καὶ αὐτοὶ ἐναντίον του καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἐξοντώσουν. Ἐσώθη καὶ πάλιν ὁ Παῦλος ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν πατρίδα του Ταρσόν, ἔνθα εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Βραδύτερον μετέβη μετὰ τοῦ Βαρνάβα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, διὰ νὰ κηρύξῃ. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶπεν εἰς τοὺς πιστοὺς, καθ' ἣν ὥραν ἦσαν συνηγμένοι: «*Ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Παῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς*». Δηλαδή ἐφάνερωσε τὴν μεγάλην ἀποστολὴν τὴν ὁποίαν ἀνελάμβανον ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Παῦλος. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον οἱ πιστοὶ τῆς νέας ὀρησκείας ὠνομάσθησαν χριστιανοί. Ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν μετέβησαν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἵνα διανείμουν βοηθήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς χριστιανοὺς. Παραλαβόντες καὶ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Βαρνάβα, Μάρκον, τὸν γράψαντα βραδύτερον τὸ γνωστὸν Εὐαγγέλιόν του, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐκτοτε ἡ πόλις αὕτη ἔγινε σπουδαῖον χριστιανικὸν κέντρον. Ἐκεῖθεν ἤρχισεν ὁ Παῦλος τὰς ἀποστολικὰς του περιουδεῖας, ἵνα διαδώσῃ τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἰς τὰ Ἑθνη», δηλ. τοὺς εἰδωλολάτραις. Διὰ τοῦτο ὀνομάζεται Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν.

7. Ἡ πρώτη ἀποστολικὴ περιουδεῖα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

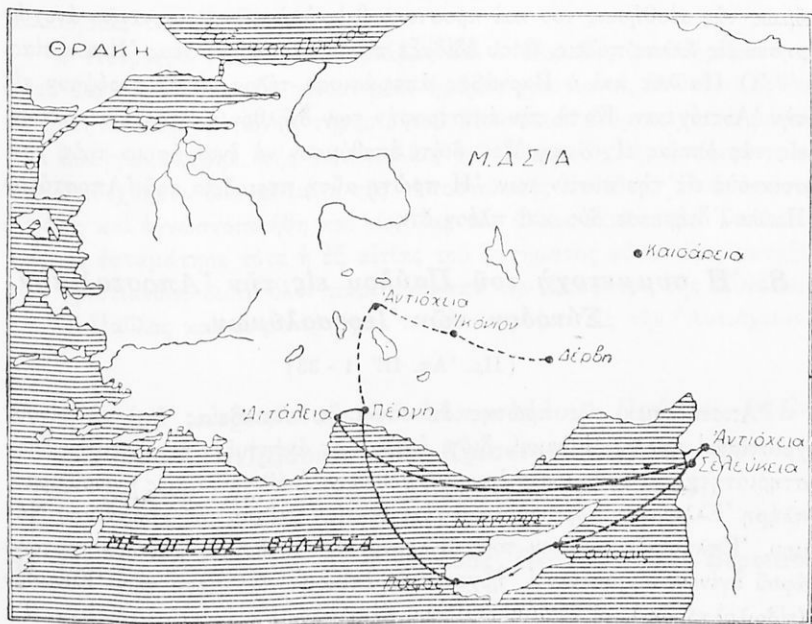
(Πρ. Ἀπ. ΙΓ' 4 - 15, ΙΔ' 1 - 7)

Ὁ Παῦλος ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ μετὰ τοῦ Βαρνάβα καὶ Μάρκου εἰς τὴν Κύπρον διὰ τὸ κήρυγμα τῆς νέας Πίστεως. Ἀπὸ τὸ ἐπίγειον τῆς Ἀντιοχείας Σελεύκειαν ἐπλευσαν πρὸς τὴν Κύπρον καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν πόλιν Σαλαμίνα. Ἐκεῖθεν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν διέτρεξαν ὅλην τὴν νῆσον μέχρι τῆς δυτικῆς αὐτῆς παραλίας, ἔπου ἡ πόλις Πάφος. Ἐκεῖ διέμενον ὁ Ρωμαῖος Διοικητής, ὁ ὅποιος ὀνομάζετο Σέργιος Παῦλος. Οὗτος ἦτο ἄνθρωπος μεγάλης μορφώσεως καὶ ἐπεθύμει νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν δὲν εὗρισκεν εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν. Ὁ Παῦλος διὰ τῆς διδασκαλίας του ἔπεισεν αὐτὸν νὰ ἀσπασθῇ τὸν χριστιανισμὸν.

Εἰς τὴν Κύπρον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔδρυσεν δύο Ἐκκλησίας, μίαν

εις Σαλαμίνα και ἄλλην εἰς Πάφον. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπλευσε μετὰ τῶν συνοδῶν του εἰς τὴν πόλιν τῆς Μικρασιατικῆς Παμφυλίας Πέργην, ὅπουθεν ἀπεχωρίσθη αὐτῶν ὁ Μάρκος ἐπιστρέψας εἰς Ἱερουσόλυμα. Ἐκ Πέργης ἐπροχώρησε μετὰ τὸν Βαρνάβα πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας, ὅπου ἐδίδαξαν καὶ ἔκαμαν πολλοὺς χριστιανοὺς ἰδρύσαντες νέαν Ἐκκλησίαν. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως κατεδίωξαν αὐτοὺς καὶ ἠναγκάσθησαν οὕτω νὰ φύγῃσι καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ Ἰκό-

Πρώτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

νιον, ὅπου πάλιν ἐκήρυξαν καὶ προσεῖλκυσαν πλῆθος νέων πιστῶν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ἡ βραδύτερον ὑποστᾶσα χάριν τῆς Πίστεως μαρτυρικὸν θάνατον Ἁγία Θέκλα. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Ἰκονίου ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἐξ αἰτίας νέου ἐναντίον των διωγμοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐπέρασαν ἀπὸ διαφόρους πόλεις τῆς Λυκαονίας καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν Λύστρα.

Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ Παῦλος ἐθεράπευσεν ἓνα γαλόν ἐκ γενετῆς. Οἱ κάτοικοι τοὺς ἐξέλαβον τότε ὡς θεοὺς καὶ τοὺς ἤτοιμάσαν θυσιάς.

Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας μὲ πολὺν κόπον τοὺς ἐπεισαν ὅτι δὲν εἶναι θεοί, τοὺς διεβεβαίωσαν δὲ ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀληθινοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον εὐαγγελίζονται, καὶ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς πρὸς Αὐτὸν Πίστεως ἐγίνετο τὸ θαῦμα. Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασαν ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλας πόλεις οἱ διώκται τῶν ἀποστόλων Ἰουδαῖοι καὶ ἐξήγγειραν ἐναντίον αὐτῶν τοὺς πρὸ μικροῦ θυμαστάς των μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε νὰ ἀρχίσουν νὰ τοὺς λιθοβολοῦν. Ὁ Παῦλος ἐπεσεν ἀναίσθητος καὶ θεωρήθη νεκρός, ἀνέλαβεν ὁμοίως τὰς αἰσθήσεις του καὶ προστατευθεὶς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀνεχώρησεν εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπου ἐδίδαξε πάλιν καὶ ἔδρυσεν νέας Ἐκκλησίας.

Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας ἀπεφάσισαν τέλος νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των διήλθον ἐκ πολλῶν πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον κηρύξει, διότι ἐπεθύμουν νὰ ἐνισχύσουν τοὺς χριστιανούς εἰς τὴν πίστιν των. Ἡ πρώτη αὕτη περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διήρκεσε δύο καὶ πλέον ἔτη.

8. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον τῶν Ἱεροσολύμων.

(Πρ. Ἀπ. ΙΕ' 1 - 35)

Ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ἀποστολικῆς περιοδείας ἦτο νὰ γίνουν χριστιανοὶ πολλοὶ Ἐθνικοί, διότι ὁ Παῦλος ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα καὶ ἐφήρμοσεν ἐπιτυχῆ μέθοδον. Διέθετεν, ὅπως γνωρίζομεν, πλήρη Ἑλληνικὴν μόρφωσιν καὶ εἶχε τελείαν γνῶσιν τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου. Ἐπλησίαζε πρῶτον τοὺς Ἑλληνιστάς Ἰουδαίους καὶ διὰ τούτων, ἀφοῦ ἐγίνοντο χριστιανοί, ἤρχετο εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἐθνικῶν (εἰδωλολατρῶν), οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν ὅλοι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ ἐπιχειρήματά του ἦσαν ἀκλόνητα, ἡ δὲ πειστικότης του ἀποτελεσματικὴ. Πλεῖστοι λοιπὸν Ἐθνικοὶ εἶχον γίνει χριστιανοί.

Μερικοὶ ὅμως ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοί, δυσαρεστηθέντες διὰ τοῦτο, ἤρχισαν νὰ διακηρύσσουν ὅτι, διὰ νὰ εἶναι τις γνήσιος χριστιανός, ἔπρεπε νὰ φυλάττη καὶ ἐκτελῇ τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου (περιτομὴν κ.λ.π.). Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα πολλοὶ ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοὶ ἀπέφευγον νὰ συναναστρέφονται τοὺς ἐξ Ἐθνῶν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη σοβαρὰ ἔρις μεταξύ τῶν χριστιανῶν.

Οἱ Ἀπόστολοι ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἔρις αὕτη ἐβλαπτεν τὸν χριστιανισμόν καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ σταματήσῃ. Πρὸς τοῦτο ἀπεφασίσθη νὰ συνέλ-

θουν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πάντες οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα καὶ νὰ δώσουν λύσιν διὰ κοινῆς ἀποφάσεως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην, γενομένην κατὰ τὸ ἔτος 49 μ. Χ., ἔλαβον μέρος, ἐλθόντες ἐξ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Τίτος, ἄλλος συνεργάτης τοῦ Παύλου, ἀναδειχθεὶς βραδύτερον ἐπίσκοπος Κρήτης. Πρόεδρος τῆς Συνόδου ἀνεδείχθη ὁ ἀδελφόςθεος Ἰάκωβος¹, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀπόστολοι εἶχον χειροτονήσει Ἐπίσκοπον τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων.

Ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Ἰάκωβος ὑπεστήριξαν ὅτι, ἀφοῦ ὅλα τὰ (Ἔθνη) θὰ γίνουν μίαν ἡμέραν χριστιανοί, δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ζητῆται παρ' αὐτῶν ἡ τήρησις τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, παρὰ μόνον τοῦ Εὐαγγελίου, δηλ. τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Τὴν γνώμην ταύτην ἀπεδέχθησαν ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου. Ἡ ἀπόφασις ἐγράφη καὶ ἐγνωστοποιήθη καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἐκκλησίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐσταμάτησε τότε ἡ ἐξ αἰτίας τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἔρις μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, διότι ὅλοι παρεδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου.

Ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνεργάται του ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

9. Δευτέρα περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (49-53 μ. Χ.). Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Εὐρώπην. Αἱ πρῶται Ἐκκλησίαι ἐν Ἑλλάδι.

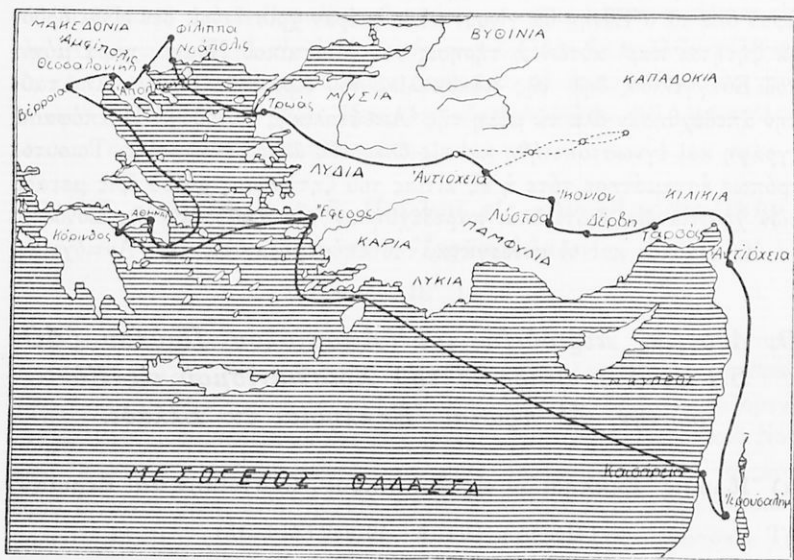
α) Ἰδρυσις Ἐκκλησιῶν εἰς Φιλίππους, Θεσσνίκην καὶ Βέροϊαν.

(Πρ. Ἀπ. ΙΣΤ' 9 - 40 καὶ ΙΖ' 1-15)

Ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἤρχισεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ τὴν δευτέραν περιοδείαν του, ἡ ὁποία εἶχε λαμπρότατα ἀποτελέσματα. Διὰ τῆς Κιλικίας, Λυκαονίας, Φρυγίας καὶ Γαλατίας ἔφθασεν εἰς τὴν Τρωάδα. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος μίαν νύκτα εἶδε ἓνα ὄραμα. Εἶδε νὰ παρουσιάζεται ἔμπροσθέν του ἓνας ἀνὴρ Μακεδῶν, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε: « Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν ». Ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνεργάται του ἐνόησαν ὅτι τοῦτο ἦτο

1. Λέγεται ἀδελφόςθεος, διότι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ ἐκ τῆς συζύγου, τὴν ὁποίαν εἶχεν οὗτος πρὶν μνηστευθῆ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν. Ἀδελφόςθεοι ἦσαν ἐπίσης καὶ ὁ Ἰούδας, ὁ Σίμων καὶ ὁ Ἰωσῆς.

διαταγή τοῦ Θεοῦ νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Σαμοθράκην καὶ Καβάλαν. Εἶχε τότε νέους συνεργάτας καὶ βοηθοὺς, τὸν ἐξ Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων πλήρη θερμῆς πίστεως Σίλαν, τὸν Τιμόθεον, ὁ ὁποῖος εἶχεν Ἕλληνα πατέρα, καὶ τὸν Λουκιᾶν τὸν μετέπειτα Εὐαγγελιστὴν. Ὅλοι μαζί ἐπορεύθησαν ἐκ Καβάλας εἰς τὴν μεγάλην τότε Μακεδονικὴν πόλιν Φιλίππους, ὅπου πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς νέας πίστεως. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ μία πλουσία γυνὴ ὀνομαζομένη Λυδία, ἣ ὅποια καὶ ἐφιλοξένησε τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸν οἶκόν της καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς των. Εἰς τοὺς Φιλίππους ὁ

Δευτέρα πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Παῦλος ἐθεράπευσε μίαν παιδίσκην, ἣ ὅποια κατείχετο ἀπὸ πονηρὸν πνεῦμα (πνεῦμα Πύθωνος). Τότε αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἐξεμεταλλεύοντο τὴν κόρην καὶ ἐκέρδιζον χρήματα κατηγόρησαν τὸν Παῦλον καὶ τοὺς συντρόφους του, ὅτι προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν ἥθη, τὰ ὅποια δὲν ἤρμοζον εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ στρατηγοὶ ἀκούσαντες αὐτὰ διέταξαν τοὺς ραβδούχους νὰ μαστιγώσουν τοὺς Ἀποστόλους καὶ νὰ τοὺς κλείσουν εἰς τὴν φυλακὴν. Ὅταν ὅμως ὁ Παῦλος ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι Ῥωμαῖο πολῖται, οἱ

στρατηγγοὶ ὄχι μόνον τοὺς ἀπεφυλάκισαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐζήτησαν συγγνώμην (διότι ἐθεωρεῖτο ἀτιμωτικὸν νὰ μαστιγώνωνται Ρωμαῖοι πολῖται). Ἡ ἴδρυσις τῆς πρώτης ἐν Εὐρώπῃ Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλιππῶν ἔγινε τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 49 - 50 μ.Χ.

Ἐκ τῶν Φιλιππῶν ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνεργάται του μετέβησαν εἰς Θεσσαλονίκην, τὴν ὀνομαστὴν πρωτεύουσαν τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ἰουδαῖοι καὶ Ἐθνικοὶ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν ἀπετέλεσαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Θεσσαλονίκης ἣ ὅποια ἀπέβη μία τῶν μεγαλύτερων τῆς Ἑλλάδος. Κατηγορηθέντες ὑπὸ τῶν μὴ πιστευσάντων Ἰουδαίων ὡς ἐπαναστάται κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας ἤναγκάσθησαν νὰ φύγουν εἰς Βερόιαν, ὅπου ἴδρυσαν νέαν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ Βερόιας ἤναγκάσθη νὰ φύγῃ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ Παῦλος, ὁδηγηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς Βερόιας εἰς παράλιον μέρος ἐπεβιβάσθη πλοίου καὶ ἔπλευσεν εἰς Πειραιᾶ.

β) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς Ἀθήνας.

(Πρ. Ἀπ. ΙΖ' 16 - 34).

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Παῦλος περιήρχετο κατ' ἀρχὰς τὴν πόλιν, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ναοὺς καὶ παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς τὸ πλῆθος τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἱερῶν. Ἦρχισεν ἔπειτα νὰ συζητῇ μετὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Ἀγορὰν καὶ νὰ κηρύττῃ τὴν νέαν Πίστιν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκάλεσαν τὸν Ἀπόστολον νὰ ὁμιλήσῃ εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ Παῦλος ἐδέχθη εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησιν καὶ ἐξεφώνησεν ἐνώπιον μεγάλῃς συγκεντρώσεως θαυμάσιον καὶ θεόπνευστον λόγον.

«Ἐπισκεπτόμενος τὰ ἱερά σας, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοὺς εἶπεν, εὑρον καὶ βωμόν, ἀφιερωμένον (ἀγνώστῳ θεῷ). Αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον σεῖς ἀγνοοῦντες λατρεύετε, Αὐτὸν ἐγὼ σᾶς κηρύττω». «Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τις, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα ἐποίησέ τε ἐξ ἐνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν ζητεῖν τὸν Κύριον, εἰ ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὔροισεν, καί γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐξάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα, ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν,

ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν... τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν, διότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν».

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ εἰς τὸν Ἄριον Πάγον τῶν Ἀθηναίων.

Πολλοὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων δὲν ἔδωσαν σημασίαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου, ἄλλοι τὸν ἐγλεύασαν, ὀλίγοι δὲ ἐνόησαν καὶ ἐπίστευσαν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ μία γυνή, ὀνομαζομένη **Δάμαρις**, καὶ εἰς ἐπίσημος Ἀθηναῖος, ὁ Ἀρεοπαγίτης **Διονύσιος**. Οὗτος ἔγνε κατόπιν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς ἰδρυθείσης τότε εἰς τὰς Ἀθήνας Ἐκκλησίας. Ὁ Διονύσιος ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον περὶ τὸ 95 μ.Χ. Ἡ ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 3ην Ὀκτωβρίου, εἶνα δὲ ὁ πολιτοῦχος ἅγιος τῶν Ἀθηναίων.

γ) Ἡ ἵδρυσις τῆς ἐν Κορίνθῳ ἐκκλησίας.

(Πρ. Ἀπ. ΙΗ' 1 - 12)

Ἐξ Ἀθηνῶν μετέβη ὁ Παῦλος εἰς τὴν Κόρινθον, ἡ ὁποία ἦτο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ἐγνώρισεν ἐκεῖ τὸν Ἰουδαῖον σκηνοποιὸν Ἀκύλαν καὶ ἔκαμεν αὐτὸν χριστιανὸν ὅπως καὶ τὴν σύζυγόν του Πρίσκιλλαν. Ἀναμένων τοὺς συνεργάτας του Σίλαν καὶ Τιμόθεον, διέμενε εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀκύλα ἐργαζόμενος καὶ αὐτὸς τὴν γνωστὴν του τέχνην τοῦ σκηνοποιῦ, διὰ νὰ κερδίξῃ τὰ πρὸς συντήρησίν του ἀναγκαῖα.

Ὅταν ἔφθασαν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος, ἤρχισεν ὁ Παῦλος νὰ κηρύττῃ πρῶτον εἰς τὴν Συναγωγὴν, ἔπειτα δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν (Ἑλλήνων). Ὁ ἀρχισυνάγωγος Κρίσπος ἔγινε χριστιανός, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες Κορίνθιοι, ἡ δὲ ἰδρυθεῖσα Ἐκκλησία ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐκρατύνεται. Ἐν Κορίνθῳ παρέμεινε ὁ Παῦλος ἐπὶ ἓν καὶ ἡμισυ ἔτος. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος ἐκινδύνευσε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ ἐσώθη χάρις εἰς τὸν ἀνθύπατον Γαλιῶνα.

Πρὸς τοὺς Κορινθίους χριστιανούς ἔστειλε βραδύτερον ὁ Ἀπόστολος δύο ἐπιστολάς ἐρμηνεύων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ δίδων πολυτίμους συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας.

δ) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς Ἔφεσον.

(Πρ. Ἀπ. ΙΗ' 13 - 14)

Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ὁ Παῦλος συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀκύλα καὶ τῆς Πρίσκιλλης, οἱ ὁποῖοι ἀνεδείχθησαν πολύτιμοι συνεργάται του, ἔπλευσεν εἰς Ἔφεσον τῆς Μ. Ἀσίας. Καταλιπὼν ἐκεῖ τοὺς συνεργάτας του ἀνέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα: «ἀναβάς καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν». Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου εὗρε τὴν Ἐκκλησίαν πληρῆ ζωῆς. Εὐχαριστημένος καὶ ἰκανοποιημένος ὁ Ἀπόστολος διέτρεξεν ἄλλην μίαν φορὰν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ διὰ τῆς Φρυγίας καὶ Γαλατίας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἔφεσον, ὅπου ἐπεδόθη μετὰ μεγάλης δραστηριότητος εἰς τὸ ἔργον του (53 μ.Χ.). Ὅχι μόνον Ἐφέσιοι ἐφωτίζοντο καὶ προσήρχοντο εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῶν πέριξ πόλεων καὶ χωρίων ἐγίνοντο χριστιανοὶ καὶ μαθηταὶ τοῦ Παύλου καὶ διέδιδον εἰς τὰς πόλεις τῶν τὴν νέαν θρησκείαν. Βοηθοὺς καὶ συνεργάτας εἶχε τὸν

Ακύβαν και την Πρίσκιλλαν· οὔτοι ανέπτυξαν μέγαν ζῆλον, υπέστησαν δὲ βραδύτερον μαρτυρικὸν θάνατον.

Τρία ἔτη παρέμεινεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν Ἔφεσον¹, ἣ δὲ ἰδρυθεῖσα ἐκεῖ Ἐκκλησία ἐκρατύνετο καὶ ἐνεδυναμοῦτο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναδειχθεῖσα βραδύτερον ἰσχυρὸν κέντρον τῆς Χριστιανοσύνης.

10. Τρίτη περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Διωγμὸς καὶ φυλάξεις αὐτοῦ (57 - 62 μ. Χ.).

(Πρ. Ἀπ. Κ' 4 - 16 καὶ ΚΑ' 17 - 40)

Ἐκ τῆς Ἐφέσου ὁ Παῦλος ἐπεχείρησε τὴν τρίτην περιοδείαν του εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας καὶ προηγουμένως εἶχεν ἐπισκεφθῆ διότι εἶχον δημιουργηθῆ διάφορα μικροζητήματα μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Προσωπικὰ γινῶμαι προεκάλλουν ἀτάξιν καὶ διαιρέσεις. Παρεξηγήσεις μεταξὺ τῶν ἐξ Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐξ Ἐθνῶν χριστιανῶν ἐτάρασσον τὴν ζωὴν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Παῦλος ἦλθε πρῶτον εἰς τὴν Σμύρνην καὶ κατόπιν εἰς τὴν Τρωάδα. Ἐκεῖθεν ἐπλευσεν εἰς Μακεδονίαν καὶ μετέβη εἰς τοὺς Φιλίππους, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Βέροϊαν. Μετέβη ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, τὰς ὁποίας πρῶτην φοράν ἐπισκέπτετο. Κατέβη κατόπιν εἰς Κόρινθον καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν, ὅπουθεν ἐπλευσεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν σκοπεύων νὰ μεταβῆ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Πανταχοῦ ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν μετὰ ἐκδηλώσεων ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ. Ἐδίδασκε παντοῦ τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ ἀπεμάκρυνε τῶν Ἐκκλησιῶν τοὺς ψευδοχριστιανούς, ἐθέρμαινε δὲ καὶ ἐνίσχυε τὸ φρόνημα τῶν πιστῶν.

Διερχόμενος ἐκ Μιλήτου ἔστειλε καὶ ἐκάλεσε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, τοὺς ὁποίους συνεβούλευσε πῶς νὰ κυβερνοῦν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ προφυλάττουν τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοὺς ψευδοδιδασκάλους.

Ἐκ τῆς Μιλήτου ὁ Παῦλος ἐπλευσε πρὸς τὴν Παλαιστίνην καὶ παρεμείνας ὀλίγον εἰς Καισάρειαν μετέβη κατόπιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ μετὰ μεγάλης χαρᾶς. Διηγῆθη εἰς

1. Τὴν διαμονὴν τοῦ Ἀποστόλου ἐν Ἐφέσῳ ἐντάσσουν Ἐκκλησιαστικοὶ τινες ἱστορικοὶ εἰς τὴν τρίτην περιοδείαν του.

αυτοὺς τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασχῆς του εἰς τὰ Ἑθνη καὶ ὅλοι μαζί ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν μετέβη εἰς τὸν Ναὸν, ἵνα προσευχηθῆ. Οἱ ἔθροιοι τοῦ Ἰουδαίου ἐξήγειραν τὸν ὄχλον ἐναντίον του λέγοντες ὅτι εἰσάγει Ἕλληνας εἰς τὸν Ναὸν καὶ βεβηλώνει αὐτόν. Ὁ Παῦλος συνελήφθη καὶ παρ' ὀλίγον νὰ θανατωθῆ. Ὁ Ρωμαῖος φρουράρχος τῆς πόλεως μετὰ δυσκολίας τὸν ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ὄχλου, διέταξεν ὅμως νὰ δεθῆ διὰ διπλῶν ἀλύσεων, διότι ἐνόμισεν ὅτι πρόκειται περὶ ἐπικινδύνου

Τρίτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

κακούργου. Πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ὄχλου ὁ φρουράρχος διέταξεν ἀκόμη καὶ νὰ μαστιγωθῆ. Ὁ Παῦλος τότε ἐπεκαλέσθη τὴν ιδιότητά του ὡς Ρωμαίου πολίτου, ὁ φρουράρχος ἐφοβήθη καὶ τὸν ἀπέστειλεν ὑπὸ συνοδείαν εἰς τὴν Καισάρειαν, ὅπου διέμενον ὁ Ρωμαῖος Διοικητὴς τῆς Παλαιστίνης Φῆλιξ. Οὗτος συζητήσας ἐπανειλημμένως μετὰ τοῦ Παύλου ἀντελήφθη ὅτι εἶναι ἀθῶος, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀπηλευθέρωσεν ἐλπίζων νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ πολλὰ λύτρα. Εἰς τὴν φυλακὴν παρέμεινεν ὁ Ἀπόστολος ἐπὶ δύο ἔτη, ἕως ὅτου ἀντικατεστάθη ὁ Φῆλιξ. Ὁ νέος Διοικητὴς Φῆστος

ἀπεφάσισε τελικῶς νὰ στείλῃ τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ρώμην, νὰ δικασθῆ ὑπὸ τοῦ Δικαστηρίου τοῦ Καίσαρος, καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα ὡς Ρωμαῖος πολίτης.

Τὸ ταξίδιον τοῦ Παύλου ἦτο περιπετειῶδες. Τὸ φέρον αὐτὸν πλοῖον ἠναγκάσθη λόγῳ τῆς τρικυμίας νὰ προσεγγίσῃ εἰς Κρήτην καὶ πλέον κατόπιν πρὸς Δυσμὰς ἐναυάγησεν πρὸ τῆς νήσου Μάλτας. Οἱ ναυαγοὶ διεσώθησαν κολυμβῶντες. Εἰς Μάλταν παρέμεινεν ἐπὶ τρίμηνον ὁ Παῦλος, ἐκήρυξε καὶ ἵδρυσεν Ἐκκλησίαν. Ἐκ Μάλτας ἐπλευσε δι' ἄλλου πλοίου εἰς Συρακούσας τῆς Σικελίας, διεπεραιώθη ἔπειτα εἰς Ρήγιον καὶ ἐκεῖθεν πεζῇ ἔφθασεν εἰς Ρώμην.

Ἐπὶ τὴν ἄρτιον τότε καὶ ἐν Ρώμῃ ἀρκετοὶ χριστιανοὶ διδασκόμενοι τὴν νέαν θρησκείαν ἀπὸ χριστιανῶν ἐμπόρων, διότι οὐδεὶς Ἀπόστολος εἶχεν ἔως τότε μεταβῆ ἐκεῖ. Ἐπεδέχθησαν λοιπὸν τὸν Παῦλον μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, ἀφοῦ ἄλλως τε δὲν ἐφυλακίσθη, ἀλλὰ ἐτέθη ὑπὸ περιορισμὸν εἰς μίαν ἰδιωτικὴν οἰκίαν, ἔως ὅτου δικασθῆ. Ἐκεῖ ἐδέχετο ἐλευθέρως τοὺς χριστιανούς καὶ ὅλους ὅσοι ἤθελον νὰ ἀκούσουν τὴν διδασχὴν του. Βοηθοὶ καὶ συνεργάται του ἦσαν ὁ Λουκᾶς, ὁ Τιμόθεος, ὁ Μᾶρκος, ὁ Τυχικὸς καὶ ὁ Ἀρίσταρχος.

Μετὰ διετῆ περιορισμὸν ἔγινεν ἐπὶ τέλους ἡ δίκη του πρὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Καίσαρος, ἠθωώθη καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος (62 μ. Χ.).

11. Τετάρτη περιοδεία καὶ τελευτὴ τοῦ Παύλου.

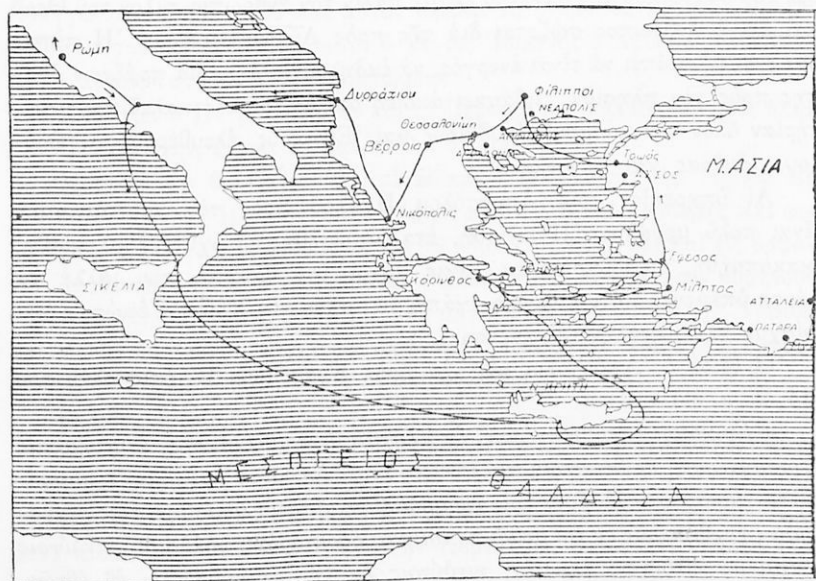
(Πρ. Ἀπ. ΚΒ' 22 - 30)

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦτο πλέον μεγάλης ἡλικίας καὶ εἶχε καταβληθῆ ἀπὸ τοὺς διαρκεῖς ἀγῶνας, τὰς περιπετείας καὶ τοὺς διωγμούς. Τὸ πνεῦμά του ὅμως ἦτο πάντοτε ἀκμαῖον καὶ ὁ ζῆλός του πρὸς διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου ζωηρὸς καὶ ἀκαταπόνητος.

Ἀποκτῆσας τὴν ἐλευθερίαν του, ἐπιχειρεῖ τετάρτην περιοδείαν, τὴν τελευταίαν. Ἐκ Ρώμης ἐπλευσεν εἰς τὴν Κρήτην πρῶτον καὶ ἐχειροτόνησεν ἐκεῖ ἐπίσκοπον τὸν ἄλλοτε συνεργάτην του Τίτον. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐπεσκέφθη πολλὰς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Ἐφεσον ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον ἕτερον βοηθόν του, τὸν Τιμόθεον. Ἐπεσκέφθη κατόπιν τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέραςεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἦλθε πάλιν εἰς τὴν Ρώμην.

Ἐἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἐκεῖ ὁ ἄγριος διωγμὸς τῶν χριστιανῶν, ὁ διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος. Ὁ αἰμοχαρὴς καὶ παράφρων ἡγε-

μόν οὗτος εἶχε διατάξει νὰ συλλαμβάνωνται οἱ χριστιανοὶ καὶ νὰ θανατώ-
 νωνται ἄκριτοι καὶ μὲ κάθε τρόπον. Ἐν μέσῳ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς διὰ τοὺς
 χριστιανοὺς δοκιμασίας ἐφθασεν ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν Ρώμην. Συνελή-
 φθη ἀμέσως, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ διετάχθη ἡ θανάτωσίς του
 κατὰ τὸ ἔτος 64 μ. Χ. (Κατ' ἄλλους τὸ 67 μ. Χ.).

Τετάρτη Πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ὁ Παῦλος μεταφερόμενος εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του ἦτο πλή-
 ρως γαλήνης. Ἡσθάνετο ἱκανοποίησιν καὶ χαρὰν, διότι ἐξεπλήρωσε τὸ
 καθήκον του καὶ ἐτελείωσε τὸ ἔργον του μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς του. Ἡ
 Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του, ὁμοῦ μὲ τὴν μνήμην τοῦ Ἀπο-
 στόλου Πέτρου, τὴν 29 Ἰουνίου.

12. Τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τοῦ Παύλου.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦτο τὸ ἐκλεκτὸν ὄργανον τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ
 ἔργον τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου, ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπὶ 30 ὅλα
 ἔτη ἀφωσιώθη ψυχῇ καὶ σώματι.

Τὸ προφορικόν του κήρυγμα συνεπλήρωσε διὰ πολλῶν ἐπιστολῶν, ἐξ ὧν σφύζονται 14, τὰς ὁποίας ἀπέστειλεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς διαφόρων Ἐκκλησιῶν. Αὗται περιέχονται, ὅπως γνωρίζομεν, εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Εἰς τὰ κηρύγματα καὶ τὰς Ἐπιστολάς του διδάσκει ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου ἔκαμε πάλιν τὸν ἄνθρωπον φίλον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος σφύζεται διὰ τῆς πρὸς Αὐτὸν Πίστεως. Ἡ πίστις ὅμως αὕτη πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργός, νὰ ἐκδηλοῦται δηλ. διὰ πράξεων ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Διδάσκει ἀκόμη ὅτι ὁ Χριστὸς καλεῖ πρὸς σωτηρίαν ὅλον τὸν κόσμον, Ἰουδαίους καὶ Ἐθνικούς, ἐλευθέρους καὶ δούλους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας.

Αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τὸν χριστιανισμόν εἶναι πολὺ μεγάλαι. Ἠγωνίσθη, ἐταλαιπωρήθη, ἐδιώχθη, ἐφυλακίσθη, ἐκακοποήθη, ἐκινδύνευσε πολλάκις μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλὰ τὰ πάντα ὑπέμενε, διότι ἡ θερμὴ ἀγάπη του πρὸς τὸν Χριστὸν ἐφώτιζε καὶ ἐνίσχυε τὴν μεγάλην ψυχὴν του.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β' ἐπιστολὴν του (11, 23 κ. ἐ.) γράφει:

«Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις. Ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τοῖς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τοῖς ἐνανάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποιήκα' ὁδοιπορίας πολλάκις, κινδύνους ποταμῶν, κινδύνους ληστῶν, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐξ ἔθνῶν, κινδύνους ἐν πόλει, κινδύνους ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνους ἐν θαλάσσει, κινδύνους ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι....».

13. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

(Πρ. Ἀπ. Θ' 36 - 43, 1' 1 - 48 κ. ἐ.)

Σημαντικὸν ἐπίσης ἦτο τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τοῦ Πέτρου, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία μας ὠνόμασε Κορυφαῖον, ὡς καὶ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον.

Ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀνδρέας ἦσαν τέκνα τοῦ Ἰωῆ καὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Βηθσαιδᾶ τῆς Γαλιλαίας. Πρὶν γίνῃ μαθητῆς τοῦ Σωτῆρος, ὁ Πέτρος ὠνομάζετο Σίμων.

«Σὺ εἶ ὁ υἱὸς Ἰωάνᾳ, εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, ὅταν τὸν ἐκάλεσεν ὡς μαθητὴν τοῦ, σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς (ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος)» (Ἰωάν. 1, 43).

Μὲ ἀκάματον ζῆλον καὶ δραστηριότητα εἰργάσθη ὁ Πέτρος διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν πρῶτος ἐδίδαξε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς ὠμίλει ἐξ ὀνόματος καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ· διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὀνομάζει αὐτὸν «στόμα τῶν Ἀποστόλων».

Ἐκήρυξεν ὁ Πέτρος πρῶτον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ κατόπιν εἰς ὅλην τὴν Παλαιστίνην, ἔκαμε δὲ καὶ πολλὰ θαύματα.

Μεταξὺ τῶν θαυμάτων τοῦ εἶναι καὶ ἡ ἀνάστασις τῆς Ταβιθᾶ εἰς τὴν πόλιν Ἰόππην. Ἡ χριστιανικὴ κόρη Ταβιθᾶ ἦτο πολὺ εὐσεβὴς καὶ φιλόανθρωπος. Ἐραραπτεν ἐνδύματα καὶ τὰ ἔδιδεν εἰς πτωχοὺς καὶ εἰς ὄρφανά. Ἡσθόνησεν ὅμως καὶ ἀπέθανεν. Ὅλοι ὄσους εὐηργέτησεν ἐθρήνουν γύρω ἀπὸ τὴν κλίνην τῆς. Ὁ Πέτρος μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Ταβιθᾶ καὶ πολὺ συνεκινήθη ἀπὸ τοὺς θρήνους. Ἐγονάτισε καὶ προσηυχῆθη, ἔπειτα δὲ ἐσηκώθη καὶ πλήρης θείας δυνάμεως ἐφώνησε:

— Ταβιθά, ἐγέρθητι!

Ἀμέσως τὸ θαῦμα ἔγινεν. Ἡ Ταβιθᾶ ἐσηκώθη γεμάτη ζωὴν. Ὅλοι ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

Εἰς τὴν Καισάρειαν ὁ Πέτρος προσεῖλκυσε εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν τὸν Ρωμαῖον Διοικητὴν Κορνήλιον, ὅστις ἦτο εἷς ἐκ τῶν πρῶτων ἐπισήμων Ἐθνικῶν, πού ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν. Ἐλαβε τότε ἀφορμὴν νὰ διδάξῃ ὁ Πέτρος ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ μετὰ χαρᾶς δέχεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἔχει μόνον Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ Ἐθνικούς, διότι ὁ Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σώσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐδίδαξεν ἔπειτα τὴν νέαν πίστιν εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας, εἰς τὸν Πόντον, τὴν Γαλατίαν, τὴν Βιθυνίαν, τὴν Καππαδοκίαν κ.ἄ. ἦλθε πιθανώτατα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀναφέρεται δὲ ὅτι μετέβη καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον μετὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Ὁ Πέτρος ἔγραψε καὶ δύο ἐπιστολάς πρὸς ὅλους τοὺς χριστιανούς, αἱ ὁποῖαι λέγονται Κ α θ ο λ ι κ α ἰ καὶ περιέχονται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Κατὰ τὸ ἔτος 64 μ. Χ. (κατ' ἄλλους τὸ 67) μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ὑπέστη, ὅπως καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Νέρωνος.

14. Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι.

Ἄνδρέας ὁ « Πρωτόκλητος ».

Ὁ Ἀπόστολος Ἄνδρέας ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὠνομάσθη δὲ πρωτόκλητος, διότι πρῶτος ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν ὡς μαθητὴς Του.

Κατὰ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἐκήρυξεν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Καππαδοκίαν, τὴν Γαλατίαν καὶ Βιθυνίαν, εἰς τὴν μακρινὴν Σκυθίαν καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔνθα ἐχειροτόνησε τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας. Ἐκ τοῦ Βυζαντίου διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας μετέβη εἰς τὰς Πάτρας. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὀριστικῶς διδάσκων καὶ κάμων θαύματα καὶ θεραπείας. Ὁ Ρωμαῖος Διοικητὴς κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Ἀπόστολον, ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν πιστευσάντων εἰς τὴν νέαν θρησκείαν ἦτο καὶ ἡ σύζυγός του Μαξιμίλλα. Ἐσταυρώθη ἐπὶ χριστοῦ σταυροῦ.

Τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἀποστόλου μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ ἔτος 356 καὶ ἐναπετέθη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 30ὴν Νοεμβρίου, αἱ δὲ Πάτριαι τιμῶσιν αὐτὸν ὡς πολιούχον ἁγίου.

Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής.

Οἱ δύο οὗτοι Ἀπόστολοι ἦσαν ἀδελφοί, τέκνα δὲ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς εὐσεβοῦς Σαλώμης, συγγενοῦς, κατὰ τὴν παράδοσιν, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου. Αὕτη, ὅπως γνωρίζομεν, ἠκολούθει πάντοτε τὸν Σωτῆρα καὶ παρευρέθη εἰς τὴν σταύρωσίν Του.

Ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος ἐδίδαξεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔδειξεν ἀκλόνητον σταθερότητα κατὰ τοὺς πρώτους ἐκεῖ διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν. Ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον τὸ 44 μ.Χ. κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ἡρώδου τοῦ Ἀγρίππα διαταχθέντα διωγμὸν. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 30ὴν Ἀπριλίου.

Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ἦτο ὁ μᾶλλον ἠγαπημένος μαθητὴς τοῦ Κυρίου. Εἰς τοῦτον ἀνέθεσεν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τοῦ μαρτυρίου Του ὁ Κύριος τὴν προστασίαν τῆς Παναγίας μητρὸς Του.

Ἐδίδαξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Σαμάρειαν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα. Κατὰ παλαιστάτας παραδόσεις ἦλθεν εἰς τὴν Ἐφεσον, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του καὶ ἔκαμεν αὐτὴν κέντρον τῆς ἀποστολικῆς του δρά-

σεως. Ὀλίγον χρόνον ἔμεινε καὶ εἰς τὴν νῆσον Πάτμον «διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ» (Ἀποκ. 1, 9). Εἶναι καὶ οὖ-

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.

τος εἰς ἓκ τῶν στύλων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἀπόστολος τῆς Ἀγάπης. Ἐγραψε τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον τονίζει ὅτι

ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός εἶναι υἱὸς (Λόγος) τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ Θεολόγος. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ τρεῖς καθολικὰς ἐπιστολάς, διὰ τῶν ὁποίων συμβουλεύει τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀγαποῦν τὸν πλησίον. Ἐγραψε τέλος κατὰ τὴν ἐν Πάτμῳ διαμονὴν του ἐν προφητικῶν βιβλίον, τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἐν αὐτῇ προφητεύει τὸν μέλλοντα θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του μετέβαιναν εἰς τὰς θρησκευτικὰς συναθροίσεις καὶ τελετὰς ὑποβασταζόμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν του. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ μακρὰς ὁμιλίας περιωρίζετο εἰς τὰς λέξεις: «τεκνία, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 90 ἐτῶν περὶ τὸ 101 μ.Χ. Ἡ Ἐκκλησία μας εορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 8ην Μαΐου.

Οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι.

Καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι ἐξεπλήρωσαν μετὰ ζήλου καὶ δραστηριότητος τὸ ἀποστολικὸν των ἔργον κηρύττοντες εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὑποστάντες ὅλοι μαρτυρικὸν θάνατον. Κατὰ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις μέχρι Ἰνδιῶν ἔφθασεν ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς καὶ μέχρι Αἰθιοπίας ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος. Ὁ Φίλιππος ἐμαρτύρησεν εἰς Φρυγίαν τῆς Μ. Ἀσίας, ὁ Ναθαναὴλ εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ὁ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου εἰς Αἴγυπτον, ὁ Θαδδαῖος ἢ Λεββαῖος εἰς Περσίαν, ὁ Σίμων ὁ Ζηλωτῆς εἰς Βρεταννίαν καὶ ὁ Μαθθίας εἰς Αἰθιοπίαν.

Ἡ μνήμη των τιμᾶται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας εἰς χωριστὰς δι' ἓνα ἕκαστον ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ ὅλων μαζὶ τὴν 30ὴν Ἰουνίου.

15. Οἱ ἀδελφόφθοι Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς.

Πλὴν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀποστολικὸν ἔργον ἐξεπλήρωσαν καὶ οἱ βοηθοὶ καὶ συνεργάται τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος. Μεταξὺ τούτων ἐξέχουσιν θέσιν κατέχουν οἱ δύο ἀδελφόφθοι Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς.

Ὁ Ἰάκωβος, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία μας ὠνόμασεν Ἀπόστολον, ἐγένετο, ὅπως εἶδομεν, πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων. Ἦτο πολὺ εὐσεβὴς καὶ δίκαιος, ἀνεδείχθη εἰς ἐκ τῶν στύλων τῆς πρώτης Ἐκκλησίας καὶ ἀπέθανε διὰ λιθοβολισμοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (62 μ.Χ.).

Ἐγραψε μίαν Καθολικὴν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἐπιστολὴν, διὰ τῆς

ὅποιος διδάσκει ὅτι ὁ χριστιανὸς διὰ τῶν ἀγαθῶν Ἔργων πρέπει νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν πίστιν του. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ μίαν «Λειτουργίαν», ἣ ὅποια εἶναι πολὺ ἐκτενὴς καὶ διὰ τοῦτο τελεῖται μίαν μόνον φορὰν τὸ ἔτος, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης τοῦ Ἀποστόλου, δηλ. τὴν 23ην Ὀκτωβρίου.

Καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐπίσης Ἰούδας ἔγραψε Καθολικὴν πρὸς τοὺς χριστιανούς Ἐπιστολήν, περιλαμβανομένην καὶ ταύτην εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Εἰς τὴν ἐπιστολήν ταύτην συνιστᾷ εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ προσφύλασσονται ἀπὸ τοὺς ψευδοδιδασκάλους τῆς Πίστεως.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος. Κατήγετο ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔγινε χριστιανὸς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μαθητῆς. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔνθα καὶ ἐμαρτύρησεν. Ἐγραψε τὸ δεῦτερον Εὐαγγέλιον χάριν τῶν ἐξ Ἐθνῶν χριστιανῶν κυρίως. Εἰς τοῦτο παρουσιάζει τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἰδρυτὴν τῆς ἐπὶ τῆς γῆς βασιλείας Του.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἦτο Ἐθνικὸς καὶ ἰατρός τὸ ἐπάγγελμα. Ἦτο ἐπίσης κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ζωγράφος. Ἐγινε χριστιανὸς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τὸν ὁποῖον συνόδευσεν, ὅπως εἶδομεν, εἰς περιοδείας του καὶ ἐσυντρόφειε κατὰ τὰς ἐν Ρώμῃ ταλαιπωρίας καὶ τὴν φυλάκισίν του.

Ἐκήρυσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Δαλματίαν, Ἱταλίαν, Γαλλίαν, ἀπέθανε δὲ κατὰ τὴν παράδοσιν μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἐγραψε τὸ τρίτον Εὐαγγέλιον, ἐν τῷ ὁποίῳ παρουσιάζει τὸν Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ Κόσμου. Ὁ ἴδιος ἔγραψε καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὡς συνέχειαν τοῦ Εὐαγγελίου του· εἰς ταύτας διηγεῖται τὴν δρᾶσιν τῶν Ἀποστόλων καὶ κυρίως τῶν δύο «κορυφαίων» Πέτρου καὶ Παύλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

16. *Εὐνοϊκοὶ ὄροι διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.*

Διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔλαβεν εὐρυτάτην ἐξάπλωσιν εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τῶν Βρετανικῶν νήσων καὶ ἀπὸ τοῦ Σκυθικοῦ Βορρᾶ μέχρι τῆς Αἰθιοπίας. Εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν τῆς νέας θρησκείας συνετέλεσαν, πλὴν τῆς θείας προελεύσεώς της καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἀληθειῶν της, καὶ μερικαὶ εὐνοϊκαὶ προϋποθέσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τοῦ τότε κόσμου, ὡς καὶ ἄλλοι εὐμενεῖς ὄροι δημιουργηθέντες ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν χριστιανῶν.

Τοιαῦται προϋποθέσεις εἶναι:

1) Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ διάδοσίς της εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Δύσεως ὠμιλεῖτο, ὡς γνωστόν, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα λόγῳ τῆς ἐξάπλωσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ προφορικὸν κήρυγμα τῆς νέας θρησκείας, γενόμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κατενοεῖτο εὐκόλως ὑπὸ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν περισσοτέρων χωρῶν.

Τὰ Εὐαγγέλια, αἱ Ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων, αἱ Πράξεις καὶ τὰ βραδύτερον κυκλοφορήσαντα συγγράμματα τῶν Ἱερῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐγράφθησαν ὅλα σχεδὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἑλληνισμὸς προσέφερε μίαν ἀκόμη μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διευκολύνας τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

2) Ἡ πολιτικὴ ἔνωσις ὅλων σχεδὸν τῶν πεπολιτισμένων τότε Ἑθνῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων. Τὰ σύνορα μεταξὺ

τῶν διαφόρων χωρῶν εἶχον καταργηθῆ καὶ ἡ ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν λαῶν ἦτο ἐλευθέρω, ἀσφαλῆς καὶ εὐκόλος. Ἐπομένως οἱ κήρυκες καὶ διδάσκαλοι τῆς νέας θρησκείας ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ μεταβαίνωσιν εἰς πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν πρὸς διάδοσιν αὐτῆς.

Ἐξ ἄλλου οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐδείκνυον κατ' ἀρχὴν ἀδιαφορίαν εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ὑπηκόους λαοὺς τὴν ἐλευθέρην ἀσκήσιν πάσης λατρείας. Οἱ διαταχθέντες βραδύτερον διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν ὤφειλοντο εἰς διάφορα ἄλλα αἷτια.

3) Εὐνοϊκοὶ ὄροι δημιουργηθέντες ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν Χριστιανῶν· τοιοῦτοι ἦσαν:

α') ὁ ἠθικὸς βίος τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ ἀδελφικὴ μεταξύ των ἀγάπη. Οἱ Ἐθνικοὶ ἔλεγον περὶ τῶν χριστιανῶν ὅτι ἠγαπῶντο πρὶν γνωρισθοῦν.

β') τὸ θάρρος καὶ ἡ σταθερότης τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν. Ἀγογγύστως ὑπέμεινον τὰ μαρτύρια, εἰς τὰ ὅποια χάριν τῆς πίστεως ὑπεβάλλοντο, πρᾶγμα τὸ ὅποιον προεκάλει τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν καὶ αὐτῶν τῶν διωκτῶν καὶ τῶν δημίων των.

γ') ἡ ἐνωρὶς γενομένη μετάφρασις τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας γλώσσας (Λατινικὴν, Ἀρμενικὴν κ.λ.π.), οὕτως ὥστε νὰ γίνωνται καταληπτὰ αἱ χριστιανικαὶ ἀλήθειαι ὑπὸ ὅλων τῶν λαῶν.

17. Τὰ ἐμπόδια εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ὀ χριστιανισμὸς συνήνητσε καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια. Τὰ ἐμπόδια ταῦτα προῆλθον 1) ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἐθνικῶν, 2) ἀπὸ τὸν ἀμαθῆ ὄχλον καὶ 3) ἀπὸ τοὺς διαταχθέντας ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων διωγμοὺς.

Οἱ Ἰουδαῖοι κατεδίωκον τοὺς χριστιανοὺς, διότι ἐνόμιζον ὅτι διέστρεφον τὴν Μωσαϊκὴν θρησκείαν καὶ ἠρνοῦντο τὰς Ἰουδαϊκὰς ἀντιλήψεις περὶ Μεσσία, εἰς τὸν ὅποιον ἐστήριζον οἱ Ἰουδαῖοι τὰς ἐλπίδας των περὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Οἱ ἱερεῖς ἐξ ἄλλου τῶν Ἐθνικῶν ἔβλεπον ὅτι, ἐὰν ἐπειράτῃ ὁ χριστιανισμὸς, θὰ ἔχονον τὰς ἀπολαύς των καὶ τὸν σεβασμὸν τοῦ εἰδωλολατρικοῦ ὄχλου. Διάφοροι ἐπίσης ἐπαγγελματῖαι (ἀγαλματοποιοί, θεράποντες νᾶων κ.λ.π.) ἔβλεπον ὅτι παρεβλάπτοντο τὰ συμφέροντά

των ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς νέας θρησκείας, ἡ ὁποία καθήγει τὰ «εἰδωλα» καὶ τὰς μεγαλοπρεπεῖς τελετάς.

Οἱ φιλόσοφοι τέλος περιφρονήσαντες κατ' ἀρχὰς τὴν νέαν θρησκείαν, ὅταν εἶδον ὅτι διεδίδετο αὕτη ταχέως εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἤρχισαν νὰ τὴν πολεμοῦν.

Πάντες οὗτοι ἐξηρέθιζον τὸν ἀμαθῆ ὄχλον κατὰ τῶν χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους κατηγοροῦν:

1) "Ὅτι ἦσαν ἄθεοι, διότι δὲν εἶχον ἀγάλματα καὶ βωμοὺς καὶ δὲν ἔκαμον θυσίας·

2) "Ὅτι ἦσαν μισάνθρωποι, διότι ἀπέφευγον τὰς διασκευάσεις τῶν Ἑθνικῶν καὶ τὰ ἄγρια θεάματα εἰς τὰ ἀμφιθέατρα·

3) "Ὅτι ἦσαν συνωμόται, ἐπειδὴ ἔκαμον νυκτερινὰς συγκεντρώσεις· τοιαύτας ἔκαμον πράγματι οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἑθνικῶν·

4) Παρεξηγούντες τὸ μυστήριον τῆς **Θείας Εὐχαριστίας** διέδιδον ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἔτρωγον σάρκα καὶ ἔπινον αἷμα ἀνθρώπινον·

5) **Διάφορα ἀτυχήματα ἢ θεομηνίας** (πλημμύρας, λιμούς, σεισμούς κ.λ.π.) ἀπέδιδον ἐνίοτε εἰς τὴν ὀργὴν τῶν εἰδωλολατρικῶν θεῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν καὶ ἐγίνοντο πιστευτοὶ ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου.

Αἱ κατηγορίαι αὗται διαδιδόμεναι καὶ ἐξαπλούμεναι ἐδημιούργουν τοιαύτην ἀτμόσφαιραν εἰς βάρος τῶν χριστιανῶν, ὥστε ἐπέτρεψαν εἰς τινὰς αὐτοκράτορας νὰ ἀποδίδουν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ κράτους καὶ τῶν ὑπηκόων λαῶν καὶ νὰ διατάσσουν συστηματικούς καὶ ἀγρίους **διωγμούς** ἐναντίον των.

Δὲν πρέπει τέλος νὰ παραλειφθῇ καὶ ἐν ἀκόμῃ σπουδαῖον ἐμπόδιον προερχόμενον ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ. Τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν ἐμφάνισιν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν διαφόρων ψευδοδιδασκαλιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι γνωσταὶ μὲ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν **αἱρέσεις**.

18. Οἱ Διωγμοί.

Οἱ ἐναντίον τῶν χριστιανῶν διωγμοὶ δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: 1) Εἰς τοὺς διωγμοὺς τοὺς ὀφειλομένους εἰς τὸν φανατισμὸν ἢ καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καὶ εἰδωλολατρικοῦ ὄχλου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συνήθως τοπικοὶ καὶ περιορισμένοι, καὶ 2) εἰς ἐκείνους,

τοὺς ὁποίους διέταξαν μερικοὶ Ρωμαῖοι Ἀυτοκράτορες διὰ διαφόρους ἑκαστος λόγους καὶ οἱ ὅποιοι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον γενικοὶ καὶ συστηματικοί.

Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων διωγμῶν οἱ φοβερώτεροι καὶ ἀγριώτεροι ἦσαν οἱ ἐξῆς:

α') Ὁ Διωγμὸς τοῦ Νέρωνος (64 μ. Χ.)

Ὁ αἰμοχαρὴς οὗτος αὐτοκράτωρ (54 - 68 μ.Χ.) εἶχε τὴν μωρίαν νὰ πιστεύῃ ὅτι ἦτο πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ἐξοχος ποιητής. Ἐδήλωσε λοιπὸν εἰς ἓν συμπόσιον ὅτι, ἂν ἐβλεπε πόλιν πυρπολουμένην, ὡς ἄλλοτε ποτε ἡ Τροία, θὰ ἠδύνατο νὰ συνθέσῃ ποιήματα ἴσης ἀξίας πρὸς τὰ Ὀμηρικά. Οἱ περὶ αὐτὸν ἐξωλέσταντο κόλακες ἔσπευσαν νὰ πυρπολήσουν μέγα μέρος τῆς Ρώμης, διὰ νὰ τοῦ παράσχουν τὸ θέαμα, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἐνεπνέετο. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγνώσθη εἰς εὐρὺν κύκλον ἡ κακοῦργος αὕτη ἔμπνευσις καὶ πρᾶξις, ὁ Νέρων, διὰ νὰ ἀποφύγῃ ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ ἐναντίον του, διέδωκεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἤναψαν πυρκαϊάν, διὰ νὰ καταστρέψουν τὰ ἀγάλματα καὶ τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν.

Ἡ κατηγορία ἐγινε πιστευτὴ καὶ ἤρχισεν ἀμέσως, διαταχθεὶς ἐπισημῶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, ἀγριὸς διωγμὸς τῶν χριστιανῶν. Ἄλλους ἔκκιον ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἄλλους ἐσταύρωνον καὶ ἄλλους ἔρριπτον ἐν τοῖς ἀμφιθεάτροις εἰς τὰ θηρία ἢ κατὰ διαφόρους τρόπους βασανίζοντας ἐθανάτωνον (64 μ. Χ. κ. ἑ.). Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον ἐμαρτύρησαν ἐν Ρώμῃ καὶ οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος.

β') Ὁ Διωγμὸς τοῦ Δομιτιανοῦ (94 - 96 μ. Χ.)

Ὁ σκληρὸς καὶ φιλοχρήματος Δομιτιανὸς (81 - 96 μ. Χ.) εὗρεν ἀφορμὴν νὰ διατάξῃ τὸν διωγμὸν τῶν χριστιανῶν ἐκ τοῦ λεγομένου «φόρου τοῦ διδράχμου», τὸν ὅποιον ὑπέχρεοῦντο νὰ πληρώνουν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι. Ὅσοι Ἰουδαῖοι ἐγίνοντο χριστιανοὶ δὲν ὑπεβάλλοντο πλέον εἰς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην, ἀφοῦ ἔπαυσαν νὰ εἶναι Ἰουδαῖοι. Διὰ νὰ μὴ περιορίζονται λοιπὸν τὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους, διέταξεν ὁ Δομιτιανὸς γενικὸν διωγμὸν τῶν χριστιανῶν, ἐδήμειε δὲ ὅλην τὴν περιουσίαν τῶν φονευομένων.

Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον ἐμαρτύρησαν ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρσεοπαχίτης καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Τιμόθεος εἰς τὴν Ἔφεσον.

γ') 'Ο Διωγμός του Τραϊανού.

'Επί Τραϊανού (98 - 117 μ. Χ.) καθωρίσθη δι' αυτοκρατορικῶν ὁδηγιῶν¹ πρὸς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν ὁ τρόπος τῆς διώξεως τῶν χριστιανῶν. Κατὰ τὰς ὁδηγίας ταύτας οἱ χριστιανοὶ καταγγελλόμενοι ὡς τοιοῦτοι καὶ ἀρνούμενοι νὰ ὀρκισθοῦν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αυτοκράτορος καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τοὺς θεοὺς καταδικάζοντο εἰς θάνατον. "Αν ὅμως ἐδέχοντο νὰ θυσιάσουν καὶ ὀρκισθοῦν, ἀφίγηοντο ἐλεύθεροι. "Ἐπρεπε πάντως νὰ ὑποβληθῇ ἔγγραφος καὶ ἐνυπόγραφος καταγγελία, διὰ νὰ γίνῃ ἡ δίωξις.

'Ἐννοεῖται, ὅτι λόγῳ τοῦ φανατισμοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ ὄχλου αἱ διατάξεις αὗται δὲν ἐτηροῦντο πάντοτε καὶ συνήθως ἐξαπελύετο γενικὸς διωγμός. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ (117 - 138) καὶ Ἀντωνίνου τοῦ Πίου (138 - 161), ἀλλὰ εἰς περιορισμένην κλίμακα.

δ') 'Ο Διωγμός του Μάρκου Αὐρηλίου (161 - 180).

'Ο Μᾶρκος Αὐρήλιος, ἂν καὶ ὡς ἄνθρωπος ἦτο ἐπιεικὴς καὶ ἀγαθὸς (ἦτο ἐξοχος Στωϊκὸς φιλόσοφος), ἐν τούτοις ἐπέτρεψε σκληρότατον διωγμὸν τῶν χριστιανῶν. 'Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ χριστιανοὶ ἀνεζητοῦντο πανταχοῦ καὶ ἐβασανίζοντο, διὰ νὰ ἀρνηθοῦν τὴν θρησκείαν των. Τὰ βασανιστήρια, εἰς τὰ ὅποια ὑπεβάλλοντο, ἦσαν ἄγρια καὶ ἀπάνθρωπα: ἐξέσχίζον τὰς σάρκας των διὰ μαστίγων ἢ λίθων. Μεταξὺ τῶν πολλῶν μαρτύρων τοῦ διωγμοῦ τούτου συγκαταλέγεται καὶ ἡ Ἁγία Παρασκευή, ἡ ὅποια ποικιλοτρόπως βασανισθεῖσα ἀπέκεφαλίσθη.

ε') 'Ο Διωγμός του Σεπτιμίου Σεβήρου (193 - 212).

'Υπὸ τοῦ αυτοκράτορος τούτου ἀνευρέθη τὸ 202 μ. Χ. παλαιότερος νόμος, ὁ ὅποιος ἀπηγόρευε τὸν προσηλυτισμὸν. Ἡγέρθη τότε μέγας διωγμὸς κατὰ τῶν χριστιανῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας κυρίως, Αἴγυπτον, Β. Ἀφρικὴν καὶ Γαλλίαν (Γαλατίαν).

Κατὰ τοῦτον ἐμαρτύρησαν ὁ πατὴρ τοῦ Ὁριγένους Λεωνίδης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ ἐπίσκοπος Λουγδούνου (σημερινῆς Λυὼν τῆς Γαλλίας) Εἰρηναῖος καὶ ἡ Ἁγία Περπέτουα εἰς τὴν Καρχηδόνα.

1. Αἱ ὁδηγίαι περιλαμβάνονται εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Τραϊανοῦ πρὸς τὸν φίλον του ἐπαρχον τῆς Βιθυνίας Πλίνιον τὸν Νεώτερον.

στ') 'Ο Διωγμός του Δεκίου (249 - 251).

Ήτο ο σκληρότατος και άγριώτατος. 'Ο Δέκιος έλαβε την άπόφασιν να έξαλείψη τον χριστιανισμόν, διότι ένόμιζεν ότι ούτος είναι ή αίτία τής καταπτώσεως τής 'Εθνικής θρησκείας και του μεγαλείου τής Ρώμης. 'Εξέδωσε λοιπόν διάταγμα, διά του οποίου εκάλει τους χριστιανούς έντός ώρισμένης προθεσμίας να προσέλθουν εις την 'Εθνικήν θρησκείαν και να παραδώσουν τά ιερά βιβλία των εις την πυράν. Καί έπειδή δέν υπήκουσαν, έξαπέλευσε άγριον διωγμόν έναντίον των.

Κατά τον διωγμόν του Δεκίου ύφίσταντο σκληρά βασανιστήρια και έθανατώνοντο κυρίως οί κληρικοί και μάλλιστα οί 'Επίσκοποι, διότι ούτοι ένεθάρρουν τους χριστιανούς και προέτρεπον αυτούς να μένουν πιστοί μέχρι θανάτου εις την πίστιν των. Πλειστοί μάρτυρες πάσης ήλικίας και τάξεως, νέοι, γέροντες, παρθένοι, ίερείς και έπίσκοποι ύπέστησαν άγογγύστως τον ύπέρ τής Πίστεως θάνατον.

Και ο διαδεχθείς τον Δέκιον αυτοκράτωρ Βαλεριανός (253-260), διέταξε διωγμόν έναντίον των χριστιανών.

'Ο τελευταίος άλλά φοβερώτερος όλων των διωγμών ήτο:

ζ') 'Ο Διωγμός του Διοκλητιανού (285 - 305).

Ούτος διετάχθη ύπό του αυτοκράτορος διά τους αυτούς λόγους, δι' ους και ο του Δεκίου, και διήρκεσεν έννέα έτη (296 - 305). Μυριάδες πιστών έμαρτύρησαν κατά τον διωγμόν τουτον. Μόνον εις την Μ. 'Ασίαν έθανατώθησαν 15 χιλιάδες χριστιανοί, εις την Αίγυπτον δέ τά θύματα του διωγμού άνήλθον εις τον καταπληκτικόν αριθμόν των 140 χιλιάδων.

Οί χριστιανοί έσύροντο κατά εκατοντάδας εις τά βασανιστήρια, αλλά δέν ήρνούντο τον Χριστόν άνεδείχθησαν άληθεΐς ήρωες τής Πίστεως.

'Επί Διοκλητιανού έμαρτύρησαν και οί άγιοι Γεώργιος και Δημήτριος (βλ. κατωτέρω σελ. 49 - 50).

Οί έπίσημοι και συστηματικοί διωγμοί έσταμάτησαν όριστικώς όλίγα έτη μετά τον θάνατον του Διοκλητιανού, επί Μεγάλου Κωνσταντίνου.

19. 'Η σταθερότης τής Πίστεως και τὸ θάρρος των Χριστιανών κατά τους διωγμούς. Οί Μάρτυρες.

Κατά τους διωγμούς οί χριστιανοί έδείκνυν υπεράνθρωπον θάρρος, τὸ όποϊον ήτο άποτέλεσμα τής σταθερᾶς των πίστεως. Καί αυτοί οί

διωκταί των Ἐθνικοί δὲν ἠδύναντο νὰ κρύψουν τὸν θαυμασμόν των διὰ τοῦτο. Πολλοὶ συχνὰ στρατιῶται πρὸς τοὺς ἐφρούρουν ἢ δήμιοι πρὸς τοὺς ἐβασάνιζον ἐπίστευον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ συνεμαρτύρουν.

“Ὅσον ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ διώξεις καὶ τὰ μαρτύρια, τόσον ἐξηπλοῦτο καὶ ἐστερεοῦτο ὁ χριστιανισμός. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ καὶ δοξάζει τοὺς βασανισθέντας καὶ θανατωθέντας κατὰ τοὺς διαγμούς χριστιανούς. Οὗτοι ὠνομάσθησαν μάρτυρες, διότι αἱ προφορικαὶ διηγήσεις ἢ αἱ περιγραφαὶ τῶν παθημάτων αὐτῶν **ἐμαρτύρουν** περὶ τῆς πίστεώς των. Δι’ αὐτὸ δὲ καὶ τὰ βασανιστήρια των ἀπεκλήθησαν **μαρτύρια**.

Τὴν περιφρόνησιν τῶν μαρτύρων πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ καρτερίαν των εἰς τὰ βασανιστήρια κατ’αδεικνύει τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ ἐπὶ Τραϊανοῦ μαρτυρήσαντος (112) Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔγραψεν ὁ Ἰγνάτιος ἐντὸς τοῦ πλοίου, διὰ τοῦ ὁποίου μετεφέρετο εἰς Ρώμην, ἵνα ριφθῇ εἰς τὰ θηρία. «Ὁναίμην¹ τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἠτοιμασμένων... ἃ καὶ κολακεύσω συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἦφαντο². Κἄν αὐτὰ δὲ ἐκόντα μὴ θελήσῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι³... Πῶρ καὶ σταυρός, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκοροπισμοὶ ὀστέων, συγκοπὴ μελῶν, ἄλεσμοὶ ὄλου τοῦ σώματος... ἐπ’ ἐμὲ ἐρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω⁴. Οὐδὲν μοι ὠφελήσει τὰ τεσπνὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλείαι τοῦ αἰῶνος τοῦτου. Καλὸν μοι ἀποθανεῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἢ βασιλεύειν τῶν περᾶτων τῆς γῆς» (Ἐπιστ. Ἰγνατ. πρὸς Ρωμ. Κεφ. Ε. κ. ε.).

Μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν μαρτύρων τῆς ἐποχῆς τῶν διωγμῶν συγκαταλέγονται ἡ Ἁγία Παρασκευὴ καὶ ἄλλαι πολλαὶ γυναῖκες μάρτυρες, ὡς καὶ οἱ Μεγαλομάρτυρες Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ κατήγετο ἐκ Ρώμης. Ἐλαβε λαμπρὰν χριστιανικὴν μόρφωσιν ἀπὸ τοὺς χριστιανούς γονεῖς τῆς, τοὺς ὁποίους ὅμως ἔχασεν εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν. Διένειμε τότε τὴν περιουσίαν τῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ περιήρχετο τὰς πόλεις διδάσκουσα. Συνελήφθη καὶ ἐβασανίσθη ἐπὶ Ἀντωνίνου, ἐμαρτύρησε δὲ ἐπὶ Μάρκου Ἀδρηλίου.

1. Εἶθε νὰ χαρῶ τὰ θηρία. 2. Ὅχι ὅπως συμβαίνει κάποτε πρὸς δειλιάζουσαν καὶ δὲν ἐγγίζουσαν μερικοῦς. 3. Θὰ τὰ ἐξαναγκάσω. 4. Ἴνα συναντήσω εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Τὸ ἔτος τοῦ μαρτυρίου της δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν. Ἡ ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴν μνήμην της τὴν 26 Ἰουλίου.

Ἄλλαι γυναῖκες μάρτυρες ἦσαν:

1) Ἡ **Ἁγία Βαρβάρα** ἤτις θεωρεῖται προστάτις τῶν ἀσθενῶν καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὅλα τὰ Νοσοκομεῖα ἔχουν ἀναρτήσει τὴν εἰκόνα της, τιμᾷται δὲ καὶ ὡς προστάτις τοῦ Πυροβολικοῦ τοῦ Στρατοῦ μας. Κατήγετο ἐκ Νικομηδείας καὶ εἶχε πατέρα τὸν φανατικὸν Ἐθνικὸν Διόσκουρον, ὁ ὁποῖος παρέδωκεν αὐτὴν ὁ ἴδιος εἰς τὰ βασανιστήρια, ὅταν ὠμολόγησεν ὅτι ἦτο χριστιανή. Ἐορτάζεται ἡ μνήμη της τὴν 4ην Δεκεμβρίου.

2) Ἡ **Ἁγία Αἰκατερίνη**. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐφημίζετο διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν πλοῦτον της. Εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ἔγινε χριστιανὴ καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ ἔτος 305 ἢ 307. Τὸ ἱερὸν λείψανον αὐτῆς εὕρισκετο εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ὄρους Σινᾶ. Ἐορτάζεται τὴν 25ην Νοεμβρίου.

3) Ἡ **Ἁγία Μαρίνα**. Αὕτη ἦτο κόρη ἐθνικοῦ ἱερέως. Ἐγινε χριστιανὴ καὶ μὲ θάρρος ὠμολόγησε τὸν Χριστὸν ἐνώπιον τοῦ εἰδωλολάτρου ἡγεμόνος τῆς χώρας, ὑποστᾶσα διὰ τοῦτο μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ (268 - 270). Τὴν μνήμην της ἐορτάζομεν τὴν 17ην Ἰουλίου.

Ὁ Μεγαλομάρτυς καὶ Τροπαιοφόρος Γεώργιος κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας, ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας. Ὅταν ὁ Διοκλητιανὸς ἐκήρυξε τὸν διωγμὸν, ὁ Γεώργιος, ὁ ὁποῖος ἦτο χριστιανὸς καὶ εἶχε πολλοὺς προσελκύνει εἰς τὸν χριστιανισμόν, ὠμολόγησε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν του καὶ κατηγορεῖ φανερὰ τὰς διώξεις τῶν χριστιανῶν. Ἐφυλακίσθη τότε καὶ, ἐπειδὴ παρ' ὅλας τὰς ἀπειλὰς ἠρνήθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὁμολογίαν του, ἐδέθη ἐπὶ ξύλου καὶ ἐδάρη ἀγρίως. Τέλος κατὰ διαταγὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐσύρθη δεδεμένος ἐπὶ τροχοῦ καὶ ἀπεκεφαλίσθη περὶ τὸ ἔτος 303 μ. Χ. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 23ην Ἀπριλίου. Τροπαιοφόρος ἐπωνομάσθη, διότι, ἀν καὶ ὑπεβλήθη εἰς πολλὰ βασανιστήρια, πρὶν θανατωθῆ, οὐδὲν ἔπαθε κακὸν κατανικήσας τοὺς πόνους.

Ὀλίγον βραδύτερον (τὸ 306) ἐμαρτύρησε καὶ ὁ **Μεγαλομάρτυς Δημήτριος**. Ἦτο καὶ οὗτος ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐφυλακίσθη μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους χριστιανοὺς ἀρνηθέντας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πί-

στιν των. Εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἐπεσκέφθη νεανίας τις χριστιανός, ὁ Νέστορ, καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν ἐνισχύσῃ ὁ Ἅγιος Δημήτριος διὰ τῆς εὐλογίας του, ἵνα δυνήθῃ νὰ νικήσῃ τὸν διάσημον τότε ἔθνικὸν γιγαντώσωμον παλαιστὴν Λυαῖον, ὁ ὁποῖος προεκάλει εἰς πάλην τοὺς χριστιανούς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἀγωνισθῇ εἰς δημόσιον ἀγῶνα. Ἡ εὐλογία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐδόθη καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον διετάχθη μετὰ τὴν κατανίκησιν τοῦ Λυαίου ὑπὸ τοῦ Νέστορος ἢ θανάτωσις καὶ τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ Νέστορος.

Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἀνηγγέρθη βραδύτερον μεγαλοπρεπὴς ναός. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἀνέβλυζε μύρον ἀπὸ τῆς λάρνακος τοῦ τάφου του· διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος ἐπωνομάσθη καὶ **Μυροβλήτης**. Οἱ Θεσσαλονικεῖς πολλὰκις ἐπεκαλέσθησαν τὴν προστασίαν του εἰς κινδύνους ἐξ ἐπιθέσεων ἢ πολιορκιῶν καὶ ἔτυχον ἐνισχύσεως καὶ σωτηρίας. Εἶναι ὁ πολιοῦχος ἅγιος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐορτάζεται τὴν 26ην Ὀκτωβρίου. Τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς του ἀπηλευθερώθη ἡ Θεσσαλονίκη κατὰ τὸ ἔτος 1912.

20. Αἱ αἱρέσεις τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Αἱ αἱρέσεις τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων προῆλθον ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ προσπάθειά των νὰ κατανοήσουν τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπλανήθησαν. Αἱ αἱρέσεις εἶναι πολλαί, ἀλλὰ δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς **Ἰουδαϊζούσας** καὶ **Γνωστικὰς**.

Αἱ **Ἰουδαϊζούσαι** αἱρέσεις συνέχον τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν. Καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν μὲν διὰ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων αἱ τὸ πρῶτον ἐκδηλωθεῖσαι σχετικαὶ ἀντιλήψεις (σελ. 26), ἀλλὰ βραδύτερον ἀνεφάνθησαν καὶ ἄλλαι ἰδέαι καὶ διδασκαλίαι μετὰ τῶν χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνόθευον τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οὕτω οἱ **Ἐβωνῖται**, δηλαδὴ πτωχοί, παρεδέχοντο μὲν τὸν Χριστὸν ὡς Μεσσίαν, ἤρνούντο ὅμως τὴν θεότητα Αὐτοῦ. Οἱ **Ναζωραῖοι** ἐδέχοντο τὸν Χριστὸν ὅχι ὡς Θεόν, ἀλλ' ὡς προφήτην ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ· ἐτίμων δὲ καὶ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. Μετὰ τῶν Ἰουδαίων τινὲς ἐπίστευον ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν, θὰ βασιλεύσῃ χίλια ἔτη καὶ ἔπειτα θὰ κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους. Οὗτοι ὀνομάζοντο χίλιασταί¹.

1. Οἱ ἄπαδοὶ τοῦ χίλιασμοῦ ὀνομάζονται σήμερον καὶ Σπουδασταὶ τῶν Γραφῶν

Αἱ Ἰουδαϊζουσαι αἱρέσεις ἐφάνησαν κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους καὶ ἀπέκτησαν πολλοὺς ὁπαδοὺς διαταράττειν τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν.

Ἄλλὰ σοβαρώτεραι καὶ πλέον ἐπικίνδυνοι ἦσαν αἱ λεγόμεναι **Γνωστικαὶ** αἱρέσεις, αἱ ὁποῖαι συνετάραξαν τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸν δευτέρου καὶ τρίτου αἰῶνα. Ὅπαδοὶ τῶν αἱρέσεων τούτων ἦσαν ἐξ Ἑθνικῶν χριστιανοὶ ἀναμειζαντες τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν μὲ θεωρίας τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ μὲ ἰδέας παλαιῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν.

Οὗτοι ἰσχυρίζοντο ὅτι κατεῦχον καὶ ἐδίδασκον τὴν ἀληθῆ περὶ τοῦ Θεοῦ γ ν ω σ ι ν, διὰ τοῦτο δὲ ὠνομάσθησαν Γνωστικοί.

Οἱ σπουδαιότεροι τῶν ψευδοδιδασκάλων τούτων ἦσαν ὁ Βασιλείδης, ὁ Μοντανός, ὁ Μάνης καὶ ὁ Μαρκίων.

Ὁ **Βασιλείδης** ἐδίδαξεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀποκτῆσας πολλοὺς ὁπαδοὺς. Ἐπίστευεν ὅτι ὁ κόσμος δὲν εἶναι δημιούργημα τοῦ Ἰψίστου Θεοῦ, ἀλλὰ ἐνὸς κατωτέρου Θεοῦ, τοῦ Δημιουργοῦ. Ὁ Ἰψίστος Θεὸς εἶναι ἀγαθός, ὁ δὲ Δημιουργὸς πηγὴ τοῦ κακοῦ.

Ὁ **Μοντανός** καὶ οἱ ὁπαδοὶ του (Μοντανισταί) ἐδίδασκον ὅτι αἱ ἀποκαλυφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀλήθειαι δὲν ἦσαν πλήρεις καὶ ὅτι συνεπληρώθησαν ὑπὸ τοῦ Μοντανοῦ, διὰ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ὠμίλει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οἱ Μοντανισταί ἦσαν αὐστηρῶν ἠθῶν καὶ ἐπίστευον εἰς τὴν ταχέϊαν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου.

Ὁ **Μάνης** κατήγετο ἐκ Περσίας καὶ οἱ ὁπαδοὶ του ὠνομάσθησαν Μανιχαῖοι. Ἐδίδασκεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Παράκλητος, δηλαδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἤλθε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ **Μαρκίων** κατήγετο ἐκ Πόντου, ἐδίδαξεν ὁμοίως καὶ ἔδρασεν ἐν Ρώμῃ. Ἰδρυσεν ἰδίαν ἐκκλησίαν, οἱ δὲ ὁπαδοὶ του διεκρίνοντο διὰ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν. Δὲν παρεδέχοντο πάντα τὰ μυστήρια καὶ δὲν

ἢ **Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά**. Οὗτοι θέτουν εἰς κυκλοφορίαν πλῆθος βιβλίων καὶ φυλλαδίων, διὰ τῶν ὁποίων ζητοῦν νὰ προσηλυτίσουν τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς εἰς τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν των. Ἡ αἵρεσις τῶν χιλιαστῶν ὑποστηρίζει ὅτι ἐφθασεν ἡ βασιλεία τοῦ Ἰεχωβά ἐπὶ τῆς Γῆς καὶ ὅτι θὰ ἀναστηθοῦν οἱ Πατριάρχαι τῶν Ἑβραίων, διὰ νὰ κυβερνήσουν ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ Κράτος μας δὲν καταδιώκει τοὺς χιλιαστάς, ἀλλὰ καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ κάμνουν συγκεντρώσεις, προπαγάνδαν καὶ προσηλυτισμὸν, διότι εἰς τὸ βῆθος τῶν ἰδεῶν των ὑποκρύπτονται καὶ ἀνθεθνικοὶ σκοποί. Οἱ χιλιασταὶ ἔχουν ἐσφαλμένας καὶ μάλιστα καὶ συγγενεῖς πρὸς τὰς τοῦ Ἀρείου ἀντιλήψεις περὶ Χριστοῦ.

ἐπίστευον εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν. Ἡ αἵρεσις διατηρήθη μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος.

Πάσας τὰς αἵρέσεις κατεπολέμησεν ἐπιτυχῶς ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν **Συνόδων**, τῶν **Συμβόλων** καὶ τοῦ **Κανόνος** τῆς Κ. Διαθήκης.

Αἱ **σύνοδοι**, ἐπαρχιακῆ ἢ τοπικαί, ἦσαν συγκεντρώσεις τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐκκλησιῶν μιᾶς Ἐπαρχίας ἢ πολλῶν ἐπαρχιῶν μαζί, εἰς τὰς ὁποίας ἐλύοντο τὰ τυχόν παρουσιαζόμενα ἐκ τῶν ψευδοδιδασκαλιῶν ζητήματα καὶ ἐδίδοτο ἡ ὀρθὴ ἔννοια τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ.

Πρὸς ὑποβοήθησιν τῶν χριστιανῶν καὶ προφύλαξίν των ἀπὸ τοῦς ψευδοδιδασκάλους διευτυπῶντο εἰς μικρὰς καὶ ὀλίγας φράσεις αἱ θεμελιώδεις ἀλήθειαι τῆς γνησίας χριστιανικῆς πίστεως. Οὕτως ἐδημιουργήθησαν αἱ ἀξιολογίαι τῆς πίστεως, τὰ ἄλλως λεγόμενα **Σύμβολα**. Ἐκ τούτων προῆλθε τὸ βραδύτερον συνταχθὲν Σύμβολον τῆς Πίστεως.

Οἱ αἰρετικοί, διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὰς ἰδέας των, ἐξέδιδον καὶ βιβλία, τῶν ὁποίων τὴν συγγραφὴν ἀπέδιδον ψευδῶς διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῆς εἰς διάφορα ἱερά πρόσωπα. Ἡ Ἐκκλησία κατήγγειλε τὰ βιβλία ταῦτα ὡς **νόθα** καὶ **ψευδεπίγραφα** καὶ καθώρισε ποῖα εἶναι τὰ γνήσια βιβλία, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ Καινὴ Διαθήκη καὶ τὰ ὅποια δύνανται ἀκινδύνως νὰ μελετοῦν οἱ χριστιανοί. Οὕτως ἀπετελέσθη ὁ **Κανὼν** τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Τὸ ἔργον τῆς καταπολεμήσεως τῶν αἵρέσεων ὡς καὶ τῶν ἐναντίων τῶν χριστιανῶν κατηγοριῶν τῶν λογίων Ἐθνικῶν ἀνέλαβον καὶ χριστιανοὶ ἀνωτέρας μορφώσεως διὰ τῆς ἐκδόσεως συγγραμμάτων, τὰ ὅποια ἐκυκλοφόρησαν εὐρύτατα. Οὗτοι εἶναι οἱ **Ἀποστολικοὶ Πατέρες**, οἱ **Ἀπολογηταὶ** καὶ οἱ **Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς**.

21. Ἀποστολικοὶ Πατέρες.

Οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες ἐζήσαν καὶ ἔδρασαν εὐθὺς μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, ἤτοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ πρώτου καὶ τὸ πρώτων ἡμισυ τοῦ δευτέρου αἰῶνος. Διακρίνοντο διὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου των καὶ τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως. Διὰ συγγραμμάτων ἢ δι' ἐπιστολῶν ἐδίδασκον τὰς γνησίας χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ ἔδιδον συμβουλὰς ἢ ὁδηγίας εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἐπισημότεροι αὐτῶν ἦσαν:

1) Ὁ **Βαρνάβας** ὁ Κύπριος. Περὶ τούτου γνωρίζομεν ὅτι ἀνήκεν εἰς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων χριστιανούς καὶ ὅτι ἔγραψε δι' αὐτοὺς ἐπιστολὴν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκθέτει τὴν σχέσιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας πρὸς τὴν

Παλαιάν Διαθήκην καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ὑπῆρξε προ-
παρασκευὴ τοῦ χριστιανισμοῦ¹.

2) Ὁ **Κλήμης**, ἐπίσκοπος Ρώμης. Οὗτος ἐδιδάχθη τὸν χριστιανι-
σμόν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ ὑπῆρξε πιθανώτατα συνεργάτης τοῦ Ἀπο-
στόλου Παύλου. Ἀνεδείχθη τρίτος ἐπίσκοπος Ρώμης (92 - 101), ἐργα-
σθεὶς δραστηρίως διὰ τὴν σταθεροποίησιν τῆς πίστεως καὶ τὴν διάδοσιν
τῶν γνησίων Εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν. Ἐγραψε πολλὰς ἐπιστολάς, ἐκ
τῶν ὁποίων σφίζεται μία πρὸς τοὺς Κορινθίους χριστιανούς, οἱ ὅποιοι
λόγω διαφωνιῶν εἶχον ἐκδιώξει τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας των. Ἐν
τῇ ἐπιστολῇ συμβουλεύει αὐτοὺς νὰ ἔχουν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν καὶ πίστιν
σταθεράν, νὰ πειθαρχοῦν εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ
διάγουν ἀγνὸν καὶ καθαρῶς χριστιανικὸν βίον.

3) Ὁ **Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος**, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας. Ὑπῆρξε
μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ ὠνομάσθη Θεοφόρος ὡς
«τὸν Χριστὸν ἔχον ἐν στέροισι», ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγεν.

Ὁ Ἰγνάτιος ἔγραψεν ἑπτὰ ἐπιστολάς, ἐν ταῖς ὁποίαις καταπολεμεῖ
τὰς Ἰουδαϊζούσας αἵρέσεις καὶ ἐνισχύει τοὺς πιστοὺς προτρέπων αὐτοὺς
εἰς καθαρῶς χριστιανικὸν βίον· ἀντιπαραβάλλει τὰ αἰώνια ἀγαθὰ τῆς
μελλούσης ζωῆς πρὸς τὰ φαινομενικὰ τῆς προσκαιροῦ ἐπὶ τῆς γῆς ζωῆς.
Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ἰδιαίτερος τονίζεται ἡ ἐντὸς τοῦ ἐκκλησια-
στικοῦ σώματος σημασία καὶ σπουδαιότης τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν
καὶ δὴ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπισκόπου. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων μαθηά-
νομεν ἀκόμη ὅτι εἶχον ἡδὴ διακριθῆ οἱ Κληρικοὶ εἰς τοὺς τρεῖς βαθμοὺς
τῆς ἱερωσύνης, δηλαδὴ εἰς Ἐπισκόπους, Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους.

Ὁ Ἰγνάτιος ὑπέστη, ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω, μαρτυρικὸν θάνατον
ἐπὶ Τραϊανοῦ περὶ τὸ ἔτος 112 μ. Χ. (κατ' ἄλλους τὸ 107).

4) Ὁ **Πολύκαρπος**, ἐπίσκοπος Σμύρνης. Ὑπῆρξε καὶ οὗτος μαθη-
τὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἐγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς χριστιαν-
νοὺς τῶν Φιλιππῶν (πρὸς Φιλιππησίους), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ
θείου ἔργου τοῦ Σωτῆρος καὶ συμβουλεύει τοὺς χριστιανούς νὰ διάγω-
σιν ἀγνὸν βίον προσευχόμενοι ὑπὲρ πάντων καὶ τῶν ἐχθρῶν των ἀκόμη.

Εἰς ἡλικίαν 86 ἐτῶν ἐσύρθη εἰς τὸ μαρτύριον καὶ ἔδειξεν ἀξιοθαύ-
μαστον θάρρος καὶ καρτερίαν. Αἱ φλόγαι ἐσεβάσθησαν τὸ ἄγιον σῶμα

1. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Βαρνάβας ἐλιθοβολήθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων.

του και ἐφρονεῖθη δι' ἀποκεφαλισμοῦ τὴν 23 Φεβρουαρίου τοῦ 156 μ. Χ., ἐπὶ Ἀντωνίνου ἢ κατ' ἄλλους τὸ 166 ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου.

5) **Ἑρμᾶς** καὶ **Παπίας**. Ὁ Ἑρμᾶς ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ εἶναι πιθανώτατα ἐκεῖνος, πρὸς τὸν ὁποῖον στέλλει ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν του. Μὲ τὸ ὄνομά του σφίζεται σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Ποιμὴν», ἐν τῷ ὁποίῳ ἄγγελος ὑπὸ μορφήν ποιμένος ἀποκαλύπτει εἰς τὸν Ἑρμᾶν τὰς Χριστιανικὰς ἀληθείας.

Ὁ Παπίας ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας καὶ ἔγραψε τὸ σύγγραμμα «Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεις», τὸ ὁποῖον δυστυχῶς ἀπωλέσθη.

6) Μεταξὺ τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων κατατάσσεται καὶ ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς σπουδαίου ἔργου μὲ τὸν τίτλον «**Διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων**». Ἐν τούτῳ ἀναπτύσσεται ἡ διδασκαλία καὶ ἐκτίθενται τὰ τῆς λατρείας, διοικήσεως καὶ εὐταξίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας εὐθὺς μετὰ τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους.

22. Ἀπολογηταί.

Εἰς τὰ συγγράμματά των οἱ Ἀπολογηταὶ ἀπέκρουον τὰς γνωστὰς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν κατηγορίας τῶν Ἐθνικῶν λογίων (ἀπελογοῦντο ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἐξ οὗ **Ἀπολογηταί**), καὶ ἐτόνιζον ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι ἀνωτέρα ὅλων τῶν ἄλλων. Ἀπεδείκνυον τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν προφητειῶν τῆς Π. Διαθήκης καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Τὴν θείαν δὲ περοτέλειαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀπεδείκνυον ἐκ τῆς ταχείας ἐξαπλώσεώς της, τῆς σταθερότητος τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἀγῶν ἡθῶν των. Πολλοὶ Ἀπολογηταὶ ἀπηρθύνοντο καὶ πρὸς τοὺς Αὐτοκράτορας ζητοῦντες παρ' αὐτῶν νὰ φαίνωνται ἀνεκτικοὶ καὶ ἐπιεικεῖς πρὸς τοὺς χριστιανούς, ὅπως ἕκαμνον καὶ διὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν ἄλλων θρησκειῶν.

Ἐκ τῶν Ἀπολογητῶν σπουδαιότεροι ἦσαν:

1) Ὁ **Κορδᾶτος** καὶ ὁ **Ἀριστείδης**. Ὁ πρῶτος ἦτο μαθητὴς τῶν Ἀποστόλων, ὁ δὲ δεῦτερος ἦτο Ἐθνικὸς φιλόσοφος, πρὶν γίνῃ χριστιανός. Καὶ οἱ δύο ἐνεχείρισαν Ἀπολογία πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀδριανὸν κατὰ τὴν διαμονὴν του εἰς Ἀθήνας. Αἱ ἀπολογίαι αὗται ἕκαμναν τόσῃ ἐντύπωσιν εἰς αὐτόν, ὥστε διέταξε περὶ τῶν χριστιανῶν «*μηδένα κτείνειν ἄνευ ἐγκλημάτων καὶ κατηγορίας*».

2) **‘Ο Ίουστίνος**, ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἐπισημότερος Ἀπολογητῆς. Κατήγετο ἀπὸ τῆν Φλαβίαν (Νεάπολιν) τῆς Παλαιστίνης καὶ ἦτο ἔθνικὸς μελετῶν καὶ θαυμάζων τοὺς Ἕλληνας κυρίως φιλοσόφους, καὶ μάλιστα τὸν Πλάτωνα. Ὅταν ὅμως ἤκουσε τὴν διδασκαλίαν τῆς νέας θρησκείας καὶ ἐμελέτησεν ἐπισταμένως τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ὡμολόγησε καὶ διεκήρυσεν ὅτι ἐν αὐτῇ εὔρε «τὴν ὑψίστην φιλοσοφίαν» καὶ ἔγινε θερμὸς ζηλωτῆς τῆς Πίστεως.

Ἐγραψε δύο Ἀπολογίας πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας Ἀντωνῖνον καὶ Μάρκον Αὐρήλιον καὶ ἓνα διάλογον πρὸς τινὰ Ἰουδαῖον Τρύφωνα. Ἐν τούτῳ ἀποδεικνύει τὴν θεϊότητα τοῦ Χριστοῦ - Μεσσίαῦ διὰ τῶν εἰς Αὐτὸν ἀναφερομένων χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἄλλο ἰσχυρὸν ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρήλιου (167) ¹.

3) **Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον**. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης πρὸς τὸν ἐθνικὸν Διόγνητον εἶναι ἄγνωστος. Ἡ ἐπιστολὴ ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἀξίας της ὡς ἀπολογητικῷ ἔργου εἶναι καὶ εἰς πολῦτιμος μαργαρίτης τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας ².

1. Εἰς τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Ἀπολογίας» τοῦ Ἰουστίνου (Α, 67, 3 - 5) γίνεται περιγραφή τῆς πρωϊνῆς λατρείας τῶν πρώτων Χριστιανῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν: «Τῆ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγρούς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται καὶ τὰ Ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων (=Εὐαγγέλια) ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγιγνώσκεται μέχρις ἐγχορεῖ. Εἶτα, παυομένου τοῦ ἀναγιγνώσκοντος, ὁ προσεστὸς διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν. Καί, ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς, ἄρτος προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ καὶ ὁ προσεστὸς εὐχὰς ὁμοίας καὶ εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ Ἀμήν καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἐκάστῳ γίνεται καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται».

2. Παραθέτομεν ἐνταῦθα μικρὸν ἐξ αὐτῆς ἀπόσπασμα: Οἱ Χριστιανοὶ «ἀγαπῶσι πάντας καὶ ὑπὸ πάντων διώκονται. Ἄγνοοῦνται καὶ κατακρίνονται, θανατοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται. Πτωχεύουσι καὶ πλουτίζουσι πολλοὺς πάντων ὑστεροῦνται καὶ ἐν πᾶσι περισσεύουσιν. Ἀτιμοῦνται καὶ ἐν ταῖς ἀτιμίαις δοξάζονται· βλασφημῶνται καὶ δικαιοῦνται. Λοιδοροῦνται καὶ εὐλογοῦσιν· ὑβρίζονται καὶ τιμῶσιν. Ἀγαθοποιοῦντες ὡς κακοὶ κολάζονται· κολαζόμενοι χαίρουσιν ὡς ζωοποιούμενοι. Ὑπὸ Ἰουδαίων ὡς ἀλλόφυλοι πολεμοῦνται καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων διώκονται καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἔχθρας εἰπεῖν οἱ μισοῦντες οὐκ ἔχουσιν. Ἀπλῶς δ' εἰπεῖν, ὕπερ ἐστὶν ἐν σώματι ψυχῇ, τοῦτ' ἐστὶν ἐν κόσμῳ χριστιανοί».

Τὰ συγγράμματα τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ Ἀπολογητῶν ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι δι' αὐτῶν ἐστηρίχθη ἡ Πίστις καὶ διεσώθησαν αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις, ἐκαλλιουργήθη δὲ καὶ ἀνεπτύχθη ἡ Ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία καὶ παιδεία ἐν γένει. Διὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ Ἀπολογητῶν ἐνισχύεται ὁ σύνδεσμος Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδραιοῦται διὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ λαμβάνει τὴν ὀριστικὴν μορφήν του διὰ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τὸν Δ' αἰῶνα.

23. Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς.

Τὸ ἔργον τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ Ἀπολογητῶν συνέχισαν κατὰ τὸν Β' καὶ Γ' αἰῶνα λόγιοι χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἐξεπαιδεύοντο εἰς Σχολὰς ἰδρυθείσας εἰς διάφορα χριστιανικὰ κέντρα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ φοιτῶντες εἰς τὰς Σχολὰς ταύτας χριστιανοὶ πλὴν τῆς καθαρῶς χριστιανικῆς μορφώσεως ἐλάμβανον καὶ τὴν λεγομένην «θύραθεν παιδείαν» ἢ «θεωρητικὴν μόρφωσιν» διὰ τῆς μελέτης τῶν ἔργων τῶν φιλοσόφων, τῶν ποιητῶν κ.λ.π. Καθίσταντο οὕτω περισσότερον ἱκανοὶ νὰ ὑποστηρίζουν τὰ διδάγματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὲ ἐπιχειρήματα λαμβανόμενα ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ λογικῆς. Ἡ τοιαύτη ἐξέτασις καὶ ὑποστήριξις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐδημιούργησε τὴν καλουμένην Θεολογικὴν Ἐπιστήμην ἢ Θεολογίαν. Οἱ διδάξαντες λοιπὸν εἰς τὰς Σχολὰς ταύτας Ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες — θεολόγοι ἔγραψαν πλεῖστα συγγράμματα, διὰ τῶν ὁποίων ἀνέπτυσσον καὶ ἐστήριζον τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν παρενέβηλον εἰς τὰς συγγραφάς των καὶ ἰδικὰς των (ἀτομικὰς) γνώμας, τὰς ὁποίας δὲν παρεδέχθη ἡ Ἐκκλησία. Πάντες οἱ ἀνωτέρω ὀνομάσθησαν Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ διακρίνονται κατὰ σχολὰς.

α'. Ἡ Μικρασιατικὴ Σχολή.— Εἰρηναῖος.

Ἡ Ἐφεσὸς ἦτο περίφημον χριστιανικὸν Κέντρον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἡ Σχολὴ τῆς Ἐφεσσοῦ ἐταξεν ὡς σκοπὸν νὰ διατηρήσῃ καθαρὰν καὶ σταθερὰν τὴν πίστιν διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῶν αἱρέσεων καὶ νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἰδρυτὴς ἦτο ὁ ἐκ Σμύρνης **Εἰρηναῖος**, μαθητὴς τοῦ ἐπισκόπου Σμύρνης Πολυκάρπου. Ἐμελέτησε καλῶς ὁ Εἰρηναῖος καὶ τοὺς Ἑλληνας

φιλοσόφους και ποιητάς και απέκτησε μεγάλην μόρφωσιν χριστιανικήν και φιλοσοφικήν. Βραδύτερον ἔφυγεν εἰς Γαλατίαν, διὰ τὴν ἐνισχύσῃ τοὺς ἐκεῖ χριστιανοὺς και τὴν στερεώσῃ τὰς κλονιζομένας ἐκ τῶν διωγμῶν και τῶν αἰρέσεων Ἐκκλησίας τῆς. Ἐκεῖ, ὡς ἐπίσκοπος Λουγδούνου (σημερινῆς Λυῶν), εἰργάσθη και ἐδίδαξε μὲ ζήλον και θάρρος ἐπὶ 24 ἔτη, ὑπέστη δὲ μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου τὸ 202 μ. Χ.

Ὁ Ἐπίσκοπος Εἰρηναῖος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων σφύζεται μόνον τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐλεγχος και ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως» εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν.

Πλὴν τῆς Ἐφέσου και ἡ **Ἀντιόχεια** ἀπέβη σπουδαῖον Ἐκκλησιαστικὸν κέντρον μὲ θεολογικὰς τάσεις ὅμοιας πρὸς τὰς τῆς Μικρασιατικῆς σχολῆς.

β'. Ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολή.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο, ὡς γνωστὸν, ἐπὶ αἰῶνας τὸ μεγαλύτερον πνευματικὸν και καλλιτεχνικὸν κέντρον τῆς Ἀνατολῆς και διετήρει πάντοτε τὴν παλαιὰν αἴγλην τῆς. Ἡ ἰδρυθεῖσα λοιπὸν ἐκεῖ τὸν Β' αἰῶνα **χριστιανικὴ Κατηχητικὴ σχολή** ἐφημίσθη ταχύτατα και ἀπέβη τὸ ἀξιολογότερον κέντρον θεολογικῶν σπουδῶν.

Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι ἐπεδίδοντο εἰς τὴν βαθυτέραν ἔρευναν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, διότι ἐφρόνουσι ὅτι οὕτω θεμελιούνται καλῶς και γίνονται ἀκλόνητοι αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, ἐνῶ ἡ ἄνευ ἐρεύνης πίστις κλονίζεται και ἐξαφανίζεται. Ἐστηρίζοντο ἄλλωστε εἰς τὸ Εὐαγγελικὸν χωρίον (Ἰωάν. 5, 39) «Ἐρευνάτε τὰς Γραφάς».

Ἰδρυτὴς τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς θεωρεῖται ὁ Ἀθηναῖος **Πάνταινος**, τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος ὁ περίφημος θεολόγος **Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς**. Οὗτος κατήγετο ἐξ Ἀθηνῶν και ἐγεννήθη ἐκ γονέων Ἑβραίων. Ἐλαβε πλήρη τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ μελετήσας τὸ Εὐαγγέλιον ἐγκατέλειψε τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν και ἔγινε χριστιανός. Ἐπεσκέφθη πολλὰς πόλεις παρακολουθῶν τὴν διδασκαλίαν και τὰ κηρύγματα σοφῶν χριστιανῶν και ἐγκατεστάθη τελικῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν Σχολήν, διακρίθη ταχέως, ἐχειροτονήθη ἱερεὺς και ἔγινε διευθυντὴς αὐτῆς ἀναδειχθεὶς ἄριστος και διαπρεπὴς θεολόγος. Κατὰ

τὸν διαγωγὸν τοῦ Σεβήρου ἔφυγεν ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ὅπου πιθανώτατα καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 220 μ. Χ.¹.

Τὰ σφζόμενα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του εἶναι «Λόγος Προτρεπτικὸς πρὸς τοὺς Ἕλληνας», «Στρωματεῖς», «Παιδαγωγὸς» καὶ «Τὶς ὁ σφζόμενος πλούσιος». Εἰς τὰ συγγράμματά του ἀποδεικνύει ἄνευ ἀξίας τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν καὶ ἀναπτύσσει τὴν περὶ Ἀγίας Τριάδος χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Τονίζει ὅτι ἡ πίστις εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας δέον νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῆς γνώσεως, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ διὰ τῆς ἐρεῦνης ἐξήγησις καὶ βαθυτέρα κατανόησις αὐτῶν· ἡ ἐρευνα ὁμως πρέπει νὰ ἔχη ὡς βᾶσιν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι παρὰ ἀπλῆ θεραπείαις τῆς Θεολογίας.

Παρέχει ἐπίσης ὁ Κλήμης συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ὡς καὶ κανόνας ἠθικοῦ βίου εἰς τοὺς χριστιανούς².

ᾠριγένης. Ὁ βίος τοῦ ᾠριγένους εἶναι ὑπόδειγμα θερμῆς πίστεως, ἐργατικότητος, θάρρους καὶ καρτερίας.

Ἀνεδείχθη ὁ ἐπισημότερος τῶν Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων καὶ μέγιστος συγγραφεὺς ὅλων τῶν ἐποχῶν γράψας κατὰ τινα μαρτυρίαν περὶ τοὺς ἐξ χιλιάδας τόμους.

Ἐγεννήθη τὸ 185 εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν. Πατὴρ του ἦτο ὁ ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου μαρτυρήσας (202) Λεωνίδης. Ἀπὸ τοῦτον καὶ τοὺς σοφοὺς διδασκάλους τῆς Σχολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσπούδασε καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἐπιμελείαν του, ἔλαβε τὴν πρώτην μάρφωσιν, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσε διὰ συνεχοῦς ἀτομικῆς μελέτης. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἀπέμεινε

1. Κατ' ἄλλους ἀπέθανε τὸ 216.

2. Εἰς τὸ ἔργον του «Τὶς ὁ σφζόμενος πλούσιος» (παρὰ Migne 9, 617 - 620) γράφει: «Ὁ πλοῦτος ὄργανόν ἐστι. Δύνασαι χρῆσθαι δικαίως αὐτῷ; πρὸς δικαιοσύνην καθυπηρετεῖ. Ἄδικως τις αὐτῷ χρῆται; ὑπέρτης ἀδικίας εὐρίσκειται. Πέφυκε γὰρ ὑπηρετεῖν ἄλλ' οὐκ ἄρχειν... Ὡστε μὴ τὰ κτήματά τις ἀφανίζετο μᾶλλον ἢ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ μὴ συγχωροῦντα τὴν ἀμείνω χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων... Τὸ οὖν ἀποτάξασθαι... καὶ πωλῆσαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα, τοῦτον τὸν τρόπον ἐκδεκτέον ὡς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν εἰρημένον».

Εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἀποσπάσματος βλέπομεν ὅτι ὁ Κλήμης παρομοιάζει τὰ ὑπάρχοντα, τῶν ὁποίων δὲν γίνεται καλὴ χρῆσις, πρὸς τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐπομένως κατ' αὐτόν, τὸ εὐαγγελικόν «πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου...» σημαίνει, ἀπόβαλε τὰ πάθη σου. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεδίδοντο οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι, καὶ μάλιστα ὁ ᾠριγένης.

Μεταβαίνων εἰς Βηρυττὸν διὰ τὴν σπουδᾶσιν ρητορικὴν, ἐπέρασεν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἐγνώρισεν τὸν Ὀριγῆνη. Τόσον ἐργασθεύθη ἐν τῆς διδασκαλίᾳς του, ὥστε ἔγινε χριστιανὸς καὶ ἐφοίτησεν ἐπὶ πέντε ἔτη εἰς τὴν Σχολὴν του. Ἐπανῆλθεν ἔπειτα εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν θερμὸν ζῆλόν του εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος. Διεκρίθη κυρίως εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ἑθνικῶν. Ὄταν ἔγινεν Ἐπίσκοπος, εὔρε (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας Γρηγορίου Νύσσης) δέκα ἑπτὰ μόνον χριστιανούς εἰς τὴν περιφέρειάν του, ἐνῶ ὅταν ἀπέθανεν, εἶχον ἀπομείνει δέκα ἑπτὰ μόνον Ἑθνικοί.

γ' . Ἀφρικανικὴ Σχολὴ καὶ Λατίνοι Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς .

Ἡ λεγομένη Ἀφρικανικὴ σχολὴ ἰδρύθη περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος εἰς τὴν Καρχηδόνα τῆς Β. Ἀφρικῆς. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρινούς, οἱ ὅποιοι ἐπεδίωκον τὴν διὰ τῆς ἐρεῦνης θεμελιώσιν τῆς πίστεως (Ἐρεῦνα καὶ πίστευε), οἱ θεολόγοι τῆς Ἀφρικανικῆς Σχολῆς ἐφρόνουν καὶ ἐδίδασκον τὴν ἄνευ ἐρεῦνης πίστιν (Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα).

Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τῆς Σχολῆς ταύτης ἦσαν ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Κυπριανός καὶ ὁ Λακτάντιος.

Τερτυλλιανός. Ἐγεννήθη ἐν Καρχηδόνι περὶ τὸ 160 μ. Χ., ἐσπούδασε τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον εἰς τὴν Ρώμην καὶ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 30 ἐτῶν ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Θαυμάσας τὴν καρτερίαν τῶν χριστιανῶν εἰς τὰ μαρτύρια ἐδιδάχθη τὸν χριστιανισμὸν καὶ διὰ τὴν θερμὴν πίστιν καὶ τὸν ζῆλόν του ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἀφρικανικῆς Σχολῆς. Περιεφρόνει τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἤρκειτο εἰς τὴν τωρὴν πίστιν. Ἐπίστευε καὶ ἐδίδασκεν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ὡς θρησκεία ἐκ θείας ἀποκαλύψεως, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐξετάσεως καὶ ἐρεῦνης. Εἰς τοῦτον ἀποδίδεται τὸ «Gredo, quia absurdum est» (πιστεύω, διότι εἶναι παράλογον).

Ὁ Τερτυλλιανός ἐγραψε πλείστα συγγράμματα εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, τὰ ὅποια ἦσαν ἀπολογητικὰ κυρίως καὶ ἠθικά. Κατέστη οὕτω θεμελιωτὴς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας καὶ ἐφημίστη ὡς εἷς τῶν πολυγραφωτέρων Λατίνων Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 240 μ. Χ.

Κυπριανός. Προήρχετο καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ ἐξ Ἑθνικῶν χριστιανούς

ὅταν δὲ ἔγινε χριστιανός, διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔζη ὡς ἀσκητής. Παρακλήσει τῶν χριστιανῶν τῆς Καρχηδόνος ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ κατόπιν Ἐπίσκοπος. Ὁ Κυπριανὸς ἀνεδείχθη εἰς ἓκ τῶν σπουδαίων Λατίνων θεολόγων, ἠγωνίσθη δὲ ὑπὲρ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἐπίστευεν ὅτι αἱ ἔριδες κατέστρεφον αὐτήν. Τὸ καλύτερον ἐκ τῶν συγγραμμάτων του εἶναι τὸ «Περὶ ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας». Ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ 258 μ. Χ.

Ὁ Λακτάντιος, τέλος, εἶναι μεταγενέστερος, ἀμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ζήσας μέχρι τοῦ 330 μ. Χ. Ἦτο διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς, πρὶν γίνῃ χριστιανός, διετέλεσε δὲ καὶ διδάσκαλος τοῦ υἱοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου Κρίσπου. Διακρίνεται τῶν ἄλλων Λατίνων Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων διὰ τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης, διὰ τὴν ὁποίαν ὠνομάσθη Κικέρων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ.

24. Ἡ Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν, τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας εἶχον κατ' ἀρχὰς οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι. Ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἠῤῥξῃσε, προσέλαβον ὡς βοηθοὺς τοὺς διακόνους. Εἰς τὰς ἰδρυομένας νέας Ἐκκλησίας ἐχειροτόνουν ἀντιπροσώπους των, ἵνα τὰς διευθύνουν, οἱ ὅποιοι ὠνομάσθησαν πρεσβύτεροι ἢ Ἐπίσκοποι.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν οἱ Ἐπίσκοποι, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων.

Οἱ Ἐπίσκοποι ἐχειροτόνουν τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἐκήρυττον καὶ ἐδίδασκον, συνεχώρουν τὰς τυχόν ἁμαρτίας τῶν χριστιανῶν καὶ ἐν γένει ἐκυβέρνηον τὴν Ἐκκλησίαν.

Οἱ πρεσβύτεροι ἦσαν βοηθοὶ τῶν ἐπισκόπων. Ἐκήρυττον καὶ αὐτοὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐτέλουν τὰ μυστήρια πλὴν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης καὶ ἔλυον τὰς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν διαφορὰς κατὸ πιν ἀδείας τῶν ἐπισκόπων.

Οἱ διάκονοι τέλος εἶχον κατ' ἀρχὰς ὡς κύριον ἔργον τὴν συλλογὴν τῶν ἐλεημοσυνῶν καὶ τὴν διανομὴν τούτων εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὡς καὶ τὴν διακονίαν εἰς τὰς κοινὰς τραπέζας. Βραδύτερον ὅμως ἐβοήθουν τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς θείας λατρείας, μετέφερον τὴν θείαν μετάληψιν εἰς τοὺς φυλακισμένους ἢ ἀσθενεῖς, ἀνεγίνωσκον τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ ἐκήρυσσον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἐποχὴν ὑπῆρχον καὶ διακόνισσαι ἀσχολούμεναι εἰς παράλληλα πρὸς τοὺς διακόνους ἔργα διὰ τὰς γυναῖκας, τὰς προσερχομένας εἰς τὸν χριστιανισμόν, καὶ εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν.

Οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ Διάκονοι ἀπετέλεσαν τοιοῦτοτρόπως ἰδιαιτέραν τάξιν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἀνελάμβανον ὡς ἀποκλειστικὸν προορισμὸν εἰς τὴν ζωὴν των (ὡς κληρὸν) τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν. Ὄνομάσθησαν διὰ τοῦτο Ἱερός Κληρὸς ἢ Κληρικοί, ἐνῶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ ἐλέγοντο Λαϊκοί.

Οἱ Ἐπίσκοποι τῶν πρωτευουσῶν πόλεων μίᾳ περιφερείᾳ, τῶν λεγομένων Μητροπόλεων, ὀνομάσθησαν Μητροπολίται. Ἦσαν ἰσοβάθμιοι πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῶν μικροτέρων πόλεων, ἀλλὰ εἶχον τὴν προεδρίαν εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς συνόδους, ἐπεκυρώνον τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐπισκόπων τῆς περιφερείας των καὶ ἐχειροτόνουν αὐτούς.

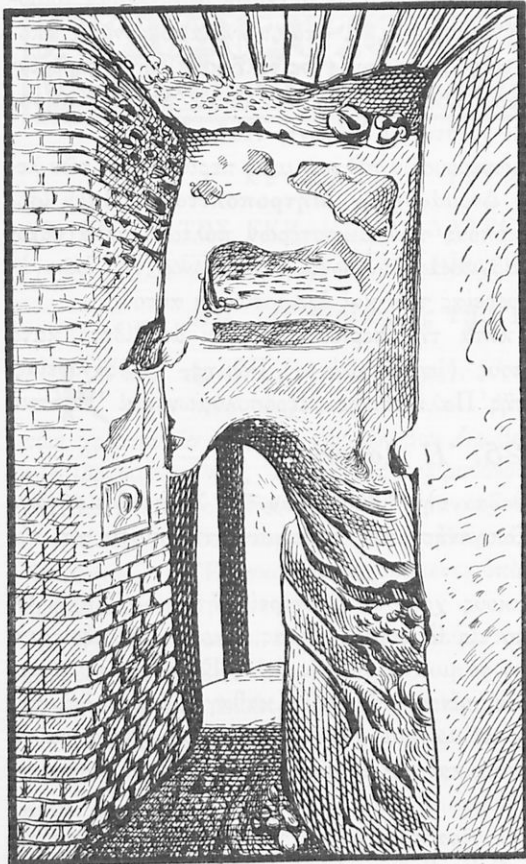
Τιμητικὸν πρωτεῖον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀπέδιδετο κατὰ σειράν εἰς τοὺς Ἐπισκόπους (μητροπολίτας) Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, Ἱεροσολύμων καὶ Ἐφέσου.

25. Ἡ Λατρεία.

Ἡ Ἐκκλησία ἀκολουθοῦσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εἰσήγαγε τὴν κοινὴν λατρείαν, ἵνα ζωογονήσῃ καὶ διαθερμάνῃ τὴν πίστιν καὶ εὐσέβειαν τῶν χριστιανῶν.

Κατὰ τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους ἡ λατρεία ἦτο πολὺ ἀπλῆ. Οἱ χριστιανοὶ συνεκεντρῶνοντο εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ἤκουον τὸ κήρυγμα, ἔψαλλον ὕμνους καὶ ἐτέλουν τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας· μετελάμβανον δηλαδὴ ἄρτου καὶ οἴνου, τὰ ὅποια καθαγιαζόμενα διὰ τῆς εὐλογίας μετεβάλλοντο εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Μετὰ ταῦτα παρεκάθητο εἰς κοινὰ δεῖπνα καὶ τέλος ἀπεχωρίζοντο ἀνταλλάσσοντες ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

Βραδύτερον ἐδόθη μεγαλυτέρα προσοχὴ εἰς τὰς τελετὰς τῆς λατρείας. Καθωρίσθη λεπτομερῶς ἡ Θεία Λειτουργία, ἡ ὅποια ἐγένετο τῶρα τὴν πρωίαν καὶ ὄχι τὴν ἑσπέραν καὶ τῆς ὁποίας κύριον μέρος ἦτο πάντοτε ἡ τέλεσις τῆς **Θείας εὐχαριστίας**. Καθωρίσθησαν ἐπίσης αἱ λεπτομέρειαι τῆς τελέσεως καὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς: Τὸ **βάπτισμα** διὰ τριττῆς καταδύσεως εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ **χρῖσμα** διὰ τοῦ Ἁγίου μύρου, ἵνα ἐπισφραγίσῃ τὴν Θείαν χάριν τὴν δοθεῖσαν διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἡ **ἐξομολόγησις** διὰ τὴν ἄφρασιν τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἐλικρινῶς μετανοούντων, τὸ **μυστήριον τοῦ γάμου** διὰ τὸν καθαγιασμόν του ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας,

Εἴσοδος κατακόμβης

σαν καὶ ἄλλαι ἑορταί, ὡς ἡ **Πεντηκοστή**, ἡ **Ἀνάληψις**, τὰ **Θεοφάνεια** κ. ἄ.

Ὡς τόπους συγκεντρώσεως διὰ τὴν λατρείαν ἐχρησιμοποιοῦν κατ' ἀρχὰς οἱ Χριστιανοὶ ἰδιωτικὰς οἰκίας, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζοντο **εὐκτήριοι οἶκοι**, **Κυριακά**, **Ἐκκλησιαί**, **Ναοί**.

Κατακόμβαι. Κατὰ τοὺς διωγμοὺς οἱ χριστιανοὶ κατέφευγον πρὸς τέλει τῆς λατρείας των εἰς ἐρήμους τόπους, εἰς δάση, εἰς νεκρο-

τὸ **εὐχέλαιον** διὰ τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ὑγίειαν τῶν χριστιανῶν καὶ τὸ μυστήριον τῆς **ἱερωσύνης**, τὸ ὅποιον μόνον οἱ ἐπίσκοποι ἠδύναντο νὰ τελοῦν, ἐνῶ τὰ ἄλλα μυστήρια ἐτελοῦντο καὶ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων (ἱερέων).

Ἡ **Θεία Λειτουργία** ἐτελεῖτο παλαιότερον **καθημερινῶς**. Βραδύτερον ὅμως ὁρίσθησαν τακταὶ ἡμέραι συγκεντρώσεως τῶν χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι ὀνομάσθησαν **ἑορταί**. Τοιαῦται ἑορταί ἦσαν κατ' ἀρχὰς αἱ **Κυριακαί** (ἡμέραι δηλαδὴ τιμῆς πρὸς τὸν Κύριον) καὶ τὸ **Πάσχα** εἰς ἀνάμνησιν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Κατόπιν προσετέθη-

ταρεία ἢ εἰς τὰς λεγομένας **κατακόμβας**. Αἱ κατακόμβαι ἦσαν ὑπόγειοι κρύπται καὶ κοιμητήρια, ὅπου ἐκρύπτοντο διὰ τὴν λατρείαν καὶ ἔθθαπτον τοὺς νεκροὺς τῶν οἱ χριστιανοί. Ταύτας ἐπεξέτειναν κατόπιν καὶ μετέβαλον εἰς πραγματικοὺς λαβυρίθους μὲ πλῆθος στοῶν καὶ διαμερισμάτων. Κατακόμβαι εὗρέθησαν εἰς Ρώμην, Νεάπολιν, Χαλκέρμον, Συρακούσας, Κυρηναϊκὴν, Μ. Ἀσίαν, Παλαιστίνην, Συρίαν καὶ εἰς τὴν νῆσον τῶν Κυκλάδων Μήλον.

Ἡ ὀνομασία κατακόμβαι ἐδόθη εἰς τὰς ὑπογείους ταύτας κρύπτας ἀπὸ τὴν λατινικὴν λέξιν Catacumbae (πληρέστερον Accubitoria ad Catacumbas), μὲ τὴν ὁποίαν ὀνομάζοντο τὰ εὗρεθέντα παρὰ τὴν Ἀπείαν ὁδὸν κοιμητήρια εἰς φάραγγας.

Αἱ μεγαλύτεραι κατακόμβαι ἦσαν τῆς Ρώμης. Ὑπῆρχον 60 ἀνεξάρτητοι κατακόμβαι, ἐκάστη τῶν ὁποίων μὲ τὰ συμπλέγματα στοῶν, διαδρόμων καὶ νεκρικῶν θαλάμων ἀπετέλει πραγματικὴν πόλιν. Αἱ κατακόμβαι τῆς Μήλου ἰδρύθησαν τὴν Γ' αἰῶνα δυτικῶς τοῦ σημερινοῦ χωρίου Τρυπητή, περιλαμβάνουν 1500 τάφους καὶ δίδουν μίαν ἰδέαν τῶν κατακομβῶν τῆς Ρώμης.

Ἀπὸ τὰς κατακόμβας διδασκόμεθα πολλὰ περὶ τῆς λατρείας τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων.

26. Ἡ Πρωτοχριστιανικὴ Τέχνη καὶ τὰ Σύμβολα.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας δὲν δύνανται νὰ γίνῃ λόγος περὶ χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι οἱ «Εὐκτήριοι Οἴκοι» ἦσαν ἀπλᾶ εἴθουσαι ἀνάλογοι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν. Οἱ διωγμοὶ ἐξ ἄλλου δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ σκεφθῶσι περὶ ἀνεγέρσεως μονίμων καὶ ἰδίου ρυθμοῦ ναῶν. Κατὰ τὴν Γ' αἰῶνα ἀνηγέρθησαν εἰς διαφόρους πόλεις, τῆς Ἀνατολῆς μάλιστα, ἰδιαιτέρα κτήρια, ἕνα χρησιμοποιοῦσιν ὡς λατρεῖας ναοί.

Ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τῆς γλυπτικῆς παράστασιν μορφῶν ἀπέφευγαν ἐπιμελῶς οἱ χριστιανοὶ διὰ τὸν φόβον τῆς συγχύσεως πρὸς τὴν εἰδωλολατρίαν. Τὴν ζωγραφικὴν ὅμως καὶ μάλιστα τὴν διακοσμητικὴν ἐχρησιμοποίησαν πολὺ ἐνωρίς διὰ θρησκευτικοὺς καὶ λατρευτικοὺς λόγους καὶ σκοποὺς.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν Ἀνατολὴν μάλιστα, ὅπου ὑπῆρχε ζωηρὰ ἡ παράδοσις τῆς πλουσίας Ἑλληνιστικῆς διακοσμητικῆς (σαρκοφάγοι, μωσαϊκὰ κ.λ.π.) ἤρχισαν οἱ χριστιανοὶ νὰ στολί-

ζουν τους ναούς και τους τάφους των με ζωγραφικά κυρίως διακοσμήσεις. Ἐνθῆ, πτηνά, γεωμετρικά σχήματα κ.λ.π. ἦσαν τὰ πρῶτα πρότυπα τῆς χριστιανικῆς διακοσμητικῆς.

Ἐπειτα ἔγινεν ἐπιλογή τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων διὰ καθαρῶς θρησκευτικούς καὶ λατρευτικούς σκοπούς. Πτηνά, ζῶα, συμπλέγματα γραμμάτων καθιεροῦνται, διὰ νὰ ἐνθυμίζουσι εἰς τοὺς χριστιανούς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας ἢ πρόσωπα λατρείας. Τὴν ἀκριβῆ ἐνοιῶν τῶν παραστάσεων τούτων μόνον οἱ χριστιανοὶ κατενόουν. Ἐδημιουργήθησαν οὕτω τὰ λεγόμενα **σύμβολα**, μετὰ τὰ ὅποια στολίζονται οἱ τόποι λατρείας τῶν χριστιανῶν.

Τοιαῦτα σύμβολα εἶναι τὸ ἰδιόγραμμα « Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ » καὶ ἡ παράστασις ἰχθύος· τὰ γράμματα τῆς λέξεως ἰχθύς ἀποτελοῦσι τὴν περίφημον ἀκροστιχίδα **Ἰ**(ησοῦς) **Χ**(ριστὸς) **Θ**(εοῦ) **Υ**(ἰός) **Σ**(ωτήρ).

Ἡ περιστέρα συμβολίζει τὴν ἀγνότητα ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, κλάδος ἐλαίας τὴν εἰρήνην, κλάδος φοῖνικος τὴν νίκην τῆς ἐκκλησίας, ἐν πλοῖον τὴν ἐκκλησίαν, ἄγκυρα τὴν σωτηρίαν. Ὁ ἀμνὸς ἢ τὸ πρόβατον εἶναι προσφιλὲς σύμβολον τῶν χριστιανῶν, ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ καλοῦ ποιμένου φέροντος ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἀρνίου συμβολίζει τὸν Χριστὸν σφύζοντα τὴν ἀνθρωπότητα. Πλεῖστα ἄλλα σύμβολα ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν.

Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, ὅταν ἐξέλιπε πλέον ὁ φόβος ἐπανόδου εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, οἱ χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν ζωγραφικὰς ἀπεικονίσεις ἁγίων μορφῶν, ὡς λ.χ. τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἐξωγράφιζον ἐπίσης παραστάσεις σκηνῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἢ γεγονότων σχετικῶν μετὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς διωγμούς.

27. Τὰ ἦθη τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Α' περίοδον.

Ἡ ἀναμόρφωσις τῆς ἀρχαίας κοινωνίας.

Αἱ διδαχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐφαρμοσθεῖσαι εἰς τὴν ζωὴν τῶν χριστιανῶν νέα ἠθικὰ ἀρχαὶ ἐπέφερον πολὺ μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὴν ἕως τότε κοινωνικὴν ζωὴν. Ὁ χριστιανισμὸς ἐπέτυχε σὺν τῷ χρόνῳ πλήρη ἀναμόρφωσιν τῆς ἀρχαίας κοινωνίας. Τὰ θεμέλια δὲ τῆς τοιαύτης ἀναμορφώσεως ἔθεσαν οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ διὰ τῶν ἁγίων ἠθῶν καὶ τοῦ αὐστηρῶς ἠθικοῦ βίου των. Οὗτος ἐστηρίχθη, ὡς γνωρίζο-

μεν, ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰς νέας ἠθικὰς ἰδέας τὰς περιεχομένας κυρίως εἰς τὴν περὶ **ισότητος** καὶ **ἀγάπης** διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Οὕτω:

α) Ἡ βασιλεύσασα εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινότητας - Ἐκκλησίας νέα ἐντολή «ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» ἀντικαθιστᾷ τὸν ἀτομικισμὸν καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους σκληρότητα τοῦ ἀρχαίου κόσμου διὰ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Ἡ συνδρομὴ πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ ἡ ἐλεημοσύνη πρὸς τοὺς πτωχοὺς γίνεται καθήκον διὰ τοὺς χριστιανοὺς. Ὅταν κάποτε (τὸν 7^{ον} αἰῶνα) συνέβη μέγας λιμὸς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Καρχηδόνα, ἐνῶ οἱ Ἔθνικοι ἐγκατέλειπον καὶ αὐτοὺς τοὺς οἰκείους των, οἱ χριστιανοὶ ἐφρόντιζον δι' ὅλους τοὺς πεινῶντας, χριστιανοὺς καὶ Ἔθνικοὺς. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης εἶχεν ἀναλάβει τὴν διατροφὴν 1500 πτωχῶν κατὰ τὸ ἔτος 252, ὅπως γράφει ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας Εὐσέβιος. Οἱ χριστιανοὶ πρῶτοι ἴδρυσαν καὶ συνετήρουν φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, νοσοκομεῖα δηλαδὴ, γηροκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα κ.λ.π.

β) Τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα περὶ ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων, ὡς τέκνον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως ἀδελφῶν μεταξύ των, ἐπέφερον εὐεργετικὴν μεταβολὴν καὶ τεραστίαν πρόοδον εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ ἐπιβαρύνει τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἐξηφανίσθη ἀμέσως ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν. Ὅσοι χριστιανοὶ εἶχον δούλους τοὺς ἠλευθέρωσαν, αἱ δὲ πρῶται Ἐκκλησίαι δι' ἐράνων μεταξύ τῶν χριστιανῶν ἐξηγόραζον αἰχμαλώτους ἢ δούλους καὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των. Μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ δουλεία περιωρίζετο ἢ ἐγένετο ἐλαφροτέρα, ἕως ὅτου καθιερῆθη ἐντελῶς ὁ θεσμὸς εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας, ἀκόμη καὶ τὰς μὴ χριστιανικὰς.

γ) Τὸ κήρυγμα τῆς ἰσότητος περιελάμβανε καὶ τὰς γυναῖκας¹, αἱ ὁποῖαι, ὡς γνωστὸν, κατεῖχον δουλικὴν σχεδὸν θέσιν εἰς τὰς πλείστας ἀρχαίας κοινωνίας (γυναικωνῖται, ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν κ.λ.π.). Ὁ χριστιανισμὸς ἐξύψωσε τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς καταστάσας αὐτὴν ἰσότημον πρὸς τὸν ἄνδρα ἐν τῇ οἰκογενειακῇ καὶ κοινωνικῇ ζωῇ.

Γνωρίζομεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἤδη ἐποχῆς ὑπῆρχον καὶ δια-

1. «Ἐν Χριστῷ οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θῆλυ», διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Γαλ. Γ', 28).

κονίσσαι βοηθοῦσαι τοὺς προϊσταμένους τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὰ ἔργα τῶν. Διένεμον τὰ βοηθήματα εἰς τοὺς ἀπόρους, ἐδίδασκον, περιέθαλπον ἀσθενεῖς κ.λ.π. Εἶχον δηλ., ὅπως λέγομεν, κοινωνικὴν δρᾶσιν.

Εὗρεν ἐπίσης ἡ γυνὴ τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον, ὅστις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐγένετο αὐστηρὸς καὶ ἀγνός. Ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου ἠυλογήθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς «μυστήριον» καὶ ἡ οἰκογένεια, ἐν τῇ ὑποία ἡ γυνὴ ἔχει ἰσότημον πρὸς τὸν ἄνδρα θέσιν ὡς σύζυγος καὶ μήτηρ, γίνεται τὸ κύτταρον τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας.

Πολλὰ χριστιανικὰ γυναῖκες ἐξήσαν τοιοῦτον βίον καὶ ἀνέπτυξαν τοιαύτας ἀρετάς, ὥστε προσεκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν Ἑθνικῶν.

Χριστιανισμὸς καὶ ἐργασία.

Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης γνώρισμα τοῦ βίου τῶν πρώτων χριστιανῶν ἦτο καὶ ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν ἐργαζόμενον ἄνθρωπον καὶ τὴν ἐργασίαν ἐν γένει, πράγμα τὸ ὅποιον δὲν συνέβαινε εἰς τὰς ἐθνικὰς κοινωνίας.

Γνωρίζομεν ὅτι οἱ Ἕλληνες κατεφρόνου ἀνέκαθεν τὴν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν καὶ ἐτίμων μόνον τὰς («ἐλευθερίους») λεγομένας τέχνας καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ εἶχον πραγματοποιήσει τὰς μεγάλας κατακτήσεις των, εἶχον παύσει πρὸ πολλοῦ νὰ ἐργάζωνται οἱ ἴδιοι. Τὰς ἐργασίας εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ ἐργαστήρια ἔκαμνον κατὰ τὸ πλεῖστον δούλοι, αἰχμάλωτοι πολέμου ἢ ἀπόγονοι παλαιῶν δούλων, ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι ἠσχολοῦντο εἰς τὰ πολεμικὰ ἢ ἦσαν ὑπάλληλοι τοῦ αὐτοκράτορος. Τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τοὺς ἀγρούς ἐθεώρουσαν κατωτέρους ἀνθρώπους καὶ ἐφέροντο πρὸς αὐτοὺς περιφρονητικῶς. Εἶχε καταφρονηθῆ λοιπὸν ἡ ἐργασία καὶ ἐθεωρεῖτο ἀσχολία κατωτέρων ἀνθρώπων.

Ἐρχεται ὅμως ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ ἀνυψώνει τὴν ἐργασίαν τιμῶσα καὶ σεβομένη τὸν ἐργαζόμενον. Οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν, ὡς γνωστόν, ἄνθρωποι ἐργατικοί. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐγνώριζε τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ καὶ ἐργάζετο καὶ κατὰ τὰς περιόδους τοῦ ἀκόμης, ἵνα μὴ ἐπιβαρύνῃ τοὺς χριστιανούς μετὰ τὰ ἔξοδα τῆς φιλοξενίας του.

Ἴδού τί γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν Β' πρὸς τοὺς Θεσσα-

λωνικεῖς ἐπιστολήν του, τὴν ὁποίαν ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς ἐξ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν δευτέραν ἀποστολικὴν περιοδείαν του:

— Μιθάνω, ἀδελφοί μου, ὅτι μερικοὶ ἀπὸ σᾶς δὲν ἀκολουθοῦν τὰς ὁδηγίας καὶ τὸ παράδειγμα ἡμῶν καὶ δὲν ἐργάζονται, προφασίζόμενοι ὅτι δὲν τοὺς ἀφήρουν καιρὸν τὰ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καθήκοντά των. Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ γίνεται. Δὲν βλέπετε ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι μὲ κόπον καὶ μόχθον, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμεθα; Πρέπει νὰ μᾶς μιμῆσθε. Δὲν σᾶς εἶπομεν πολλάκις ὅτι, «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω;». Σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπὸν καὶ σᾶς παραγγέλλομεν νὰ ἐργάζεσθε πάντοτε μὲ φιλοπονίαν καὶ ἡσυχίαν.

Ὅπως βλέπομεν, ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία τιμᾷ τὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιβάλλει αὐτὴν ὡς ὑποχρέωσιν εἰς πάντας τοὺς χριστιανοὺς. Τοῦτο ἔχει μεγάλην ἀξίαν, διότι τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος.

28. Ὁ Ἀσκητισμός.

Ἄλλαι ἀρεταὶ τῶν χριστιανῶν εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἐπιδεικνυομένη ὑπὸ τῶν περισσοτέρων καταφρόνησις πρὸς τὰ ὕλικά ἀγαθὰ τοῦ κατὰ κόσμον βίου.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐδημιούργησε κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἰδιαίτερον τάξιν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν ἀναχωρηταὶ ἢ ἀσκηταί. Μερικοὶ χριστιανοὶ δηλ. ἔφευγον ἀπὸ τὰς πόλεις ἢ τὰ χωρία των καὶ ἔζων μόνοι των εἰς τὴν ἔρημον ἢ τὰ δάση. Ἦθελον νὰ ἀποδείξουν ἐμπράκτως τὴν περιφρόνησίν των πρὸς τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπιγείου ζωῆς καὶ, τρόπον τινά, τὴν ἀποδοκιμασίαν των πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀπέδιδον μεγάλην ἀξίαν εἰς αὐτά. Ἐκεῖ ἔζων εἰς κελίᾳ ἢ καλύβας μελετῶντες τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἀσκούμενοι εἰς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχὴν. Ὑπέβαλλον τὸν ἑαυτῶν των εἰς παντὸς εἶδους στερήσεις καὶ σκληραγωγίας. Δὲν μετέβαινον εἰς τὰς πόλεις, παρὰ μόνον ὡσάκις ἤθελον νὰ ἐνισχύσουν τοὺς χριστιανοὺς κατὰ τοὺς διαγμοὺς ἢ νὰ καταπολεμήσουν τοὺς αἰρετικούς.

Ὁ Μέγας Ἀντώνιος ὑπῆρξεν ὁ ἐπισημότερος τῶν ἀσκητῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἐγενήθη τὸ 251 μ. Χ. ἐν Κομαῖ τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ εὐσεβεῖς καὶ πλουσίους γονεῖς. Εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν ἔμεινεν ὄρφανὸς καὶ ἀκολουθήσας τὸ Εὐαγγελικὸν «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ἔπαγε πώ-

λησον πάντα τὰ ἐπιπόροια σου καὶ δὸς πτωχοῖς...» διένειμε τὴν περιουσίαν του καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον. Ἐπρωγεν ἅπαξ τῆς ἡμέρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐφόρει μιλωτὴν (δέρμα προβάτου) καὶ ἔφερε καλύπτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔλεγε δὲ ὅτι αἰσχύνεται, διότι τὸ ἀθάνατον πνεῦμά του ἔχει ἀνάγκη εὐτελοῦς τροφῆς. Προσηύχето καὶ ἐμελέτα τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν ἀπὸ στήθους, ἔκαμε δὲ πολλὰ θαύματα. Ἡ φήμη του εἶχε φθάσει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὁ δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ οἱ υἱοὶ του ὠνόμαζον αὐτὸν Πατέρα.

Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ἀπέθανε κατὰ τὸ 355 μ. Χ. πλήρης ἡμερῶν, ἐπωνομάσθη δὲ Μέγας διὰ τὴν μεγάλην του εὐσέβειαν καὶ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν αἰρετικῶν. Θαυμαστής του ἦτο καὶ ὁ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας Μέγας Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ τὴν βιογραφίαν του. Ἐορτάζομεν τὴν μνήμην του τὴν 17ην Ἰανουαρίου.

Πλὴν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ πληθὸς ἄλλων ἀναχωρητῶν - ἀσκητῶν ὑπῆρχε τὸν Δ' αἰῶνα εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Σινᾶ καὶ εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἔρημον.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ (313 - 867)

Κατά τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων Ἐκκλησία μας στερεοῦται καὶ ἐνδυναμοῦται διὰ τῆς προστασίας τοῦ Κράτους, ἐξαπλοῦται δὲ καὶ εἰς ὅλην τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Τότε γίνεται ὁ καθορισμὸς τῶν δογμάτων.

Ἀναδεικνύονται ἐξ ἄλλου μεγάλοι Διδάσκαλοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι φωτίζουν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ ἀπαλλάσσουν αὐτὴν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς κακοδοξίας διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῶν αἱρέσεων.

Καθορίζονται τέλος ὅλαί αἱ λεπτομέρειαι τῆς λατρείας καὶ ἀναπτύσσεται εἰς ὑψίστον βαθμὸν ἡ χριστιανικὴ τέχνη διὰ τῆς δημιουργίας θαυμασίων ἔργων ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

29. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (306-337).

Ὅλιγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διοκλητιανοῦ οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐσταμάτησαν. Τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν νέαν θρησκείαν καὶ εὕρισκε στήριγμα εἰς αὐτήν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν μέχρι τοῦδε σχέσεων Κράτους καὶ χριστιανῶν πραγματοποιεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς εὐσεβοῦς Ἑλένης. Ὁ πατὴρ του εἶχεν ἀναδειχθῆ Καῖσαρ καὶ

Αύγουστος εις τὴν Γαλατίαν ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Διοκλητιανοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος διεδέχθη τὸν πατέρα του ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ Αὐγουστος κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διοκλητιανοῦ **πολυαρχίαν** (306 μ. Χ.).

Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν ἐν Ρώμῃ αυτοκράτορα Μαξέντιον καὶ ἤρχισε πόλεμον κατ' αὐτοῦ διὰ τὴν κυριαρχίαν ὅλης τῆς Δύσεως. Ἔρχεται μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐτοιμάζεται νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Εἶναι διστακτικὸς, διότι γνωρίζει ὅτι ὁ ἀντίπαλός του ἔχει μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις. Εἶδε τότε εἰς τὸν οὐρανὸν θεῖον φωτεινὸν ὄραμα: τὸν Τιμίον Σταυρὸν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν **EN TOYTO NIKAI**. Ὁ Κωνσταντῖνος διέταξεν ἀμέσως νὰ κατασκευασθῇ **λάβαρον** (σημαία) φέρον τὸν Σταυρὸν μὲ τὸ μονόγραμμα **IX** (Ἰησοῦς Χριστὸς) καὶ πλήρεις θάρρους καὶ ἐλπίδων ἐπροχώρησε κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Οἱ ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Κωνσταντῖνου χριστιανοὶ ἐπολέμησαν πράγματι μὲ μεγαλύτερον ἐνθουσιασμὸν καὶ ὁ Μαξέντιος ἠττήθη κατὰ κράτος. Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθε θριαμβευτὴς εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀνεγνωρίσθη κύριος ὅλης τῆς Δύσεως (312 μ.Χ.)

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀναλαμβάνει ἔκτοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν του τοὺς χριστιανοὺς καὶ τὸν χριστιανισμὸν. Ἔρχεται εἰς συμφωνίαν μὲ τὸν συνάρχοντά του εἰς τὴν Ἀνατολὴν Δικίνιον καὶ ἐκδίδουν ἀπὸ κοινοῦ τὸ **Διάταγμα τοῦ Μεδιολάου** (313 μ.Χ.), διὰ τοῦ ὁποίου οἱ χριστιανοὶ ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ ἔχουν τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ ἀσκοῦν ἀνεμπόδιστοι τὴν λατρείαν των¹.

Βραδύτερον ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν καὶ πρὸς τὸν Δικίνιον, τὸν ἐνίκησε καὶ ἔμεινε μόνος κύριος ὅλης τῆς αυτοκρατορίας. Μετέφερε τὴν ἑδρὰν τοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἔκτοτε ἡ νέα πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολις γίνεται μέγα θρησκευτικὸν κέντρον τῆς χριστιανοσύνης.

1. Ἡμεῖς ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Δικίνιος, — ἔγραφε τὸ Διάταγμα — ... ἀποφασίζομεν νὰ χορηγήσωμεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀσκοῦν τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν προτιμοῦν... Ἀρμόζει εἰς τὴν γαλήνην, τὴν ὁποίαν ἀπολαύει ἡ αυτοκρατορία, ἡ ἐλευθερία νὰ εἶναι πλήρης δι' ὅλους τοὺς ὑπηκόους μας, νὰ λατρεύουν τὸν θεὸν τῆς ἐκλογῆς των καὶ καμμία θρησκεία νὰ μὴ στερῆται τῶν ὀφειλομένων πρὸς αὐτὴν τιμῶν...

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν κατεδίωξε τὴν Ἐθνικὴν Θρησκείαν· διετήρησε μάλιστα διὰ πολιτικούς λόγους καὶ τὸν τίτλον τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως (Pontifex Maximus), τὸν ὁποῖον ἔφερον οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες. Χριστιανὸς ἔγινε, δεχθεὶς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του (337 μ.Χ.). Ὑπεστήριξεν ὅμως μὲ πάντα τρόπον τοὺς χριστιανούς καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἀπέδωκεν εἰς τοὺς χριστιανούς ὅλας τὰς ἐκκλησίας των καὶ ἐβόηθησε νὰ ἀνεγερθοῦν πολλοὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς νέοι χριστιανικοὶ ναοί. Ἀνέδειξε χριστιανούς εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Ἐπέτρεψεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας νὰ ἀπελευθερώουν τοὺς δούλους καὶ ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ δέχωνται ἀφιερῶματα καὶ δωρεάς ἢ κληρονομίας. Ἀνεγνώρισεν εἰς τοὺς ἐπισκόπους δικαστικὴν ἐξουσίαν. Ἐπέβαλε τὴν Κυριακὴν ἄργιαν. Ἐπανέφερε τὴν διαταραχθεῖσαν ἐκ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως γαλήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὑπῆρξε τὸ ὄργανον τῆς Θεῆς Προνοίας διὰ τὴν στερέωσιν καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ μήτηρ του, ἡ εὐσεβὴς Ἑλένη, προσέφερε μεγάλας υπηρεσίας εἰς τὸν χριστιανισμόν.

Ἀνεῦρεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τὸν Σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου τοῦ Σωτήρος (327) καὶ ἔκτισεν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Ἀναστάσεως (335), ὁ ὁποῖος σφύζεται μέχρι σήμερον καὶ εἶναι τὸ προσκύνημα ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἀνήγειρεν ἐπίσης ναοὺς εἰς τὴν Βηθλεὲμ, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Κύριος, καὶ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ὅπου ἔγινεν ἡ Ἀνάληψις Αὐτοῦ.

Διὰ πάντα ταῦτα ἡ Ἐκκλησία μας ἀνεκήρυξεν καὶ τοὺς δύο **ἱσαποστολόλους**, ἐορτάζει δὲ τὴν μνήμην τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης τὴν 21ην Μαΐου.

30. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης (361-363).

Οἱ υἱοὶ καὶ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου συνέχισαν τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ ἀπομείνας ὅμως μετ' ὀλίγα ἔτη μόνος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος ἦτο ἀρειανὸς καὶ ἐτάραξε τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἀρειανῶν. Ἄλλὰ περισσότερο συνετάραξε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κωνσταντῖον εἰς τὸν θρόνον ἐξάδελφός του **Ἰουλιανὸς**.

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε μεγάλην θέλησιν καὶ σπουδαίαν μίμρῳσιν. Ἐ-

σπούδασε τὴν ἀρχαίαν σοφίαν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηναίων, εἶχε δὲ ὡς συσπουδαστὰς τὸν Μέγαν Βασίλειον καὶ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Ἐνῶ ὅμως οὗτοι διὰ τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν ἐστερέωσαν περισσότερο τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν των, ὁ Ἰουλιανὸς περιέπεσεν εἰς πλάνην. Καταμαχευθεὶς δηλ. ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς δημιουργίας ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἐπανελαμβάνετο τοῦτο, ἂν ἐπειράτῃ πάλιν ἡ ἐθνικὴ θρησκεία. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐγίνεν αὐτοκράτωρ, ὑπεστήριξε τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Κράτους. Ἀπεμάκρυνε τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὰ κρατικὰ ἀξιώματα, καί, διὰ τὴν ἐπιφέρῃ σύγχυ-
σιν, ἀνεγνώρισεν ὅλας τὰς αἱρέσεις.

Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπέβησαν ἄκαρποι, διότι ὁ χριστιανισμὸς εἶχε ριζώσει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀρχαία θρησκεία ἦτο πλέον ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως νεκρά. Τοῦτο καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐθνικοὶ ἀνεγνώριζον¹.

Ὁ Ἰουλιανὸς πολεμῶν κατὰ τῶν Περσῶν ἐπληρώθη βαρέως καὶ προκισθανθεὶς τὸ τέλος του ἀνεφώνησε: «Νενίκηκάς με, Ναζωραῖε!».

Ἰπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας ὀνομάσθη διὰ τὴν ἀποστασίαν του **Παραβάτης** ἢ **Ἀποστάτης**.

31. Θεοδοσίος ὁ Μέγας (379-395).

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἰουλιανοῦ Ἰοβιανὸς κατήργησε τὰ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν διατάγματα αὐτοῦ καὶ ἀπέδωκεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ προνομία των.

Ἀλλὰ ἡ ἀνταραχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐξηκολούθησεν ὀλίγα ἀκόμη ἔτη, μέχρις ὅτου ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Θεοδοσίος. Οὗτος ἐστερέωσεν ὀριστικῶς τὸν χριστιανισμὸν καταστήσας αὐτὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Κράτους καὶ στηρίζας τὴν ὀρθοδοξίαν διὰ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀρειανισμοῦ καὶ ἄλλων αἱρέσεων.

Ὁ Θεοδοσίος κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ θρησκευτικὴ πανήγυρις τοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ κόσμου, καὶ ἐκλει-

1. Οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν ἀπήντησαν ὡς ἐξῆς πρὸς τὸν Ἰουλιανόν, ὁ ὅποιος ἐζήτησε σχετικὸν χρησμόν:

Εἶπατε τῷ βασιλεῖ: Χαμαὶ πέσε δαιδαλος αὐλά,
οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην,
οὐ παγὰν λαλέουσιν ἀπέσβετο καὶ ἄλλον ὕδωρ.

σεν όριστικώς τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἐπίσημον διαγμὸν ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν δὲν ἐκήρυξεν. Ἀλλὰ μερικοὶ χριστιανοὶ κινούμενοι ἀπὸ ὑπερβολικῶν ζήλων καὶ φανατισμῶν διέπραξαν τότε πολλὰς ἀσχημίας. Κατέστρεψαν πολλοὺς ναοὺς τῶν ἐθνικῶν καὶ πολλὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Οἱ ἐπίσημοι χριστιανοὶ ἀπεδοκίμαζον τὰ βίαια ταῦτα μέτρα.

Ὁ χριστιανισμὸς εἶχε τόσον ἐδραιωθῆ, ὥστε οἱ ἐπίσκοποι δὲν ἐδίσταζον καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐπιτιμῶσι. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοδοσίου ἐφρονεύθησαν κάποτε ἐξ αἰτίας μιᾶς στάσεως εἰς Θεσσαλονίκην ἐκτὸς τῶν ἐνόχων καὶ ἑπτὰ χιλιάδες ἀθῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Ὅταν ὅμως ὀλίγον χρόνον μετὰ ταῦτα (395) προσῆλθεν ὁ Θεοδόσιος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Μεδιολάνου, διὰ νὰ ἐκκλησιασθῆ, ὁ ἐπίσκοπος Ἀμβρόσιος ἀπηγόρευσε εἰς αὐτὸν τὴν εἴσοδον εἰς τὸν ναὸν καὶ τοῦ ἐπέβαλεν ὀκτάμηνον «μετάνοιαν».

32. Ἰουστινιανὸς (527-565) καὶ Ἡρόκλειος (610-641).

Καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Θεοδοσίου Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες στηρίζουν παντοιοτρόπως τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Τὸ τελειωπτικὸν πλήρημα κατὰ τοῦ καταρρέοντος ἐθνισμοῦ ἐπιφέρει ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. Οὗτος ἐκλείσεν ὀριστικῶς τὰς λειτουργούσας ἀκόμη φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐξώρισεν ὅλους τοὺς φιλοσόφους (529 μ. Χ.). Ἡ ἐθνικὴ θρησκεία ἐξέλιπεν ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις καὶ βραδύτερον καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον χώραν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἱεραπόστολοι διδάσκοντες τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἔφθασαν μέχρι τῆς Κίνας. Λαμπροτάτη ἦτο ἐπίσης ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἡ ἀνθῆσις τῆς χριστιανικῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ὑπέροχον δημιούργημα εἶναι ὁ θαυμάσιος ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αὐτοκράτορες ἀγωνίζονται συνεχῶς κατὰ τῶν παντοειδῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦν τὸ κράτος καὶ τὸν χριστιανισμὸν. Σλάβοι καὶ Ἀβαιοὶ εἰς τὰ σύνορα τοῦ Δουνάβειος, Πέρσαι εἰς τὸν Εὐφράτην κάμνουν ἐπιδρομὰς, καταστροφὰς καὶ λεηλασίας. Οἱ ἀγῶνες τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος προσλαμβάνουν δραματικὸν χαρακτῆρα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ἡ Ἐκκλησία θέτει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος τοὺς θησαυ-

ρούς τῶν ναδῶν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Ἡ πίστις ἐνδυναμώνει τοὺς πολεμιστὰς καὶ τοῦτο δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν νίκην.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του διὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταλάβει τὴν Παλαιστίνην καὶ εἶχον ἀρπάσει τὸν Τίμιον Σταυρόν, ὁ Ἡράκλειος προσεύχεται ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν: «Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδώσης ἡμᾶς εἰς ὄνειδος τοῖς ἐχθροῖς Σου διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλ' ἐπιβλέψας ἐλέησον καὶ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν Σου νίκην δὸς ἡμῖν, ὅπως μὴ καυχῆσονται οἱ ἀλάστορες κατὰ τῆς Σῆς κληρονομίας ἐπαιρούμενοι».

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μακροχρονίου ἐκστρατείας του (622 - 628) ὁ Ἡράκλειος ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μικρὰν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Οἱ στρατιῶται ἔβλεπον μὲ συγκίνησιν τὴν βαθεῖαν εὐλάβειαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ στρατηγοῦ των.

Ὁ Ἡράκλειος εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μικρὰν φρουρὰν πρὸς ὑπεράσπισίν της ἐναντίον βαρβαρικῆς τυχόν ἐπιδρομῆς. Καὶ πράγματι κατὰ τὸ 626 οἱ Ἀββαροὶ συνεννοηθέντες μὲ τοὺς Πέρσας ἐμφανίζονται πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν πολιορκοῦν. Αἱ ἐπιθέσεις των ὅμως κατὰ τῶν τειχῶν ἀποκρούονται ὑπὸ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων. Ὁ πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Βῶνος ἐμψυχώνουν τοὺς πολεμιστὰς.

— Ἡ ὑπέρμαχος τῆς πόλεως Θεοτόκος, τονίζει ὁ πατριάρχης πρὸς τοὺς πολεμιστὰς, δὲν θὰ τὴν ἀφήσῃ ἀπροστάτευτον· θὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν ψυχὴν σας καὶ θὰ χαλυβδώσῃ τοὺς βραχίονάς σας.

— Οἱ Ἀββαροὶ ἐπαναλαμβάνουν τὰς ἐφόδους των, ἀλλ' ἀποκρούονται μὲ πολλὰς ἀπώλειαι καὶ ἀναγκάζονται νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν κατῃσχυμμένοι.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δοξολογοῦν τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην ἀποδίδοντες αὐτὴν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Παναγίας. Τότε ἐψάλη τὸ πρῶτον εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος πρὸς τὴν Θεοτόκον. Οὗτος συμπληρωθεὶς βραδύτερον ψάλλεται μέχρι σήμερον εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ ἀκούεται πάντοτε μετὰ συγκινήσεως καὶ ὁ Ὑμνος καὶ τὸ Κοντάκιον:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω Σοι, ἡ πόλις σου, Θεοτόκε...

Ὁ Ἡράκλειος ἐνίκησε καὶ αὐτὸς μετὰ δύο ἔτη κατὰ κράτος τοὺς Πέρσας. Ἐπανῆλθε θριαμβευτῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Τίμιον Σταυρὸν ὡς τὸ πολυτιμότερον καὶ ἱερώτερον τῶν λαφύρων. Τὴν 14ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 629 ὁ Ἡράκλειος **ὑψωσε τὸν Τίμιον Σταυρὸν** εἰς τὴν θέσιν του ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἱεροσολύμων διὰ λαμπρᾶς καὶ συγκινητικῆς τελετῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο, ὡς καὶ τὴν πρώτην ὑψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἑλένης, ἐορτάζει κατ' ἔτος ἡ Ἐκκλησία μας κατὰ τὴν ἐπέτειον ταύτης 14ην Σεπτεμβρίου.

Ὁ θριαμβὸς τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν εἶναι πλήρης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ

33. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

Εὐθὺς ὡς ἐσταμάτησαν οἱ διωγμοὶ καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους, παρουσιάσθη ἄλλος σοβαρὸς κίνδυνος τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ ἀναπτύξεως τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κίνδυνος οὗτος εἶναι αἱ αἰρετικαὶ διδασκαλίαι, αἱ ὁποῖαι συνετάραξαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ταύτας κατεπολέμησεν ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συνεκαλοῦντο ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων πρωτοβουλία τῶν ἰδίων ἢ τῇ ὑποδείξει τῆς Ἐκκλησίας, ὡσάκις παρουσιάζοντο ζητήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ λύσουν τοπικαὶ ἢ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι. Τοιαῦτα ζητήματα ἦσαν πρωτίστως τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς πίστεως (δόγματα). Ἐλέγοντο Οἰκουμενικαί, διότι προσήρχοντο εἰς αὐτὰς Ἐπίσκοποι καὶ κατωτέρων βαθμῶν μορφωμένοι κληρικοὶ, ἀπὸ ὅλην τὴν Οἰκουμένην.

Αἱ σύνοδοι ἦσαν ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ καὶ αἱ ἀποφάσεις των ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς. Αἱ ἀποφάσεις διὰ τὰ δογματικὰ ζητήματα ἔπρεπε νὰ λαμβάνονται ὁμοφώνως, οἱ δὲ τυχόν διαφωνοῦντες ἐκηρύσσοντο αἰρετικοὶ καὶ ἀπεκλείοντο τῆς Ἐκκλησίας (ἀφωρίζοντο). Αἱ ἀποφάσεις, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ζητήματα διοικήσεως ἢ λατρείας καὶ τάξεως, ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν. Αἱ πρῶται ἐλέγοντο **δόγματα, σύμβολα, ὅροι, αἱ δεῦτεροι Κανόνες.**

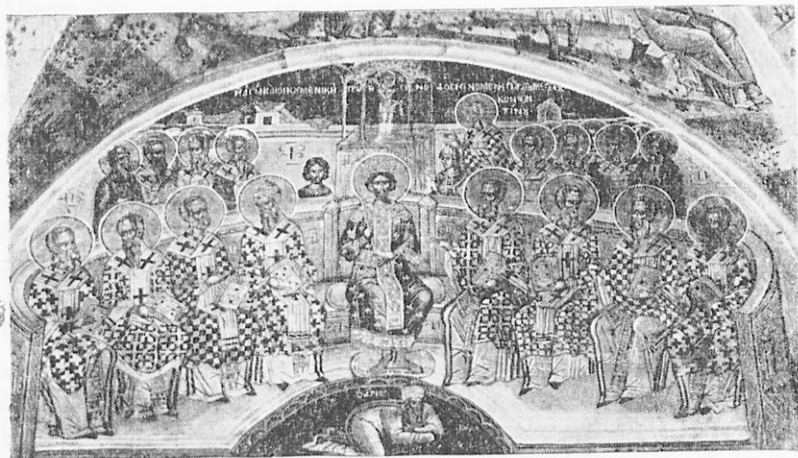
Τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐπεκύρωνον οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἐγίνοντο αὐταὶ τοιοῦτοτρόπως νόμοι τοῦ κράτους.

Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἔγιναν ἑπτὰ, ἅπασαι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ πρὸς καταπολέμησιν αἰρέσεων.

34. Ἡ καταπολέμησις τῶν Αἰρέσεων.

α') Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ ἡ Ἀρειανὴ αἵρεσις.

Ὁ Ἄρειος ἦτο πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ περὶ τὸ ἔτος 318 ἤρχισε νὰ διδάσκη ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός, ὅπως ὁ Πατήρ, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ δημιουργηθὲν ὑπ' Αὐτοῦ πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἔφερεν ἀναστάσιον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν ὀρθὴν πίστιν, καθ' ἣν ὁ Ὑἱὸς ὑπῆρχε πάντοτε μετὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ὁμο-

Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

ούσιος τῷ Πατρί. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον, ἣ ὅποια κατεδίκασε τὴν ἀρειανὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ ὁ Ἄρειος ἐξηκολούθησε νὰ ταρασσῇ τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν κακοδοξίαν του.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας συνεκάλεσε τὸ 325 εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Συνῆλθον εἰς αὐτὴν 318 θεοφόροι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες καὶ μεταξὺ αὐτῶν διακρίνοντο ὁ ἅγιος Νικόλαος καὶ ὁ ἅγιος Σπυρίδων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐπίσκοποι, καὶ ὁ νεαρὸς τότε διάκονος Ἀθανάσιος, ὁ ὅποιος κατέπληξε τὴν Σύνοδον μετὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν θεολογικὴν σοφίαν του.

Ἡ Σύνοδος κατεδίκασεν ὡς αἰρετικὸν καὶ ἀφόρισε τὸν Ἄρειον. Ὁρίσεν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀληθινὸς Θεὸς, ὅπως ὁ Πατήρ, καὶ συνέταξε τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Ὁρίσθη ἐπίσης ὑπὸ τῆς Συνόδου ὅτι τὸ Πάσχα πρέπει νὰ ἐορτάζεται τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον, ἣ ὁποία θὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν.

Οἱ Ἀρειανοί, καίτοι καταδικασθέντες, ἐξηκολούθησαν ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα νὰ ταρασσούν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πολὺ χριστιανικὸν αἷμα ἐχύθη ἐξ αἰτίας των εἰς στάσεις καὶ ταραχάς.

β') Ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (381).

Ἡ Σύνοδος αὕτη συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου καὶ συνῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 381 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου τότε τῆς Πρωτευούσης Γρηγορίου τοῦ Ναυζιανζηνοῦ ἀποτελεσθεῖσα ἐξ 150 πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου, ὁ ὁποῖος ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ Σύνοδος ὥρισεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, θεὸς ἀληθινός, ὅπως ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, συνεπλήρωσε δὲ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως διὰ τῶν πέντε τελευταίων ἄρθρων του. Ἐπίσης κατεδίκασε καὶ τὸν Ἀπολλινάριον ἐπίσκοπον Λαοδικείας.

γ') Αἱ Γ' καὶ Δ' Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (431, 451).

Αἱ δύο αὗται σύνοδοι διετύπωσαν εἰς δόγμα τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος καὶ ὅτι αἱ δύο αὗται φύσεις εἶναι ἠνωμέναι εἰς τὸν Χριστὸν ἀδιαίρετως καὶ ἁρμονικῶς.

Ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συγκληθεῖσα τὸ 431 εἰς τὴν Ἔφεσον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ κατεδίκασε τὸν αἰρετικὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως **Νεστόριον**, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἐγέννησε τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον καὶ μετὰ τὴν γέννησιν ἠνώθη μετὰ τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὠνόμαζε τὴν Παναγίαν Χριστοτόκον καὶ ὄχι Θεοτόκον. Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὸν Νεστόριον καὶ ὥρισεν ὅτι ὀρθῶς ἡ Παναγία ὀνομάζεται Θεοτόκος, διότι ἐγέννησε τὸν Χριστὸν Θεόν.

Ἡ Δ' Σύνοδος συγκληθεῖσα ἐν Χαλκηδόνι τὸ 451, ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τῆς Πουλχερίας, κατεδίκασε τὴν ἀντίθετον πρὸς τὴν Νεστορικὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβυτέρου **Εὐτυ-**

χοῦς, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μόνον μίαν φύσιν, τὴν θεϊαν ἢ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἔλεγεν ὁ Εὐτυχῆς, ἀπερροφήθη ἀπὸ τὴν θεϊαν καὶ ἐπομένως ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε μόνον Θεὸς καὶ φαινομενικῶς ἄνθρωπος.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Εὐτυχοῦς ὀνομάσθησαν Μονοφυσῖται. Καὶ μετὰ τὴν καταδίκην τῶν ὑπὸ τῆς Συνόδου ἐπέμειναν εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ ἔγιναν ἀφορμὴ πολλῶν ταραχῶν. Τελικῶς ἀπεχωρίσθησαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καί, ὑποστηριχθέντες βραδύτερον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀπετέλεσαν ἰδικὰς τῶν Ἐκκλησίας. Τοιαῦται Μονοφυσιτικαὶ Ἐκκλησίαι εἶναι ἡ τῶν Ἰακωβιτῶν¹ τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, ἡ τῶν Ἀρμενίων, ἡ Ἐκκλησία τῶν Κοπτῶν² εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀβησσυνίας.

δ') Αἱ Ε' καὶ ΣΤ' Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (533, 680).

Ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ 553 ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατεδίκασε πάλιν τὸν Μονοφυσισμὸν καὶ ἄλλας δοξασίας αἰρετικὰς, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον εἰς βιβλία ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἡ δὲ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνῆλθεν ἐπίσης εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 680 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πατριάρχου. Αὕτη κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τῶν **Μονοθελητῶν**, τῆς ὁποίας κύριος ὁπαδὸς ἦτο ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Ὀνώριος. Κατὰ τοὺς Μονοθελητὰς ὁ Χριστὸς εἶχε μὲν θεϊαν καὶ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ δύο αὗται φύσεις ἦσαν ἡνωμέναι εἰς ἓν πρόσωπον, τοῦτο εἶχε μίαν μόνον **θέλησιν** καὶ ἐνέργειαν, τὴν θεϊαν, ὑπὸ ταύτης δὲ ἀπερροφήθη ἡ ἀνθρωπίνη.

Ἡ Σύνοδος διεκήρυξεν ὅτι ὅπως ὑπάρχουν δύο φύσεις εἰς τὸν Χριστόν, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, οὕτω καὶ δύο θελήσεις ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν («δύο φυσικὰ θελήματα οὐχ ὑπεναντία»), ἡ ἀνθρωπίνη ὅμως θελήσις ὑποτάσσεται εἰς τὴν θεϊαν³.

1. Ἰακωβῖται ὀνομάσθησαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἐδέσσης Ἰακώβου, ὅστις ὑπεστήριξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἤνωσεν εἰς Ἐκκλησίαν.

2. Κοπταὶ ὀνομάσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων οἱ Αἰγύπτιοι Μονοφυσῖται, διότι Κούβτ εἰς τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν εἶναι συγκεκριμένους τύπος τοῦ Αἰγύπτου.

3. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἡ λεγομένη Πενθέκτη Σύνοδος, συνεθεῖσα κατὰ τὸ 691 - 692 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπειδὴ συνεδρίαζεν εἰς μίαν αἴθουσαν τοῦ Παλατίου, ἡ ὁποία ἐστεγάζετο μὲ θόλον (τροῦλλον), λέγεται καὶ ἡ ἐν Τροῦλλοῦ Σύνοδος. Ἡ Σύνοδος αὕτη συνέταξε διαφόρους κανόνας ἀναφερομένους

35. Ἡ Εἰκονομαχία καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Ἀφ' οὗτου ἔπαυσεν ὁ φόβος συγχύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν εἰδωλολατρίαν, οἱ χριστιανοὶ ἤρχισαν κοσμοῦντες τοὺς ναοὺς τῶν μὲ εἰκόνας ἁγίων προσώπων ἢ σκηνῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Διὰ τῆς προσκυνήσεως καὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τῶν εἰκόνων ἠσθάνοντο μεγαλύτερον σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ παρεκινούντο νὰ μιμηθῶσι τὸν βίον τῶν.

Ἀλλὰ πολλοὶ ἀπαίδευτοὶ χριστιανοὶ δὲν ἠδύνατο νὰ κάμουν διάκρισιν μεταξὺ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς πρὸς τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα ἀφ' ἑνὸς καὶ λατρείας ἀφ' ἑτέρου, τὴν ὁποίαν μόνον πρὸς τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ ἀποδίδωμεν. Ἐλάτρευον λοιπὸν αὐτὰς ταύτας τὰς εἰκόνας. Ἐξ ἄλλου συνεκεντρώθη μέγας πλοῦτος εἰς τὰς μονὰς καί, ἐπειδὴ οἱ μοναχοὶ ἀπηλλάσσοντο τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, πολλοὶ ἐγίνοντο μοναχοὶ ὄχι ἀπὸ εὐλάβειαν, ἀλλὰ ἀπὸ ὀκνηρίαν καὶ ὑπολογισμὸν. Αἱ ἐορταὶ γυμνήθησαν πάρα πολὺ καὶ οἱ ἄνθρωποι παρημέλουν τὰς ἐργασίας τῶν.

Πάντα ταῦτα τὰ ἄτοπα, καὶ μάλιστα τὴν πλάνην εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, ἠθέλησε τὰ διορθῶσθαι ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρὸς (717 - 741) ὑποστηριζόμενος ἀπὸ πολλοὺς μορφωμένους κληρικούς καὶ λαϊκοὺς. Ὡς πρὸς τὰς εἰκόνας ὁ Λέων διέταξε νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὰς ἐκκλησίας ὑψηλότερον. Τοῦτο ὅμως ἐξηρέθισε τοὺς χριστιανούς καὶ ἔφερεν ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Δύο σοφοὶ μοναχοί, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ὡς καὶ ὁ πάπας Ρώμης Γρηγόριος ὁ Β' κατεπολέμησαν φανερὰ τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Τότε ὁ Λέων ἐξέδωκε διάταγμα νὰ ἀφαιρεθοῦν τελείως αἱ εἰκόνας ἐκ τῶν ναῶν καὶ νὰ καταστραφοῦν.

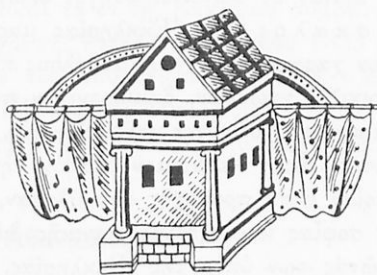
Τὸ νέον διάταγμα προεκάλεσεν ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ χριστιανοὶ διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας ἀντιμαχομένας καὶ ἀλληλομισουμένας, τοὺς **εἰκονομάχους** καὶ τοὺς **εἰκονολάτραις**.

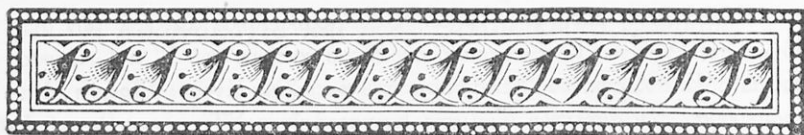
Οἱ εἰκονομάχοι εἰσῆρχοντο εἰς τοὺς ναοὺς, ἤρπαζον τὰς εἰκόνας, τὰ ἱερά σκεύη, τὰ βιβλία καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων καὶ τὰ ἔκαιον ἢ ἐπέχρνον τὰς ψηφιδωτὰς εἰκόνας δι' ἀσβέστου. Συχνὰ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν δύο μερίδων καὶ μεγάλαι καταστροφαὶ ἐγίνοντο.

εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ θεωρεῖται συμπλήρωσις τῆς Ε' καὶ τῆς ΣΤ'. Διὰ τοῦτο λέγεται Π ε ν θ ἐ κ τ η.

Ἡ ἀναταρχὴ αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Λέοντος Γ' αὐτοκράτορων Κωνσταντίνου τοῦ Ε' καὶ Λέοντος τοῦ Δ'. Ἡ σύζυγος τοῦ τελευταίου τούτου αὐτοκράτορος **Εἰρήνη**, ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱὸν τῆς Κωνσταντῖνον ΣΤ', συνεκάλεσε τὴν Ζ' Οἰκουμένην Σύνοδον ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τὸ 787 μ.Χ. Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τοὺς εἰκονομάχους καὶ ὄρισε (κατὰ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τοῦ πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ) ὅτι ἡ λατρεία ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν, τὰς εἰκόνας δὲ πρέπει ἀπλῶς νὰ σεβώμεθα καὶ νὰ τιμῶμεν τὰ ἐν αὐταῖς εἰκονιζόμενα πρόσωπα.

Ἡ διαταχθεῖσα ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων δὲν ἐτερμάτισε τὴν εἰκονομαχικὴν ἔριν, διότι καὶ ἄλλοι μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορες ἦσαν εἰκονομάχοι καὶ μάλιστα ὁ Θεόφιλος (829 - 842). Ἐπὶ τέλους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου ἡ σύζυγός του Θεοδώρα, ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱὸν τῆς, ἀνεστήλωσεν ὀριστικῶς τὰς εἰκόνας τὸ 842 μ.Χ. Ἀπὸ τότε ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὀριστικῆς ἀναστήλωσεως τῶν εἰκόνων κατὰ τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας**.

36. Ὁ Χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἐκκλησίας. Χριστιανισμὸς καὶ Ἑλληνισμὸς.

Η καταπολέμησις τῶν αἵρέσεων καὶ τῆς κακοδοξίας, ὁ καθορισμὸς τῶν λεπτομερειῶν τῆς λατρείας, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ βίου ἐν γένει τῶν χριστιανῶν συνεπληρώθη καὶ ἐφωτίσθη ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ διὰ τῶν ἔργων τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων. Εἰς τὰ συγγράμματα καὶ τὰ κηρύγματα τῶν ἡρμηνεύσαν οὗτοι ὀρθῶς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἀνέπτυξαν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ βίου δὲ καὶ τοῦ παραδείγματός των ἔγιναν οἱ φωτεινοὶ ὁδηγοὶ ὅλων τῶν χριστιανῶν, πραγματικοὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποσον χαρακτηρίζει τοὺς μεγάλους πατέρας τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ποικιλία γνώσεων, δημιουργικὸν πνεῦμα καὶ πρωτοτυπία, ὡς καὶ σπανία ρητορικὴ δεινότης καὶ εὐγλωττία. Εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν προσόντων τούτων εὗρον πολὺτιμον βοήθον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν σοφίαν, τὴν ὅποιαν μετὰ προσοχῆς ἐσπούδασαν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἐθριάμβευσαν εἰς τοὺς ἀγῶνάς των ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς προπαρασκευὴ εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ κατανόησιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἔχει μεγάλην ἀξίαν καὶ ὅτι τὰ μέγιστα δύναται νὰ ὠφελήθῃ ὁ χριστιανὸς ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ χριστιανισμὸς μὲ τὴν συμπαράστασιν καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ λαμβάνει νέαν ζωὴν καὶ προχωρεῖ σταθερῶς εἰς

τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θεοπνεύστου ἔργου του, τὸ ὅποῖον εἶναι ἡ ἐπιγρά-
τησις εἰς ὅλον τὸν κόσμον τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν.

Δικαίως ἡ ἐποχὴ αὕτη (καὶ ἰδίως ὁ Δ' καὶ Ε' αἰὼν) ὀνομάζεται
χ ρ υ σ ο ὕ ς α ἰ ὶ ὼ ν τῆς Ἐκκλησίας. Κέντρα θεολογικῶν σπουδῶν καὶ
ἐκκλησιαστικῆς σοφίας ἀνεδείχθησαν ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια καὶ
ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τινες πόλεις εἰς τὴν Δύ-
σιν (Ρώμη, Καρχηδὼν κ. ἄ.).

37. Ἑλληνες Διδάσκαλοι καὶ Πατέρες.

α') Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου.

Ὁ Εὐσέβιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης καὶ εἶχε
διδάσκαλον τὸν πρεσβύτερον καὶ κατόπιν μάρτυρα Πάμφιλον, ἐξ εὐγνω-
μοσύνης δὲ καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτὸν ἀπεκλήθη «Εὐσέβιος ὁ Παμφί-
λου». Ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος εἰς τὴν πατρίδα του Καισάρειαν καὶ μετέ-
σχε τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος πολὺ τὸν
ἐτίμα διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν μετριοπάθειάν του.

Ὁ Εὐσέβιος ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, τὰ ὅποια δύνανται νὰ διακριθῶ-
σιν εἰς τέσσαρας κατηγορίας: ἱστορικά, ἀπολογητικά, ἐρμηνευτικά, καὶ
δογματικά.

Πολύτιμος εἶναι ἡ ἐκ 10 βιβλίων «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» του,
ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξιστορεῖ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβάντα ἀπὸ τῆς γεννήσεως
τοῦ Σωτῆρος μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ Λικινίου (323 μ. Χ.). Ἐκ τῶν ἀπο-
λογητικῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι ἡ «Εὐαγγελικὴ Προπαρα-
σκευὴ» καὶ ἡ «Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις».

Ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 340. Ὄνομάζεται Πατὴρ τῆς Ἐκκλησιαστι-
κῆς Ἱστορίας.

β') Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Ἐξαιρετικὴ εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν ἁγίων πατέρων θέσις τοῦ Μεγάλου
Ἀθανασίου. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 295 ἐν Ἀλεξάνδρεια. Διακρίνεται μεταξὺ
τῶν συμμαθητῶν του διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἀρετὴν του. Εἰς πολὺ
νεαρὰν ἡλικίαν προεχειρίσθη διάκονος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου,
τὸν ὅποῖον συνώδευσε εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον, ὅπου ἐθαυμάσθη διὰ
τὴν σοφίαν καὶ τὴν εὐγλωττίαν του. Εἰς τὸν Ἀθανάσιον κυρίως ὀφεί-

λεται ή ὀρθόδοξος διατύπωσις τοῦ ὅρου περι τῆς Θεότητος καί τοῦ ὁμοουσίου τοῦ Χριστοῦ.

Ἀποθανόντος τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἀνεδείχθη αὐτός ἐπίσκοπος καί ἐκυβέρνησε τήν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ 46 ἔτη. Ὑπῆρξε δεινός πολέμιος τοῦ ἀρειανισμοῦ. Πολλάκις κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν αὐτοκρατόρων· ἐξοριζόμενος κατὰ διαστήματα ἔζησεν ἐπὶ 16 ἔτη ἐν τῇ ἐξορίᾳ καί κατὰ τὸ πλεῖστον μεταξύ τῶν μοναχῶν τῆς ἐρήμου, τοὺς ὁποίους ἐθαύμαζε καί ἐτίμα. Κατηγορήθη ἐπίσης πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν ἐνώπιον τοπικῶν συνόδων καί ἐκινδύνευσεν νὰ φονευθῇ ὑπὸ ἀρειανικοῦ ὄχλου, ἐσώζετο δὲ χάρις εἰς τὴν ἀγάπην καί ἀφοσίωσιν τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν καί τῶν μοναχῶν. Κατὰ μίαν ἐξορίαν του κατέφυγεν εἰς τὴν Ρώμην, ἔμεινεν ἐκεῖ τρία ἔτη καί κατέστησε γνωστὸν τὸν μοναχικὸν βίον εἰς τὴν Δύσιν.

Παρ' ὅλας τὰς περιπετείας τῆς ζωῆς του ὁ Ἀθανάσιος ἔγραψε πολλὰ καί σπουδαῖα συγγράμματα. Τὰ περισσότερα ἔχουν ἀπολογητικὸν χαρακτῆρα ἢ στρέφονται κατὰ τοῦ ἀρειανισμοῦ.

Ὁ Ἀθανάσιος ἀνήκει εἰς τὰς μεγάλας μορφὰς τῆς Ἐκκλησίας καί διὰ τὴν συγγραφικὴν δρασίην του, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρά του, τὴν θερμουργὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἀγάπην του καί τὴν ὑπέροχον προσωπικότητά του. «Ὁ βίος του κατέστη ὑπόδειγμα ἐπισκόπου καί ἡ διδασκαλία του νόμος ὀρθοδοξίας», εἶπε περὶ αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός. Ὁ δὲ ὕμνωδός τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ ὁποία ὠνόμασεν αὐτὸν Μέγαν καί ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 18ην Ἰανουαρίου, δικαίως ὕμνεῖ τὸν ἄγιον μὲ τὰς φράσεις: «*Αθανάσιον καί θανόντα ζῆν λέγω· οἱ γὰρ δίκαιοι ζῶσι καί τεθηκότες*».

γ') Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι.

1) Ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ Μέγας Βασίλειος ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καί τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν καί φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη συνεορτάζεται τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου. Ἡ ἐορτὴ αὕτη θεωρεῖται ὡς ἐορτὴ τῆς ἐλληνοχριστιανικῆς παιδείας, τῆς ὁποίας πρότυπα εἶναι οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, ὡς συνδυάζοντες ἀρμονικῶς τὴν Ἑλληνικὴν - Ἐθνικὴν μόρφωσιν μὲ τὴν χριστιανικὴν σοφίαν καί ἀρετὴν.

Ὁ Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας περὶ τὸ 330 μ. Χ. Ὁ πατήρ του, Βασίλειος ἐπίσης καλούμενος, ἦσκει τὸ ἐπάγ-

γελμα τοῦ συνηγόρου, ἡ δὲ μήτηρ του **Ἐμμέλεια**, εὐσεβεστάτη γυνή, θυγάτηρ μάρτυρος τῆς Ἐκκλησίας, ἔδωσεν εἰς αὐτὸν χριστιανικὴν ἀνατροφήν. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἐσπούδασεν ἔπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηῶν, ὅπου ἐπὶ 4 καὶ πλέον ἔτη παρηκολούθησεν εὐδοκίμως φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν καὶ ρητορικὴν, γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν καὶ ἰατρικὴν. Συσπουδαστὴν εἶχεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη ἔκτοτε δι' ἀδελφικῆς φιλίας, ὡς καὶ τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του τὸ 356 ἐβαπτίσθη κατὰ τὴν τότε συνήθειαν νὰ βαπτίζονται ὄριμοι τὴν ἡλικίαν καὶ, ἀφοῦ περιηγήθη τὴν Συρίαν, Παλαιστίνην καὶ Μεσοποταμίαν, διένειμε τὴν μεγάλην περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπεσύρθη εἰς ὠραῖον παρὰ τὸν Πόντον τοπίον, διὰ νὰ μονάσῃ. Κατόπιν προσκλήσεώς του μετέβη ἐκεῖ καὶ ὁ ἰσαδελφός του Γρηγόριος Ναζιανζηνός. Οἱ δύο φίλοι ἔζησαν μαζὶ ἀρετὸν χρόνον προσευχόμενοι, μελετῶντες τὰς Γραφὰς καὶ καλλιεργοῦντες τὴν γῆν. Ἠσχολήθησαν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν κανόνων τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Μετὰ τινα ἔτη (362) ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν, ὅπου ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος καὶ διεδέχθη περὶ τὸ 370 τὸν ἀποθανόντα ἐπίσκοπον. Εἰς τὴν Καισάρειαν ὡς πρεσβύτερος καὶ ὡς ἐπίσκοπος ὁ Βασίλειος ἀνέπτυξε ἀξιοθαύμαστον δρᾶσιν.

Ὅταν τὸ 368 ἐνέσκηψεν ἐκεῖ φοβερὸς λιμός, ἔδρυσεν τὸ περίφημον Πτωχοκομεῖον, ὀλόκληρον πόλιν ἐντὸς τῆς πόλεως, μὲ νοσοκομεῖον, ὄρφανοτροφεῖον κλπ., τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη βραδύτερον πρὸς τιμὴν του «Βασιλείας». Εἰς τὸ ἔδρυμα τοῦτο συνεκέντρωσεν ὁ Βασίλειος καὶ περιέθαλπεν ἕλους ὅσοι εἶχον ἀνάγκην, διέθεσε δὲ πρὸς συντήρησίν του ὅλα τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἐπισκοπῆς του.

Θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας ἠγωνίσθη δι' ὅλων τῶν μέσων κατὰ τῆς κακοδοξίας τῶν ἀρειανῶν. Δὲν ἐκάμφθη οὔτε καὶ εἰς τὴν ἀσκηθεῖσαν ἐπ' αὐτοῦ πίεσιν τοῦ ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος. Ὅταν ὁ ὑπαρχος τοῦ Οὐάλεντος Μόδεστος ἤλθε κατ' ἐντολήν του πρὸς τὸν Βασίλειον καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν διαταγὴν καὶ νὰ γίνῃ ἀρειανός, συνήτησε κατηγορηματικὴν ἀρνήσιν. Εἰς μάτην ὁ Μόδεστος ἐπεχείρησε νὰ τὸν ἐκφοβίσῃ ἀπειλῶν μὲ δήμευσιν περιουσίας, ἐξορίαν, βασανιστήρια καὶ θάνατον. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἀπήντησε:

Ὁ Ἱεράρχης Μεγας Βασίλειος.

κώβουτου ἀδελφοθέου, ἡ ὁποία τελεῖται 10 φορές τὸ ἔτος, ἤτοι τὰς πέντε πρώτας Κυριακάς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μεγάλην Πέμπτην

— Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μὲ φοβί-
ζει. Ἡ μόνη περιουσία μου εἶναι ὀλί-
γα παλαιὰ ἐνδύματα καὶ βιβλία· ἡ
ἐξορία καὶ τὰ βασανιστήρια δὲν μὲ
φοβίζουν, διότι τὸ ἀσθενές μου σώ-
μα ταχέως θὰ ὑπακούσῃ, τὸν δὲ θά-
νατον θεωρῶ εὐεργέτην, διότι θὰ μὲ
ένωση οὗτος ταχύτερον μετὰ τοῦ
Θεοῦ...

Καὶ εἰς τὸν Μόδεστον καὶ εἰς
τὸν αὐτοκράτορα ἐπεβλήθη μὲ τὴν
θαρραλέαν ταύτην στάσιν του, ὥστε
ὄχι μόνον τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον
διετήρησεν, ἀλλὰ καὶ δωρεὰς ἔλαβε
παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν « Βα-
σιλειάδα ».

Ὁ Βασίλειος ἀνεδείχθη μέγας ἐκ-
κλησιαστικὸς συγγραφεὺς καὶ ὑπέρο-
χος ρήτωρ. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμ-
ματα κατὰ τῶν ἀρειανῶν καὶ ἐρμη-
νεύειας τῆς Γραφῆς. Διεσώθησαν ἀξιό-
λογοὶ ἐπιστολαὶ καὶ ὁμιλίαι του, ὡς
καὶ κανονισμοὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου.
Εἰς μίαν μικρὰν πραγματείαν του μὲ
τίτλον « Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν
εἴξῃ Ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων »
χαρακτηρίζει ὡς ὠφέλιμον τὴν σπου-
δὴν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐκ
τῶν ἔργων τῶν ὑποῶν πρέπει νὰ λαμ-
βάνωμεν τὰ πρὸς ἀρετὴν συντείνοντα'.

Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ « Λειτουργ-
γίαν » συντομωτέραν τῆς τοῦ Ἰα-
κώβουτου ἀδελφοθέου, ἡ ὁποία τελεῖται 10 φορές τὸ ἔτος, ἤτοι τὰς πέντε πρώτας Κυριακάς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μεγάλην Πέμπτην

1. Παρὰθέτομεν ἐνταῦθα ὠρκεῖον σχετικὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ συγγράμματος

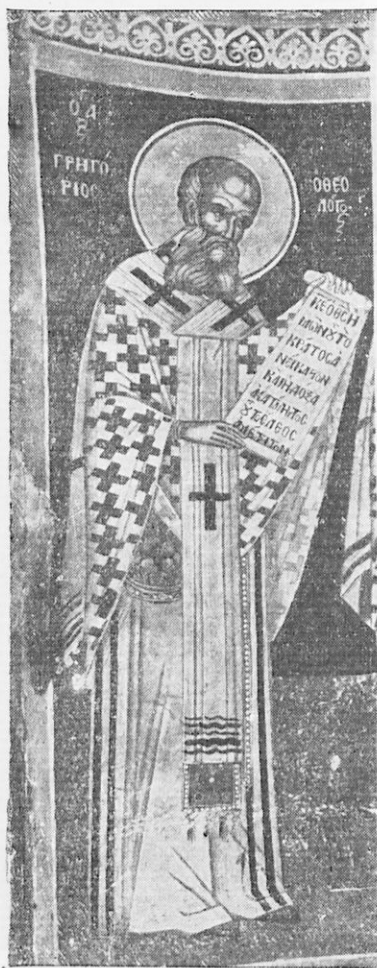
καὶ τὸ Μέγα Σάββατον, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανεῶν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης του τὴν 1ην Ἰανουαρίου.

Ὁ ὑπερασκητικὸς βίος τοῦ Βασιλείου καὶ αἱ συνεχεῖς φροντίδες του ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκλόνησαν τὴν ὑγίαν του. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 49 ἐτῶν. Κατὰ τὴν κηδεῖαν του μέγας ἦτο ὁ συνωστισμὸς τοῦ πλήθους, διότι πάντες τὸν ἐσέβοντο καὶ τὸν ἐτίμων βαθύτατα. Ἦδη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του εἶχεν ἀποκληθῆ Μέγας. Ἡ Ἐκκλησία μας κατατάσσει αὐτὸν πρῶτον μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν.

2) **Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.** Ὁ Γρηγόριος ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Ἀριανζὸν τῆς Καππαδοκίας πλησίον τῆς πόλεως Ναζιανζοῦ κατὰ τὸ 329 ἀπὸ πατέρα Γρηγόριον, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, καὶ μητέρα τὴν εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετον **Νόννην**, ἡ ὁποία τὸν ἀνέθρεψε χριστιανικῶς. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας πρῶτον, εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔπειτα καὶ τέλος ἦλθε τὸ 354 εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου παρέμεινε σπουδάζων τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐπὶ ἕξ ἔτη.

Ἐπανελθὼν εἰς Ναζιανζὸν ἐβαπτίσθη καὶ ἀπεσύρθη δι' ὀλίγον χρόνον εἰς τὸν Πόντον παρὰ τῶ Ἰσαδέλφῳ φίλῳ του Βασιλείῳ. Ἐπιστρέψας ἐκ Πόντου ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ πατρὸς του καὶ τὸν ἐβοήθει εἰς τὰ ἐπισκοπικά του καθήκοντα. Τὸ 372 ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ φίλου του Βασιλείου ἐπίσκοπος μικροῦς ἐπισκοπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν μετέβη. Βραδύτερον προσεκλήθη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Κωνσταντι-

τοῦτου τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: «... Ἐκεῖνα αὐτῶν (τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων) ἀποδεξόμεθα, ἐν οἷς ἀρετὴν ἐπήνεσαν ἢ πονηρίαν διέβαλον. Ὡς γὰρ τῶν ἀνθέων τοῖς μὲν λοιποῖς (= ἀνθρώποις καὶ ζώοις) ἄκρι τῆς εὐδοκίας ἢ τῆς χόρας ἐστὶν ἡ ἀπόλαυσις, ταῖς μελίτταις δ' ἄρα καὶ μέλι λαμβάνειν ἀπ' αὐτῶν ὑπάρχει, οὗτο δὴ κἀνταῦθα τοῖς μὴ τὸ ἡδὺ καὶ ἐπίχαρι μόνον τῶν τοιούτων λόγων διόκουσιν ἔστι καὶ ὠφέλειαν τινα ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν ἀποθέσθαι. Ἐκεῖναι γὰρ οὔτε ἅπασι τοῖς ἄνθεσι παραπλησίως ἐπέρχονται, οὔτε μὴν οἷς ἐπιπτῶσιν (= εἰς ὅσα πετάξασαι ἐπικαθίσουσιν) ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν, ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἀφῆκαν... Καὶ καθάπερ τῆς ροδωνιάς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθους ἐκκλίνομεν (= ἀποφεύγομεν), οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα...».

Ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

ξεφώνησε πλείστους λόγους, ἐκ τεσσαράκοντα πέντε, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἀποχαιρετιστήριος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ποιμνίου του καὶ ὁ ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ πολλὰ ποιήματα (ἔπη), εἰς τὰ ὁποῖα

νουπόλεως, οἱ ὅποιοι ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν, διὰ τὰ ἐνισχύσει τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἐκεῖ, εἰς τὸν μικρὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ἐξεφώνησεν ὁ Γρηγόριος τοὺς πέντε περιφρήτους λόγους του περὶ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, δηλ. τοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ καὶ **Θεολόγος** ἐκλήθη.

Ἡ ἀρετὴ, ἡ παιδείσις καὶ ἡ εὐγλωττία του ἐθαυμάσθησαν ἀπὸ ὅλους. Ὁ μετ' ὀλίγον ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν φιλορθόδοξος αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ὁ Μέγας ἀνύψωσεν εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Πρωτεύουσας τὸν Γρηγόριον, ὁ ὁποῖος προήδρευσε ἐπ' ὀλίγον καὶ τῆς συνελθούσης τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐπειδὴ ὅμως ἱεράρχαι τινὲς ἤρχισαν νὰ διατυπώνουν ἀντιρρήσεις διὰ τὸ ἔγκυρον τῆς ἐκλογῆς του ὡς ἐπίσκοπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Γρηγόριος χάριν τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσύρθη οἰκισθελῶς εἰς Ἀριανζόν, ὅπου ἀπέθανε περὶ τὸ 390. Διὰ τῆς διαθήκης του ἄφησε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Ναζιανζοῦ.

Ὁ Γρηγόριος ἐθαυμάσθη καὶ ἐφημίσθη κυρίως ὡς ρήτωρ. Ἐ-

τούτων δὲ διεσώθησαν περὶ τοὺς ὁποίων ὁ ἀποχαιρετιστήριος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ποιμνίου του καὶ ὁ ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ πολλὰ ποιήματα (ἔπη), εἰς τὰ ὁποῖα

ἐξιστορεῖ τὸν βίον του ἢ διδάσκει δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία μας κατέταξε τὸν Γρηγόριον μεταξύ τῶν τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν καὶ ἐορτάζει καὶ ἰδιαιτέρως τὴν μνήμην του τὴν 25ην Ἰανουαρίου.

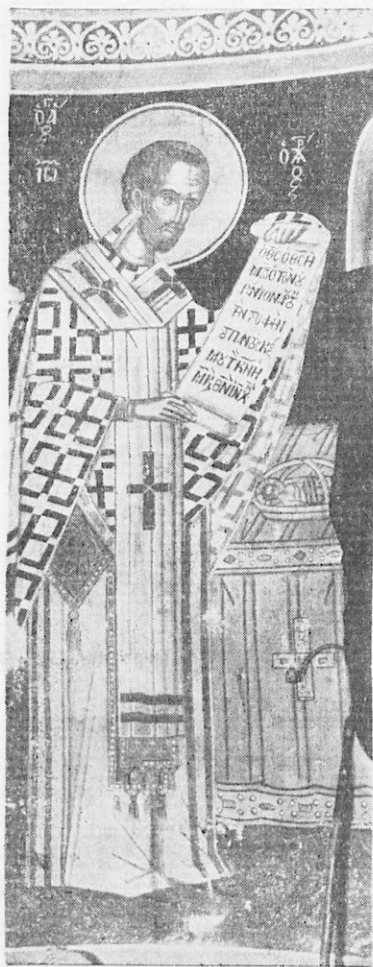
3) **Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.** Ὁ Ἰωάννης ἐγεννήθη τὸ 345 εἰς Ἀντιόχειαν. Εἶχε καὶ οὗτος εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετον μητέρα, τὴν **Ἀνθοῦσαν**, ἣ ὁποία ἐπεμελήθη τῆς χριστιανικῆς ἀνατροφῆς του. Τὴν μητέρα τοῦ Ἰωάννου εἶχε κυρίως ὑπ' ὄψιν του ὁ ἐθνικὸς ρήτωρ Λιβάνιος, ὅταν εἶπε τὴν περίφημον φράσιν του: «Ἴδετε ποίας θαυμαστάς γυναῖκας ἔχουσιν οἱ χριστιανοί!».

Ἐσπούδασεν ὁ Ἰωάννης εἰς Ἀντιόχειαν διδαχθεὶς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ρητορικὴν παρὰ τῷ σοφιστῇ Λιβανίῳ. Τόσον διεκρίνετο μεταξύ τῶν συσπουδαστῶν του, ὥστε ὁ Λιβάνιος ἐρωτηθεὶς, ὀλίγον πρὶν ἀποθάνῃ, τίνα θὰ ἀφήσῃ διάδοχον εἰς τὴν σχολὴν του ἀπήντησε: «Τὸν Ἰωάννην, ἐὰν μὴ οἱ χριστιανοὶ ἐσῴλων (=ἤρπαζον) αὐτόν».

Ὁ Ἰωάννης ἐβαπτίσθη εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν καὶ ἐχειροτονήθη βραδύτερον πρεσβύτερος. Ἐθαυμάσθη ἀμέσως διὰ τὴν σοφίαν, τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὸ θάρρος του. Ἡ φήμη του διεδόθη ταχέως εἰς ὅλην τὴν χριστιανικὴν Ἀνατολήν, ὅπου ὅλοι τὸν ἐπωνόμαζον διὰ τὴν εὐγλωττίαν του **χρυσόστομον**.

Ὅταν τὸ 397 ἐχάρησεν ὁ ἀρχιεπισκοπικὸς θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ ἀνεδείχθη παρὰ τὴν θέλησίν του ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρωτευούσης. Ἀνέπτυξε τότε ἐξαιρετικὴν ποιμαντορικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν. Περιέβαλλε τοὺς πτωχοὺς, ἤλεγχε τοὺς σκληροὺς καὶ τοὺς ἀδικοῦντας, ἐνουθέτει, συνέγραφεν, ἐκήρυττεν. Ὁ λαὸς τὸν ἐλάτρευε. Κατὰ τὰ κηρύγματά του ὁ ναὸς ἐπληροῦτο μέχρι ἀσφυξίας. Δικαίως ἀπεκλήθη Δημοσθένης τῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ ἰδιαιτέρας δριμύτητος ἤλεγχε τὰς παρεκτροπὰς τῶν κληρικῶν, τοὺς ὁποίους ἤθελε πρότυπα ἠθικοῦ καὶ ἐναρέτου βίου. Περιφημοὶ εἶναι ἐν προκειμένῳ οἱ «περὶ ἱερωσύνης» λόγοι αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν τὰς παρεκτροπὰς δὲν ἐδίσταζε μετὰ παρρησίας καὶ θάρρους νὰ ἐλέγχῃ, ὅσον ὑψηλὰ καὶ ἂν ἔσταντο οὗτοι. Καὶ τῆς αὐτοκρατείας ἀκόμη Εὐδοξίας τὸ περιβάλλον δὲν διέφυγε τὸν ἔλεγχον του. Διὰ τοῦτο ἀπέ-

‘Ο Ίεράρχης Ίωάννης ὁ Χρυσόστομος.

ἠθικὰς, ἐπιστολάς καὶ ὁμιλίαις. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἐπίσης καὶ ἡ Θεία Λειτουργία, ἣ ὅποια φέρει τὸ ὄνομά του καὶ εἶναι συντόμευσις τῆς

κτησε καὶ ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὴν Εὐδοξίαν ἠδυνήθησαν νὰ προκαλέσουν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν Συνόδου καὶ διαταγὴν ἐξορίας του. Λόγω ἐξεγέρσεως τοῦ λαοῦ ἀνεκλήθη ὁ Χρυσόστομος ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἀνέλαβε πάλιν τὸν θρόνον του.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν οἱ ἐχθροὶ του κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν νέαν διαταγὴν ἐξορίας του (404). Ὁ Ἰωάννης ἀπῆλθεν ἤρεμος εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας, μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου, ὅπου ἐζήσεν ἐπὶ τριετίαν ἀνταλλάσσων ἐπιστολάς καὶ νοουθετῶν τοὺς χριστιανοὺς τοῦ ποιμνίου του. “Ὅταν ὅμως διετάχθη νέα μετακίνησις του εἰς μακρινώτερον τόπον, ὁ ἱεράρχης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀθέξῃ εἰς τὰς κακουχίας καὶ ἀπέθανε καθ’ ὄδον τὸ 407. Οἱ τελευταῖοι λόγοι του ἦσαν ἡ συνήθης φράσις του: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν».

Ὁ Χρυσόστομος δὲν διεκρίθη μόνον διὰ τὴν ρητορικὴν του δεινότητα καὶ τὴν φιλανθρωπικὴν του δρᾶσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα συγγραφικὰ του ἔργα: ἐρμηνείας εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, πραγματείας δογματικὰς καὶ

1. Ἰδεῖν τινὰ τῆς ρητορικῆς δεινότητος τοῦ Χρυσοστόμου δίδει τὸ παρατι-

Λειτουργίας του Μεγάλου Βασιλείου. Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει καὶ ἰδιαίτερος τὴν μνήμην του τὴν 13ην Νοεμβρίου.

Συνορατᾶζει ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία τὴν μνήμην καὶ τῶν τριῶν μαζί Πατέρων καὶ Διδασκάλων τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου.

Ἐγνωρίσαμεν τὸν βίον, τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς σοφίας καὶ τοῦ παραδείγματός των. Ἐννοοῦμεν λοιπὸν καλῶς πόσον ὀρθῶς καὶ δικαίως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου ὁ ὑμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας καλεῖ μὲ τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἐορτῆς ἄλλους ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς νὰ τιμῆσωμεν ὕμνοις «*Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος, τοὺς τὴν Οἰκουμένην ἀκτίσει δογμάτων θείων πρὸς εὐσάντας...*»

δ') Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες Πατέρες καὶ Συγγραφεῖς.

Γρηγόριος ὁ Νύσσης: Οὗτος ἦτο νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Νύσσης, τῆς Καππαδοκίας. Διεκρίθη κυρίως διὰ τὴν συγγραφικὴν του δρᾶσιν εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀρειανισμοῦ. Ἐγραψε καὶ πολλὰς ἐπιστολάς καὶ ἀλόγους ἠθικοὺς καὶ ἐπιταφίους. Ἐτιμᾶτο πολὺ διὰ τὴν μεγάλην του μόρφωσιν. Ἡ ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῇ Σύνοδος ὀνομάζει τὸν Γρηγόριον «*ἄνδρα μετὰ τὸν ἀδελφὸν δεύτερον*», ἡ δὲ Ζ' τὸν ἀποκαλεῖ «*πατέρα πατέρων*». Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 10ην Ἰανουαρίου.

Δίδυμος ὁ τυφλός: Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἄν καὶ

θέμενον ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «*Πρὸς Εὐτρόπιον*» λόγου του. Ὁ Εὐτρόπιος, ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος, περιπεσὼν εἰς δυσμένειαν, κατέφυγεν ἰκέτης εἰς τὸν ναὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν ναὸν, διὰ νὰ τὸν συλλάβουν, ἐξεφώνησε δὲ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ θαυμάσιον λόγον:

«*Αἰεὶ μὲν, μάλιστα δὲ νῦν εὐκαιρον εἰπεῖν: Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης. Ποῦ νῦν ἡ λαμπρά τῆς ὑπατείας περιβολή; ποῦ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες; ποῦ οἱ κρότοι καὶ οἱ χοροὶ καὶ αἱ πανηγύρεις; ποῦ οἱ στέφανοι καὶ τὰ παραπετάσματα; ποῦ ὁ τῆς πόλεως θόρυβος καὶ αἱ ἐν ἵπποδρομίαις εὐφημίαι τῶν θεατῶν αἱ κολαεῖαι; Πάντα ἐκεῖνα οἴχεται καὶ ἄνεμος πνεύσας ἄθρόον τὰ μὲν φύλλα κατέβαλε, γυμνὸν δὲ ἡμῖν τὸ δένδρον ἔδειξε καὶ ἀπὸ τῆς ρίζης αὐτῆς σαλευόμενον λοιπόν... Ποῦ νῦν οἱ πεπλασμένοι φίλοι; Ποῦ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα;... Νῦν ἦν πάντα ἐκεῖνα καὶ ὄναρ καὶ ἡμέρας γενομένης ἠφανίσθη· ἄνηθ' ἦν ἑαρινὰ καὶ παρελθόντος τοῦ ἔαρος ἅπαντα κατεμαρῆνθη· σικὰ ἦν καὶ παρέδραμε· καπνὸς ἦν καὶ διελύθη· πομφόλυγες ἦσαν καὶ διερράγησαν· ἀράχνη ἦν καὶ διεσπάσθη...».*

έτυφλώθη εις ηλικίαν 4 ἐτών, κατώρθωσε διὰ τῆς ἰσχυρᾶς του θελήσεως νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην μόρφωσιν. Ἐγινε διευθυντὴς τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας περὶ τὸ 400 μ. Χ.

Καὶ πλεῖστοι ἄλλοι συγγραφεῖς καὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔζησαν καὶ ἀνεδείχθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (5ον αἰῶνα). Ἀναφέρονται ἐκ τούτων τὸν σοφὸν μοναχὸν Ἰσίδωρον τὸν Πηλουσιώτην καὶ τὸν ἐπίσκοπον Πενταπόλεως τῆς Κυρήνης **Συνέσιον**.

Κατὰ τοὺς δύο ἐπομένους αἰῶνας (ΣΤ' καὶ Ζ') ἤκμασαν κυρίως ἱστορικοὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ συγγραφεῖς «βίων ἁγίων». Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἀναφέρονται τὸν Ἰωάννην Μόσχον, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἔχον τὸν τίτλον «Λειμών» ἔγινε προσφιλὲς ἀνάγνωσμα μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν.

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας κατέχει καὶ ὁ μοναχὸς καὶ φιλόσοφος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Ἐγεννήθη εἰς Δαμασκὸν περὶ τὸ 660 μ. Χ. ἐξ εὐπόρων γονέων. Ἐσπούδασε καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα καὶ ἀνεδείχθη ταχέως δεινὸς ρήτωρ καὶ σοφὸς χριστιανός. Βαρυθεὶς τὰ ἐγκόσμια διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Σάββα παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἔζησε μέχρι βαθέως γῆρατος. Ἀπέθανε τὸ 750.

Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Ἡ Πηγὴ τῆς γνώσεως». Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη, ἧτοι 1) εἰσαγωγὴν εἰς τὴν δογματικὴν, 2) ἱστορίαν 103 αἰρέσεων καὶ 3) ἔκθεσιν τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ τρίτον μέρος συνοψίζεται ἡ δογματικὴ ὀρθοδοξία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐγραψεν ἐπίσης τρεῖς λόγους ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ ἐναντίον τῆς εἰκονομαχίας. Εἶναι τέλος ὁ Ἰωάννης εἷς τῶν μεγάλων ὑμνογράφων τῆς Ἐκκλησίας. Διεμόρφωσεν εἰς ὀκτὼ ἤχους τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν συμπληρώσας οὕτω τὴν «Ὀκτώηχον» καὶ συνέθεσεν ἐξόχους ὕμνους εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὰ Θεοφάνεια, τὸ Πάσχα καὶ τὴν Πεντηκοστήν.

Ἦνομάσθη «Χρυσορράς ποταμὸς τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 4ην Δεκεμβρίου.

Θεόδωρος ὁ Στουδίτης. Οὗτος ἦτο μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ

Στουδίου παρά τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦγωνίσθη κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ εἰς τὰ συγγράμματά του περιέχεται ὅ,τι ἄριστον ἐλέχθη περὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῆς τιμῆς πρὸς τὰ εἰκονιζόμενα ἐν αὐταῖς πρόσωπα.

38. Λατῖνοι Ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ συγγραφεῖς.

Εἰς τὴν Δύσιν ἀνεφάνησαν ἐπίσης κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σπουδαῖοι Ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ διδάσκαλοι. Κατώρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν ἀξιόλογον Λατινικὴν Ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν καὶ νὰ προαγάγουν τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην. Μεταξὺ τούτων διακρίνονται οἱ ἐξῆς:

1) Ἄμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων. Ἐγενήθη περὶ τὸ 335 ἐξ εὐγενῶν γονέων καὶ ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ νομικά. Ἐξήσκησεν ἐπ' ὀλίγα ἔτη τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου καὶ διωρίσθη βραδύτερον διοικητὴς Μεδιολάνων. Ὅταν τὸ 374 ἀπέθανεν ὁ Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης, ὁ χριστιανικὸς λαὸς ἐζήτησεν ἐπιμόνως νὰ δεχθῇ ὁ Ἄμβρόσιος νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος. Ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἔλαβε τοὺς κατωτέρους ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς καὶ τέλος τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου πρὸς γενικὴν τῶν χριστιανῶν ἀγαλλίασιν.

Ὁ Ἄμβρόσιος ἀνεδείχθη πρότυπον ποιμενάρχου. Διένειμε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ζῶν αὐτὸς λιτότατα ἐβόηθει πάντας τοὺς δυστυχεῖς, «χαίρων μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίων μετὰ κλαιόντων». Διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ αἰχμαλώτους, ἐπώλησε κάποτε καὶ τὰ χρυσᾶ ἀφιερώματα τῶν ναῶν. Ἦτο πολὺ θαρραλέος καί, ὅπως εἶδομεν, δὲν ἐδίστασε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον νὰ ἐπιβάλλῃ «μετάνοιαν»

Κατεπολέμησε τοὺς Ἀρειανοὺς καὶ εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν λατρείαν. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα ἐρμηνευτικά, δογματικά, καὶ ἠθικά, διεκρίθη δὲ καὶ ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ. Ἐγραψεν ἐπίσης ὕμνους, ἐκ τῶν ὁποίων μερικοὶ εἰσήχθησαν εἰς τὴν λατρείαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κατατάσσει τούτον μεταξὺ τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς.

Ὁ Ἄμβρόσιος ἀπέθανεν τὸ 397, ἡ δὲ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 7ην Δεκεμβρίου.

2) Ἱερώνυμος. Ἐγενήθη οὗτος εἰς τὴν Δαλματικὴν πόλιν Στρι-

δόντα τὸ 345. Ἐσπούδασεν εἰς Ρώμην φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ ρητορικὴν καὶ εἰκοσαετῆς ἐβαπτίσθη. Μετέβη κατόπιν εἰς Γαλλίαν, ὅπου κατέγινεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν. Βραδύτερον ἦλθεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἔζησεν ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας μελετῶν τοὺς Ἑλληνας Πατέρας. Ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος εἰς Ἀντιόχειαν. Τὸ 382 μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου ἔζησεν ὀλίγα ἔτη θαυμαζόμενος διὰ τὴν σοφίαν του. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἔζησε παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ὡς ἀσκητῆς μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του. Ἀπέθανε τὸ 420 εἰς τὴν Βηθλεέμ.

Ὁ Ἱερώνυμος εἶναι ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους καὶ πολυγραφοτέρους Λατίνους ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς. Μετέφρασε τὴν Ἁγίαν Γραφήν εἰς τὴν Λατινικὴν. Οὕτω προῆλθεν ἡ τεθεῖσα γενικῶς ἐν χρήσει εἰς τὴν Δύσιν μετάφρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἢ ἀποκλιθεῖσα Vulgata, δηλ. κοινὴ, δημοτικὴ, ἐνῶ μέχρι τότε ἦτο ἡ Itala. Ἄλλα ἔργα τοῦ Ἱερωνύμου ἦσαν ἐρμηνευτικὰ, ἱστορικὰ περὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιστολαί, μεταφράσεις Ἑλλήνων Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων κ. ἄ.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀνεκέρυξεν τὸν Ἱερώνυμον «διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας» (Doctor Ecclesiae), ὅπως καὶ τὸν Ἀμβρόσιον, τὸν Αὐγουστῖνον καὶ τὸν πάπαν Γρηγόριον (τὸν Διάλογον).

3) **Αὐγουστῖνος.** Ὑπέρτερος ὄλων τῶν Πατέρων τῆς Δύσεως ἀνεδείχθη ὁ **ἱερός Αὐγουστῖνος** μετὰ τὴν σοφίαν του, τὴν συγγραφικὴν του δρασίαν καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ προσωπικὰ καὶ ποιμαντορικὰ του χαρίσματα.

Ἐγενήθη τὸ 354 εἰς μίαν κωμόπολιν τῆς Νουμιδίας τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος μήτηρ του Μόνικα ἤσκησεν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτοῦ. Συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς Καρχηδόνα διακρινόμενος διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ φιλομάθειάν του. Εἰς Μεδιόλανα, ὅπου ἤσκησε βραδύτερον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου τῆς ρητορικῆς, ἐμελέτησεν ἐπισταμένως τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπίσκοπου Μεδιολάνων Ἀμβροσίου (387) πρὸς ἄφατον χαρὰν τῆς μητρός του. Ἐγκατέστηθ' ἐν βραδύτερον εἰς μικρὸν κτῆμά του παρὰ τὴν πόλιν τῆς γεννήσεώς του εἰς Ἀφρικὴν. Ἡ φήμη τῆς σοφίας του ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἀφρικὴν. Ὄταν τὸ 396 ἀπέθανεν ὁ ἐπίσκοπος τῆς μικρᾶς παραλιακῆς πόλεως τῆς Νουμιδίας **Ἰππῶνος**, προεχειρίσθη κατὰ γενικὴν ἀπαίτησιν ἐπίσκοπος ὁ Αὐγουστῖνος καὶ ἔζησεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του (430 μ. Χ.).

• Ὡς ἐπίσκοπος ὁ Αὐγουστῖνος ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν. Διέθεσε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἔζη ὁ ἴδιος ἀσκητικὸν βίον καὶ ἐκήρυττε καθημερινῶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Σφύζονται 450 ὀμίλια του. Κατεπολέμησε τὰς αἱρέσεις καὶ μάλιστα τὴν τοῦ Βρεταννοῦ μοναχοῦ **Πελαγίου**, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται μὲ τὰς ἰδίας του δυνάμεις, πράττων τὸ ἀγαθόν, νὰ σωθῆ ἄνευ τῆς θείας χάριτος.

Μὲ τὴν πόλεμικὴν του ὁμῶς κατὰ τοῦ Πελαγיאτισμοῦ ὁ Αὐγουστῖνος ἔφθασε εἰς τὴν ἐσφαλμένην ἐπίσης διδασκαλίαν, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος σώζεται μόνον διὰ τῆς θείας χάριτος (διδασκαλία τοῦ ἀπλύτου προορισμοῦ). Ἡ ὁρθόδοξος ἐκκλησία διδάσκει, ὡς γνωστόν, ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι προῖον τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθέρας ἐνεργείας καὶ τῆς θείας χάριτος.

Ὁ Αὐγουστῖνος ἔγραψε πλεῖστα θεολογικὰ συγγράμματα, ἐρμηνευτικά, ἀπολογητικά, δογματικά καὶ ἠθικά.

Σπουδαιότατον θεωρεῖται τὸ «Περὶ πολιτείας τοῦ Θεοῦ» (De Civitate Dei), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξάιρεται ἡ κυβερνώσα τὸν κόσμον Θεία Πρόνοια καὶ τονίζεται ὁ τελικὸς θρίαμβος τῆς πίστεως καὶ τῆς θείας δικαιοσύνης. Ἄλλα σπουδαῖα ἔργα του εἶναι αἱ Ἑπιστολαὶ του καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐξομολογήσεις», ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει μὲ εὐλικρύνειαν καὶ χάριν τὸν βίον του.

Ὁ Αὐγουστῖνος εἶναι μία ὅλως ἐξέχουσα μορφή τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ ἤσκησεν ἐξαιρετικὴν ἐπίδρασιν εἰς ὅλην τὴν Δύσιν.

4) Ὁ Πάπας Γρηγόριος (ὁ Διάλογος). Ὁ Πάπας Γρηγόριος (509 - 604) εἶναι ὁ τέταρτος τῶν μεγάλων πατέρων καὶ «διδασκάλων» τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Εἰργάσθη ἐπιτυχῶς διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως, διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων καὶ τὴν ἀνακρίνισιν τῆς λατρείας. Εἰργάσθη ἐπίσης διὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν Ἀγγλοσαξόνων. Ἐγραψεν ἐρμηνευτικά κυρίως ἔργα καὶ ἐπιστολάς. Ἐν ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάλογοι», ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα Ἱταλῶν ἀσκητῶν, ἔγινε προσφιλεὲς ἀνάγνωσμα εἰς τὴν Δύσιν καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα. Εἰς τοῦτο ὀφείλει τὸ προσωνύμιον Διάλογος. Ὁ Γρηγόριος διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς ὑμνογράφος μεταρρυθμίσας καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ ἄλλοι Λατῖνοι πατέρες καὶ συγγραφεῖς. Ἐκ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων σπουδαιότεροι εἶναι: 1) Ὁ

Ἰλάριος, ἐπίσκοπος Πικταβίου (Πουατιέ) τῆς Γαλλίας, ὁ ὀνομασθεὶς Ἀθανάσιος τῆς Δύσεως διὰ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ (367). 2) Ὁ **Ρουφίνος**, ὁ ὁποῖος μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν πολλὰ συγγράμματα Ἑλλήνων θεολόγων. 3) Ὁ **Λέων Α'** πάπας Ρώμης (440-461), ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς θεμελιωτὴς τοῦ μεγαλείου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ 4) Ὁ **Διονύσιος ὁ Μικρὸς**, ὡς ὁ ἴδιος ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν του ἐκ μετριοφροσύνης (545). Οὗτος καθώρισεν ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος τὸ 754 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, ἡ δὲ χρονολογία αὕτη καθιερώθη γενικῶς εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΟΝ

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΑΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

39. Ἡ Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ διοίκησις τῆς ἐκκλησίας συστηματοποιεῖται καὶ λαμβάνει τὴν ὀριστικὴν μορφήν τῆς συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Μητροπολιταὶ διοικοῦν καὶ τῶρα τὰς ἐπὶ μέρος ἐκκλησίας τῶν πιστῶν βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ἄλλ' ἀφ' οὗτου τὸ κράτος διηρέθη εἰς μεγάλας διοικητικὰς περιφερείας, οἱ Ἐπίσκοποι ἢ Μητροπολιταὶ τῶν πρωτευουσῶν τῶν διοικήσεων τούτων προσέλαβον (τιμητικὰ πρωτεῖα) μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων τῆς διοικητικῆς περιφερείας, προεδρεύοντες τῶν τοπικῶν Συνόδων, διὰ τῶν ὁποίων ἐρρυθμίζοντο διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἀνεγνωρίσθησαν λοιπὸν **Ἐξαρχοὶ ἢ Ἀρχιεπίσκοποι** καὶ ἀπέκτησαν δικαίωμα ἐποπτείας ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς περιφερείας των. Τοιοῦτοι ἔγιναν οἱ Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, Ἐφέσου, Θεσσαλονίκης καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἀπὸ τοῦ Ἐ' αἰῶνος οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ὀνομάσθησαν Πατριάρχαι, οἱ δὲ Ἀλεξανδρείας καὶ Ρώμης προσέλαβον καὶ τὸν τίτλον τοῦ Πάπα. Ἄλλὰ καὶ οἱ τίτλοι οὗτοι ἦσαν τίτλοι τιμῆς. Ἀνεγνωρίζοντο πάντας (πρεσβεῖα τιμῆς) εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης Ρώμης.

Τὰ πέντε Πατριαρχεῖα ἦσαν ἀνεξάρτητα, ἀλλὰ εἶχον ὅλα τὴν αὐτὴν διοίκησιν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τοὺς Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐθεω-

ροῦντο ὡς ἀδελφοὶ μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πατὴρ εἶναι ὁ Χριστός. Οὐδὲν τῶν Πατριαρχείων εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιφέρει μεταβολὴν τινα εἰς τὴν διοίκησιν ἢ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε μόνον ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς ἐκκλησίας.

Αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Κράτος εἰς τὴν Ἀνατολὴν διετηρήθησαν καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην καὶ μέχρι τῆς Ἀλώσεως¹. Εἰς τὴν Δύσιν ὅμως λόγῳ τῆς πρωτοβουλίας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν ἐκχριστιανισμόν τῶν βαρβάρων ὁ Πάπας τῆς Ρώμης ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἰδρυθέντων ἐκεῖ κρατῶν. Ἐπέτυχε πρῶτον νὰ γίνῃ ἀπόλυτος ἄρχων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως· ὅλοι οἱ κληρικοί τῆς Δύσεως ὤφειλον νὰ ὑπακούουν τυφλῶς εἰς αὐτόν. Περὶ τὰ τέλη δὲ τῆς περιόδου ταύτης (754) ὁ ἡγεμὼν τῶν Φράγκων Πιπῖνος ὁ Γ' ὁ Μικρὸς κατανίκησας τοὺς Λογγοβάρδους παρεχώρησεν εἰς τὸν Πάπαν τὴν ἐξουσίαν τῆς Ραβέννης, διὰ νὰ τὴν κυβερνᾷ καὶ ὡς κοσμητικὸς ἄρχων. Τότε ἰδρύθη τὸ παπικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον βραδύτερον περιέλαβεν ὅλην τὴν Κεντρικὴν Ἰταλίαν. Κατὰ τὸ ἔτος 800 ὁ Πάπας ἔστεψεν ἐν Ρώμῃ αὐτοκράτορα τοῦ μεγάλου κράτους τῶν Φράγκων τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν. Ἐκτοτε τὸ κύρος τοῦ Πάπα εἰς τὴν Δύσιν ηὔξησε πάρα πολὺ καὶ ἐπὶ τοῦτου ἐστήριξεν ἐν μέρει τὰς ἀξιώσεις του καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι προσεκάλεσαν τὸ σχίσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἄλλοι οἱ διοικοῦντες καὶ ὑπηρετοῦντες τὴν Ἐκκλησίαν (διάκονοι, πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι) ἀπετέλουν, ὡς γνωστόν, τὸν κλήρον. Ἡ θέσις τοῦ κλήρου ἦτο πολὺ τιμητικὴ καὶ διὰ τοῦτο ἐρίνοντο κληρικοί ἄνδρες διακρινόμενοι διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀρετὴν των, ὡς καὶ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν των. Οἱ κληρικοί ἐπετρέπετο νὰ εἶναι καὶ ἔγγαμοι, ἀν ὁ γάμος εἶχε γίνῃ πρὸ τῆς χειροτονίας των, ἀλλὰ βραδύτερον οἱ ἐπίσκοποι ἐλαμβάνοντο μόνον ἐκ τῶν ἀγάμων. Εἰς τὴν Δύσιν ἐπεβλήθη ἡ ἀγαμία εἰς ὅλους τοὺς κληρικούς ἀνεξαίρετως. Ἐδικάζοντο ἐπίσης οἱ κληρικοί ὄχι ἀπὸ τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸν δικαστήριον οἱ κατώτεροι, ἀπὸ Συνοδικὸν δὲ τοιοῦτον οἱ ἐπίσκοποι.

1. Περὶ τῶν σχέσεων τούτων βλέπε κατωτέρω κεφάλαιον 44 (σελὴς 110).

40. Ἡ λατρεία.

Ἡ λατρεία προσέλαβε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεγάλην λαμπρότητα, τελουμένη εἰς ὠραίους μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ὁμοίωμορον τελετουργικὸν τύπον.

Τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς λατρείας ἦτο ἡ Θεία Λειτουργία, τῆς ὁποίας κεντρικὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Μετὰ τῆς Θείας Λειτουργίας συνεδέετο καὶ τὸ κήρυγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδόθη κατὰ τοὺς Δ' καὶ Ε' ἰδίως αἰῶνας μεγάλη σημασία. Τὰ κηρύγματα ἔγιναν ἀριστουργήματα ρητορικῆς τέχνης χάρις εἰς τοὺς μεγάλους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας Βασίλειον, Γρηγόριον, Χρυσόστομον κ. ἄ. εἰς τὴν Ἀνατολήν, Ἀμβρόσιον, Αὐγουστῖνον κ. ἄ. εἰς τὴν Δύσιν.

Καὶ τὰ ἄλλα μυστήρια ἐξακολουθοῦν νὰ τελῶνται, ὅπως εἰς τὴν προηγούμενην περίοδον, διεμορφώθησαν δὲ ὀριστικῶς καὶ ἐπλουτίσθησαν διὰ νέων ὕμνων καὶ εὐχῶν. Τὸ Ἅγιον Βάπτισμα γίνεται εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ εἰς μεγάλην ἡλικίαν. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἀρχίζει νὰ ἐπικρατῇ γενικῶς ὁ νηπιοβαπτισμός.

Ὁ κύκλος τῶν ἐορτῶν ἔγινεν εὐρύτερος διὰ τῆς προσθήκης πολλῶν νέων ἐορτῶν, αἱ ὁποῖαι διεκρίθησαν ἀπὸ τότε εἰς Δεσποτικάς, Θεομητορικὰς καὶ εἰς ἐορτὰς Ἁγίων καὶ Μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ἀφ' ἧς ἤρχιζε καὶ τὸ ρωμαϊκὸν οἰκονομικὸν ἔτος.

Ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων ἐγένετο χρῆσις τοῦ θυμιάματος εἰς τοὺς ναοὺς, ἠνάπτοντο δὲ κηρία καὶ λυχνία. Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὸν Θ' εἰς τὴν Ἀνατολήν ἐγενικεύθη ἐπίσης ἡ χρῆσις τῶν κωδῶνων εἰς τοὺς ναοὺς.

Ἡ Θεία Λειτουργία καὶ ἄλλαι ἱεραὶ Ἀκολουθίαι ἐπλουτίσθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ἔγιναν μεγαλοπρεπέστεραι διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ὕμνογραφίας κυρίως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

41. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ὑμνογραφία καὶ μουσική.

Μέρος τῆς Θείας λατρείας κατελάμβανον ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ἡ ἀνάγνωσις περικοπῶν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἡ κοινὴ τῶν πιστῶν ὕμνοδία. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐψάλλοντο ὕμνοι Ἰουδαῖοι

ἢ ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ ἢ ἀγνώστων χριστιανῶν ποιητῶν σύντομοι ὕμνοι.
 Ἐκ τῆς Β' ὁμοῦ καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος πολλοὶ Χριστιανοὶ
 ἔχοντες ποιητικὸν τάλαντον συνέθετον θρησκευτικὰ ποιήματα καὶ ὕμνους,
 οἱ ὅποιοι ἐψάλλοντο πλεόν κατά προτίμησιν εἰς τοὺς ναοὺς. Τιοιουτοτρό-
 πως ἀνεπτύχθη ἡ χριστιανικὴ ποίησις καὶ ὕμνογραφία.

Ἡ μεγαλύτερα ἀνάπτυξις τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως γενικῶς καὶ
 εἰδικώτερον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας ἐσημειώθη κατὰ τὸν
 ΣΤ' τὸν Ζ' καὶ μάλιστα τὸν Η' αἰῶνα, ὅποτε ἤκμασαν οἱ σπουδαιότεροι
 ποιηταὶ καὶ ὕμνογράφοι. Μερικοὶ ἐκ τούτων ἐμελοποιῶν οἱ ἴδιοι τοὺς
 ὕμνους τῶν καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται μελωδοί. Οἱ ἐπισημότεροι ἐκ
 τούτων εἶναι ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης (740), ὁ
 Κοσμάς ὁ Μελωδός, ἐπίσκοπος Μαΐουμᾶ τῆς Φοινίκης (750), ὁ Θεό-
 δωρος ὁ Στουδίτης, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἡ Κασσιανὴ κ.ἄ. εἰς τὴν
 Ἀνατολήν, ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Αὐγουστίνος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Διάλογος
 εἰς τὴν Δύσιν.

1. Οἱ γνωστότεροι ὕμνοι, οἱ ὅποιοι συγκινοῦν πάντοτε βαθύτατα τοὺς χριστιαν-
 οὺς, εἶναι οἱ ἑξῆς:

- A Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκειν
 καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει·
 Ἄγγελιοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι,
 Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι·
 δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγενήθη Παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός...

(*Ρωμανοῦ: Κοντάκιον εἰς ἑορτὴν Χριστουγέννων*)

- B Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν λαοί·
 Πάσχα Κυρίου Πάσχα·
 Ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν
 Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν,
 Ἐπινίκιον ἄδοντας....

(*Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ: «Κανὼν» Πάσχα*)

- Γ Χριστὸς γεννᾶται, δοξάζατε·
 Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν ἀπαντήσατε·
 Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε·
 ἄσατε τῷ Κυρίῳ
 πᾶσα ἡ γῆ
 καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε λαοί
 ὅτι δεδόξασται....

(*Κοσμά τοῦ μελωδοῦ: Κανὼν εἰς τὴν γέννησιν*)

Οἱ ὕμνοι ἀπηγγέλλοντο κατ' ἀρχάς ἢ ἐψάλλοντο ἀπὸ ὅλων μαζὶ τοὺς ἐκκλησιαζόμενους πιστοὺς ἐν μιᾷ φωνῇ ἄνευ μουσικῶν κανόνων καὶ σημείων. Βραδύτερον ὅμως, ὅταν ἡ λατρεία διεμορφώθη τυπικῶς καὶ προσέλαβε λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, φωνητικὴ πάντοτε, ἐσυστηματοποιήθη ἀκολουθήσασα ὀκτὼ τρόπους τοῦ ψάλλειν (ὀκτὼ ἤχους). Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῶν ὀκτὼ ἤχων, ἢ ἄλλως λεγομένη Βυζαντινὴ. Τὴν ὀκτώηχον συνεπλήρωσε καὶ ἐπλούτισεν ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καθιερώθη νὰ ψάλλωνται οἱ ὕμνοι ὑπὸ ὀρισμένων καλλιφάνων χριστιανῶν (τοῦ χοροῦ), οἱ δὲ ἄλλοι ἐκκλησιαζόμενοι χριστιανοὶ νὰ ἐπαναλαμβάνουν χαμηλῇ τῇ φωνῇ τοὺς τελευταίους στίχους τῶν ὕμνων (νὰ ὑπηχῶσιν). Ὅταν τέλος ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ἐχωρίσθη εἰς δύο, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, τότε ἡ ψαλμοδία ἐγένετο μόνον ἀπὸ τοὺς δύο χοροὺς ψάλλοντας κατ' ἀντιφωνίαν.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἰσήγαγεν εἰς τοὺς ναοὺς διὰ τὴν ὑποβοήθησιν τῆς ψαλμοδίας καὶ μουσικῶν ὄργανον πολὺπλοκον, ἀποτελούμενον ἐκ συνδυασμοῦ αὐλῶν καὶ συρίγγων, τὸ ὅποιον ὠνομάσθη Ὀργανον¹.

42. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη.

Μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ κάλλος θαυμαστὸν λαμβάνει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη. Τὰ ἔργα τῆς εἶναι κυρίως ναοί, διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ὁποίων συνεργάζονται αἱ τρεῖς ἐκ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, δηλ. ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ Γλυπτικὴ καὶ ἡ Ζωγραφικὴ.

α') Ἀρχιτεκτονικὴ.

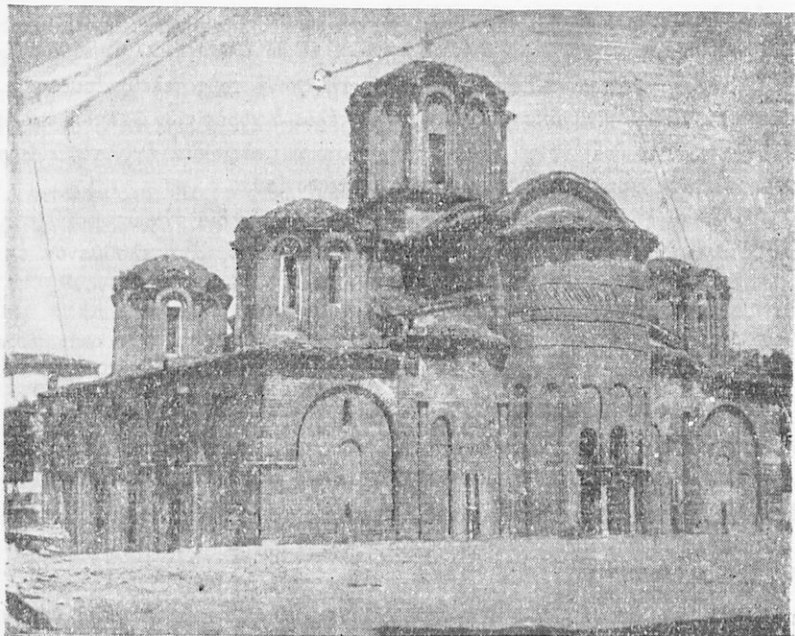
Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου οἱ χριστιανοὶ ἔχουν ἀνάγκην εὐρυχώρων ναῶν διὰ τὴν τέλεσιν τῆς λατρείας τῶν, ἢ ὅποια εἶναι πλέον ἐλευθέρων. Τὰ παλαιότερα χρησιμοποιούμενα οἰκήματα ἦσαν μικρὰ καὶ εὐτελεῖ καὶ εἶχον τὰ πλεῖστα καταστραφῆ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ.

Ὡς ἀρχιτεκτονικὸν πρότυπον ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ρωμαϊκὸν δημόσιον οἰκοδόμημα ὑπάρχον εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις

1. Αἱ μικραὶ ἐκκλησίαι ἔχουν τὸ ἀ ρ μ ὀ ν ο ν, τὸ ὅποιον εἶναι εἶδος πιάνου. Ἀρμόνιον ἔχουν συνήθως καὶ τὰ σχολεῖα.

καὶ ὀνομαζόμενον **Βασιλική** (στοά). Αἱ ρωμαϊκὰ Βασιλικὰ ἦσαν μεγά-
λαι ὀρθογώνιοι αἰθούσαι ἐστεγασμένα, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς δι-
καστήρια ἢ ὡς χρηματιστήρια διὰ τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς. Ὁ ἀρχι-
τεκτονικὸς λοιπὸν ρυθμὸς κατὰ τὸν ὅποιον ἀνηγέρθησαν οἱ πρῶτοι μεγά-
λοι χριστιανικοὶ ναοί, εἶναι ὁ λεγόμενος **ρυθμὸς Βασιλικῆς**.

Οἱ ναοὶ οὗτοι μεγάλου σχετικῶς μήκους καὶ πλάτους ὀρθογώ-
νια οἰκοδομήματα, ἐστεγασμένα διὰ ξυλίνης συνήθως στέγης σαμαρω-

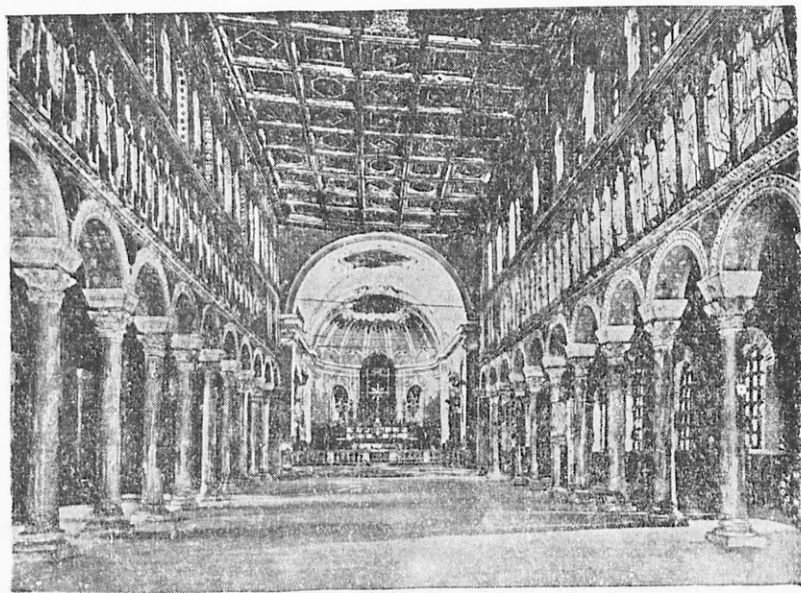

Ὁ ἐν Θεσσαλονικῇ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

τῆς καὶ ἔχοντα τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς στενὴν πλευρὰν των, ἐνῶ ἡ πρὸς ἀνατολὰς στενὴ ἐπίσης πλευρὰ ἐσχημάτιζε κόγχην (ἀψίδα). Ἐσωτερικῶς ἐστηρίζετο ἡ στέγη των εἰς διπλὴν σειρὰν κιόνων τοποθετημένων παραλλήλως πρὸς τὰς μακρὰς πλευρὰς καὶ χωριζόντων τὸν ναὸν εἰς τρία μέρη (κλίτη), ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεσαῖον ἦτο πλατύτερον τῶν δύο ἄλλων, δεξιῶ καὶ ἀριστεροῦ. Εἷς τινὰς Βασιλικὰς ἡ στέγη

τοῦ μεσαίου κλίτους ἦτο χωριστή, ὑψηλότερον τῆς στέγης τῶν δύο ἄλλων κλιτῶν.

Μικρὸν μέρος τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ, ἔχον ὑψηλότερον δάπεδον, ἐχωρίζετο ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ δρυφάκτου (κάγκρελα) ἐκ μεταλλίνων ἢ ξυλίνων μικρῶν στύλων. Τὸ μέρος τοῦτο ὀνομάσθη **Ἅγιον Βῆμα** καὶ προορίζεται διὰ τοὺς κληρικούς· ἐν αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς κόγχης τοποθετεῖται ἡ **Ἁγία Τράπεζα**, ἐφ' ἧς τελεῖται τὸ μυστήριον

Ἐσωτερικὸν ναοῦ ρυθμοῦ Βασιλικῆς.

τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Εἰς τὸν κυρίως ναὸν παρέμενον οἱ πιστοὶ καὶ εἰς τὸν πρόναον (ἢ νάρθηκα) οἱ κατηγούμενοι. Τὸ Ἅγιον Βῆμα ἐχωρίσθη βραδύτερον ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ τοῦ εἰκονοστασίου (τέμπλου).

Μεγάλοι καὶ ὠραῖοι ναοὶ ρυθμοῦ Βασιλικῆς ἐκτίσθησαν εἰς Ρώμην, εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, Συρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου ἦτο ρυθμοῦ Βασιλικῆς· τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ περικαλλῆς ναὸς τοῦ

Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ¹. Εἰς τὰς Ἀθήνας ρυθμοῦ Βασιλικῆς εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς παρὰ τὸν Ἴλισόν καὶ ὁ ναὸς τῶν Καθολικῶν ἐν τῇ ὁδῷ Ἐλευθ. Βενιζέλου.

Ἡ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀνεγερσις ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας εἰς τὴν θέσιν τῆς καταστραφείσης κατὰ τὴν Στάσιν τοῦ Νίκα Βασιλικῆς σημειώνει τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς **παλαιοχριστιανικῆς** τεχνοτροπίας εἰς τὸν νέον ρυθμὸν, τὸν ὀνομασθέντα βραδύτερον **Βυζαντινόν**.

Ἡ Ἁ γ ί α Σ ο φ ί α. Ἀρχιτέκτονες τοῦ ναοῦ ἦσαν οἱ Μικρασιάται Ἕλληνας Ἀνθέμιος καὶ Ἰσιδώρος. Χιλιάδες ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν εἰργάσθησαν ἐπὶ ἐξ ἔτη (532 - 537), ἔδαπανήθησαν δὲ 360 ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν.

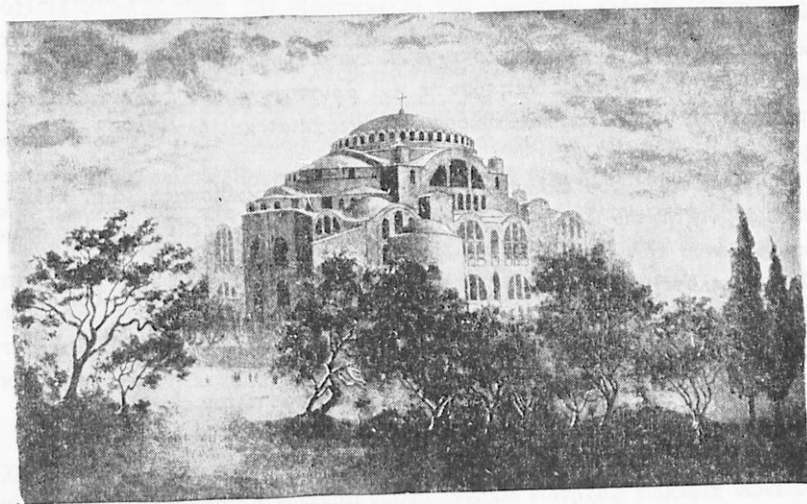
Ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι ρυθμοῦ σταυροειδοῦς Βασιλικῆς μετὰ τρούλου (θόλου). Ὁ μέγας, εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ ὀρθογωνίου ναοῦ, θόλος στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων κτιστῶν κίωνων (πεσσῶν) αἱ κορυφαὶ τῶν πεσσῶν συνδέονται διὰ τεραστίων ἀψίδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ κυκλικὴ βάσις (στεφάνη) τοῦ θόλου. Ἐκ τῆς κυκλικῆς βάσεως τοῦ θόλου καὶ κατὰ προέκτασιν τοῦ τοξοειδοῦς ἀνοίγματος τῶν ἀψίδων ἐκφύονται καὶ φθάνουν μέχρι τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τοῦ ὀρθογωνίου ναοῦ τέσσαρες θολωταὶ καμάραι (ἡμιθόλια) δίδουσαι εἰς τὴν στέγασιν τοῦ ναοῦ τὸ σχῆμα σταυροῦ.

Ὁ ναὸς ἔχει δύο νάρθηκας, ἐξωνάρθηκα καὶ ἐσωνάρθηκα· ἀπὸ τούτου δι' ἐννέα μεγαλοπρεπῶν θυρῶν (τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς μεσαῖαι ὀνομάζονται «Βασιλικαὶ πύλαι»), εἰσέρχεται τις εἰς τὸν κυρίως ναόν.

Ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν προξενεῖ καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ μέγα τοῦτο καλλιτέχνημα, εἶναι καταπληκτικὴ. Ὁ ἐπισκέπτης βλέπων πρὸς τὸν θόλον καὶ τὰ ἡμιθόλια, ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν ὁποίων ἄπλετον φῶς

1. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἀνηγέρθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα. Ἐκτοτε πολλάκις καταστραφεῖς καὶ ἀποκατασταθεῖς εἶχε διασωθῆ μέχρι τοῦ 1917, ὅτε κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Ἀνοικοδομηθεῖς ὅμως καὶ ἀναστηλωθεῖς ἐξ ὀλοκλήρου συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχαῖα σχέδια ἐπανέκτησε τὴν παλαιὰν ὠραιότητα καὶ λαμπρότητα του. Κάτωθι τοῦ ναοῦ ἐν ὑπογείῳ κρύπτη - στοᾶ ὑπάρχει ὁ παλαιότατος (τοῦ 4ου αἰῶνος) ναῖσκος τοῦ Ἁγίου καὶ παρ' αὐτὸν μαρμαρινὴ λάρα-ναξ - δεξαμενὴ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνέβλυζε τὸ μύρον τοῦ Ἁγίου (ἐξ οὗ καὶ Μυροβλήτης).

καταυγάζει τὸν ναόν, νομίζει ὅτι ἀτενίζει πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μεταρσιούται. Ὅταν δὲ διεσφύζετο ἀκόμη ὁ θαυμάσιος διάκοσμος τοῦ ἐσωτερικοῦ μὲ τὰ πολύχρωμα μάρμαρα, τὰ μωσαϊκά, τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, πάντα ταῦτα ἄφηνον ἐκστατικὸν τὸν ἐπισκέπτην. Ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἱστορικός Προκόπιος γράφει: «*Ἐν αὐτῷ ὁ νοῦς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπαίρεται, οὐ μακρὰν ποῦ ἠγνούμενος Αὐτὸν εἶναι*». Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, ὅταν εἰσῆλθε κατὰ τὰ ἐγκαίνια εἰς τὸν ναόν, θαμβωθεὶς ὑπὸ τοῦ κάλλους

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ

αὐτοῦ ἀνέκραξε: «*Νενίκηκά σε, Σολομών*», θέλων νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ Ἁγία Σοφία ἦτο λαμπροτέρα τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος.

Εἰς τὴν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ αὐλὴν ὑπῆρχε κρήνη (φιάλη), ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε χαραχθῆ ἡ περίφημος καρκινικὴ ἐπιγραφή:

ΝΙΨΘΗ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΗΝ ΟΨΗΙ

Ἀναγιγνώσκεται καὶ εὐθέως καὶ ἀντιστρόφως καὶ δίδει τὴν αὐτὴν καὶ εἰς τὰς δύο ἀναγνώσεις ἐντολήν, τοῦ καθαρμοῦ δηλ. ὄχι μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ναόν.

Σήμερα ο ναός τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς Μουσεῖον.

β') Γλυπτική καὶ Ζωγραφική.

Αἱ δύο αὐται καλὰ τέχνη καλλιεργοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται εὐρύτατα, ἀλλὰ χάνουν τὴν αὐτοτέλειάν των καὶ γίνονται θεραπειίδες τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Οἱ χριστιανοὶ καλλιτέχνη ἀποφεύγουν τὰ **περίοπτα** γλυπτὰ ἀγάλματα, διότι ἢ διὰ τῆς γλυπτικῆς παράστασις θεῶν μορφῶν, ὅπως ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἑθνικῶν - Ἑλλήνων, ἐθεωρεῖτο ἀέβεια· μόνον ἐπὶ πλακῶν, ἐπιταφίων κυρίως, φιλοτεχνοῦν ἀναγλύφους μορφὰς ἢ παραστάσεις· διακοσμοῦν ἕμως λεπτότατα καὶ ἀριστοτεχνικῶς τὰ κιονόκρανα, τὰ πλαίσια θυρῶν καὶ παραθύρων, τὰ θωράκια¹ καὶ ἅλα τὰ μαρμάρινα μέρη τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἀκανθος τοῦ ἑλληνικοῦ κιονοκράνου ἀντικαθίσταται ἀπὸ πολὺπλοκον διάτρητον δαντελωτὴν διακόσμησιν ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ κιονοκράνου τῶν χριστιανικῶν ναῶν. Εἰς τὰ πλαίσια θυρῶν καὶ παραθύρων φιλοτεχνοῦνται σταυροί, ἔλικες, ἀκτινωτοὶ τροχοί. Τὰ θωράκια διακοσμοῦνται μὲ διάφορα φυλλώματα, ἢ κληματίδας, φανταστικά ζῶα, σταυρούς, ρόδακας² κ.λ.π.

Ἡ χριστιανικὴ **ζωγραφικὴ** δὲν περιορίζεται πλέον εἰς τὰς συμβολικὰς παραστάσεις τῆς προηγουμένης περιόδου. Ἦδη οἱ χριστιανοὶ ζωγράφοι φιλοτεχνοῦσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν τοίχων τῶν ναῶν ἢ ἐπὶ ξυλίνων πινάκων φορητῶν εἰκόνας θεῶν μορφῶν ἢ παραστάσεις σκηνῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ζωγραφικῆς τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἄρμονία τῶν χρωμάτων, ὡς καὶ ἡ κατασκευτικὴ σεμνότης καὶ ἰσρὰ μεγαλοπρέπεια τῶν εἰκονιζομένων μορφῶν.

Ἰδιαίτερον ἐπιτυχίαν καὶ λαμπρότητα παρουσιάζουν αἱ **ψηφιδωταὶ ἢ μωσαϊκαὶ εἰκόνας**. Περίφημα ἦσαν τὰ ἐπὶ τοίχων μωσαϊκὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὰ ὅποια δυστυχῶς ἐπεχρίσθησαν δι' ἀββεστοκονιάματος

1. **Θωράκια**: εἶναι πλάκες μαρμάρινη καλύπτουσαι τὰ κενὰ τῶν στύλων, δι' ὧν ἐχωρίζετο τὸ Ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν ἢ τὰ κενὰ τῶν κίωνων εἰς τὸ ὑπερῶν κ.λ.π.

2. **Ρόδαξ**: σχῆμα ρόδου μὲ ἀνοικτὰ φύλλα.

μετά τὴν "Αλωσιν, ἐλάχιστα δὲ ἐξ αὐτῶν ἔχουν «ἀποκαλυφθῆ» δι' ἐπιπέ-
νου καὶ προσεκτικῆς ἐργασίας εἰδικῶν τεχνικῶν καὶ ἀρχαιολόγων.

43. Τὰ ἤθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Β' περίοδον.

Τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν δὲν διατηροῦνται τόσον ἀγνά, ὅπως ἦσαν κατὰ τὴν προηγούμενην περίοδον. Πολλοὶ Ἑθνικοὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους ἀνάληψιν προστασίας τοῦ χριστιανισμοῦ ἐγένοντο χριστιανοὶ ὄχι ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐξ ἰδιοτελείας καὶ ὑπολογισμοῦ. Εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς ἀγνότητος τῶν ἠθῶν πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ ἀνάμειξις τοῦ λαοῦ εἰς τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις. Τοῦτο προσεκάλεσεν ἀδιαφορίαν καὶ ψυχρότητα ἢ ὑποκρισίαν πρὸς τὴν πίστιν, σφοδρὰ δὲ πάθη καὶ μῖσος πρὸς τοὺς ἀντιφρονοῦντας.

Ἡ Ἐκκλησία προσεπάθει νὰ βελτιώσῃ τὰ ἤθη διὰ διαφόρων μέσων καὶ μάλιστα διὰ τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν κανόνων μετανοίας. Οἱ Ἐπίσκοποι διέθετον τὰ εἰσοδήματά των ἢ τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐπισκοπῶν καὶ τὰ ἀφιερώματα πολλάκις τῶν ναῶν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, τῶν ἀσθενῶν, τῆς ἐξαγορᾶς δούλων ἢ αἰχμαλώτων. Κατὰ τοὺς σεισμοὺς ἢ τὰς ἐπιδημίας ἡ Ἐκκλησία περιέβαλλε τοὺς πάσχοντας καὶ εἰς αὐτὴν κατέφευγον οἱ καταδιωκόμενοι, διὰ νὰ εὕρουν προστασίαν.

Μοναχικὸς Βίος. Τὴν ἠθικὴν αὐστηρότητα τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων εὐρίσκομεν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον.

Ἰδρυτὴς τοῦ μοναχικοῦ βίου ἦτο, ὡς γνωρίζομεν, ὁ Μέγας Ἀντώνιος. Οἱ μοναχοὶ ἔζων κατ' ἀρχὰς κεχωρισμένως εἰς καλύβας ἢ κελλία. Ὁ μαθητὴς τοῦ Μ. Ἀντωνίου **Παχώμιος** ἰδρυσεν κοινόβια μοναστήρια καὶ ἐυσυστηματοποίησε τὸν κοινοβιακὸν βίον τῶν μοναχῶν ὑποχρεώσας τοὺτους νὰ ζῶσι καθ' ὄρισμένους κανόνας. Τὸ μοναστήριον τὸ ὁποῖον ἰδρυσεν εἰς τὴν νῆσον Ταβέννην τοῦ Νεῖλου ποταμοῦ εἶχεν 7 χιλιάδας μοναχοὺς.

Εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου συνετέλεσαν καὶ τὰ σχετικὰ συγγράμματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, μάλιστα δὲ τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ὁ Μ. Βασίλειος ἠτύχησε νὰ ἴδῃ 80.000 μοναχοὺς νὰ ζῶσι κατὰ τὰς ἰδικὰς του ἀσκητικὰς διατάξεις.

Ἐν τούτοις πολλοὶ μοναχοὶ - ἀσκηταὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζῶσι μόνοι

των εις τὰς ἐρήμους. Μερικοὶ ἔζησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπάνω εἰς στύλους (κίονας), ὅπως ὁ Συμεὼν ὁ Στυλίτης. Κέντρον τοῦ μοναχικοῦ βίου εἶναι κατ' ἀρχὰς ἡ Αἴγυπτος, ἔπειτα δὲ διεδόθη ὁ μοναχικὸς βίος εἰς Παλαιστίνην καὶ Συρίαν καὶ γενικῶς εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ τῶν μοναχῶν ἦσαν ἡ **πενία**, ἡ **ὑπακοή** καὶ ὁ **ἀγνὸς βίος**. Ἦσκολοῦντο εἰς τὴν γεωργίαν κατ' ἀρχὰς, ἀλλὰ πολὺ γρηγόρα τὰ μοναστήρια ἔγιναν κέντρα θεολογικῆς παιδείας καὶ εἰς αὐτὰ ἐξεπαιδεύθησαν ἔξοχοι κήρυκες τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Εἰς τὴν **Δύσιν** ὁ μοναχικὸς βίος ἔγινε γνωστὸς διὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Διεδόθη ἀμέσως καὶ ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν Λατίνων Πατέρων Ἀμβροσίου, Αὐγουστίνου κ.ἄ. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὁ μοναχὸς Βενέδικτος μετερῶθιμισε τὸν μοναχικὸν βίον τῆς Δύσεως προσαρμόσας αὐτὸν πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἐκεῖ συνθήκας. Εἰς τὴν Δύσιν ἰδρύθησαν βραδύτερον διάφορα **μοναχικὰ τάγματα** μεῖ ἰδιαιτέρως ἕκαστον κανόνας λειτουργίας καὶ ἀσκήσεις.

Οἱ μοναχοὶ ἐγίνοντο πολὺ συχνὰ ἱεραπόστολοι καὶ ἔκαμνον μακρινὰς πορείας πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἀντέγραφον ἐπίσης παλαιὰ χειρόγραφα καὶ διέσωσαν οὕτω τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαιότητος.

Δὲν ἐγίνοντο μόνον ἄνδρες μοναχοί. Καὶ γυναῖκες ἐπίσης ἀπεσύροντο τῆς κοσμικῆς ζωῆς καὶ ἤρρισαν νὰ ἰδρῶνται μοναστήρια γυναικῶν μοναχῶν, αἱ ὁποῖαι ἔζων ἐν προσευχῇ καὶ μελέτῃ.

44. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀριστικοῦ χωρισμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας εἰς δύο κράτη, Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν, ἀρχίζει καὶ ἡ διάκρισις τῆς Ἐκκλησίας εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀγωνίζεται νὰ ἐκχριστιανίσῃ τοὺς βαρβαρικοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι κατακλύζουν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ ἀποκτᾷ μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὰ ἰδρυθέντα ἐκεῖ βαρβαρικὰ κράτη.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἐπίσης μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κράτους καὶ στενωτάτην μετ' αὐτοῦ σχέσιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐμερίμνα μετὰ τῶν Πατριαρχῶν διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ κλήρου καὶ τὴν ἐδραίωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς πίστεως. Ἐπεκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἔκαμνεν αὐτὰς νόμους

τοῦ κράτους. Ἀφῆνεν ἀφορολόγητον τὴν Ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν, ἣ δὲ διαχειρίσις τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Ἐπισκόπων.

Ὁ Πατριάρχης ἐξ ἄλλου ἔσπεφεν ἐν θρησκευτικῇ τελετῇ (ἀπὸ τοῦ 457) τοὺς αὐτοκράτορας εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἠιλόγει δὲ αὐτοὺς καὶ τὰ στρατεύματα ὅταν ἀπῆρχοντο εἰς πόλεμον. Ἡ σημαία τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἐπ' αὐτῆς τὸν Σταυρόν, ὁ ὁποῖος ἐσυμβόλιζεν ἐκεῖ τὸν ἀδιάρρηκτον σύνδεσμον τῆς πίστεως πρὸς τὴν πατρίδα. Οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος ἦσαν καὶ ἐχθροὶ τῆς πίστεως. Ἡ ἐνότης αὕτη τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τὸ Ἔθνος μας.

Μερικοὶ αὐτοκράτορες ἔκαμνον ἐνίοτε κατάχρησιν τῆς δυνάμεώς των ἀναμειγνύμενοι καὶ εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη ὅμως δὲν υπέκυπτε συνήθως εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ μάλιστα ὅταν Πατριάρχαι ἦσαν ἄνθρωποι ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ ἀποφασιστικοῦ χαρακτῆρος.

45. Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία διαδίδεται καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐξαπλοῦται εἰς ὅλον τὸν γνωστὸν τότε κόσμον. Ἡ διάδοσις γίνεται διὰ μοναχῶν καὶ ἀσκητῶν, οἱ ὁποῖοι μεταβάλλονται εἰς πραγματικοὺς **ἱεραποστόλους**. Χριστιανοὶ ἐπίσης ἀιχμάλωτοι ἐκχριστιανισθέντες καὶ ἐπανελθόντες εἰς τὰς πατρίδας των ἐκήρυσσον τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διέδιδον τὰς ἀληθείας του. Ἐμποροὶ τέλος χριστιανοὶ μεταβαίνοντες εἰς μακρινὰς χώρας διέδιδον καὶ οὗτοι τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους ἡ ἐξάπλωσις τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι πολὺ μεγάλη.

Εἰς τὴν **Δύσειν** ἰδρύθησαν πολὺ ἐνωρίς, ὅπως γνωρίζομεν, χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Βόρειον Ἀφρικήν, εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ Ἰσπανίαν καὶ Βρετανίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν (τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα) αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως εἶχον τόσον ἐδραιωθῆ, ὥστε ἀναλαμβάνουν τὸ βαρὺ ἔργον τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ καὶ ἐκπολιτισμοῦ ἐπομένως τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ καὶ ἵδρυσαν νέα κράτη. Πρῶτοι δέχονται τὸν χριστιανισμὸν οἱ Βησιγόθοι εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ οἱ Ὄστρογόθοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀκολουθοῦν οἱ Λογγοβάρδοι εἰς ἄνω Ἰταλίαν καὶ οἱ Φράγκοι εἰς Γαλατίαν, Βραδύτερον ἐκχριστιανίζονται οἱ Ἰρλανδοὶ καὶ οἱ Ἀγγλοσάξωνες, οἱ Ὀλλανδοί, οἱ Δανοὶ καὶ οἱ Σκανδιναβικοὶ λαοί.

Περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ταύτης ὄλοι σχεδὸν οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Ἑυρώπης εἶχον δεχθῆ τὸν χριστιανισμόν.

Εἰς τὴν Ἐνατολήν ἡ διάδοσις τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν κατὰ τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα προχωρεῖ μὲ ταχύτατον ρυθμόν. Τὸ Εὐαγγέλιον κηρύσσεται εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Περσίαν, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν. Ἱεραπόστολοι φθάνουν μέχρι τῆς Κίνας.

Εἰς τὴν Ἀσίαν ὅμως καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὁ χριστιανισμὸς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπικρατήσῃ τελικῶς. Οἱ λαοὶ εἰς τὰς ἡπείρους ταύτας ἦσαν ἀμόρφωτοι καὶ ἀπαράσκευοι νὰ δεχθῶσι πνευματικὴν θρησκείαν, οἷα ἡ χριστιανικὴ. Εἶχον συνηθίσει καὶ ἤθελον ὄρατους θεοὺς (εἰδωλα) καὶ λατρεῖαν δι' ὑλικῶν καὶ αἱματηρῶν θυσιῶν. Ἐπερίμεναν ὑλικὰς ἀπολαύσεις εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσουν τὸ κήρυγμα τῆς ἰσότητος.

Ἄλλος ἐπίσης σοβαρὸς λόγος διὰ τὴν μὴ ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὰς χώρας ταύτας εἶναι ἡ ἐμφάνισις καὶ ταχύτατῃ ἐξάπλωσις μιᾶς νέας θρησκείας, τοῦ **Μωαμεθανισμοῦ**. Ἡ νέα αὕτη θρησκεία ἐκηρύχθη εἰς τὴν Ἀραβίαν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ὄλοι οἱ Ἀραβες ἔγιναν φανατικοὶ **Μωαμεθανοὶ** καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ (632) ἐξώρμησαν ἀπὸ τὴν χερσονήσον αὐτῶν, διὰ νὰ διαδώσουν τὴν νέαν πίστιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ κατάκτησις τῶν γειτονικῶν χωρῶν Συρίας, Περσίας, Αἰγύπτου καὶ ἡ ἐπικράτησις εἰς αὐτάς τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἔγινε ταχύτατα, μέχρι τέλους δὲ τοῦ Ζ' αἰῶνος οἱ Ἀραβες εἶχον ἰδρύσει ἰσχυρὰ κράτη (Καλιφᾶτα¹) εἰς Ἀσίαν (Δαμασκὸς καὶ Βαγδάτη), εἰς Ἀφρικὴν (Κάϊρον) καί, βραδύτερον, εἰς Ἰσπανίαν (Κορδοῦβ).

Ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία εἶναι μίγμα θρησκευτικῶν ἰδεῶν : ἰουδαϊκῆς, χριστιανικῆς καὶ παλαιᾶς ἀραβικῆς θρησκείας. Διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς, αἰώνιος, πάνσοφος καὶ παντοδύναμος, οἱ δὲ ἄνθρωποι εἶναι δούλοι τοῦ Θεοῦ : « Εἷς ὁ Θεός, ὁ Ἄλλάχ, καὶ προφήτης αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ ». Ὁ Μωουστῆς καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ αὐτοὶ προφῆται, ἀλλὰ παρεμόρφωσαν τὴν ἀληθινὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἤλθε νὰ ἀποκαταστήσῃ ὁ Μωάμεθ. Παραδέχεται τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ διδάσκει ὅτι εἰς τὸν Παράδεισον αἱ ψυχὰι τῶν πιστῶν θὰ ἔχουν ὅλας τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις.

1. Καλιφῆς : τοποτηρητὴς τοῦ Προφήτου.

Διδάσκει τέλος ὅτι ὁ ἄνθρωπος, αἱ πράξεις δηλαδή καὶ ἡ ζωὴ του, εἶναι προσωρισμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (κισμὲτ = πεπρωμένον).

Ὁ Μωάμεθ ἐπέβαλεν εἰς τοὺς πιστοὺς ὡς καθήκοντα :

1) τὴν **προσευχὴν**· αὕτη πρέπει νὰ γίνεται πεντάκις τῆς ἡμέρας μετὰ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἱερᾶς πόλεως Μέκκας εἰς πάντα τόπον ἢ μέσα εἰς ναοὺς (τζαμιά)· τῆς προσευχῆς πρέπει νὰ προηγῆται καθαρμὸς δι' ὕδατος τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν·

2) τὴν **νηστείαν** κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν· αὕτη ἐγένετο μόνον τὴν ἡμέραν· τὴν νύκτα ἐπετρέπετο πᾶσα τροφή καὶ διασκέδασις· ἀπηγορεύετο νὰ τρώγουν χοιρινὸν κρέας καὶ νὰ πίνουν οἶνον·

3) τὴν **ἐλεημοσύνην** πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ

4) τὴν **ἐπίσκεψιν** τῆς ἱερᾶς πόλεως Μέκκας, ὅπου ὑπάρχει ὁ οὐρανοπετῆς ἱερὸς λίθος Καάβα.

Ἡ ὅλη διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν, τὸ Κ ο ρ ἄ ν ι ο ν, τὸ ὅποῖον, ὅπως πιστεύουν, εἶναι ἀντίγραφον πρωτοτύπου ὑπάρχοντος εἰς τὸν Οὐρανόν.

Ὁ Μωαμεθανισμὸς ἢ Ἰσλαμισμὸς (ἀπὸ τὴν λέξιν Ἰσλάμ = ἀφοσίωσις εἰς τὸν Θεόν) ἢ Μουσουλμανισμὸς (Μουσλίμ = ἀφωσιωμένος) ἐπειράτησεν εὐκόλως εἰς τοὺς ἀμορφώτους λαοὺς τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ἀριθμῆι δὲ σήμερον περὶ τὰ 250 ἑκατομμύρια πιστῶν εἰς Τουρκίαν, Συρίαν, Ἀραβίαν, Αἴγυπτον, Περσίαν, Τουρκεστάν καὶ Ἀφγανιστάν, Κίνα καὶ Ἰνδίας (Πακιστάν).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ (867 - 1453)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

46. *Τὰ αἷτια τοῦ Σχίσματος.*

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνετελέσθη τὸ θλιβερόν γεγονός τοῦ χωρισμοῦ τῆς Δυτικῆς ἢ Παπικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς μιᾶς ἁγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τὸ κοινῶς λεγόμενον σχίσμα.

Τὰ βαθύτερα αἷτια τοῦ σχίσματος εἶναι ἡ ἀξίωσις τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης περὶ ἀναγνωρίσεως εἰς αὐτὸν ἀπολύτου κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἐστήριξεν ὁ Πάπας πρῶτον εἰς τὰ « πρεσβεῖα τιμῆς », τὰ ὁποῖα ἀνεγνώριζον οἱ ἄλλοι Πατριάρχαι εἰς αὐτόν, ὡς ἐπίσκοπον τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης. Ὁ Πάπας Λέων ὁ Α', ὅταν ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (451) ἀνεγνώρισε καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Ἰσα πρὸς αὐτόν « πρεσβεῖα τιμῆς » διεμαρτυρήθη ἐντόνως διεκδικῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν πρώτην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τιμὴν.

Τὰς περὶ πρωτείου τοῦ Πάπα ἀντιλήψεις ταύτας ἐπεξέτειναν κατόπιν εἰς ἀξίωσιν πραγματικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπιχειρήσαντες μάλιστα νὰ τὴν θεμελιώσουν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἰσχυρίζοντο δηλ. ὅτι ἀνήκει ἡ ἐξουσία αὕτη εἰς τὸν Πάπαν ὡς διάδοχον ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ τῆς Ρώμης τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὁ ὁποῖος ἔδρυσεν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης καὶ διετέλεσε πρῶτος ἐπίσκοπος αὐτῆς. Ὁ δὲ Πέτρος, ἔλεγον, εἶναι ὁ πρῶτος τῶν Ἀποστόλων, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐκκλησίας, διότι πρὸς αὐτόν εἶπεν ὁ Κύριος : « Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ

πέτρα οικοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς » (Ματθ. ΙΣΤ', 18).

Ἀλλὰ ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς Εὐαγγελικῆς αὐτῆς περικοπῆς εἶναι ὅτι ἡ εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σταθερὰ πίστις θὰ χρησιμεύσῃ ὡς θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν δύναται νὰ κλονίσῃ. Ἐπειτα οὔτε πρῶτος μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων εἶναι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, διότι ὅλοι εἶναι ἴσοι, οὔτε ἱδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, διότι αὕτη ἱδρύθη ὑπὸ χριστιανῶν ἐμπόρων καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅστις προηγήθη τοῦ Πέτρου· οὔτε καὶ Ἐπίσκοποι μιᾶς πόλεως ἔγιναν Ἀπόστολοι, διότι ἔφρευγον ἀπὸ χώρας εἰς χώραν πρὸς διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ αὐτοὶ ἄλλωστε οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Δύσεως Ἀμβρόσιος καὶ Αὐγουστίνος δὲν παρεδέχοντο ὅτι ὁ Πέτρος ἦτο ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης.

Ἐν τούτοις οἱ Πάπαι λόγῳ τοῦ κύρους, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησαν, ἐπέβαλον τὰς ἀξιώσεις των περὶ κυριαρχίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς ὅλην τὴν Δύσιν χωρὶς μεγάλην δυσκολίαν. Ἐπεδίωκον λοιπὸν νὰ ἐπεκτείνουσι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν ἐξουσίαν ταύτην.

47. Ἀφορμὴ καὶ ἀρχὴ τοῦ Σχίσματος.

Ἀφορμὴν διὰ τὴν προβολὴν τῆς ἀξιώσεως τοῦ Πάπαι περὶ ὑποταγῆς εἰς αὐτὸν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἔδωκεν ἡ ἄνοδος εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Πατριάρχου Φωτίου.

Ὁ Φώτιος κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας. Εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιεραγματεύου τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ' (842 - 867), ἦτο εὐσεβὴς καὶ χρηστὸς ἄνθρωπος καὶ εἶχε θαυμαστὴν φιλοσοφικὴν καὶ θεολογικὴν μόρφωσιν. Κατὰ τὸ ἔτος 857 ἐκλήθη ὁ Φώτιος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον, ὅστις ἐλθὼν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν πανίσχυρον θεῖον τοῦ αὐτοκράτορος Βάρδαν ἐξωρίσθη καὶ ὑπεχρέωθη νὰ παραιτηθῇ. Ὁ Φώτιος ἐδίστασε κατ' ἀρχὰς νὰ ἀναλάβῃ τὰ βαρεῖας ὑποχρεώσεις τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὑπεχώρησε τελικῶς πρὸ τῆς ἐπιμόνου ἀπαιτήσεως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ κλήρου. Ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἀνῆλθεν ὅλα τὰ ἱερατικὰ ἀξιώματα καὶ τὴν 25ην Δεκεμβρίου τοῦ 857 προεχειρίσθη καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, τοπικῆ δὲ σύνοδος ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν του.

Τὴν ἕνοδον τοῦ Φωτίου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνήγγειλεν

ὁ αὐτοκράτωρ δι' ἐπιστολῆς του καὶ ὁ ἴδιος ὁ Φώτιος διὰ τῶν λεγομένων « κανονικῶν γραμμάτων » κατὰ τὰ εἰωθότα πρὸς τοὺς ἄλλους Πατριάρχας καὶ πρὸς τὸν Πάπα. Συγχρόνως ἐκάλουν αὐτοὺς νὰ μετᾶσχουν εἰς Σύνοδον μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ τὸ 861 πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν ἐκ τῆς λήξεως τῆς εἰκονομαχίας προκυψάντων ζητημάτων.

Πάπας Ρώμης ἦτο τότε ὁ ὑπερήφανος καὶ δεσποτικὸς Νικόλαος ὁ Α'. Πρὸς τοῦτον εἶχον καταφύγει φίλοι τοῦ πρώην Πατριάρχου Ἰγνατίου ζητοῦντες τὴν ὑποστήριξίν του διὰ τὴν ἐπαναφορὰν αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὁ Νικόλαος εἶρε κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν διὰ τὴν ἐπέμβασίν του εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπέστειλε λοιπὸν δύο ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Σύνοδον μὲ ἐπιστολάς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Φώτιον. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν του κατέκρινε τὴν ἐπικυρώσασαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου « ἄνευ τῆς εἰδήσεως αὐτοῦ » Σύνοδον καὶ τὸν Φώτιον διὰ τὴν ἀντικανονικὴν, ὡς ἔλεγεν, ἀθρόαν ἀπὸ λαϊκοῦ εἰς ἀρχιερέα προαγωγὴν του.

Ἡ Σύνοδος, εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον καὶ οἱ δύο ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα Ροδοάλδος καὶ Ζαχαρίας καὶ ἀντιπρόσωποι ἕλων τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν, συνῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τὸ 861. Ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου καὶ καθήρεσε τὸν Ἰγνάτιον ἀρνηθέντα νὰ ὑποβάλλῃ τὴν παραίτησίν του. Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου, ὑπογεγραμμένα καὶ ὑπὸ τῶν δύο ἐκπροσώπων τοῦ πάπα, ἀπεστάλησαν καὶ εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὁ Πάπας· πλήρης ὀργῆς συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Ρώμην τὸ 863, ἣτις τοὺς μὲν δύο ἀντιπροσώπους τοὺς ὑπογράφαντας τὰ πρακτικὰ καθήρεσε καὶ ἐξώρισε, τὸν δὲ Φώτιον ἀφώρισε καὶ καθήρεσε τοῦ θρόνου· ἀνεγνώρισε τέλος ὡς κανονικὸν Πατριάρχην τὸν Ἰγνάτιον καὶ ἀνεθεμάτισε πάντας τοὺς ἀντιπράττοντας εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα, ὡς ἔχοντος τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ ὡς ὀργάνου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ « διὰ θείου κύρους περιβεβλημένου ».

Ἡ πρώτη αὕτη σοβαρὰ διάσπασις μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἔγινε μεγαλύτερα λόγῳ μιᾶς νέας ἀθικιρέτου ἐπεμβάσεως τοῦ πάπα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχεν ἐξαπλωθῆ τόσον πολὺ ὁ χριστιανισμὸς διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόγορις εἶχε βαπτισθῆ καὶ εἶχε λάβει τὸ ὄνομα Μιχαὴλ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀναδόχου τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Φώ-

τιος εἶχε στείλει εἰς Βουλγαρίαν ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους πρὸς ρύθμισιν τῶν ζητημάτων τῆς Ἐκκλησίας. Τότε ὁμως καὶ ὁ Πάπας ἔστειλεν ἀπεσταλμένους εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἔπεισεν τὸν Βόγοριν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς τοῦ Πατριαρχείου, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι λόγῳ τῆς θρησκευτικῆς ἐξαρτήσεως ἐκ τοῦ Πατριαρχείου θὰ ἐκινδύνευε καὶ ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῆς χώρας του. Οἱ Λατῖνοι κληρικοί, οἱ ὁποῖοι ἀντικατέστησαν τοὺς τοῦ Πατριαρχείου, ἐδίδασκον εἰς τοὺς Βουλγάρους χριστιανούς καὶ ἔλας τὰς κακοδοξίας, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Διεκήρυσσον προσέτι ὅτι ὁ Φώτιος δὲν εἶναι κανονικὸς καὶ νόμιμος Πατριάρχης.

Ἡ ἐπέμβασις αὕτη τοῦ Πάπα εἰς χώραν ἀνήκουσαν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δυσηρέστησε πολὺ ὅλους τοὺς κληρικούς τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Φώτιος συνεκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 867 Σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν παρέστησαν 1000 ἐπίσκοποι καὶ κατωτέρων βαθμῶν κληρικοί, ὡς καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Συνεζητήθη ἐν τῇ Συνόδῳ ὅχι μόνον τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα, ἀλλὰ καὶ τὸ ζήτημα τῶν κακοδόξων νεοδιδασκαλιῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τοιαῦται ἦσαν : 1) προσθήκη εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (Filioque) : 2) ἡ τέλεσις τοῦ βαπτίσματος διὰ ραντίσματος μόνον· 3) ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου καὶ τῆς νηστείας τοῦ Σαββάτου· 4) ἡ εἰσαγωγὴ τῆς Λατινικῆς γλώσσης εἰς τὴν λατρείαν κ.ἄ.

Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε πανηγυρικῶς τὸν Πάπαν διὰ τὴν ἐπέμβασιν εἰς Βουλγαρίαν, ἀνεθεμάτισε δὲ αὐτὸν διὰ τὰς κακοδόξους νεοδιδασκαλίας του.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ σχίσματος ἔγινε.

48. Τὸ Σχίσμα γίνεται ὀριστικόν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 867 ἀνῆλθεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδών, τὸν δὲ Πάπαν Νικόλαον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Ἀδριανὸς ὁ Β΄. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος θέλων νὰ περιποιηθῇ τὸν Πάπαν διὰ πολιτικούς λόγους ἐξώρισε τὸν Φώτιον, ἐπανάφερε τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν Πάπαν παρακαλῶν νὰ στείλῃ καὶ αὐτὸς ἀντιπροσώπους εἰς νέαν Σύνοδον πρὸς ρύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ἡ Σύνοδος συνήλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 869 παρισταμένων ἀντιπροσώπων τοῦ Πάπα καὶ 100 ἐν ὄλῳ ἐκ τῶν ὑπερεξακισίων ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὸν Φώτιον καὶ ἀνεγνώρισε τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα. Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία ἐπανήλθεν ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δὲν ἐλύθη κατὰ τὰς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα, πολλοὶ δὲ ἐπίσκοποι ἀναγκασθέντες νὰ ὑπογράψουν διὰ τῆς βίας τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ἐζήτησαν νὰ ἀκυρωθῶσιν αἱ ὑπογραφαὶ των. Οἱ Δυτικοὶ θεωροῦν τὴν Σύνοδον ταύτην ἔγκυρον καὶ τὴν ὀνομάζουν Ὁγδόην Οἰκουμενικὴν, ἡ Ὁρθόδοξος ὅμως Ἐκκλησία τὴν ὀνομάζει ψευδοσύνοδον.

Μετ' ὀλίγα ἔτη, ἐκλιπόντων τῶν πολιτικῶν λόγων, ὁ Φώτιος ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἀνέλαβε τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν τέκνων τοῦ αὐτοκράτορος. Συνεφιλιώθη μὲ τὸν Ἰγνάτιον καί, ἀποθανόντος τούτου τὸ 878, ἀνῆλθε πάλιν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Νέα τότε Σύνοδος, συνελθούσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 879)880 καὶ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ 383 ἐπισκόπων καὶ ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῶν Πατριαρχῶν καὶ ἀντιπροσώπων αὐτοῦ τοῦ Πάπα Ἰωάννου, ἀπεδοκίμασε τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ 869 καὶ ἐδικαίωσε τὸν Φώτιον. Αἱ σχέσεις ὅμως μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν (Ἀνατολικῆς καὶ Παπικῆς) διεκόπησαν καὶ πάλιν, διότι ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην Ἡ' Πάπας Μαρῖνος διὰ νέας Συνόδου ἐν Ρώμῃ συνελθούσης ἀφώρισε τὸν Φώτιον.

Ἐν τούτοις ἐπανελαμβάνοντο κατὰ διαστήματα αἱ σχέσεις τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1053 ὁ Πάπας Λέων ὁ Θ' ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους του εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ρύθμισιν τῶν διαφορῶν. Οἱ ἀλαζονικοὶ οὗτοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα δυσηρέστησαν τοὺς πάντας καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἀποστολὴ των ἀπέτυχεν. Εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, καθ' ἣν ὥραν ἐτελεῖτο ἡ Θεία Λειτουργία, καὶ ἀφήσαντες ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀνεχώρησαν.

Ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος μόλις κατῴρθωσε νὰ συγκαταστήσῃ τὸν ἐξαγριωθέντα λαόν, νὰ μὴ κακοποιήσῃ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Πάπα. Τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ἦτοι τὴν **20 Ἰουλίου 1054**, συνεκάλεσε τὴν ἐνδημοῦσαν Σύνοδον, ἡ ὁποία ἀφώρισε τὸν Πάπαν καὶ πάντας τοὺς βλασφημοῦντας τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διέγραψε δὲ ὀριστικῶς τὸν Πάπαν ἀπὸ τὰ δίπτυχα τῆς Ἐκκλη-

σίας. Τοιουτοτρόπως τὸ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας συνετελέσθη ὀριστικῶς καὶ ἐξακολουθεῖ ὑπάρχον μέχρι σήμερον.

49. Ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας.

Τὰ ἐπακολουθήσαντα μετὰ τὸ σχίσμα τοῦ 1054 γεγονότα κατέστησαν ἀγεφύρωτον τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν χριστιανῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Αἱ σταυροφορίαι, ἡ ἄλωσις τῆς Πρωτεύουσας ὑπὸ τῶν Φράγκων μὲ τὴν βάρβαρον βεβήλωσιν καὶ λεηλασίαν τῶν ὀρθοδόξων ναῶν, ἡ Φραγκοκρατία καὶ ἡ μισαλλοδοξία τῶν Λατίνων κληρικῶν ἐπεδεινῶσαν τὰς σχέσεις τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν πρὸς τοὺς παπικούς. Διὰ τοῦτο ὁ πολὺς λαὸς δὲν ἤθελε οὔτε νὰ ἀκούσῃ συζήτησιν περὶ συνδιαλλαγῆς καὶ ἐνώσεως. Ἐγνώριζεν ἄλλωστε πολὺ καλὰ ὅτι ἔνωσις διὰ τὸν Πάπαν ἐσήμαινε πλήρη ὑποταγὴν εἰς αὐτὸν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐν τούτοις, ὅταν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων ἡ αὐτοκρατορία ἐκινδύνευεν ἀπὸ παντοίους ἐχθρούς, αἱ συζητήσεις περὶ ἐνώσεως ἐπανελήφθησαν, διότι οἱ αὐτοκράτορες ἤλπιζον ὅτι ὁ Πάπας θὰ παρεκίνηει τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1274) καὶ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου (1366) ἀπέτυχον.

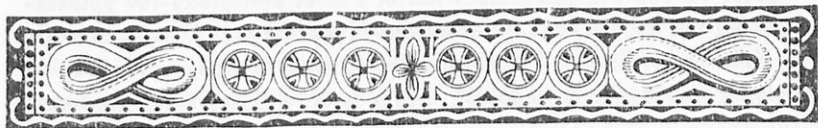
Ἡ σοβαρωτέρα προσπάθεια ἐνώσεως ἔγινεν ἐπὶ Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου, ὅταν ὁ τουρκικὸς κίνδυνος ἦτο πλέον « πρὸ τῶν πυλῶν ». Συνεκλήθη τότε (1438) ὑπὸ τοῦ Πάπα Σύνοδος εἰς τὴν Φερράραν τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθον καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ, ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου Μᾶρκος Εὐγενικός, ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ σοφὸς Γεώργιος Πλήθων (ἢ Γεμιστὸς) κ. ἄ. Ἐφάνη ἀμέσως ὅτι ὁ Πάπας, ἐνῶ ἦτο σχετικὸς ἀδιάφορος ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Filioque, τοῦ τρόπου τοῦ βαπτίσματος κ.λ.π., ἐπέμενεν ἀνενδότως εἰς τὸν ὅρον τῆς κυριαρχίας του.

Αἱ συζητήσεις διεκόπησαν καὶ ἐπανελήφθησαν εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου μετεφέρθη ἡ Σύνοδος (1439). Ἐκεῖ, κατόπιν μεγάλης πίεσεως ἐκ μέρους καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ὑπεγράφη ἡ ἀπόφασις περὶ

«ένωσης». Ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου καὶ ἄλλοι τινὲς δὲν ὑπέγραψαν. Ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ εἶχεν ἀποθάνει ἐκ τῶν κακουχιῶν.

Ἄλλὰ ὅταν οἱ «ένωτικοὶ» ἐπέστρεψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος τοὺς ἀπεδοκίμασαν ζωηρότατα, ἐνῶ ἐπευφήμησαν καὶ παντοιοτρόπως ἐτίμησαν τοὺς μὴ ὑπογράψαντας «άνθενωτικούς». Μετ' ὀλίγα ἔτη ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ λαοῦ ὁ τελευταῖος λατινόφρων «ένωτικὸς» Πατριάρχης Γρηγόριος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον (1450), ἐνῶ τὰ ἄλλα τρία Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς διὰ Συνόδου ἐν Ἱερουσαλὴμ (1443) εἶχον ἀποκηρύξει τὴν ἔνωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

50. Ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Σλάβους.

Η ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς βαρβάρους λαούς. Ἀφ' ὅτου οἱ Σλάβοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἤρχισεν ἡ προσπάθεια τῆς διαδόσεως καὶ εἰς αὐτοὺς τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐτελεσφόρησε τελικῶς κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα διὰ τῶν δύο ἐκ Θεσσαλονίκης ἀδελφῶν μοναχῶν **Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου**.

Ὅσοι μαθόντες τὴν Σλαβικὴν γλῶσσαν ἐδίδαξαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς παρὰ τὸν Κεντρικὸν Δούναβιν Σλαβικοὺς λαοὺς Κροάτας, Σέρβους, Μοραβούς καὶ Βοημούς καὶ τοὺς Δαλμάτας. Ἐφεῦρον ἀλφάβητον Σλαβικὸν καὶ μετέφρασαν τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας εἰς σλαβικὴν γλῶσσαν.

Μαθηταὶ τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου ἐδίδαξαν τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον ἤδη αὐτὸν ἀπὸ αἰχμαλώτους. Ὁ ἡγεμὸν τῶν Βουλγάρων Βόγορις ἐδέχθη τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη πανηγυρικῶς τὸ 864 μετ' ἀνάδοχον ἀντιπρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβε. Τὸ παράδειγμά του ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι Βούλγαροι, καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἐστερεώθη. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας περιπεσοῦσα, ὅπως εἶδομεν, ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Πάπα, ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγα ἔτη εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησίν της.

Περὶ τὰ 100 ἔτη βραδύτερον καὶ οἱ Ρῶσοι ἐ γνώρισαν τὸν χριστιανισμόν διὰ τῆς συζύγου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἰγὸρ Ὀλγας. Αὕτη ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνγλικοῦ υἱοῦ τῆς (955 μ. Χ.) Ἐκεῖ ἐγίνε χριστιανὴ ὀνομασθεῖσα Ἑλένη. Οἱ Ρῶσοι τὴν ἀνεκήρυξαν Ἀγίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀποδίδεται ἡ πρώτη ἐν Ρωσίᾳ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 988 ὁ ἡγεμὸν τῶν Ρώσων Βλαδίμηρος ἐδέχθη εἰς Χερσῶνα τὸ βάπτισμα καὶ ἔλθων εἰς τὴν πρωτεύουσάν του Κίεβον ἐπέβαλε καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐπισήμους Ρώσους καὶ τὸν λαόν του νὰ βαπτισθοῦν. Οἱ Ρῶσοι ἐδέχθησαν κληρικοὺς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐκκλησίας. Οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Κιέβου ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐχειροτονοῦντο εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Σύζυγος τοῦ Βλαδίμηρου ἔγινε ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου Ἄννα. Αὕτη πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐκχριστιανισμόν καὶ ἐκπολιτισμόν τῶν Ρώσων.

Ὁ Βλαδίμηρος ἔκτισεν ἐκκλησίαν καὶ ἵδρυσε σχολεῖα. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ὠνόμασεν αὐτὸν Μέγαν καὶ τὸν ἀνεκήρυξεν Ἅγιον καὶ Ἰσαπόστολον.

51. Νέοι αἰρετικοὶ καὶ καταπολέμησις αὐτῶν.

Ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος εἶχεν ἐμφανισθῆ ἐν Μ. Ἀσίᾳ μία νέα αἰρετικὴ διδασκαλία ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν τελετουργικῶν τύπων. Οἱ νέοι αἰρετικοὶ ἀπέρριπτον τὰ μυστήρια καὶ τὰς τελετάς, ὡς καὶ τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ὠνομάσθησαν διὰ τοῦτο **Παυλικιανοὶ ἢ Παυλιανῖται.**

Οἱ Παυλικιανοὶ ἦσαν ἄνθρωποι ἠθικοὶ καὶ εἰρηνικοὶ. Ὑπερησπίσθησαν ἐν τούτοις μὲ θάρρος καὶ αὐτοθυσίαν τὰς χώρας, ὅπου κατόικουν, κατὰ τῶν Ἀράβων. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν μετεφέρθησαν ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων εἰς τὴν ἐρημωθεῖσαν ἀπὸ τὰς Βουλγαρικὰς ἐπιδρομὰς Θράκην. Ἦσκησαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Σλάβων, παραλλαγή δὲ τῆς Παυλικιανῆς αἵρέσεως ἦτο καὶ ἡ Σλαβικὴ αἵρεσις τῶν Βογομίλων (Βογομίλου = Θεέ, ἐλέησον), ἡ ὁποία ἀνεφάνη τὸν δέκατον αἰῶνα καὶ διεδόθη ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας τοῦ Αἴμου καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ Παυλικιανοὶ εἶχον ἀναμείξει εἰς τὰς δοξασίας των καὶ τὰς περ-

σικὰς θεωρίας περὶ κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ πολεμοῦντων ἐναντίον ἀλλήλων, εἶχον ἐπηρεσθῆ δὲ καὶ ἀπὸ τὰς διδασκαλίας τῶν παλαιῶν Γνωστικῶν, καὶ μάλιστα τῶν Μανιχαίων. Κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἐστασίασαν κατὰ τοῦ κράτους τὸν Θ' αἰῶνα ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Κατεπολεμήθησαν σταθερῶς ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ὀλίγοι μόνον ἐκ τῶν μεταφερθέντων εἰς Θράκην ὑπελείφθησαν εἰς τὴν περὶ τὴν Φιλιππούπολιν χώραν.

Ἀρκετὴν ἀναταραχὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προεκάλεσε τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα ἡ περὶ τοὺς **Ἑσυχαστὰς** ἔρις. Οἱ Ἑσυχασταὶ ἦσαν μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Καθήμενοι οὗτοι ὀκλαδὸν ἐντὸς τῶν κλειστῶν κελλίων των καὶ στηρίζοντες τὸν πῶγωνα ἐπὶ τοῦ στήθους, προσήλωνον τοὺς ὀφθαλμοὺς των εἰς τὸν ὀμφαλὸν ψιθυρίζοντες τὴν φράσιν : « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με ». Τοιοῦτοτρόπως ἀπεμάκρυνον τὸν νοῦν των ἀπὸ πάσης κοσμικῆς σκέψεως καὶ ἀφιέρωνον τὰς μυστικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς των εἰς τὸν Θεόν, φανταζόμενοι ὅτι περιεβάλλοντο ἀπὸ οὐράνιου φῶς. Δεινὸς κατήγορος τῶν Ἑσυχαστῶν, προκαλέσας πολλὰς ἔριδας καὶ ταραχὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἦτο ὁ ἐκ Καλαβρίας μοναχὸς Βαρλαάμ, ὑπέρμαχος δὲ αὐτῶν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Γρηγόριος Παλαμᾶς. Οἱ ὑπέρμαχοι τῶν Ἑσυχαστῶν ἔλεγον ὅτι δὲν εἶναι ἀδύνατον ἅγιοι ἄνδρες νὰ ἴδουν διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν τὸ οὐράνιον θεῖον φῶς, ὅπως εἶδον αὐτὸ οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου εἰς τὸ ὄρος Θαβώρ.

Μὲ τὸ ζήτημα τῶν Ἑσυχαστῶν ἡσχολήθησαν τρεῖς Σύνοδοι τὸ 1341 ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἱ ὁποῖαι πλήρως ἐδικαίωσαν αὐτοὺς.

52. Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία καὶ φιλολογία.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς περιόδου ταύτης δὲν ἔχει τὴν δημιουργικὴν πνοὴν τῆς προηγουμένης περιόδου. Ἐζήσαν βεβαίως καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, σοφοὶ θεολόγοι, ἀλλὰ διακρίνονται διὰ τὴν πολυμάθειάν των κυρίως καὶ τὴν φιλολογικὴν των κατάρτισιν. Ἡ ἀναζωογόνησις τῆς παιδείας ἐπὶ Βάρδα καὶ Βασιλείου Α' μετὰ τὸν σκοτεινὸν αἰῶνα τῆς εἰκονομαχίας, ὡς καὶ ἡ ἀναγέννησις τῶν κλασικῶν σπουδῶν ἐπὶ τῶν πρώτων Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων εὐρίσκουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σπουδαῖον καὶ σταθερὸν στήριγμα. Ἡ δὲ λατινικὴ κατάρτησις καὶ αἱ συζητήσεις περὶ « ἐνώ-

σεως » διαθερμαίνουν τὸν ζῆλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀναδεικνύουν ἀνδρας μεγάλης ἀξίας.

Οἱ σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ ἐξῆς :

1) Ὁ **Πατριάρχης Φώτιος** (820 - 891). Μαθητῆς τοῦ φιλοσόφου καὶ μαθηματικοῦ **Λέοντος**, ὑπῆρξε καὶ ὁ Φώτιος ὁ σοφώτερος τῆς ἐποχῆς του. Τὴν πολυμαθειάν του ἀποδεικνύει ἡ « Βιβλιοθήκη » του (ἢ Μυριόβιβλος), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναλύονται 280 συγγράμματα ἀρχαίων σοφῶν, ὡς καὶ τὸ πολύτιμον « Λεξικόν » του.

Ἐκ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρομεν τὰ « Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων Ἱερῶν συλλογή, ἐν ἣ ζήτηματα τῆς Θείας Γραφῆς διαλύονται » καὶ τὴν νέαν ἐκδόσιν τοῦ « Νομοκάνονος », ὁ ὁποῖος ἦτο παλαιότερα συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν νόμων καὶ κανόνων.

2) **Μιχαήλ. Ψελλός** Ἐξῆσε τὸ ἐνδέκατον αἰῶνα (1018 - 1078) καὶ ἀποτελεῖ σπάνιον φαινόμενον πολυμαθείας καὶ πολυγραφίας. Ἐλαβε τὸν τίτλον « ὑπέρτιμος καὶ ὕπατος τῶν φιλοσόφων ». Ἐγραψε πλεῖστα ἔργα φιλοσοφικά, θεολογικά, φιλολογικά καὶ ἱστορικά, ἀκόμη δὲ καὶ νομικά καὶ ἰατρικά.

3) **Εὐθύμιος Ζυγαβηνός**. Ἦτο μοναχὸς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῆς Περιβλέπτου. Ἐγραψεν ἐρμηνείας εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Ἐγραψεν ἐπίσης τὸ ἔργον « Δογματικὴ Πανοπλία » κατὰ τῶν αἰρετικῶν κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1081 - 1118).

4) **Εὐστάθιος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης**. Ἐξῆσε τὸν δωδέκατον αἰῶνα καὶ διετέλεσεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν (1175 - 1194) ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Ἐδειξεν ἀξιοθαύμαστον θάρρος κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν. Διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν βαθεῖαν καὶ πολὺπλευρον μόρφωσίν του ἀπεκλήθη « ἥλιος τῆς Ἱερουσῆνης ». Ὀνομαστὸς ἔγινεν ὁ Εὐστάθιος καὶ διὰ τὸ καθαρῶς φιλολογικόν του ἔργον, τὰς « Παρεμβολὰς » εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τὰ Σχόλια εἰς τὸν Πίνδαρον.

5) **Μιχαήλ Ἀκομινᾶτος ὁ Χωνιάτης** καὶ **Νικήτας Ἀκο-**

1. Χῶναι : πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ἀρχαῖαι Κολοσσαί (Ἐπιστ. Παύλου

μινᾶτος ὁ Χωνιάτης. Ὁ πρῶτος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου τὸ 1180 καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον Κέα μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀποθανὼν ἐκεῖ εἰς βαθὺ γῆρας. Ἐγράψε κατηχητικὰς ὁμιλίαις, λόγους καὶ ἐπιστολάς.

Ὁ νεώτερος ἀδελφός του Νικήτας ἦτο κυρίως ἱστορικός συγγραφεύς· ἔγραψεν ὅμως καὶ «Θησαυρὸν τῆς Ὀρθοδοξίας», περιέχοντα ἔκθεσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

6) Γρηγόριος Παλαμᾶς. Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Αἰσθανόμενος κλίσιν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον ἀπεσύρθη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου λόγῳ τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου του ἀνεγνωρίσθη πνευματικὸς ἀρχηγός τῶν ἐκεῖ μοναχῶν. Ἐγνώρισε τοὺς Ἡσυχαστὰς καὶ ἔγινε θερμὸς ὑποστηρικτὴς των. Ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης τὸ 1359 ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἐγράψε πολλὰ συγγράμματα. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν κατέταξεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων.

7) Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, ἐπίσκοπος Ἐφέσου. Εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ ρητορικὴν ἰκανότητα. Εἶναι εἷς ἐκ τῶν μὴ ὑπογραψάντων τὴν Ἐνωσιν εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Φλωρεντίας. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν ἀνεκήρυξεν Ἅγιον καὶ εορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 19ην Ἰανουαρίου.

8) Γεννάδιος (Γεώργιος Σχολάριος). Ὁ πρῶτος μετὰ τὴν Ἄλωσιν Πατριάρχης. Εἶχε καταπολεμήσει σφοδρότατα τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς λαϊκὸς Γ. Σχολάριος καὶ κατόπιν ὡς μοναχὸς Γεννάδιος. Ἐγράψε κατ' ἐντολὴν τοῦ Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ «Ἐκθεσιν περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν», διὰ νὰ μάθῃ ὁ Μωάμεθ τίς ἦτο ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

53. Διοικήσεις καὶ Διοικήσις.

Ἡ διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας γίνεται κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων. Ἡ ἀνάμειξις τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξακολουθεῖ νὰ δημιουργῇ ζητήματα καὶ διαταραχάς.

«πρὸς Κολοσσαεῖς»), ὅχι πολλὸ μακρὰν τοῦ σημερινοῦ Ἀϊδινίου. Ἀκομινᾶτος ὠνόμασε τὸν Νικήταν ὁ πρῶτος ἐκδότης τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου του Wolf (1557), ἄγνωστον διατί. (Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, σελ. 434).

Τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς (Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων) εἶναι ἀνεξάρτητα, ἀλλ' ἀναγνωρίζοντα πάντοτε « πρωτεῖα τιμῆς » εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς μάλιστα οἱ νότιοι Σλάβοι καὶ οἱ Ρῶσοι ἐγένοντο χριστιανοί, τὸ γόητρον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐμεγάλωσε καὶ ἡ δικαιοδοσία του ἐξηπλώθη πολὺ. Ἀντιθέτως ἡ δικαιοδοσία τῶν ἄλλων Πατριαρχείων περιορίσθη πολὺ λόγῳ τῆς ἀραβικῆς πρῶτον καὶ τῆς τουρκικῆς ἔπειτα κατακτήσεως. Ἡ διάδοσις ἐπίσης τῆς Νεστοριανικῆς καὶ Μονοφυστικῆς αἵρέσεως περιώρισε πολὺ τὴν δύναμιν τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἡ λατρεία διακρίνεται κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἐορτῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐορτῶν τῶν Ἁγίων. Κατὰ τὰς ἐορτὰς ἐγένοντο κηρύγματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐξυμνοῦντο αἱ ἀρεταὶ τῶν Ἁγίων καὶ Μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ μυστήρια τελοῦνται ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον. Εἰς τὸ βάπτισμα μόνον τῶν ἑτεροδόξων (Λατίνων ἢ Ἀρμενίων), τῶν προσερχομένων εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἐγένετο ἐπανάληψις τοῦ Χρίσματος. Ὑπεχρεώνοντο ἐπίσης οἱ τοιοῦτοι νὰ ὑπογράψουν δήλωσιν (λίβελλον) ὅτι ἐγκαταλείπουν ὀριστικῶς τὴν παλαιὰν πίστιν των.

Προσετέθησαν τέλος καὶ ἄλλαι ἡμέραι νηστείας πλὴν τῆς πρὸ τοῦ Πάσχα Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Προσετέθη δηλ. ἡ 40ήμερος νηστεία πρὸ τῶν Χριστουγένων, ἡ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἡ τοῦ Δεκαπενταγούστου καὶ αἱ νηστεῖαι τῶν ἡμερῶν τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων.

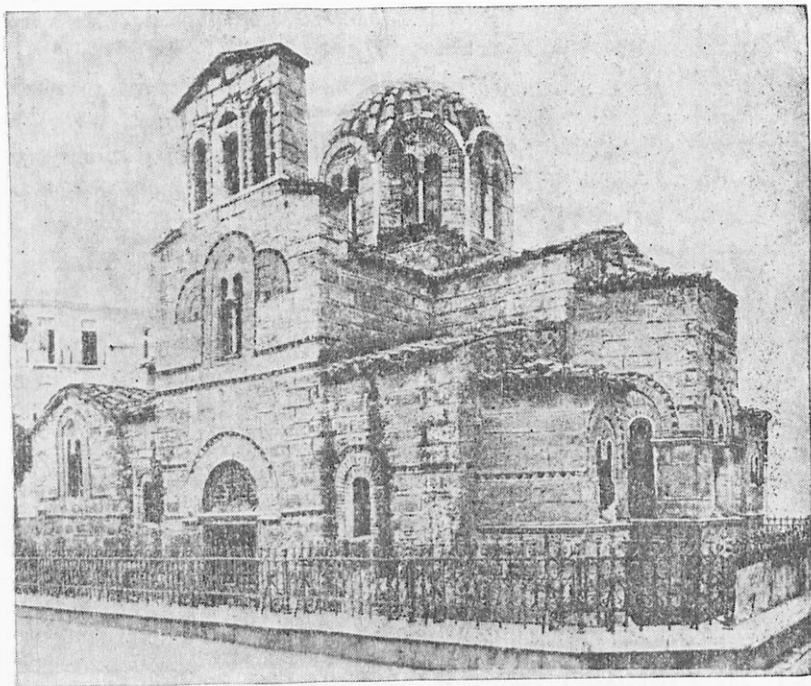
54. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη.

α) Ἀρχιτεκτονική.

Ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ φθάνει τὴν περίοδον ταύτην εἰς μεγάλην ἀκμὴν διὰ τοῦ **Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ**. Ἡ μετάβασις εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦτον ἀπὸ τῆς παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς ἐγένεν ἤδη κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον διὰ τῶν ναῶν **Βασιλικῆς μετὰ τρούλλου**. Τοῦ ρυθμοῦ δὲ τούτου θαυμαστὸν καὶ μεγαλοφυὲς δημιούργημα ἦτο, ὡς εἶδομεν, ἡ Ἁγία Σοφία.

Ἡδη οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἐπιτυχάνουν τὴν ζω-

ροτέρην διαγραφὴν τοῦ σταυροειδοῦς σχήματος τῶν ναῶν ἔχει μόνον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν (στέγασιν κυρίως). Μετατρέπουν ἐπίσης τὴν κυκλικὴν βάσιν τοῦ θόλου εἰς ὀκταγωνικὴν ἢ πολυγωνικὴν καὶ στηρίζουν αὐτὸν εἰς κίονας καὶ ἔτι εἰς πεσσούς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ τροῦλλος γίνεται ἐλαφρότερος, μεγαλυτέρου ὕψους καὶ κομψότερος. Προσθέτουν τέλος καὶ ἄλλους μικροτέρους τροῦλλους, γύρω ἀπὸ τὸν κεντρικόν. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, ὅτε σημειοῦται

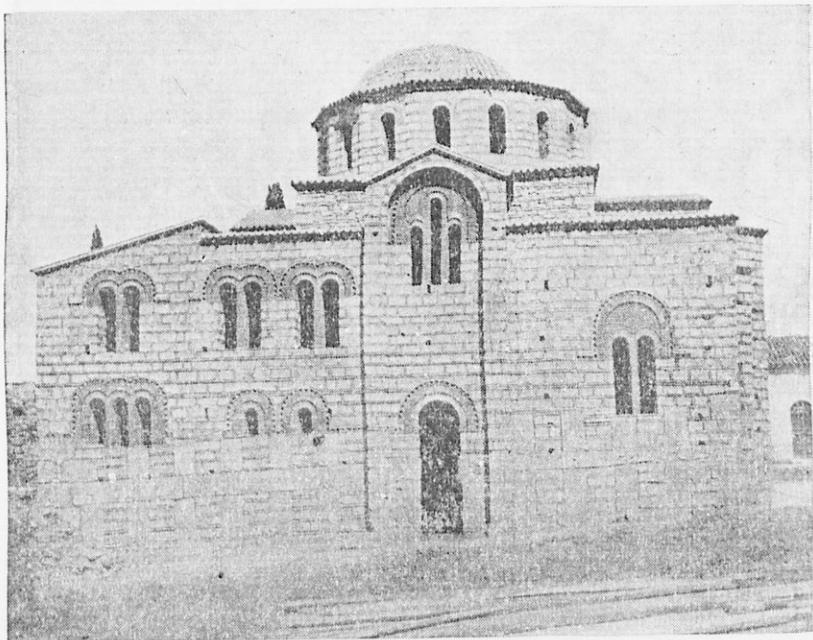
Ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ).

ἡ δευτέρα « χρυσῆ » ἀκμὴ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, κτίζονται πλεῖστοι ναοὶ εἰς ὅλα τὰ χριστιανικὰ κέντρα καὶ διακοσμοῦνται πολυτελέστατα διὰ πλουσιωτάτης γλυπτῆς διακοσμῆσεως καὶ ζωγραφικῶν ἔργων. Τοιοῦτοι ναοὶ εἶναι ὁ τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά παρὰ τὴν Λεβάνδειαν, ὁ τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου παρὰ τὰς Ἀθήνας, οἱ Ἁγιοὶ Θεόδωροι καὶ ἡ Καπνικαρέα τῶν Ἀθηνῶν κ.ἄ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων καταβάλλεται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διάκοσμον τῶν ναῶν. Εἰς τὸν Μυστράν, τὴν Ἑπειρον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην ὑπάρχουν κομψότατοι ναοὶ τῆς περιόδου ταύτης.

β) Γλυπτικὴ καὶ Ζωγραφικὴ.

Ἡ γλυπτικὴ ἐξακολουθεῖ νὰ πλουτίζῃ τὴν πλουσίαν διακόσμησιν τῶν ναῶν μὲ νέα σχέδια ἐπὶ τῶν κιονοκράνων, τῶν θωρακίων τῶν τέμ-

Βυζαντινὸς ναὸς Τριφυλίας ΙΑ' αἰῶνος.

πλων καὶ τῶν εἰκονοστασιῶν, ὡς καὶ τῶν πλαισίων τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων. Ἀποτολμᾷ ἐπίσης, ὅπως κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν περίοδον, καὶ τὴν ἐπὶ πλακῶν ἀνάγλυφον ἀπεικόνισιν θεῶν καὶ ἁγίων μορφῶν.

Ἡ δὲ ζωγραφικὴ φθάνει εἰς μεγάλην ἀκμὴν μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν καὶ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος τὸ σύστημα τῆς **δογματικῆς** ἢ **λειτουργικῆς** εἰκονογραφήσεως τῶν ναῶν. Εἰς τὸν τροῦλλον, ὁ ὅποιος

συμβολίζει τον Ουρανόν, εικονίζεται ο Χριστός ως Παντοκράτωρ κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς εὐλογῶν. Εἰς τὰς καμάρας καὶ τοὺς τοίχους ὑψηλὰ εἰκονίζονται σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, αἱ ὁποῖαι ἐτυποποιήθησαν εἰς τὰς 12 Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἐορτὰς (Δωδεκάηορον), ἤτοι Εὐαγγελισμόν, Γέννησιν, Ὑπαπαντήν, Βάπτισιν, Μεταμόρφωσιν, Ἀνάστασιν Λαζάρου, Βαῖοφόρον, Στάβρωσιν, Ἀνάστασιν, Ἀνάληψιν, Πεντηκοστήν καὶ Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.

Εἰς τὰς χαμηλοτέρας τέλους ἐπιφανείας τῶν τοίχων καὶ τοὺς νάρθηκας εἰκονίζονται μορφαὶ ἁγίων καὶ σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας, μαρτύρια Ἁγίων, Σύνοδοι κ.λ.π.

Θαυμαστῆς δεξιοτεχνίας καὶ λεπτοτάτης τέχνης δημιουργήματα εἶναι τὰ μικρὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ ἢ μετάλλου ἢ ξύλου, ἐπὶ δίσκων, πιξίδων, καλυμμάτων Εὐαγγελίων, λειτουργικῶν σκευῶν κ.λ.π. Τοιαῦτα εἶναι καὶ ἔργα χρυσοχοΐας καὶ ἀργυροχοΐας μὲ διακόσμησιν ἐκ σμάλτου (λειψανοθήκαι, σταυροί, κύλικες κ.λ.π.), ὡς καὶ ὠραιότατα ὑφαντουργικὰ ἔργα.

Ὁραιότατοι τέλους εἶναι οἱ μικρογραφίαι ἐπὶ χειρογράφων, διὰ τῶν ὁποίων διεκοσμοῦντο ταῦτα καὶ ἡρμηνεύετο εἰκονογραφικῶς τὸ κείμενον. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα ἐλέγοντο « ἱστορημένα χειρόγραφα ».

Ἐκκλησιαστικὴ Ὑμνογραφία καὶ Μουσική. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπικρατεῖ τὸ εἶδος τῆς ὑμνογραφίας τὸ εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης, οἱ λεγόμενοι Κανόνες. Εἶναι οὗτοι σειρὰ ὕμνων ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν ἐορτήν. Κανόνες ἔγραψαν ὁ **Πατριάρχης Φώτιος**, οἱ αὐτοκράτορες **Λέων ὁ Σοφὸς** καὶ **Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος** κ. ἄ. Ἡ μελοποίησις τῶν Κανόνων ἐγένετο τῶρα ὄχι ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν ὑμνογράφων, ἀλλὰ ὑπὸ Μουσικῶν (μελωδῶν) τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν τὴν μουσικὴν παράδοσιν τῆς προηγουμένης περιόδου.

Σπουδαῖος ἐκπρόσωπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀνεδείχθη ὁ **Ἰωάννης Κουκουζέλης**. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Δυρραχίῳ καὶ ἤμασε κατὰ τοὺς χρόνους 1081 - 1118. Ἐζῆσε πολλὰ ἔτη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔγινεν ἀρχιμουσικὸς τοῦ μουσικοῦ χοροῦ τῶν Ἀνακτόρων. Ἀπεσύρθη κατόπιν εἰς Ἁγιον Ὄρος, ὅπου ἐμόνασε. Πότε ἀπέθανεν δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν.

55. Τὰ ἡθῆ καὶ ὁ μοναχικὸς βίος.

Ἡ Ἐκκλησία γενικῶς πρωτοστατεῖ καὶ κατὰ τὴν πελοδοὺν αὐτὴν εἰς ἔργα ἀγάπης καὶ φιλαλληλίας. Νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα, ξενῶνες συντηροῦνται ὑπὸ Ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηρίων. Πολλοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ διακρίνονται ἐπίσης διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν των.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλοὶ χριστιανοὶ μὲ τυπικὴν μόνον εὐσέβειαν κάμνουν μακρὰς προσευχάς, ἀλλὰ δὲν ἐκτελοῦν ἀγαθὰ ἔργα. Πολλοὶ πλούσιοι καὶ ἐπίσημοι ἄνδρες καὶ αὐτοκράτορες ἔδιδον δυστυχῶς τὸ κακὸν παράδειγμα. Ἐγγραφον ὕμνους, ἤκουον μακρὰς ἀκολουθίας εἰς τοὺς ναοὺς, ἔκαμνον μεγάλας δωρεάς ἢ ἐκτιζον μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, ἀλλὰ δὲν ἔζων ἡθικὸν καὶ ἐνάρετον βίον. Εἰς τὴν κακὴν αὐτὴν κατάστασιν τῶν ἡθῶν συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ ἡ πίστις του εἰς μαγείας καὶ δεισιδαιμονίας.

Ὁ μοναχικὸς βίος συστηματοποιεῖται καὶ ἀποκτᾷ μεγάλην σημασίαν καὶ ἀξίαν. Τὰ μοναστήρια πολλαπλασιάζονται καὶ προστατεύονται ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν εἶναι αὐστηρὰ καὶ διέπεται ὑπὸ καθωρισμένων κανόνων καὶ τύπων. Τὰ μοναστήρια εἶναι ἡ **Κοινόβια** ἢ **ιδιόρρυθμα**. Εἰς τὰ Κοινόβια ἡ περιουσία τῆς Μονῆς, αἱ δωρεαί, τὰ εἰσοδήματα, τὸ προῖον τῆς ἐργασίας τῶν μοναχῶν κ.λ.π. εἶναι κοινὰ καὶ τρώγουσιν ὅλοι εἰς κοινὴν τράπεζαν. Εἰς τὰ ιδιόρρυθμα ἕκαστος μοναχὸς δύναται νὰ ἔχῃ ἰδίαν περιουσίαν καὶ φροντίζει ὁ ἴδιος διὰ τὴν συντήρησιν του μόνον τὴν Κυριακὴν συντρώγουσιν εἰς κοινὴν τράπεζαν.

Μοναχοὶ ἐγένοντο καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι ἄνδρες ὑψηλῆς καταγωγῆς ἢ μεγάλης μορφώσεως. Οἱ μοναχοὶ ἐτιμῶντο πολὺ καὶ εἶχον ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπεστήριζον τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ πολὺ συνετέλεσαν διὰ τῶν ἀγώνων καὶ τῆς ἐπιτροπῆς των εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως.

Μεγάλα μοναστήρια καὶ πλουσιώτατα λόγῳ τῶν πρὸς αὐτὰ δωρεῶν αὐτοκράτορων καὶ πλουσιῶν χριστιανῶν ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμόναζον χιλιάδες μοναχῶν. Κατὰ τοὺς τελευταίους Βυζαντινοὺς αἰῶνας τὸ Ἁγιον Ὄρος ἔγινε κέντρον ἐκκλησιαστικῆς παιδείας καὶ χριστιανικῆς τέχνης. Πλουσιώτατα βιβλιοθήκαι κατηρτίζοντο καὶ πολύτιμα χειρόγραφα ἐφυλάσσοντο εἰς αὐτὰς πολλαπλασιαζόμενα διὰ προσεκτικῆς ἀντιγραφῆς.

"Άλλα μεγάλα μοναστήρια ἦσαν :

1) Ἡ Μονὴ τοῦ Στουδίου παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ ἔφθασε κάποτε νὰ ἔχη 1000 μοναχοὺς· 2) Ἡ ἀρχαιοτάτη Μονὴ τοῦ Ὁρους Σινᾶ ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου, τὴν ὁποίαν ἐσεβάσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ Μωαμεθανοί· εἶχε καὶ αὕτη πλουσίαν βιβλιοθήκην χειρογράφων· 3) Ἡ Μονὴ τοῦ Παναγίου Τάφου εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα· 4) Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ μὲ τὰ ὠραῖα ψηφιδωτὰ τῶν ναῶν των, ἡ Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τὰ Μοναστήρια τῶν Μετεώρων παρὰ τὴν Καλαμπάκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΝ

56. Ἡ Διοίκησις καὶ ἡ δύναμις τῶν Παπῶν.

Γνωρίζομεν ὅτι οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης ἀπέκτησαν ἤδη ἀπὸ τῆς προηγουμένης περιόδου μέγα κύρος καὶ ὅτι ὑπεδοῦλωσαν εἰς τὴν θέλησίν των τὰς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς κληρικοὺς τῆς Δύσεως. Ἀφ' οὗτου μάλιστα ἐγίναν καὶ ἡγεμόνες ἰδίου κράτους (βλ. σελ. 100) ἢ ὑπ' αὐτῶν διοικήσις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἀπεριόριστος καὶ ἀνεξέλεγκτος, αἱ δὲ καλούμεναι ὑπ' αὐτῶν Σύνοδοι ἦσαν πειθίμια ὄργανά των.

Οἱ Πάπαι ἐκάλουν Συνόδους καὶ ἐπεκύρωνον τὰς ἀποφάσεις των, μετέθετον ἐπισκόπους καὶ ἐπέβαλλον φορολογίας εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιρροή των καὶ ἐπὶ τῶν κοσμικῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πολὺ μεγάλη. Μέγα ὄπλον ἐπιβολῆς ἐπὶ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων ἦτο ἡ ἀπαγόρευσις καὶ ὁ ἀφορισμός. Διὰ τοῦ πρώτου ἀπηγορεύετο εἰς μίαν χώραν πᾶσα ἱεροτελεστία, τὸν δὲ ἀφορίζομενον οὔτε καὶ νὰ χαιρετίσῃ τις ἐπετρέπετο.

Ἐπισημότεροι ἐκ τῶν Παπῶν ἦσαν :

1) **Γρηγόριος ὁ Ζ'** (1073 - 1085). Οὗτος ἐπέβαλε τὴν ἀγαμίαν τοῦ κλήρου καὶ ἐπάταξε τὰς καταχρήσεις τῶν κληρικῶν, κατώρθωσε δέ, ὥστε εἰς πολλὰς χώρας καὶ ἡ ἐκλογή καὶ ἡ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων νὰ γίνεται ὑπ' αὐτοῦ. Διεκήρυξεν ὅτι, ὅπως ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς τῆς παρὰ τοῦ ἡλίου, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ βασιλεῖς δεόν νὰ λαμβάνουν τὴν ἐξουσίαν των παρ' αὐτοῦ τοῦ ὄρατοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τόσον μέγα ἦτο τὸ κύρος τοῦ Γρηγορίου, ὥστε καὶ τὸν αυτοκράτορα τῆς Γερμανίας **Ἑρρίκον Δ'** ἀρνηθέντα νὰ δεχθῇ τὴν ὑπὸ τοῦ Πάπα

ἐκλογὴν καὶ διορισμὸν τῶν ἐπισκόπων εἰς τὴν χώραν του, ἀφόρισε καὶ ὑπεχρέωσε νὰ ζητήσῃ ἐπίσημως παρ' αὐτοῦ συγγνώμην. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως ὁ Γρηγόριος νὰ ἐπιβλέῃ τελικῶς ὅλας τὰς ἀξιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις του καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ.

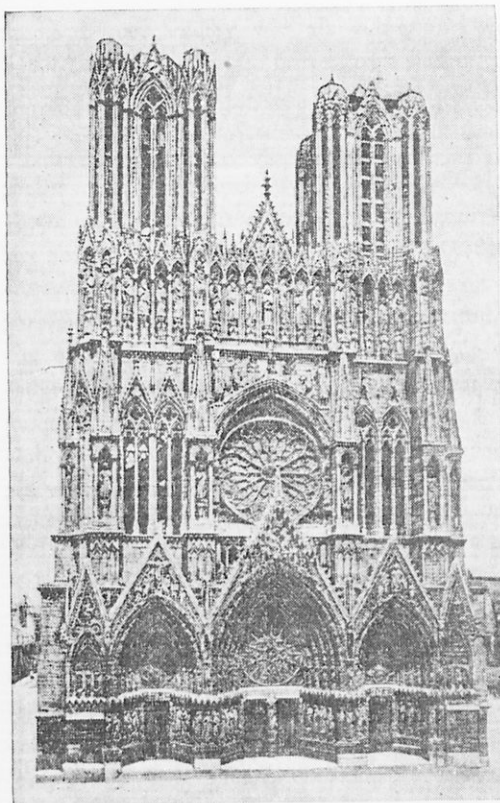
2) **Ἰννοκέντιος ὁ Γ'** (1198 - 1216). Εἶχεν ἀποκτήσει τόσον κύρος καὶ τόσην δύναμιν ὁ Ἰννοκέντιος, ὥστε ἀνεβίβαζε καὶ κατεβίβαζεν αὐτοκράτορας εἰς Γερμανίαν, ἐπέβαλλε δὲ εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας τὰς θελήσεις του εἰς διαφόρους περιστάσεις. Οἱ ἡγεμόνες ἐπισκεπτόμενοι αὐτὸν ἠσπάζοντο τὸν πόδα του. Ὁ Ἰννοκέντιος ἐπεδίωξε καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἦτο ὁ κύριος ὀργανωτὴς τῆς Δ' Σταυροφορίας καὶ αὐτὸς ἔδωσε τὴν συγκατάθεσίν του νὰ στραφῇ αὕτη κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ προσωρινὴ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ ἡ προσωρινὴ ἐπίσης ἐγκατάστασις Λατίνου Πατριάρχου συνετέλεσε μόνον εἰς τὴν εὐφροσύνην τοῦ χάσματος μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσπαθειῶν πρὸς ἔνωσιν αὐτῶν.

3) **Βονιφάτιος ὁ Η'** (1294 - 1303). Ὁ Βονιφάτιος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῶν μεγάλων Παπῶν τῆς περιόδου αὐτῆς. Λόγω τῶν μεγάλων ἀξιώσεών του ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον Δ' τὸν ἐπιλεγόμενον Ὁραῖον καὶ τὸν ἀφόρισε. Ὁ Φίλιππος ὅμως ἔστειλεν εἰς Ρώμην στρατὸν, ὁ ὁποῖος διεσκόρπισε τοὺς παπικοὺς. Ὁ Βονιφάτιος αἰχμαλωτισθεὶς καὶ ἀφθεὶς κατόπιν ἐλεύθερος ἀπέθανε μετ' ὀλίγους μῆνας.

Εἰς τὴν Ρώμην εἶχε δημιουργηθῆ τότε ἐκρυθμὸς κατάστασις καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἐκλεγείς κατὰ τὸ 1305 Πάπας Κλήμης ὁ Ε', Γάλλος τὴν καταγωγὴν, ἀπέφυγε νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην καὶ ἐγκατεστάθη (1309) εἰς τὴν πόλιν Ἀβινιὸν τῆς νοτίου Γαλλίας (120 χιλ. Β.Δ. τῆς Μασσαλίας). Εἰς τὴν πόλιν Ἀβινιὸν, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Γάλλων βασιλέων, παρέμειναν οἱ Πάπαι ἐπὶ 70 σχεδὸν ἔτη (1309 - 1377). Τὴν περίοδον ταύτην ὀνομάζουν οἱ Δυτικοὶ «δευτέραν Βαβυλωνιακὴν αἰχμαλωσίαν».

57. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Φιλολογία τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς περιόδου ταύτης ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῆς Δύσεως περιορίζεται εἰς τὴν συλλογὴν καὶ συστη-

Ναός τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ
(Ὁ καθεδρικός ναός τῆς πόλεως Ρέιμς τῆς Γαλλίας)

λίαν εἰσαχθεῖσα καὶ διαδοθεῖσα ἑλληνικὴ φιλοσοφία, μάλιστα δὲ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους. Οἱ σχολαστικοὶ θεολόγοι, ἀφορμώμενοι πάντοτε ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐπεδίωκον νὰ ἐξηγήσωσι τὸν ὄρα- τὸν κόσμον καὶ νὰ καθορίσωσι τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν πνευ- ματικὸν καὶ ἀόρατον κόσμον διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς φιλο- σοφίας· προσεπάθουν ἐπίσης διὰ τῆς φιλοσοφίας νὰ δικαιολογήσωσι καὶ τὰ δόγματα τῆς Θρησκείας καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα καὶ τὸν τρόπον λατρείας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Κύριος ὁδηγὸς τῶν φιλοσο- φούντων τούτων θεολόγων ἦτο ὁ Ἀριστοτέλης, τοῦ ὁποῦ τὰς θεωρίας

ματικὴν κατὰ τὰς τῶν γνωμῶν τῶν ἀρχαιοτέρων Πατέρων τῆς. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς δὲν παρουσιάζουσι καμμίαν πρωτοτυπίαν καὶ δημιουργικὴν παραγωγὴν.

Βραδύτερον ὅμως ἡ Θεολογία τῆς Δύσεως παρουσιάζει δημιουργικὴν ζωὴν καὶ χωρίζεται εἰς δύο τάσεις.

Ἡ πρώτη ὀνομάζεται **σχολαστικὴ Θεολογία**. Ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἀπὸ τὰ μοναστηριακὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα παραλλήλως πρὸς τὴν μελέτην καὶ ἐρμηνείαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ στοιχειώδεις ἐπιστημονικαὶ γνώσεις, ὡς καὶ ἡ διὰ τῶν Ἀράβων τῆς Ἰσπανίας καὶ Ἰτα-

εγνώρισαν από τās αραβικās μεταφράσεις τών έργων του. Τοιοιουτρόπως ή φιλοσοφία έγινε υπηρέτης τής Θεολογίας (Ancilla Theologiae), υποχρεωμένη νά αποδείξη όπωσδήποτε διά του λόγου τήν αλήθειαν τών δογματικώς πιστευομένων.

Οί σπουδαιότεροι σχολαστικοί θεολόγοι Ἀλβέρτος ὁ Μέγας (1193 - 1280) καί Θωμάς ὁ Ἀκινάτης (1225 - 1274) ἐκράτησαν τήν σχολαστικήν φιλοσοφίαν εἰς ἀνώτερα κάπως ἐπίπεδα, ἀπό τοῦ ΙΕ' ὅμως αἰῶνος ή σχολαστική θεολογία κατήτησε καθαρά σοφιστεία ἀσχοληθεῖσα μέ ἀσκοπα καί γελοῖα κάποτε θέματα. Ταῦτα κυρίως διεκωμόδησεν ὁ οὐμανιστής τών χρόνων τής Ἀναγεννήσεως Ἐρασμος μέ τὸ γνωστὸν ἔργον του «Μωρίς ἐγκώμιον». Ἐν τούτοις ή παπική Ἐκκλησία καί ή διδασκαλία της ἐστηρίχθη καί στηρίζεται ἐν μέρει ἀκόμη ἐπὶ τής σχολαστικῆς θεολογίας.

Ἡ δευτέρα τάσις τής θεολογίας παρήγαγε τοὺς λεγομένους **μυστικούς** θεολόγους. Οὗτοι ἐδίδασκον ὅτι αἱ μυστικά αλήθειαι τής Θείας Ἀποκαλύψεως δὲν δύνανται νά κατανοηθοῦν διά τής διανοίας καί τής λογικῆς, ἀλλὰ πρέπει ἀπλῶς νά πιστεύωνται διά τοῦ αἰσθήματος καί τής καρδίας. Νομίζουν οὗτοι ὅτι πιστεύομεν τὸ θεῖον, διότι τὸ αἰσθανόμεθα καί ὄχι διότι τὸ ἐννοοῦμεν. Ἐν τῶν σπουδαιωτέρων μυστικῶν θεολόγων εἶναι ὁ Θωμάς **α Κέμπης** (A Kempis, ἐκ Κέμπης τής Πρωανίας). Τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον ἔργον «Ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ» εἶχε τήν μεγαλυτέραν μετὰ τήν Ἀγίαν Γραφήν διάδοσιν καί μετεφράσθη εἰς τās περισσοτέρας γλώσσας τοῦ κόσμου.

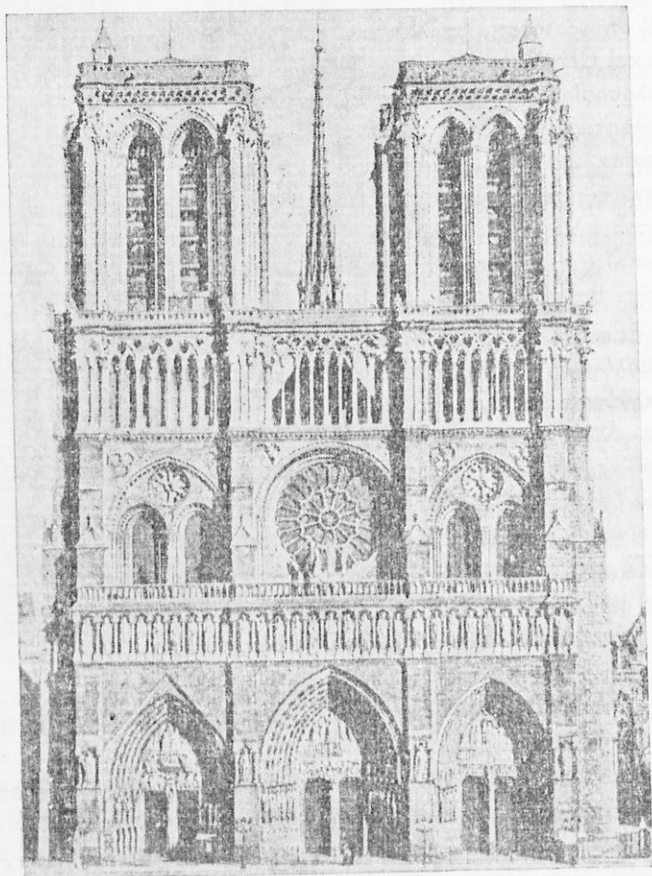
58. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη εἰς τὴν Δύσιν.

Ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τής Δύσεως προσλαμβάνει στοιχεῖα ἐκ τής Ρωμαϊκῆς καί τής Βυζαντινῆς καί δημιουργεῖ ἀπὸ τοῦ Ε' μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος πλῆθος ναῶν τοῦ λεγομένου **ρωμανικοῦ ρυθμοῦ**.

Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ὁ **Γοτθικὸς ρυθμὸς**, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀνηγέρθησαν λαμπρότατοι καί πολυτελέστατοι ναοί.

Ἡ θολωτὴ στέγασις εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα καί τῶν δύο τούτων ρυθμῶν. Ἀλλὰ ὁ μὲν ρωμανικὸς θόλος ἔχει τὴν μορφήν κανονικοῦ τόξου, ὁ δὲ γοτθικὸς τὴν μορφήν διακαπτομένων τόξων καί ἀποληγόντων

εις δξύ. Ὁξυκόρυφος δὲ εἶναι γενικῶς καὶ ἡ στέγασις τοῦ γοθικοῦ ναοῦ καὶ ἡ πλαισίωσις τῶν μεγάλων θυρῶν καὶ παραθύρων του. Ἐπὶ πλέον ὁ γοθικὸς κίων ἔχει ραβδώσεις ἐν εἴδει νεύρων πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ

Ναὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ 13ου αἰῶνος
(Ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων)

πλουσιωτάτη γλυπτὴ διακόσμησις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν γοθικῶν ναῶν, καθὼς καὶ ἡ ζωηρὰ εἰκονογράφησις τῶν ὑαλωτῶν παραθύρων, προσδίδει θαυμαστὴν καλλιτεχνικὴν ὄψιν εἰς αὐτούς.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἸΕ' αἰῶνος, ὅποτε ἀρχίζει ἡ ἀναγέννησις τῶν Τεχνῶν εἰς τὴν Δύσιν, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ναῶν ἀκολουθεῖ καὶ αὐτὴ τὴν γενικὴν τάσιν τῆς ἐπανόδου εἰς τὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Δημιουργεῖται τότε νέος ρυθμὸς, ὁ λεγόμενος τῆς Ἀναγεννήσεως, κατὰ τὸν ὅποιον ἤρχισε νὰ κτίζεται εἰς Ρώμην ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ἀγίου Πέτρου.

Ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ ἀναπτύσσονται καὶ εἰς τὴν Δύσιν ὡς ὑπηρετικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατ' ἀρχὰς καὶ δημιουργοῦν ὠραῖα ἔργα. Πολὺ ἐνωρὶς ὅμως καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἀναλαμβάνουν καὶ τὴν αὐτοτέλειάν των, ἀφοῦ ἄλλωστε ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀπηγόρευσε τὴν διὰ τῆς γλυπτικῆς παράστασιν θεῶν μορφῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ αἱ εἰκονιζόμεναι μορφαὶ ἀποβάλλουν τὸ ἐσχηματοποιημένον καὶ τυπικὸν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καὶ παρουσιάζονται ζωηρὰ καὶ φυσικὰ.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ παραμένει καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὡς διεμορφώθη καὶ ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου. Τοὺς ἐκκλησιαστικούς ὕμνους συνοδεύει ἐπίσης τὸ ὄργανον ἢ τὸ ἀρμόνιον, προσδίδον μεγαλοπρέπειαν εἰς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας.

59. Λατρεία καὶ ἡθῆ.

Ἡ λατρεία εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως ὑπέστη μεγάλας μεταβολάς. Ἡ τέλεσις τῆς Θείας Λειτουργίας εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν ὅποιαν εἰς μερικὰς χώρας οὔτε καὶ οἱ κληρικοί, οἱ κατώτεροι τοῦλάχιστον, δὲν ἐγνώριζον, κατέστησε τὴν λατρείαν ἐντελῶς τυπικὴν, μὴ δυναμένην νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν πιστῶν. Ἐνόμιζον ὅτι τὰ μυστήρια ἐπιδρῶν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ὅτι δὲν ἐχρειάζετο ἡ πίστις ἐκείνων, χάριν τῶν ὁποίων ἐτελοῦντο.

Μεταβολὰς μεγάλας εἰσήγαγεν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων. Τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν ἐτέλουν δι' ἀζύμου ἄρτου, οἱ δὲ λαϊκοὶ μόνον τοῦ ἄρτου μετελάμβανον. Ἐχωρίσθη τὸ Χρῆσμα ἀπὸ τοῦ διὰ ραντίσματος γινόμενου βαπτίσματος καὶ μετεδίδοτο τὸ χρῆσμα μόνον ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων. Τὸ Εὐχέλαιον παρείχετο μόνον εἰς ἐτοιμοθανάτους.

Αἱ ἑορταὶ τῶν Ἀγίων ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἀπεδίδοτο μεγάλη τιμὴ εἰς αὐτούς, ἐξαιρετικῶς δὲ εἰς τὴν Θεοτόκον. Ἀπέδιδον ἐπίσης μαγικὴν δύναμιν εἰς τὰ λείψανα τῶν Ἀγίων. Ἐπεβλήθη γενικῶς ἡ ἀγαμία

τοῦ κλήρου. Μεγίστη σημασία ἀπεδίδετο εἰς τοὺς τύπους, τὴν τακτικὴν νηστείαν, τὰ προσκυνήματα κ.λ.π. καὶ ὀλιγωτέρα εἰς τὸν ἀγνὸν καὶ ἠθικὸν βίον. Διὰ τοῦτο τὰ ἤθη τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως, λαϊκῶν καὶ κληρικῶν, εὐρίσκοντο πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰς ἠθικὰς ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου.

Εἰς τοῦτο ὄχι ὀλίγον συνετέλεσεν ἡ ἐπικρατήσασα εἰς τὴν Δύσιν ἀντίληψις ὅτι ὁ κλῆρος καὶ μάλιστα ὁ Πάπας, ἠδύναντο νὰ δίδουν **ἀφεσιν ἁμαρτιῶν**. Ἐκαστος χριστιανὸς ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαγοράσῃ ὅσα ἁμαρτήματα εἶχε κάμει καὶ ὅσα θὰ ἔκαμνε τυχόν, ὡς καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῶν συγγενῶν του. Τοιαύτας ἀφέσεις (συγχωροχάρτια) ἐχορήγει ἀθρόας ὁ Πάπας, ἰδίως εἰς ἐκεῖνους ποὺ ἐπεσκέπτοντο τὴν Ρώμην κατὰ τὰ λεγόμενα **Ἰ ω β η λ α ἱ α** ἔτη, δηλ. ἔτη ἀφέσεως. Ταῦτα καθιερώθησαν ἐπισήμως ἐπὶ Πάπα Βονιφάτιου καὶ ἐτελοῦντο ἀνὰ 100 ἔτη κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ ἀνὰ 50, ἀνὰ 33 καὶ τέλος ἀνὰ 25 ἔτη ἀπὸ τοῦ 1470¹.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ τυπολατρεία, ἡ ἀμάθεια καὶ μάλιστα αἱ ἀφέσεις θὰ προσκάλουν καὶ πράγματι προσέκλεσαν πλείστας καταχρήσεις καὶ διαφθοράν. Ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τούτων τοῦ κλήρου ἐξηγέρθησαν πολλοὶ χριστιανοὶ ζητοῦντες τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ. Καὶ οὗτοι μὲν ἐζήτησαν μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἄλλοι δὲ ἐφθονον ἀκόμη περαιτέρω εἰσάγοντες αἰρετικὰς διδασκαλίας.

Τὸν ΙΑ' αἰῶνα παρουσιάσθη καὶ διεδόθη εἰς Ἰταλίαν καὶ νοτιοδυτικὴν Εὐρώπην ἡ αἵρεσις τῶν **Καθαρῶν**. Προέκυψεν αὕτη ἐκ τῆς αἰρέσεως τῶν Βογομίλων (σελ. 122), ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ φεύγοντες τὴν δίωξιν ἦλθον εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν. Οἱ Καθαροὶ ἀπῆλθον τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων. Ἐπίστευον εἰς τὴν ὑπαρξιν δύο ἀνταγωνιζομένων θεῶν, καλοῦ καὶ κακοῦ, ὅπως κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ Παυλικιανοὶ καὶ παλαιότερον οἱ Μανιχαῖοι, καὶ ὅτι ἡ ἁμαρτία πηγάζει ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος· ἐπομένως διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ ἀγνότητος διατηρεῖται καθαρὰ ἡ ψυχὴ.

Παρομοίᾳ ἦτο καὶ ἡ αἵρεσις τῶν **Ἀλβιγηνῶν** ἢ Ἀλβιγιῶν, παρουσιασθεῖσα τὸν ΙΒ' αἰῶνα εἰς νότιον Γαλλίαν.

1. Κατὰ τὴν Π.Δ. (Λευτικόν, ΚΕ 9, 10) ἕκαστον 50ὸν ἔτος ἦτο ἔτος ἀφέσεως· ἐπιστρέφοντο κατὰ τοῦτο τὰ πωληθέντα κτήματα καὶ ἠλευθεροῦντο οἱ δούλοι. Τὸ ἔτος τοῦτο ἀνηγγέλλετο διὰ σάλπιγγος, ἥτις ἐβραϊστὶ λέγεται γι ο μ π ε λ. Ἐκ τούτου τὸ Ἰωβηλαῖον, δηλ. ἔτος τῆς σάλπιγγος τῆς ἀφέσεως. (Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, σελ. 482).

Τὸ ὄνομά των οἱ αίρετικοὶ οὗτοι τὸ ὀφείλουσιν εἰς τὴν πόλιν Albi τῆς Νοτίου Γαλλίας. Ἦσαν ἐχθροὶ ἄσπονδοὶ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον Βαβυλῶνα τῆς Ἀποκαλύψεως. Κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Παπῶν διὰ φοβερῶν σφαγῶν καὶ παντοσείδων διώξεων. Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ' ἐκήρυξεν ἀληθῆ σταυροφορίαν ἐναντίον των τὸ 1209 καὶ ἐπὶ 20 ἔτη ἐχύθη πολὺ αἷμα.

60. Ἱερὰ Ἐξέτασις.

Εἰς τὸν ἀγῶνά της κατὰ τῶν αίρετικῶν καὶ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἐχρησιμοποίησεν ὡς στήριγμα μὲν τὰ Μοναχικὰ τάγματα, ὡς ὄπλον δὲ τὴν φοβερὰν Ἱερὰν Ἐξέτασιν. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἰδρυθέντων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μοναχικῶν ταγμάτων εἶναι, πλὴν τῶν Βενεδικτινῶν, τὰ τάγματα τῶν Δομινικανῶν καὶ τῶν Φραγκισκανῶν. Οἱ μὲν Φραγκισκανοὶ ἀνέλαβον τὸ κήρυγμα κυρίως, οἱ δὲ Δομινικανοὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν αίρετικῶν καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν καὶ τῶν μεταρρυθμιστῶν διὰ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως.

Ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις ἰδρυθεῖσα τὸν 13^{ον} αἰῶνα καὶ συστηματοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Θ' (1235) ἦτο Ἱεροδικαστήριον ἐκ μοναχῶν δικάζον τοὺς αίρετικοὺς. Τοιαῦτα δικαστήρια ἐλειτούργουν εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ ἀπέβησαν ὁ φόβος καὶ τρόμος τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως. Οἱ συλλαμβανόμενοι ὡς αίρετικοὶ προσήγοντο εἰς τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν καὶ ἐβασανίζοντο σκληρότατα, διὰ νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἦσαν αίρετικοί. Πολλοί, ἂν καὶ δὲν ἦσαν, διεκήρυσσον ὅτι ἦσαν, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν διὰ τοῦ θανάτου ἀπὸ τὰ βασανιστήρια. Ἡ συνήθης καταδίκη ἦτο ὁ διὰ τῆς πυρᾶς θάνατος. Μυριάδες χριστιανῶν ἦσαν τὰ θύματα τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, διότι μὲ πολλὴν εὐκολίαν ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ τις αίρετικός· καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ ἀπλῆ δυσφορία διὰ τὰς καταχρήσεις τοῦ κλήρου ἔθεωρεῖτο αίρεσις.

Διὰ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ἡ ὁποία ἐλειτούργησεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, εἰς τὴν Ἰσπανίαν δὲ μέχρι τοῦ 1808, καταργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου, ἐδιώχθησαν ἀμειλίκτως οἱ Καθαροὶ καὶ οἱ Ἀλβιγγνοί, ὡς καὶ ἀπλοὶ μεταρρυθμισταὶ καὶ ἐπιστήμονες ἀκόμη βραδύτερον (Γαλιλαῖος κ.ἄ.). Οἱ μεταρρυθμισταὶ ἐζήτησαν περιορισμὸν τῆς παντοδυναμίας τῶν Παπῶν καὶ ἠθικὴν ἐξύψωσιν τοῦ κλήρου.

Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἦσαν: 1) Ὁ Ἀγγλὸς θεο-

λόγος και καθηγητής τῆς Ὁξφόρδης Οὐίκλιφ (Wiclif) (1324 - 1384). Ἐπολέμησε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Πάπα και τὴν ἀγαμίαν τοῦ κλήρου διακηρύξας ὅτι ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν πρέπει νὰ ἔχη ὡς βάσιν τὰς ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου. Μετέφρασε τὴν Ἀγίαν Γραφήν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν και ἐξήτει τὴν ἴδρυσιν ἀνεξαρτήτου, ἐθνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ Πάπας ἐπέτυχεν ἐν τέλει τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, ἐδίωξε δὲ πάντας τοὺς πολυπληθεῖς ὄπαδούς του.

2) Ὁ ἐν **Πράγα** τῆς **Βοημίας** ἱεροκῆρυξ και καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωάννης Οὐσσιος (Huss) (1369 - 1415). Οὗτος ἐκλήθη ἐνώπιον τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ συνόδου (1414) νὰ ἀπολογηθῆ διὰ τὰ ἐναντίαν τοῦ Πάπα κηρύγματατά του ἐξ αἰτίας τῶν συγχωροχαρτίων. Ἐβασανίσθη ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας και κατεδικάσθη τέλος εἰς τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς θάνατον, τὸν ὅποιον ὑπέστη μετὰ θαυμαστῆς γαλήνης.

3) Ὁ Ἰταλὸς μοναχὸς **Σαβοναρόλα**, ὁ ὅποιος περὶ τὰ τέλη τοῦ **ΙΕ'** αἰῶνος ἐξηγέρθη κατὰ τῆς διαφθορᾶς τῆς παπικῆς αὐλῆς και ἀπέκτησε μέγα κύρος εἰς τὴν πατρίδα του Φλωρεντίαν. Ἐν τέλει και οὗτος συλληφθεὶς ἀπηγγονίσθη και ἐρρίφθη κατόπιν τὸ σῶμά του εἰς τὴν πυράν.

Ἐν τούτοις παρ' ὅλας τὰς διώξεις και τὰ σκληρὰ μέτρα τῶν Παπῶν εἶχε γενικευθῆ πλέον εἰς τὴν Δύσιν ἡ ἀντίληψις ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνουιν σοβαραὶ μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τοῦτο πράγματι ἔγινε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ **ΙΣΤ'** αἰῶνος, ὅπως εἰς ἄλλο κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τούτου θὰ ἴδωμεν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

61. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Ο Πατριάρχης. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453) ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητῆς ἠθέλησε διὰ πολιτικούς λόγους νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὄχι μόνον δὲν θὰ καταδιώξῃ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ ὅτι καὶ θὰ τὴν προστατεύσῃ. Ὁ Τοῦρκος σουλτᾶνος εἶχε συμφέρον νὰ κρατῇ τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς μακρὰν τῆς ἐπιρροῆς τῶν Παπῶν καὶ τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως, τοὺς ὁποίους ἐβλεπε ὅλους ὡς ἐχθρούς. Εἶχε συμφέρον δηλαδὴ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν μερίδα τῶν «ἀνθωνωτικῶν» ὀρθοδόξων.

Διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν ὀλίγον μετὰ τὴν ἄλωσιν τοὺς ἐπιζήσαντας ἄρχοντας, κληρικούς καὶ λαϊκούς, νὰ ἐκλέξουν νέον Πατριάρχην. Ὡς τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ γνωστὸς διὰ τοὺς ἀνθωνωτικούς ἀγῶνάς του μοναχὸς Γεώργιος Σχολάριος, ὅστις ἔλαβε κατὰ τὴν χειροτονίαν τὸ ὄνομα Γεννάδιος. Ὁ Μωάμεθ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν καὶ περιέβαλε τὸν νέον Πατριάρχην δι' ἐξαιρετικῶν τιμῶν. Τοῦ ἐνεχείρισεν ὁ ἴδιος τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, ὡς ἐπραττον ἄλλοτε οἱ Βυζαντινοὶ αυτοκράτορες, τὸν προέπεμψε μέχρι τῆς πύλης τῶν ἀνακτόρων καὶ διέταξε νὰ τὸν συνοδεύσῃ τιμητικὴ φρουρὰ μέχρι τῶν Πατριαρχείων.

Ὁ Μωάμεθ διὰ διατάγματος καθώρισεν τὰς σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου

χείου πρὸς τὸ Κράτος ἀναγνωρίσας ἐν εἶδος ἀνεξαρτησίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν λεγομένων **Προνομίων**.

Θρησκευτικὰ προνόμια καὶ διοικήσεις τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τῶν προνομίων ὁ Πατριάρχης ἀνεγνωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν καὶ ἀντιπρόσωπὸς τῶν ἔναντι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐθναρχῆς δηλ. ὅλων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἀπηγορεύθη δὲ ὁ βίαιος ἐξισλαμισμὸς. Ἀνεγνωρίσθη ἐπίσης ὁ Πατριάρχης ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ κλήρου, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων. Ἡδύνατο νὰ δικάζῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἢ οἱ ἐπίσκοποι κατ' ἐντολὴν τοῦ τοῦς κληρικούς, ὡς καὶ τὰς μεταξὺ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν διαφορὰς. Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ νὰ εἰσπράττῃ φόρους καὶ νὰ διαχειρίζεται τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν κτημάτων, τὰ ὅποια ἀφέθησαν ἀφορολόγητα.

Ὁ Πατριάρχης ἐκυβέρνηα τὴν Ἐκκλησίαν ἔχων παρ' ἐαυτοῦ συμβούλιον (σύνοδον) ἐκ κληρικῶν διαφόρων βαθμῶν. Ἐπεκοινωνεὶ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης διὰ τοῦ ἐπισήμου διερμηνέως τῶν Πατριαρχείων, ὅστις εἶχε τὸν τίτλον τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου.

Βραδύτερον, ἀπὸ τοῦ 1856, ἡ παρὰ τῷ Πατριάρχῃ σύνοδος ἀπετελέσθη ἐκ 12 ἀρχιερέων καὶ αὐτῆ, ἔχουσα ὡς πρόεδρον τὸν Πατριάρχην, ἐκυβέρνηα τὴν Ἐκκλησίαν. Ἔτερον δὲ Συμβούλιον μεικτὸν ἐξ ἀνωτέρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προκρίτων ἔλυε ζητήματα, τοῦ δὲν ἦσαν καθαρῶς θρησκευτικὰ, ὅπως τὰ τῶν κληρονομιῶν, τῶν μοναστηριακῶν περιουσιῶν, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ κ.λ.π. Ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶναι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους πολὺ μικρὸς, δὲν λειτουργεῖ τὸ μεικτὸν συμβούλιον.

Εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπάγονται καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας, αἱ ὅποια διοικοῦνται ὑπὸ ἀρχιεπισκόπων καὶ περιλαμβάνουν τοὺς εἰς τὰς χώρας ταύτας Ἕλληνας Ὀρθοδόξους.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Σήμερον Πατριάρχης εἶναι ὁ Ἀθηναγόρας.

62. Ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν.

Τὰ παραχωρηθέντα ἡμῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς χριστιανούς προνόμια σπανιώτατα ἐσέβοντο οἱ Τούρκοι. Οἱ Σουλτᾶνοι ἐπενέβαινον

εις τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀνεβίβαζον ἢ κατεβίβαζον, ἐκκοποῦν ἢ ἐστελλον εἰς ἀγχόνην Πατριάρχας καὶ Ἐπισκόπους. Αἱ ἐπεμβάσεις των ἐλάμβανον ἐνίοτε χαρακτηριστῆρα διωγμοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἢ δημεύσεως τῶν περιουσιῶν των.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Τούρκων παρεβίαζον συχνὰ τὰ προνόμια τῶν χριστιανῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν πρωτεύουσιν. Ἐκκλησιαστικὰ ἢ μοναστηριακὰ περιουσίαι διηρηπάζοντο, ναοὶ μετεβάλλοντο εἰς τζαμιά, χιλιάδες χριστιανῶν ἐξισλαμίζοντο διὰ τῆς βίας. Μικροὶ χριστιανόπαιδες ἠρηπάζοντο ἀπὸ τὰς οἰκογενείας των (παιδομάζωμα), ἐξισλαμίζοντο καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰ τάγματα τῶν Γενιτσαρῶν.

Ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν ἦτο μαρτυρικὴ. Πολλοὶ ἔφρουγον εἰς ὄρεινὰς περιοχὰς ἢ εἰς ἄλλας χώρας. Πολλοὶ προστίμων τὸν θάνατον ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμὸν ἢ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θελήσεως τῶν δεσποτῶν καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ νεομάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας μας. Οὗτοι διὰ τῆς θυσίας των, ὅπως οἱ μάρτυρες τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, ἐνίσχυον τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν ἀγῶνὰ τῶν ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους.

Τοιοῦτοι νεομάρτυρες ὑπῆρξαν:

1) ὁ μοναχὸς **Ἰάκωβος**, ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησε τὸ 1520 εἰς τὸ Διδυμότειχον κατηγορηθεὶς ὅτι ἐξήγειρε τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν·

2) ὁ μοναχὸς **Μακάριος** εἰς Θεσσαλονικίην·

3) ὁ μητροπολίτης Κορίνθου **Ζαχαρίας**, ὡς συνεννοούμενος μετὰ τῶν Ἐνετῶν διὰ τὴν ἀπαλευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων·

4) ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξε ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις τῆς **Ἰουσίας Φιλοθέης** ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἐμαρτύρησε τὴν 19ην Φεβρουαρίου 1589, διότι διέσωσε καὶ περιέθαλψεν εἰς τὴν μονὴν τῆς πολλὰς αἰχμαλώτους γυναῖκας. Τὸ σептὸν λείψανόν τῆς εὑρίσκεται εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν·

5) ἡ λαμπροτέρα τέλος καὶ ἀγνωτέρα ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ φυσιογνωμία κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι ὁ νεομάρτυς **Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς** (1714 - 1779). Ἐγεννήθη ἐν Μεγάλῳ Δένδρῳ τῆς Ναυπακτίας. Ἐσπούδασεν εἰς Σιγδίτσαν τῆς Παρνασσίδος καὶ κατόπιν ἤκουσεν ἀνώτερα μαθήματα εἰς τὴν Ἀθωνιάδα Σχολὴν τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἀπὸ τοῦ 1760 ἤρχισε τὸ χριστιανικὸν καὶ ἐθνικὸν ἔργον του. Περιῆλθε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἠπειρὸν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ

Στερεάν Ἑλλάδα, ἐταξίδευσε δὲ καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου Πελάγους. Ἐκήρυττε πανταχοῦ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνίσχυε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα προτρέπων εἰς ἴδρυσιν σχολείων καὶ ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν. Ἡ διδασχὴ καὶ αἱ προτροπαὶ του εὗρισκον μεγάλην ἀπήχσιν παρὰ τῶ λαῶ. Συκοφαντηθεὶς ὡς ταραξίας δῆθεν καὶ ὑποκινητῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν συνελήφθη καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὴν Ἡπειρον τὴν 14ην Αὐγούστου 1779. Ἡ Ἐκκλησία μας κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ εορτάζεται ἡ μνήμη του κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου του.

63. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἡ Ἐκκλησία ἀναλαμβάνει ὄχι μόνον τῶν κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ ἔθνους μας τὴν παιδείαν. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία ταυτίζεται μὲ τὴν Ἐθνικὴν παιδείαν.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Τουρκοκρατίας μόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχε μικρὰ πνευματικὴ κίνησις γύρω ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον εἰς τὸ Φανάριον.

Ὁ πρῶτος Πατριάρχης Γεννάδιος ἱδρυσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν Πατριαρχικὴν Σχολὴν (Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν), ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐλειτούργει κανονικῶς, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς δουλείας.

Εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, τὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων, αἱ φοβεραὶ ἀνωμαλίαι καὶ καταστροφαι τῆς ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἴδρυσιν σχολείων, ὥστε οἱ ὑπόδουλοι ἐστερήθησαν ἐπὶ 200 περίπου ἔτη πάσης παιδείσεως. Περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας ὁ Β' συνιστᾷ εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ 1593 νὰ μεριμνήσωσιν οἱ Ἐπίσκοποι διὰ τὴν ἴδρυσιν σχολείων εἰς τὰς περιφερείας των. Διδάσκαλοι ὅμως δὲν ὑπῆρχον, οἱ δὲ κληρικοὶ, τῶν κατωτέρων ἱερατικῶν βαθμῶν μάλιστα, ἦσαν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπαιδευτοί.

Ἄλλὰ ἀπὸ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος τὰς πράγματα μετεβλήθησαν. Ἐπιεικεστέρα κάπως πολιτικὴ τῶν Τούρκων καὶ οἰκονομικὴ ἀκμὴ τῆς ἐν Ἑνετίᾳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἐπέτρεψαν τὴν ἴδρυσιν σχολῶν εἰς διαφόρους πόλεις τῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν χωρῶν.

Εἰς τὴν Ἑνετίαν δηλ. ἰδρύθη ἀνώτερον σχολεῖον τὸ 1621, ὀνομασθὲν

Φλαγγίνειον Φροντιστήριον ἀπὸ τὸν προικοδοτήσαντα αὐτὸ Κερκυραῖον Θωμᾶν Φλαγγίνην. Ἐδιδάσκοντο εἰς αὐτὸ ἀνώτερα μαθήματα ὀρθόδοξοι τὸ θρησκευμα Ἑλληνες νέοι, οἱ ὅποιοι ἐγίνοντο κατόπιν διδάσκαλοι εἰς ἄλλα σχολεῖα τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος. Τοιαῦτα σχολεῖα ἰδρύθησαν τὸ 1647 ὑπὸ πλουσίων Ἑλλήνων τῆς Ἑνετίας εἰς τὰ Ἰωάννινα πρῶτον καὶ ἔπειτα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1676 ἰδρύθη εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐπίσης ἱεροσπουδαστήριον πρὸς μὲν πρῶτον κατωτέρων κληρικῶν.

Μαθηταὶ τῶν σχολείων τῶν Ἰωαννίνων ἔγιναν διδάσκαλοι εἰς Μέτσοβον, Λάριссαν, Τύρναβον, Θεσσαλονίκην, Ἀδριανούπολιν, ὅπου ἰδρύθησαν κατόπιν σχολεῖα.

«Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεωστεῖ ἡ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας», γράφει ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Κωνσταντῖνος Κούμας.

Κατὰ τὸν III' αἰῶνα ἰδρύθησαν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας ἀνώτερα καὶ κατώτερα σχολεῖα: εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς νήσους, εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὰς Κυδωνίας καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν σχολῶν τούτων ἐγίνοντο ἱερεῖς ἢ διδάσκαλοι εἰς τὰ χωρία ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Πλησίον τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κωμοπόλεις, ἢ τῶν μητροπολιτικῶν μεγάρων εἰς τὰς πόλεις, ἐλειτούργουν σχολεῖα, μικρὰ ἢ μεγάλα. Ἐδιδάσκετο συνήθως εἰς αὐτὰ ἡ Ὀκτώηχος, ὁ Ἀπόστολος, τὸ Ψαλτήριον καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἱερὰ βιβλία. Ὅπου δὲν ἐλειτούργουν σχολεῖα οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοὶ ἐκάλουν τοὺς ἑλληνόπαιδας εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ναῶν καὶ τοὺς ἐδίδασκον τὰ πρῶτα γράμματα.

Ἀνώτερα σχολεῖα συντηρούμενα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν: 1) Ἡ **Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή** εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἀνώτατον ἔθνικὸν ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα· 2) ἡ **Πατριᾶς Σχολή** εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτρῳ, ἰδρυθεῖσα περὶ τὰ μέσα τοῦ III' αἰῶνος· 3) ἡ **Ἀθωνιάς Σχολή** ἢ **Ἀκαδημία** εἰς τὸ Ἄγιον Ὄρος ἰδρυθεῖσα ἐπίσης περὶ τὰ μέσα τοῦ III' αἰῶνος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1843 ἰδρύθη ἡ **Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης**, ἡ ὁποία ἀπέβη ὀνομαστὴ καὶ παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς Χάλκης ἀνῆλθον εἰς τὰ ὕψατα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα.

Πεπαιδευμένοι ἄνδρες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ συγγραφεῖς ἀνεδείχθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀρκετοί. Οἱ περισσότεροι ἐσπούδασαν καὶ

εις ανωτέρας σχολάς και Πανεπιστήμια τῆς Δ. Εὐρώπης. Διὰ τῶν συγγραμμάτων των προσεπάθουν νὰ ἐνισχύσουν τὴν πίστιν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἔναντι τῶν Δυτικῶν κυρίως (Καθολικῶν και Διαμαρτυρομένων).

Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων συγγραφέων εἰς ὄλην τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἦσαν οἱ ἐξῆς:

1) **Μελέτιος Πηγᾶς** (1535 - 1602). Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας και κατόπιν Κωνσταντινουπόλεως. Κατήγετο ἐκ Κρήτης και ἐσπούδασεν εἰς Ἰταλίαν. Ὑπῆρξε περίφημος ἱεροκῆρυξ. Ἐγραψεν ἐπιστολάς και συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι τὸ «Περὶ Πάπα», ἐν τῷ ὁποίῳ καταπολεμεῖ τὰς κακοδοξίας τῶν Δυτικῶν.

2) **Ἰερεμίας ὁ Β΄**. Μητροπολίτης Λαρίσης και ἔπειτα Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1572, τρεῖς πατριαρχεύσας μέχρι τοῦ 1595. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν πλέον μορφωμένων κληρικῶν. Μετέβη εἰς Ρωσίαν και ἐχειροτόνησε πρῶτον Πατριάρχην τῶν Ρώσων τὸν Μητροπολίτην Μόσχας Ἰώβ τὸ 1589. Ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς Διαμαρτυρομένους θεολόγους ζητοῦντας τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀπέρριψε τὰς διδασκαλίας και τὰς προτάσεις των. Σφύζονται πολλὰ συγγράμματά του μεταξύ τούτων τρεῖς δογματικαὶ ἀποκρίσεις του πρὸς τοὺς Βιττεμβέργιους θεολόγους, νοθετικὴ διδασκαλία πρὸς Γερμανούς, ἔκθεσις περὶ τῶν ἠθῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας κ.ἄ.

Ὁ Πατριάρχης Ἰερεμίας ἔδωκε μεγάλην ὄθησιν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας. Κατὰ πρότασίν του ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τοῦ 1593 ἔλαβεν ἀπόφασιν, ὅπως ἐν ἐκάστη ἐπισκοπῇ ληφθῆ μέρημα διὰ τὴν ἰδρυσιν σχολείων.

3) **Κύριλλος Λούκαρις** (1572 - 1638). Κατήγετο ἐκ Κρήτης· ἐσπούδασεν εἰς Ἑνετίαν και Πάδουαν και ἔγινε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας πρῶτον και ἔπειτα Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι ὀνομαστὸς διὰ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν Ἰουδαίων και τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἔγραψε πολλάς πραγματείας. Ἐφρόντισε νὰ ἰδρυθῆ τυπογραφεῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν και ἐκήρυττεν ὁ ἴδιος τακτικώτατα. Κατέστη ὑποπτος εἰς τοὺς Τούρκους συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν, πεντάκις ἐξεθρονίσθη και ἀπέθανε στραγγαλισθεὶς ὑπὸ τῶν γενιτσάρων τὸ 1638.

4) **Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων** (1641 - 1707). Κατήγετο ἐξ Ἀρ-

χώβης τῆς Αιγιαλείας καὶ εἰς ἡλικίαν δέκα ἔξ ἔτων μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἄν καὶ αὐτοδίδακτος, ἐν τούτοις ἀναδείχθη εἰς τῶν διαπρεπεστέρων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, πατριαρχεύσας ἐπὶ 37 ἔτη. Εἰργάσθη μετὰ Θέρμης καὶ Ζήλου ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀναδιωργάνωσε τὴν Ἀγιοταφικὴν Ἀδελφότητα, ἔδρυσε σχολεῖα βιβλιοθήκας καὶ τυπογραφεῖον. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι ἡ «Ὁμολογία» του, ἐνθα ἀναπτύσσει τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν ἐναντίον τῶν Παπικῶν καὶ διαμαρτυρομένων. Σπουδαῖον ἐπίσης ἱστορικὸν ἔργον του εἶναι τὸ «Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων».

5) **Μηνιάτης Ἡλίας** (1669 - 1715). Ἦτο Κεφαλλῆν καὶ ἐσπούδασεν εἰς Ἑνετίαν διακριθεὶς διὰ τὴν φιλομάθειάν του. Νεώτατος διωρίσθη διδάσκαλος τοῦ Φλαγγινείου φροντιστηρίου ἐν Ἑνετίᾳ, ἐδίδαξε δὲ κατόπιν εἰς Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον. Προσκληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένετο ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς. Αἱ ὁμιλίαι του διακρίνονται διὰ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, τὴν χάριν καὶ τὴν πειστικότητα. Ἐγραψε καὶ ὁμιλίας εἰς τὴν λαλουμένην γλῶσσαν. Βραδύτερον ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων. Πλὴν τῶν ὁμιλιῶν του ἔγραψε καὶ σύγγραμμα διὰ τὸ Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τὸν τίτλον «Πέτρα σκανδάλου».

6) **Εὐγένιος Βούλγαρις** (1716 - 1806). Πολυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ. Ἐγεννήθη εἰς Κέρκυραν καὶ ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν εἰς Πατάβιον τῆς Ἰταλίας. Ἐδίδαξεν εἰς Ἰωάννινα καὶ Κοζάνην, εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν καὶ εἰς τὴν Πατριαρχικὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μεταβὰς εἰς Ρωσίαν ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορίας Αἰκατερίνης ἀναδειχθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ ἀκαδημαϊκός. Μεταξὺ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων του εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς: 1) Ἱστορία τῆς διαφορᾶς περὶ τῆς ἐμπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Filioque)· 2) Ὁρθόδοξος Ὁμολογία· 3) Βιβλιάρχιον κατὰ Λατίνων κ.ἄ.

7) **Νικηφόρος Θεοτόκης** (1731 - 1800). Συμπολίτης καὶ φίλος τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρως. Σπουδᾶσας εἰς Ἰταλίαν φιλοσοφίαν καὶ φυσικομαθηματικὰ ἐκλήθη εἰς Ρωσίαν, ὅπου ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ ἔπειτα Σταυρουπόλεως καὶ Ἀστραχάν, ὅπου ἐπέτυχε τὸν ἐγκρι-

στικανισμόν πολλῶν Μουσουλμάνων. Τὸ σπουδαιότερον ἐκκλησιαστικὸν σύγγραμμά του εἶναι τὸ «Κυριακοδρόμιον», ἥτοι ἐρμηνεῖα καὶ ἀνάπτυξις τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγιγνωσκομένων περικοπῶν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστόλων.

64. Αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος μας ὑπηρεσίαι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὴν Ἐπανάστασιν.

Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία δὲν ὑπῆρξε μόνον ἡ φιλόστοργος μήτηρ ἢ μεριμνῶσα διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν τῆς πίστεως ὄλων τῶν ὑποδούλων, ἀλλὰ καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Ὑψίστας ὑπηρεσίας προσέφερεν ἡ Ἐκκλησία μας εἰς τὸ Ἔθνος ἡμῶν μετέχουσα ἐνεργῶς εἰς ὅλας τὰς προσπάθειάς ὀργανώσεως τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ὡς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐξεγέρσεις του.

Πολλοὶ κληρικοὶ εὗρον μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὰς ἐξεγέρσεις ταύτας, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Τρίκκης Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος καὶ ὁ ἡγούμενος Σεραφεῖμ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἡπειροθεσσαλίας τὸ 1611, ὁ μητροπολίτης Κορίνθου Ζαχαρίας κ.ἄ.

Σοφὸς ἱστορικὸς γράφει: «Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν πίστιν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας. Ἐνῶ ὠδηγοῦντο δέσμιοι καὶ ὑβριζόμενοι εἰς τὸν τόπον τῆς ἀγχόνης καὶ παρεκινουῦντο νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Πατρίδα, ὅλοι ἀνεξαιρέτως ἐπροτίμων τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον».

Κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ἐναρξιν, ὡς καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Κλῆρος ἐπρωτοστάτησεν καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὰς θυσίας. Πρωτομάρτυρες εἰς τὸν βωμὸν τῆς θυσίας ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' μετὰ τῶν μητροπολιτῶν Ἐφέσου, Ἀγχιάλου καὶ Νικομηδείας, ἀπηγγονίσθησαν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς Κωνσταντινούπολιν (10 Ἀπριλίου 1821). Μετ' ὀλίγον εὗρον ἐπίσης μαρτυρικὸν θάνατον οἱ μητροπολιταὶ Δέρκιων, Ἀνδριανουπόλεως, Τυρνόβου καὶ Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ κληρικοὶ.

Εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα ὁ κλῆρος πρωταγωνιστεῖ. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος, ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ,

ὁ Λακεδαιμόνος Χρῦσανθος, ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας καὶ πλείστοι ἄλλοι κληρικοὶ εἶναι ἐνθουσιώδεις ἀπόστολοι τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἀγωνισταί. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Παπαφλέσσας, ὁ ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ, ὁ Κορώνης Γρηγόριος, ὁ Μονεμβασιάς Χρῦσανθος, ὁ Ἀμφίσσης (Σαλώνων) Ἡσαΐας καὶ πλείστοι ἐπίσης ἄλλοι καθαγιαζόμενοι διὰ τοῦ αἵματός των τὸν Ἀγῶνα τοῦ ἔθνους μας.

Διὰ τὸν ὀρθόδοξον κληρὸν ὁ ἀγὼν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ταυτίζεται πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους. Ὁ Ἐθνομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ δίδει τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν ἀπάντησιν εἰς τοὺς προτρέποντας αὐτὸν νὰ φύγῃ διὰ νὰ σωθῇ: «Μὲ προτρέπετε νὰ φύγω... Ὁχι. Ἐγὼ διὰ τοῦτο εἶμαι Πατριάρχης, διὰ νὰ σώσω τὸ Ἔθνος μου, καὶ ὄχι νὰ καταστραφῇ τοῦτο ἀπὸ τοὺς γενιτσάρους. Ὁ θάνατός μου θὰ φέρῃ μεγαλυτέραν ὠφέλειαν παρὰ ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι χριστιανοὶ ἡγεμόνες θὰ ἀγανακτήσουν διὰ τὸν ἀδικὸν θάνατόν μου καὶ θὰ ἐννοήσουν ὅτι καὶ αὐτῶν ἡ πίστις ὑβρίσθη. Οἱ Ἕλληνες πολεμιστὰὶ θὰ πολεμοῦν μὲ μεγαλυτέραν μακίαν, ἢ ὅποια θὰ φέρῃ τὴν νίκην...».

Τὸ ἔθνος ἡμῶν ὀφείλει πολλὰ εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν μας. Δυναμέμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι, ὅπως ἄλλοτε ὁ χριστιανισμὸς διηκολύνθη εἰς τὴν διάδοσίν του ὑπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὕτω καὶ τῶρα ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν διάσωσιν καὶ ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

65. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

1) Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας ἰδρύθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ μονοφυσιτῶν πατριαρχῶν καὶ Ἀράβων. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἠκολούθησε τὴν τύχην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα. Ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀναζωογονεῖται, ἰδίως δὲ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Αἴγυπτος ἐγένετο ἀναζάρτητον κράτος. Οἱ ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἀνέρχονται εἰς 140 χιλιάδας.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας φέρει ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος τὸν τίτλον: Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς Μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας,

Λιβύης, Πενταπόλεως, Αιθιοπίας, και πάσης Ἀφρικῆς, Πατὴρ Πατέρων, Ποιμὴν Ποιμένων, Ἀρχιερεὺς Ἀρχιερέων, τρίτος καὶ δέκατος τῶν Ἀποστόλων καὶ Κριτὴς τῆς Οἰκουμένης, δοθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ρώμης Κελλεστίνου. Τὸ Πατριαρχεῖον διαιρεῖται σήμερον εἰς ἔνδεκα ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, τὰς ἑξῆς: 1) Ἀλεξανδρείας με ἔδραν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἢ τὸ Κάϊρον· 2) Πηλουσίου με ἔδραν τὸ Πόρτ-Σαΐδ· 3) Λεοντοπόλεως, με ἔδραν τὴν Ἰσμαγλίαν· 4) Νουβίας με ἔδραν τὸ Χαρτούμ. 5) Ἀξώμης με ἔδραν τὴν Ἀδδῖς Ἀμπέμπα· 6) Ἐρμουπόλεως με ἔδραν τὴν Τάντα· 7) Καρθαγένης με ἔδραν τὴν Τρίπολιν· 8) Ἰωαννουπόλεως με ἔδραν τὸ Γιοχάνεσμπουργκ· 9) Κεντρώας Ἀφρικῆς με ἔδραν τὸ Ἐλισάμπεθβιλ· 10) Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς με ἔδραν τὸ Δάρ-ἔλ-Σαλαάμ· 11) Δυτικῆς Ἀφρικῆς με ἔδραν τὸ Γιαουτέ. Πατριάρχης εἶναι ὁ Χριστόφορος.

2) Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας.

Ἡ Ἀντιόχεια κατέστη εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων Ἀποστολικῶν κέντρων κέντρον διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ.

Καὶ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο ἐδοκιμάσθη ποικιλοτρόπως. Μέχρι τοῦ 1898 οἱ Πατριάρχαι ἦσαν Ἕλληνες. Τὸ 1900 ἀνεδείχθη Πατριάρχης Ἀραψὸς σήμερον δὲ τὸ Πατριαρχεῖον εὐρίσκεται ὀριστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Σύρων ὀρθοδόξων. Ἐδρα τοῦ Πατριαρχείου εἶναι ἡ Δαμασκός.

Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας φέρει τὸν τίτλον: Πατριάρχης τῆς Μεγάλης Θεουπόλεως Ἀντιοχείας, Συρίας, Ἀραβίας, Κιλικίας, Ἰβηρίας τε καὶ Μεσοποταμίας καὶ πάσης Ἀνατολῆς. Πατριάρχης εἶναι ὁ Θεοδόσιος.

3) Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων, τοῦ τόπου τῆς σταυρώσεως καὶ ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἰδρυθεῖσα ὑπ' Αὐτοῦ, ἐστερεώθη διὰ τῆς ἀκλονήτου πίστεως τῶν πρώτων χριστιανῶν. Ἡ μεγάλη ἀκμὴ αὐτῆς σημειοῦται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις.

Ὅταν οἱ Ἀραβες κατέκτησαν τὴν Παλαιστίνην, τὸ Πατριαρχεῖον ὑπέστη πολλὰς διώξεις, αἱ ὅποια ἐξηκολούθησαν καὶ ἐπὶ Σταυροφόρων. Περισσότερον καὶ σκληρότερον ἐδοκιμάσθη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως.

Μεγάλοι ἀγῶνες ἔγιναν μεταξύ τῶν Ὀρθοδόξων τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἀρμενίων διὰ τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα τῶν ἱερῶν καὶ ἁγίων Προσκυνημάτων. Τέλος ἐπὶ Σουλτάνου **Σελίμ** τοῦ **Α'** (1512 - 1520) ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐπ' αὐτῶν κυριότης τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων μοναχῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην οἱ Ἑλληνες Πατριάρχαι δὲν ἔπαυσαν ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν ἀξιώσεων τῶν Ἀρμενίων ἰδίως, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀραβοφώνων ὀρθοδόξων. Πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῆς **Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος** εἰς τὰς προσπάθειάς καὶ τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων κατοχῆς τῶν Ἀγίων Προσκυνημάτων, καὶ μάλιστα τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων φέρει τὸν τίτλον: Πατριάρχης τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, Συρίας, Ἀραβίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἁγίας Σιών. Πατριάρχης εἶναι σήμερον ὁ Βενέδικτος.

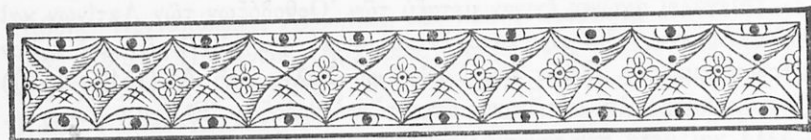
Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Σινᾶ.

Εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος τῆς χειρσονήσου Σινᾶ ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ ἱερὰ μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ λείψανον τῆς Ἁγίας.

Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς εἶναι ἀρχιεπίσκοπος καὶ χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Ἡ ἔδρα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς μεταφέρεται τὸν χειμῶνα εἰς τὸ Κάϊρον.

Ἡ μονὴ ἔχει τὴν πλουσιωτέραν βιβλιοθήκην τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκεῖ εὐρέθη καὶ ὁ λεγόμενος Σιναιτικὸς Κῶδιξ, ἐκ τῶν ἀρχαιότερων χειρογράφων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἐδωρήθη εἰς τὸν τσάρον τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρον, οἱ δὲ Κομμουνισταὶ τὸν ἐπώλησαν εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον ἀντὶ ἑκατὸν χιλιάδων λιρῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

66. *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.*

Γνωρίζομεν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς κυρίως Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Ἰδρύθησαν Ἐκκλησίαι εἰς διαφόρους πόλεις καὶ πολλὴ ἐνωρίς ἐξηπλώθη ὁ χριστιανισμὸς καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν. Κατὰ τὸν δεῦτερον αἰῶνα Ἕλληνας Ἀπολογοῦνται, ὁ Κορδᾶτος καὶ ὁ Ἀριστείδης ἐπιδίδουν ἀπολογίας ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς Ρωμαίους αὐτοκράτορας. Κατὰ τοὺς διωγμοὺς πολλοὶ ἐπίσκοποι Ἕλληνας ἐμαρτύρησαν ὑπὲρ τῆς πίστεως. Εἰς τὴν νῆσον Μῆλον ἀνεκαλύφθησαν χριστιανικὰ κατακόμβαι. Εἰς ἕλας τέλος τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους φέρονται ὑπογράφοντες ἐπίσκοποι διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Πάντα ταῦτα, ὡς καὶ σπουδαῖα χριστιανικὰ μνημεῖα (ναοὶ καὶ ἔργα ζωγραφικὰ) ὑπάρχοντα ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἤδη αἰῶνος εἰς Πελοπόννησον, Ἀθήνας, Βοιωτίαν ἠπειρον, Θεσσαλονίκην κ.ἄ., μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἐξαπλώσεως καὶ ἐπικρατήσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ἑλλάδι.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἡ Ἑλλὰς ἀνήκεν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς εἰκονομαχίας καὶ ἀκριβῶς τὸ 733 ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἠνώθη μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἤρχισε νὰ ἀκμάζη. Διαπρεπεῖς ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐτίμησαν αὐτήν, ὅπως ὁ Θεσσαλονίκης **Γρηγόριος Παλαμᾶς**, ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τρίκκης **Οἰκουμένιος**, οἱ ἀδελφοὶ **Νικήτας** καὶ **Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτοι** οἱ Χωνιάται, ὁ Θεσσαλονίκης **Εὐστάθιος**, ὁ Μεθώνης **Νικόλαος**, ὁ ἐπίσκοπος Ἀρχίδος **Θεοφύλακτος** ἐξ Εὐβοίας, διακριθεὶς ὡς ἐρμηνευ-

της τῶν Γραφῶν, κ.ἄ. Πολλοὶ Πατριάρχαι κατήγοντο ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος· τοιοῦτοι εἶναι ὁ Διονύσιος ὁ Α΄, Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, ὁ Κύριλλος Λούκαρις, ὁ Δοσίθεος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ κ.ἄ.

Κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν οἱ μὴ ἀναγνωρίσαντες τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα ἐπίσκοποι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν των, ἀντικατασταθέντες ὑπὸ Λατίνων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκδιώξιν τῶν Φράγκων ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβε ταχέως καὶ κατὰ τοὺς δυσκόλους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο ὁ πνευματικὸς ὁδηγὸς καὶ τὸ ἠθικὸν στήριγμα τοῦ Ἔθνους μας.

Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν πρωτοστατεῖ, ὅπως εἶδομεν, καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὰς θυσίας. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἔπρεπε καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος συμφώνως πρὸς τὴν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολῇ κρατοῦσαν συνήθειαν, καθ' ἣν ἐλεύθερον κράτος ἐδικαιούτο νὰ ἔχῃ ἀνεξάρτητον ἐκκλησίαν. Πρὸς τοῦτο συνῆλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ τὸ 1833 σύνοδος ὅλων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀνεκήρυξε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Αὐτοκέφαλον καὶ Ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου.

67. Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν διοίκησιν τῆς ἀνεξαρτήτου ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβε μικρὰ Σύνοδος ὀνομασθεῖσα Ἰερά Σύνοδος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Ἀποτελεῖτο ἐκ πέντε ἐπισκόπων καὶ ἑνὸς λαϊκοῦ, ἀντιπροσώπου τοῦ Κράτους, ὅστις ἐλέγετο Βασιλικὸς Ἐπίτροπος. Πρόεδρος τῆς Συνόδου ἦτο ὁ ἔχων τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης, δηλ. ὁ ἀρχαιότερος κατὰ τὴν χειροτονίαν.

Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1850. Ἐκτοτε πρόεδρος τῆς Ἰερᾶς Συνόδου ὠρίσθη ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, οἱ δὲ Συνοδικοὶ ἐλαμβάνοντο κατὰ τὴν σειρὰν τῶν πρεσβειῶν τῆς χειροτονίας των. Ὁρίσθη ἐπίσης νὰ λαμβάνεται τὸ ἅγιον μύρον ἐκ τοῦ Πατριαρχείου εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ. Ἡ σύνοδος ἐξέλεγε τοὺς ὑποψηφίους ἐπισκόπους, ἐπέβλεπε τὴν τήρησιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ εἶχε τὴν ἐποπτείαν τοῦ κλήρου.

Βραδύτερον προστετέθησαν εἰς τὴν ἀνεξάρτητον ἐκκλησίαν τῆς Ἑλ-

λάδος αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἑπτανήσου (1864) καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἄρτης (1881). Κατὰ τὸ 1928 τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὥρισε διὰ Συνοδικοῦ Τόμου ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι Μακεδονίας, Δ. Θράκης, Ἑπείρου καὶ Νήσων Αἰγαίου πρέπει νὰ ἀναγνωρίζουν ὡς ἀνωτάτην διοικητικὴν ἀρχὴν τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης παραμένει καὶ μετὰ τὴν ἑνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς μητρὸς Πατρίδος ἡμιαυτόνομος ὑπαγομένη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Διοικεῖται ὑπὸ ἰδίᾳς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς ἣν παρίσταται Βασιλικὸς ἐπίτροπος. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης μνημονεύει τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἔχοντα τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῆς· τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῆς Κρήτης συζητοῦνται μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Κατὰ τὸν ἰσχύοντα σήμερον **Καταστατικὸν Χάρτην** ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διοικεῖται ὡς ἑξῆς:

Ἀνωτάτη Ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡ **Ἱερὰ Σύνοδος τῆς σεπτῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος** ἀποτελουμένη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Αὕτη συνέρχεται τὸν Ὀκτώβριον ἐκάστου ἔτους, ἐκτάκτως δὲ ὡςάκις παραστῆ ἀνάγκη, καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

Ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡ **Ἱερὰ Σύνοδος** τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Μητροπολιτῶν Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος (ἀνὰ ἕξ) ὡς συνέδρων. Οὗτοι καλοῦνται κατὰ τὴν σειρὰν τῆς χειροτονίας των. Ἡ Συνοδικὴ περίοδος εἶναι ἑνιαυσία, ἀρχεται τὴν 1ην Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους καὶ λήγει τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους· ἔδρα εἶναι αἱ Ἀθῆναι. Καὶ τῶν δύο Συνόδων προεδρεύει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, παρίσταται δὲ εἰς τὰς συνεδριάσεις των ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Κράτους ὁ Βασιλικὸς ἐπίτροπος. Οὗτος γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῶν συζητουμένων, ἀλλὰ δὲν ἔχει δικαίωμα ψήφου.

68. Λατρεία, ἡθὴ καὶ παιδεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ λατρεία μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους προσλαμβάνει λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ὁραῖοι νοοὶ ἀνεγείρονται εἰς ὅλας τὰς

πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ στολίζονται μὲ θαυμάσια ἔργα, τοιχογραφίας, ψηφιδωτά, διακοσμήσεις. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καλλιεργεῖται καὶ ἀπὸ τοῦ 1904 διδάσκεται εἰς τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως μεγάλην ἀνάπτυξιν. Κατεβλήθη εὐθὺς ἀμέσως προσπάθεια μορφώσεως τοῦ κατωτέρου ἰδίως κλήρου. Ὁ πρῶτος ἐθνικὸς κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας ἴδρυσεν πρὸς τοῦτο Ἱερατικὴν σχολὴν εἰς τὸν Πόρον. Ὅταν βραδύτερον (1837) ἰδρῦθη τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἐν Ἀθήναις, περιέλαβε καὶ Θεολογικὴν σχολὴν διὰ τὴν μόρφωσιν ἀνωτέρων κληρικῶν. Μετὰ δέκα ἔτη (1847) ἰδρῦθη ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Σήμερον λειτουργοῦσιν Ἱερατικαὶ σχολαὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Διαπρεπεῖς θεολόγοι, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ, ἀνεδείχθησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα πολλοί. Σπουδαιότεροι εἶναι:

1) Ὁ **Θεόκλητος Φαρμακίδης** (1784 - 1860). Ἐγενήθη εἰς Λάρισαν, ἐσπούδασε δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ἰάσιον καὶ Βουκουρέστιον, ὅπου ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος, καὶ εἰς Γερμανίαν. Ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του. Τὸ 1837 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν. Ἐγράψεν πολλὰ συγγράμματα καὶ ἐξέδωσε μετὰ ὑπομνημάτων τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰς ἑπτὰ τόμους.

2) Ὁ **Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων** (1780 - 1857). Ἀνεδείχθη οὗτος σπουδαῖος ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ διαπρεπὴς θεολόγος. Εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ ἐδίδαξεν ὡς ἱεροκῆρυξ εἰς Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν. Φυλακισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔφυγεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Ἐπανῆλθε εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα τὸ 1835 καὶ ἐσημείωσεν ἐξαιρετικὴν συγγραφικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δρασίαν.

Ἱστορικά, ἐρμηνευτικὰ καὶ ἠθικὰ συγγράμματα ἀξιόλογα συνέγραψαν οἱ θεολόγοι Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου **Κοντογόννης** (†1878), **Ρομπότης** (†1875), **Ν. Δαμαλᾶς** (†1892) καὶ ἄλλοι.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐπίσης ἔτη ἔζησαν, ἐδίδαξαν καὶ ἔγραψαν ἀξιόλογα ἔργα πολλοὶ θεολόγοι: Ὁ Καθηγητὴς **Α. Κυριακὸς** συγγράψας

τρίτομον Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν **Χρυσόστομος Παπαδόπουλος** (†1938) διακριθεὶς διὰ τὴν σοφίαν, τὴν ἀπλότητα τοῦ βίου καὶ τὴν πλουσίαν συγγραφικὴν δρασίαν του, οἱ σοφοὶ Καθηγηταὶ **Ζήκος Ρώσης** (†1933) καὶ **Χρ. Ἀνδρουτσός** (†1935) ἀναπτύξαντες εἰς συγγράμματά των τὰς δογματικὰς ἀληθείας τῆς Ἐκκλησίας μας κ.π.ἀ. Πλεῖστοι τέλος θεολόγοι ὑπάρχουν ἐν ζωῇ ἐργαζόμενοι μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου διὰ τὴν πρόοδον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας.

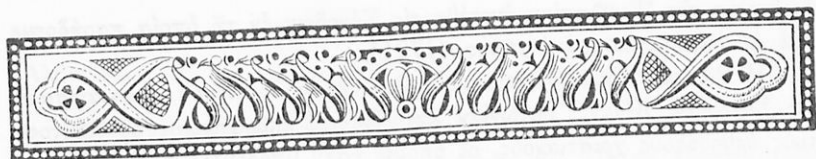
Ἡ ζωηρὰ αὕτη παιδευτικὴ ἐκκλησιαστικὴ κίνησις συνετέλεσε τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἡθῶν τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ ἐκκλησία μας πρωτοστατεῖ εἰς τὴν ἴδρυσιν ἰδρυμάτων καὶ τὴν πραγματοποίησιν κοινωφελῶν ἔργων. Τὰ φιλόπτωχα **Ταμεῖα** τῶν μητροπόλεων ἀνακουφίζουν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πάσχοντες, ἀποφυλακίζουν κρατούμενους διὰ χρέη, διανέμουν βιβλία καὶ ἐνδύματα εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς κ.λ.π. Τὰ ἰδρυθέντα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη **Κατηχητικὰ Σχολεῖα**, ὡς καὶ ὁ Ὅργανισμὸς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἐργάζονται μετὰ ζήλου, διὰ νὰ θερμάνουν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν χριστιανῶν.

Ἡ Ἐκκλησία προσέφερεν ἐπίσης ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος μας κατὰ τοὺς προσφάτους ἐθνικοὺς ἀγῶνας. Κατὰ τοὺς Βαλκανοτουρκικοὺς πολέμους ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους ὁ μητροπολίτης **Γρεβενῶν**, κατὰ δὲ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ἐθουσιάσθη μεθ' αὐτῆς ὁ μητροπολίτης **Σμύρνης Χρυσόστομος**. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς προσφάτου Κατοχῆς ἡ Ἐκκλησία μας ἔγινεν ἡ ψυχὴ τοῦ Ἔθνους καὶ τὸ ἡθικὸν στήριγμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ Ἔθνικὸς τέλος ἀγὼν τῆς τετραετίας (1946 - 1949) ἐναντίον τῶν ξενοκινήτων ὀρδῶν τῶν κομμουνιστοσυμμοριτῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας εὗρε τὸ σταθερώτερον στήριγμα τῆς νίκης του.

Αἱ θυσίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῆς τελευταίας δεκαετίας (1941 - 1949) εἶναι αἰ ἐξῆς:

Ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων 26 κληρικοί, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν 75, ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν 20 καὶ ὑπὸ τῶν κομμουνιστοσυμμοριτῶν 223· ἐν ὅλῳ 344.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Ἀρχιεπίσκοπος εἶναι σήμερον ὁ Χρυσόστομος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

69. Αἱ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι.

Πλὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Πατριαρχείων ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι ἀποτελοῦσαι μετ' αὐτῶν τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Τοιαῦται εἶναι:

1) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου.

Ἀνεγνωρίσθη αὐτοκέφαλος ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος (431 μ.Χ.) καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἑλληνικότητος τῆς μεγαλονήσου. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Κύπρου εἶναι πραγματικὴ ἐθνάρχια τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὰ 4/5 τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς. Οἱ πρόσφατοι ἀγῶνες τῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως, ποῦ ἐγένοντο ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τοῦ θρυλικοῦ ἀρχιεροῦ τῆς Ε.Ο.Κ.Α. Διγενῆ, συγκινοῦσι πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν. Ἦδη οἱ ἀγῶνες ἐτελεσφόρησαν καὶ ἡ Κύπρος ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος Δημοκρατία. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Ἰουστινιανῆς καὶ Πάσης Κύπρου. Σήμερον ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου εἶναι ὁ ἀγωνισθεὶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς **Μακάριος**. Οὗτος εἶναι καὶ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου.

2) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας.

Ἰδρυθεῖσα τὸν Ι' αἰῶνα ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἐξηρτάτο ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Κατὰ τὸ ἔτος 1589 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μόσχας Ἰῶβ ὁ τίτλος τοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Τυπικῶς μόνον μέχρι τοῦ 1657 οἱ Ρῶσοι Πατριάρχαι ἐζήτουν τὴν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς των. Ἐκτοτε ὁ Ρῶσος Πατριάρχης ἀπέβη πανίσχυρος ἐν Ρωσίᾳ ἂν καὶ ἐπὶ Μεγάλου Πέτρου ἡ

διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας ἀνετέθη εἰς Σύνοδον, ἐν τῇ ὁποῖα παρήδρευε καὶ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος (1721).

Ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς Σιβηρίαν, Κίναν, Ἰαπωνίαν καὶ Ἰνδίας, ἐπροστάτευε δὲ πάντοτε τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὑπόδουλοι τῶν Τούρκων. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐδιώχθη ἀγρίως ὁ Ῥωσικὸς ὀρθόδοξος κληρὸς ὑπὸ τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος, πρὸ ὀλίγων δὲ μόλις ἐτῶν ἐπετράπη ἡ ἀνασύστασις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μὲ πλήρη ὑποταγὴν τῆς εἰς τὸ κομμουνιστικὸν κράτος.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον: Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ῥωσίας. Πατριάρχης εἶναι ὁ Ἀλέξιος.

3) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἰβηρίας ἢ Γεωργίας.

Ἰβηρία ἢ (ὅπως ἀνωμάσθη τὸν ΙΑ' αἰῶνα) Γεωργία εἶναι ἡ μεταξὺ τοῦ Καυκάσου, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἀρμενίας χώρα, ὅπου ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου διεδόθη καὶ ἐστερεώθη ὁ χριστιανισμός. Ἡ ἐκκλησία τῆς Γεωργίας ἐξηρτάτο κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, ἔγινε δὲ ἀνεξάρτητος τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἐπὶ Κωνσταντίνου Η' τοῦ Μονομάχου.

Σήμερον ἡ Γεωργία εἶναι αὐτονόμον μέλος τῆς κομμουνιστικῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, ἡ δὲ ἀνεξάρτητος ἄλλοτε Ἐκκλησία τῆς ὑπήχθη εἰς τὴν Ῥωσικὴν Ἐκκλησίαν.

4) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας.

Μέχρι τοῦ 1766 ἡ Σερβικὴ Ἐκκλησία εἶχεν ἀνεξαρτησίαν τινά, τότε ὅμως ἐζήτησε νὰ ὑπαχθῇ καὶ ὑπήχθη εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ὅταν τὸ 1879 ἡ Σερβία ἔγινεν ἀνεξάρτητον βασιλεῖον, ἀνεγνωρίσθη αὐτοκέφαλος καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου. Ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπάγονται οἱ Νοτιοσλάβοι ὀρθόδοξοι πλὴν τῶν Κροατῶν καὶ Σλοβένων, οἱ ὅποιοι εἶναι Δυτικοὶ (Καθολικοί). Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον Ἀρχιεπίσκοπος Ἰππεκίου, Μητροπολίτης Βελιγραδίου καὶ Καρλοβικίου καὶ Πατριάρχης τῶν Σέρβων.

5) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας.

Οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Ἀλβανίας ἀνέρχονται εἰς 250 περίπου χιλιάδας καὶ ἀποτελοῦν σήμερον ἰδίαν, αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν. Ὁ ἀρχηγὸς

τῆς Ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Τυράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας.

6) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας.

Οἱ ὀρθόδοξοι Ρουμῶνοι ὑπῆγοντο ἀνάκθεον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διοικούμενοι ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων Μητροπόλεων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Ὄταν ἐδημιουργήθη τὸ 1859 ἡ αὐτόνομος Ρουμανικὴ Ἡγεμονία ἠνώθησαν αἱ δύο Μητροπόλεις ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Βουκουρεστίου. Τὸ 1865 ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἡ Ρουμανικὴ Ἐκκλησία, ἀναγνωρισθεῖσα ὡς τοιαύτη καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου τὸ 1885. Ἀπὸ τοῦ 1925 ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας φέρει τὸν τίτλον: Ἀρχιεπίσκοπος Βουκουρεστίου, Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχης Ρουμανίας.

7) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Βούλγαροι ὑπῆγοντο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διοικούμενοι ὑπὸ ἐπισκόπων ἢ μητροπολιτῶν αὐτοῦ. Ἀφ' οὗτο ὅμως ἡ Ἑλλάς ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἤρχισε καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ νὰ δημιουργηθῆται ἰδία ἐθνικὴ συνείδησις μὲ πρῶτην ἐπιδίωξιν τὴν ἱδρυσιν ἀνεξαρτήτου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐκδοσιν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τοῦ Χάττι Χουμαγιούν (1856), δι' οὗ ἐπεκυροῦντο τὰ θρησκευτικὰ προνόμια τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν, οἱ Βούλγαροι ἐζήτησαν συμμετοχὴν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τοῦ Πατριαρχείου καὶ εἰς τὸ Μεικτὸν Ἐθνικὸν Συμβούλιον (1860). Ἐπειδὴ δὲ τὸ Πατριαρχεῖον ἀπέρριψε τὰς ἀξιώσεις των, οἱ Βούλγαροι ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν ὅτι ἀποσπῶνται αὐτοῦ καὶ ἤξιώσαν νὰ διορίζουν αὐτοὶ ἐπισκόπους εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ὑπῆρχον Βούλγαροι, καὶ νὰ ἔχουν ἴδιον ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας των (ἐξάρχον), ἐδρεύοντα ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὸ Πατριαρχεῖον ἀπέρριψε καὶ τὰς νέας ταύτας ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων, διότι δὲν ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, οἱ ὅποιοι ἀπηγόρευον τὴν ὑπαρξιν δύο ἐπισκόπων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ὅμως ἀνεγνώρισεν ἐν τέλει τὴν ἱδρυσιν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου τὸ 1870. Ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον ἔφερε τὸ ζήτημα ἐνώπιον τῆς «Μεγάλῃς Συνόδου»,

εις ἦν μετέσχον πλὴν τῶν ἱεραρχῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ὡς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ἡ Σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ «σχισματικούς» τοὺς Βουλγάρους ἐπίσκοπους καὶ τὴν Ἐξαρχίαν των καὶ νὰ καθιέρωσῃ καὶ ἀφορίσῃ αὐτοὺς (1872).

Ἀφ' οὗτου ἡ Βουλγαρία ἀνεκηρύχθη Ἡγεμονία ἡμιανεξάρτητος ὑπὸ τοῦ Βερολινείου Συνεδρίου (1878), ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἠδρεύει (ἀπὸ τοῦ 1888) ὀριστικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1915.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν διαπραγματεύσεις πρὸς ἄρσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κάτωθι ὅρων: 1) Αἰτήσεις συγγνώμης ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας· 2) περιορισμὸς τῆς Ἐξαρχίας ἐντὸς τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους καὶ 3) ὑπακοή τῶν ἐν Τουρκίᾳ Βουλγάρων κληρικῶν εἰς τὸν Πατριάρχην. Οἱ Βούλγαροι ἐδέχθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1945 τοὺς ὅρους τούτους καὶ ὁ Πατριάρχης ἐκήρυξε τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος (25 Φεβρουαρίου 1945).

Τὸ 1953 ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία αὐτοεκηρύχθη εἰς Πατριαρχεῖον.

Τὴν πρώτην Αὐγούστου τοῦ 1961 τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ αἱ ἄλλαι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀνεγνώρισαν τοῦτο.

Πατριάρχης τῆς Βουλγαρίας εἶναι ὁ Κύριλλος.

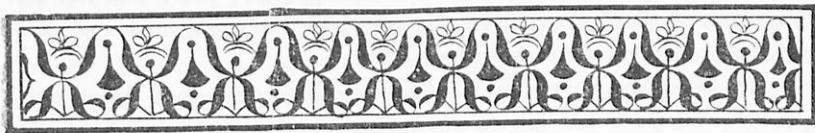
8) Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας.

Περιλαμβάνει τοὺς εἰς τὴν χώραν ταύτην ὀρθοδόξους χριστιανούς. Ὁ τίτλος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκκλησίας εἶναι: Μητροπολίτης Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας. Σήμερον εἶναι ὁ Διονύσιος.

Πᾶσαι αἱ ὡς ἔνω ἐκκλησίαι ἀποτελοῦν τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία περιλαμβάνει περὶ τὰ 250 ἑκατομμύρια χριστιανῶν.

Ὑπάρχουν ὅμως εἰς διαφόρους χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ἐκκλησίαι ἀποχωρισθεῖσαι τῆς Ὁρθόδοξου καὶ ἀποτελούμεναι ἀπὸ χριστιανούς, τῶν ὁποίων αἱ δοξασίαι καταδικάσθησαν ὡς αἰρετικαὶ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Τοιαῦται εἶναι:

1) Ἡ Ἐκκλησία τῶν Νεστοριανῶν εἰς Περσίαν καὶ ἄλλας χώρας, 2) Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἀρμενίων, ἀκολουθοῦσα τὴν Εὐτυχιανὴν αἵρεσιν, 3) Αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Ἰακωβιτῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ Συρίας, τῶν Κοπτῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἀβυσσηνῶν, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν τὴν μονοφυσικὴν αἵρεσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ-ΟΗΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

70. Ἡ Μεταρρύθμισις εἰς Γερμανίαν.

Μαρτίνος Λούθηρος.

Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα πολλοὶ λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ θεολόγοι τῆς Δύσεως εἶχον ἐξεγερθῆ κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ κλήρου καὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Πάπα καὶ ἐζήτουν μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας ἐκυκλοφόρει εὐρύτατα, ἔπειθεν ὅτι καὶ αἱ ἀξιώσεις τοῦ Πάπα περὶ παντοδυναμίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ παπικοῦ κλήρου περὶ σωτηρίας τῆς ψυχῆς διὰ νηστειῶν μόνον καὶ ταξιδίων εἰς ἱεροὺς τόπους καὶ ὁ πολυτελής βίος τῶν κληρικῶν δὲν συνεφώνουν πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἰδιαιτέρως ἐσκανδάλιζε τοὺς χριστιανούς ἡ πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων, ἡ ὁποία εἶχε προσλάβει τὴν μορφήν πραγματικοῦ ἐμπορίου. Αἱ καταχρήσεις τοῦ παπικοῦ κλήρου ἐπέζον περισσότερον τὰς ἐν Γερμανίᾳ Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐξηρτῶντο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Πάπαν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὁ πάπας Λέων ὁ 10ος ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς παρὰ τὸν Ρῆνον Μαγεντίας Ἀλμπρέχτον τὴν ἐλευθέραν καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν πώλησιν συγχωροχαρτίων, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἤθελε νὰ συλλέξῃ χρήματα διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Πέτρου τῆς Ρώμης. Μοναχοὶ περιέτρεχον τὴν Γερμανίαν διενεργοῦντες τὸ ἐμπόριον τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.

Εἰς τὴν Βιττεμβέργην τῆς Σαξονίας ἦτο τότε ἱεροκῆρυξ καὶ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου ὁ φηλοουσιανὸς μοναχὸς **Μαρτίνος Λούθη-**

ρος. Οὗτος εἶχεν ἐξεγερθῆ κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, κατέκρινε δὲ ταύτας εἰς τὰ κηρύγματά του τὰ ὁποῖα εὑρίσκον μεγάλην ἀπήχησιν.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1517 ἔφθασεν εἰς Βιττεμβέργην ὁ Δομινικανὸς μοναχὸς Τέξελ καὶ ἤρχισε τὴν πώλησιν συγχωροχαρτίων διακηρύσσων ὅτι «μόλις ἀκουσθῆ ὁ ἦχος τοῦ χρυσοῦ, ἡ ψυχὴ ἀναπηδᾷ ἀπὸ τοῦ Καθαρητηρίου εἰς τὸν Παράδεισον». Ὁ Λούθηρος ἐξηγέρθη τότε δημοσίᾳ κατὰ τοῦ παπικοῦ κλήρου καὶ ἐτοιχοκόλλησεν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἀνακτόρων τῆς Βιττεμβέργης προκήρυξιν περιέχουσαν 95 «Θέσεις», ἐπιχειρήματα δηλαδὴ ἀποδεικνύοντα τὰς καταχρήσεις τοῦ Πάπα, καὶ προεκάλει τὸν Τέξελ εἰς δημοσίαν συζήτησιν (31 Ὀκτωβρίου 1517). Ὁ Χριστιανός, ἔλεγεν ὁ Λούθηρος, δὲν συγχωρεῖται διὰ χρημάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς θερμῆς πίστεως καὶ τῆς εὐκρινοῦς μετανοίας.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου διεδίδετο ταχέως. Ὁ Πάπας ἀνησύχησε καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ρώμην, ἵνα ἀπολογηθῆ. Ἐπειδὴ παρήκουσεν, τὸν ἀφώρισεν. Ὁ Λούθηρος ὅμως ἔκαυσε τὸ ἀφοριστικὸν ἔγγραφον (βούλλαν) τοῦ Πάπα ἐνώπιον μεγάλης συγκεντρώσεως λαοῦ, ἡ δὲ διδασκαλία του εἶχεν εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν.

Συνεκλήθη τότε τῇ παρορμήσει τοῦ Πάπα ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ αυτοκράτορος συνᾶδριον (Δίαιτα) τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν εἰς τὴν παρὰ τὸν Ρῆνον πόλιν Βόρμς (1521), εἰς τὸ ὅποῖον ἐκλήθη καὶ ὁ Λούθηρος. Οὗτος μὲ θάρρος διεκήρυξε τὰς ιδέας του, ἀλλ' ἀπεδοκιμάσθη καὶ ἐτέθη ἐκτὸς νόμου. Ἐσώθη χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν μερικῶν ἡγεμόνων. Ἐπὶ διετίαν ἐκρύπτετο εἰς τὸν πύργον φίλου του ἡγεμόνος, ἔκαμε δὲ τότε τὴν μετάφρασιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1529 συνῆλθεν εἰς τὴν πόλιν Σπᾶϊερ δευτέρα Δίαιτα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐλήφθησαν ἀποφάσεις κατὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Λουθήρου. Οἱ Λουθηρανοὶ διεμαρτυρήθησαν ἐγγράφως διὰ τὰ μέτρα ταῦτα καὶ ἔκτοτε ὠνομάσθησαν διεμαρτυρόμενοι (Protestantes).

Εἰς τὴν ἐπακολούθησασαν Δίαιταν τῆς Αὐγούστης (1530) ὑπέβαλον ἐπίσημον ὁμολογίαν τῆς πίστεως των συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ὀνομαστοῦ ἑλλημιστοῦ Φιλίππου Μελάγχθονος, φίλου καὶ ὁπαδοῦ τοῦ Λουθήρου (Αὐγουσταία ὁμολογία). Προεκλήθησαν τότε ἀνωμαλίας καὶ ταραχαὶ εἰς Γερμανίαν ἐξ αἰτίας τῆς μεταρρυθμίσεως, ἀλλὰ μετ'

δλίγα ἔτη (1555) ἔγινεν ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐ-
γούστης, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίσθη ἐλευθερία θρησκευτικὴ καὶ
ισότης Διαμαρτυρομένων καὶ Παπικῶν (Καθολικῶν) ἐν Γερμανίᾳ.
Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπεχωρίσθησαν ὀριστικῶς τῆς παπικῆς Ἐκκλη-
σίας καὶ ἀπέτελεσαν ἴδιαν Ἐκκλησίαν.

71. "Ἄλλοι Μεταρρυθμισταί. Ἡξάπλωσις τῆς Μεταρ- ρυθμίσεως. Ἡ διδασκαλία τῶν Διαμαρτυρομένων.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους (1518) ἐκήρυξε τὴν μεταρρύθμισιν, κατα-
πολεμήσας τὰς καταχρήσεις καὶ κακοδοξίας τῶν Παπῶν εἰς Ζυρίχην
τῆς Ἑλβετίας ὁ πρεσβύτερος **Σβίγγλιος**. Οὗτος ἐφονεύθη μετ' ὀλίγα
ἔτη εἰς μίαν σύγκρουσιν τῶν ὁπαδῶν του πρὸς τοὺς παπικούς. Ἡ διδα-
σκαλία του ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου.

"Ἄλλος μεταρρυθμιστὴς ἐφάνη ἐπίσης εἰς τὴν Γενεύην τῆς Ἑλβετίας,
ὁ **Ἰωάννης Καλβῖνος**. Ὁ Καλβῖνος ἤθελε τὴν ἐπαναφορὰν τῆς Ἐκ-
κλησίας εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ ἐδίδα-
σκε τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ «προορισμὸν» τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ Καλβινισταὶ
ὠνομάσθησαν εἰς τὴν Γαλίαν Οὐγενότοι καὶ κατεδιώχθησαν ἀγρίως
(Νῦξ Ἁγίου Βαρθολομαίου - σφαγὴ 20 χιλ. Οὐγενότων, 1572).

Αἱ μεταρρυθμιστικαὶ ἰδέαι, ἀφοῦ ἐστερεώθησαν ἐν Γερμανίᾳ, διε-
δόθησαν ταχέως εἰς τὴν Δανίαν, τὰς Σκανδιναβικὰς χώρας καὶ εἰς τὴν
Ἀγγλίαν, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν. Εἰς ὅλας τὰς χώρας
ταύτας ἰδρύθησαν νέαι Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν μὲ μικρὰς
μεταξὺ των διαφορὰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου ἢ τοῦ Καλβίνου.
Ὑπάρχουν σήμερον 180 περίπου ἑκατομμύρια Διαμαρτυρομένων, οἱ
ὁποῖοι κατανέμονται εἰς τρεῖς κυρίως Ἐκκλησίας: 1) τὴν Λουθηρανι-
κὴν ἢ Εὐαγγελικὴν, 2) τὴν Καλβινικὴν καὶ 3) τὴν Ἀγγλικανικὴν ἢ
Ἐπισκοπικὴν, λεγομένην οὕτω, διότι διετήρησε τὸν κληρικὸν βαθμὸν
τοῦ Ἐπισκόπου.

Ἡ διδασκαλία τῶν Διαμαρτυρομένων. Καθ' ἃ ἐδίδαξεν ὁ Λού-
θηρος καὶ οἱ ἄλλοι μεταρρυθμισταί, οἱ Διαμαρτυρόμενοι πιστεύουν ὅτι
ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς ἐπιτυγχάνεται ὄχι δι' ἔργων νόμου (νηστειῶν,
προσευχῶν κ.λ.π.), ἀλλὰ διὰ τῆς **Θείας Χάριτος**: ταύτης ἀξι-

οῦνται οἱ χριστιανοὶ διὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐπι-
κοινωνίας των μετὰ τοῦ Θεοῦ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ἱερέων καὶ ἐπισκό-
πων τὴν ἀληθῆ πίστιν ἀποκτῶσιν ἐκ τῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Παραδέχονται ἐπομένως οἱ Διαμαρτυρούμενοι μόνον τὴν Ἁγίαν Γρα-
φὴν καὶ ἀπορρίπτουν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Δὲν ἔχουν Κληῖρον, κατὰ
τὴν ἔννοιαν ποῦ ἔχει ὁ Κληῖρος παρ' ἡμῖν, (πλὴν τῶν Ἀγγλικανῶν),
παρὰ μόνον ἐρμηνευτὰς τῆς Γραφῆς, ἱεροκήρυκας. Ἡ Ἁγία Γραφὴ
μετεφράσθη καὶ ἐρμηνεύεται εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκάστης χώρας. Ἐκ τῶν
μυστηρίων παραδέχονται καὶ τελοῦν μόνον δύο, τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν
Θεῖαν Εὐχαριστίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν πιστεύουν ὅτι δὲν γίνεται μετου-
σίωσις τοῦ ἄρτου εἰς σῶμα καὶ τοῦ οἴνου εἰς αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ'
ἀπλῆ παρουσία Αὐτοῦ. Ἀπορρίπτουν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ
τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς λατρείας των εἶναι τὸ κ ή ρ υ γ μ α καὶ οἱ
ύ μ ν ο ι.

Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία διατηρεῖ, ὅπως εἴπομεν, τοὺς Ἐπι-
σκόπους, ἡ δὲ Καλβινικὴ ἔχει πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, δι' ὃ καὶ
πρεσβυτεριανὴ λέγεται. Ὅλοι οἱ κληρικοὶ τῶν Διαμαρτυρομένων δύ-
νανται νὰ εἶναι ἑγγαμοί.

72. Διοικήσεις, λατρεία, ἡθῆ, καὶ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῶν Διαμαρτυρομένων.

Τὰς Ἐκκλησίας τῶν Διαμαρτυρομένων διοικοῦν εἰς τὴν Ἀγγλίαν
μὲν οἱ Ἐπίσκοποι, εἰς ἄλλας δὲ χώρας συμβούλια ἐκ λαϊκῶν καὶ πρεσβυ-
τέρων.

Ἡ λατρεία εἶναι ἀπλῆ, περιοριζομένη εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἰς ὕμνους,
τοὺς ὁποίους ψάλλουν ὅλοι μαζί συνοδεία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ
ὄργανου ἢ ἀρμονίου. Οἱ ναοὶ των δὲν ἔχουν εἰκόνας ἢ ἀγάλματα, κτίζονται
δὲ συνήθως κατὰ τὸν Γοτθικὸν ρυθμὸν.

Τὰ ἡθῆ τῶν Διαμαρτυρομένων εἶναι πολὺ καθαρώτερα τῶν ἡθῶν
τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τοῦτο συντελεῖ πολὺ τὸ τακτικὸν κήρυγμα.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παιδεία τῶν Διαμαρτυρομένων εὐρίσκειται εἰς
λίαν ὑψηλὸν ἐπίπεδον, διότι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Λούθηρος ἐτόνισεν ὅτι
καθῆκον τῶν χριστιανῶν ἦτο ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν καὶ ἡ ἐλευθέρα

ἔρευνα. Ταχέως ἀνεπτύχθησαν αἱ θεολογικαὶ σπουδαὶ εἰς τὰς Διαμαρτυρομένης χώρας, ἰδρῦθησαν ἀνώτεροι σχολαὶ καὶ ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἰδίως, ὅπου παραλλήλως παρετηρήθη ἀξιόλογος ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημῶν, ἐφάνησαν ἔξοχοι θεολόγοι. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας ὁ κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Διαμαρτυρομένων διακρίνεται διὰ τὴν ὑψηλὴν καὶ βαθεῖαν μόρφωσίν του.

Η ΠΑΠΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

73. Ἡ Ἀντιμεταρρύθμισις καὶ ἡ δύναμις τῶν Παπῶν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐδημιουργήθη ἐν τῇ παπικῇ Ἐκκλησίᾳ ζωηρὰ κίνησις ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν αὐτῆς, εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τῶν ὀπαδῶν της καὶ εἰς τὴν καταστολὴν τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἡ κίνησις αὕτη ὠνομάσθη Ἀντιμεταρρύθμισις, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ ὡς μέσα:

1) Τὸ **Τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν**. Ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἰσπανοῦ Ἰγνατίου Λογιόλα (1529) καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ Γ' τὸ 1540. Σκοπὸς τοῦ νέου μοναχικοῦ Τάγματος ἦτο ἡ ἐπαναφορὰ τῶν αἰρετικῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ κατάπνιξις τῆς μεταρρυθμίσεως. Τὸ τάγμα εἶχεν αὐστηροὺς κανονισμοὺς καὶ στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Ὁ κατατασσόμενος εἰς αὐτὸ ὄφειλε νὰ ὑπακούῃ τυφλῶς εἰς τοὺς ἀνωτέρους του. Οἱ Ἰησοῦται ἐξηπλώθησαν ταχέως εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἔδρυσαν παντοῦ σχολεῖα καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀναλάβουν αὐτοὶ τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συντέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Παπισμοῦ. Ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν δι' ἐλευθέρως ἐρεῦνης καὶ μελέτης δὲν ἐπέτρεπον, ἀλλὰ ἐκαλλιέργουν τὸν τυφλὸν φανατισμὸν καὶ τὴν θρησκομανίαν. Ἰδικόν των δόγμα εἶναι καὶ ἡ ἀντιχριστιανικὴ διδασκαλία «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα». Τὸ Ἰησοῦτικὸν Τάγμα ἀνεμειγνύετο καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῶν κρατῶν, ἐγίνετο πολλάκις αἴτιον ταραχῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐξεδιώχθησαν οἱ Ἰησοῦται κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ πολλὰς χώρας.

2) 'Η 'Ιερά 'Εξέτασις. Τὰ δικαστήρια τῆς 'Ιεραῆς 'Εξετάσεως ἐχρησιμοποιήθησαν ἐντατικῶς κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τῆς περιόδου ταύτης, ὄχι μόνον κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἢ τῶν διαφωνούντων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν 'Επιστημῶν. Ὁ μέγας ἀστρονόμος καὶ φυσικομαθηματικὸς Γαλιλαῖος ἐδιώχθη ὑπ' αὐτῆς (1633) καὶ μόλις διέφυγε τὴν καταδίκην εἰς θάνατον, ἀναγκασθεὶς νὰ δεχθῆ ὡς πλάνην τὴν περὶ κινήσεως τῆς γῆς καὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων θεωρίαν. Κατηρτίζοντο ἐπίσης «Πίνακες ἀπηγορευμένων βιβλίων», τὰ ὅποια ἀπηγορεύετο νὰ κυκλοφορήσουν καὶ ἀναγωσθοῦν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ διώξεως ὑπὸ τῆς 'Ιεραῆς 'Εξετάσεως.

3) 'Η Σύνοδος τοῦ Τριδέντου. Αὕτη συνήλθεν εἰς τρεῖς περιόδους ἀπὸ τοῦ 1545 μέχρι τοῦ 1563 εἰς τὴν πόλιν Τρίδεντον (Trento) τῆς Β. 'Ιταλίας, διὰ νὰ διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα τῆς παπικῆς 'Εκκλησίας. 'Εζητήθη εἰς αὐτὴν νὰ θεωρῶνται αἱ Σύνοδοι ἀνώτεραι τῶν Παπῶν, νὰ τελεῖται ἡ λειτουργία εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι εἰς τὴν λατινικὴν, νὰ ἐπιτραπῆ ὁ γάμος εἰς τοὺς ἱερεῖς κ. ἄ. Ὁ Πάπας ἐπέτυχεν ὄχι μόνον νὰ μὴ ληφθῆ σὺνδεμία ἀπόφασις περὶ τῶν ζητημάτων τούτων, ἀλλὰ καὶ νὰ ψηφισθῆ ἡ τελεία ὑποταγὴ τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας εἰς αὐτόν.

Μετὰ τὸν ὀριστικὸν ἀπόχωρισμὸν τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ τὴν ἴδρυσιν ὑπ' αὐτῶν χωριστῶν κατὰ χώρας καὶ ἔθνη 'Εκκλησιῶν, ἡ δύναμις τοῦ Πάπα περιωρίσθη κάπως. 'Εξηκολούθει ὅπωςδὴποτε νὰ ἔχῃ μεγάλην ἰσχὴν εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεκράτουν οἱ πιστοὶ εἰς τὴν παπικὴν 'Εκκλησίαν χριστιανοὶ (καθολικοί).

74. 'Η σημερινὴ θέσις τοῦ Πάπα καὶ ἡ κατάστασις τῆς παπικῆς 'Εκκλησίας.

Αἱ δεσποτικαὶ ἀξιώσεις τοῦ Πάπα προεκάλεσαν δυσφορίαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας. Ἡ δυσφορία αὕτη κατέληξεν εἰς πραγματικὸν ρήγμα κατὰ τὸ ἔτος 1870. Συνεκλήθη τότε ὑπὸ τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Θ' Σύνοδος εἰς Ρώμην, ἡ ὁποία παρεδέχθη τὸ «ἀλλάθητον» τοῦ Πάπα, ὅταν οὗτος ὀμιλῆ «ἀπὸ καθέδρου», καὶ διὰ δογματικὰ ἀκόμη ζητήματα.

Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης διακηρυχθήσαν πολλοὶ Γερμανοὶ θεολόγοι ἀνήκοντες εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Οὗτοι, ἀποκηρυχθέντες ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀπεσχίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν μετὰ τῶν ὑπαδῶν των ἰδίαν Ἐκκλησίαν, ὀνομασθέντες Π α λ α ι ο κ α θ ο λ ι κ ο ῖ . Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐζήτησαν νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰς τὰ συνέδριά των λαμβάνουν μέρος καὶ πολλοὶ Διακηρυγόμενοι καὶ Ὁρθόδοξοι θεολόγοι.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1870 ἡ θέσις τοῦ Πάπα ὑπέστη καὶ ἄλλο σοβαρώτατον πλήγμα. Ὁ ἀπὸ τοῦ 1861 βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ὁ Β' κατέλαβε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1870 τὴν Ρώμην, καταστήσας αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἠνωμένου Ἰταλικοῦ βασιλείου καὶ ἀταργήσας οὕτω τὸ Ἐκκλησιαστικὸν κράτος τοῦ Πάπα. Οὗτος ἐκλείσθη τότε εἰς τὰ διαμερίσματά του τῶν ἀνακτόρων τοῦ Βατικανοῦ καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν νέαν κατάστασιν καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας του.

Τέλος ὑπεγράφη τὸ 1929 μεταξὺ Πάπα καὶ Ἰταλικοῦ κράτους σύμβασις (Κονκορδάτον), διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίσθη ὡς Ἐκκλησιαστικὸν κράτος μικρὰ περιοχὴ περὶ τὸν Ἅγιον Πέτρον, ἡ ἀπόλις τοῦ Βατικανοῦ». Τὸ Παπικὸν τοῦτο κράτος ἔχει ἰδίους πρεσβευτὰς εἰς τὰ καθολικὰ κράτη (νούντσιοι), ἰδίους δικαστὰς καὶ ἀστυνομίαν εἰς τὴν περιοχὴν του. Ἡ πρώτη ἐξοδος τοῦ Πάπα ἐκ τοῦ κράτους του ἐγένετο τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1939, ὅτε ἐπεσικέφθη τὸν βασιλέα Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ τὸν Γ'.

Ἡ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξουσία τοῦ Πάπα εἶναι καὶ σήμερον πολὺ μεγάλη. Πλὴν τοῦ «ἀλαθῆτου» ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἁγιοποιήσεως, εἶναι ἀνώτατος νομοθέτης καὶ ἀνώτατος δικαστής. Ὅπλα του εἶναι ὁ ἀφορισμὸς, ἡ ἀπαγόρευσις καὶ ἡ λύσις τῶν ὑπηκόων τοῦ ὄρκου των. Σήμερον τῆς ἀρχῆς του εἶναι τὸ τριπλοῦν στέμμα (τιάρα)· τὸ ἐν συμβολίζει τὴν ἐξουσίαν του ἐπὶ τῶν ἐπιγείων (ἀφορισμὸς), τὸ δεῦτερον τὸ δικαίωμα τῶν οὐρανίων (ἁγιοποιήσις), τὸ δὲ τρίτον τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῶν καταχθονίων, τοῦ καθαρτηρίου δηλ. πυρός (ἀφέσεις).

Ὁ Πάπας ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν 70 Καρδιναλίων¹ ἐκ τούτων 6 εἶναι

1. Καρδιναλίοι ὀνομάσθησαν ὠρισμένοι ἐπίσκοποι τῆς παπικῆς αὐλῆς (ἐκ τοῦ Cardinis Nostri — τῆς ἡμετέρας στρόφιγγος τῆς πύλης, τῆς ἡμετέρας πύλης, τοῦ ἡμετέρου οἴκου).

ἐπίσκοποι τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, 50 πρεσβύτεροι καὶ 14 διάκονοι ὀρισμένων ναῶν τῆς Ρώμης.

Ἡ κατάστασις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐβελτιώθη. Ἡ λατρεία μόνον ἔγινε μεγαλοπρεπεστέρα καὶ περισσότερον ἐπιδεικτικῆ. Αἱ ἑορταὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐτελειοποιήθη.

Θαυμαστὴν ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ χριστιανικὴ τέχνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως (ΙΣΤ' αἰῶνα), ἐδημιουργήθησαν περίφημα ἀρχιτεκτονικά, γλυπτικὰ καὶ ζωγραφικὰ ἔργα εἰς Ἰταλίαν καὶ ὅλην τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην διὰ μεγάλων καλλιτεχνῶν, ὡς ὁ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, ὁ Ραφαήλ, ὁ Τιτσιανός, ὁ Θεοτοκόπουλος (Γιρέκο) κ. ἄ. Ἀνηγγέρθη ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς Ρώμην (ρυθμοῦ σταυρικῆς βασιλικῆς) καὶ πλείστοι ἄλλοι ναοὶ διακοσμηθέντες πλουσιώτατα, νέος δὲ ρυθμὸς ἀρχιτεκτονικὸς ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην, ὁ λεγόμενος Μπαρόκ.

Τὰ ἔθνη τῶν Δυτικῶν δὲν εἶναι ἀπῆλλαχμένα προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν.

Ὅλοι οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν ἀνέρχονται σήμερον εἰς 250 περίπου ἑκατομμύρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΕΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

**75. Αἱ σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας
πρὸς τὴν Παπικὴν.**

Οπως καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, οὕτω καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν οἱ Πάπαι προσεπάθησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Ἀνατολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐπεχείρησαν πρῶτον νὰ ἐξεγείρουν τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν Τούρκων, ἵνα ἀπελευθερώσωσι τοὺς ὑποδούλους, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ κατῴρθαν οὕτω νὰ τοὺς ὑπαγάγουν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν των. Δὲν ἐπέτυχον ὅμως τίποτε, διότι οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἐπηρεάζοντο ὀλιγώτερον τώρα ὑπὸ τῶν Παπῶν.

Προσεπάθησαν τότε νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν των δι' ἄλλου μέσου, δηλ. διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἐξάπέστειλαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπεσταλμένους των (Κομισσαρίους), Ἰησοῦτας κυρίως, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἴδρυσιν σχολείων καὶ μὲ διάφορα ἄλλα μέσα ἐνήργουν προσηλυτισμὸν τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὸν παπισμὸν. Ἀλλὰ ἐλάχιστοι ὀρθόδοξοι εἰς τὴν Συρίαν, Μεσοποταμίαν καὶ Αἴγυπτον, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτεροι εἰς Κυκλάδας, τὴν Σμύρνην, καὶ τὴν Ἐπτάνησον προσῆλθον εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν. Οὗτοι εἶναι οἱ λεγόμενοι **Οὐνῖται**, ἤτοι ἠνωμένοι μετὰ τῶν Δυτικῶν ἀναγνωρίζουν τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα καὶ τὰς δοξασίας τῶν Δυτικῶν. Ὁ Πάπας ἴδρυσεν καὶ Οὐνιτικὸν Πατριαρχεῖον ἐν Συρίᾳ, περιλαμβάνον 120 περίπου χιλιάδας ὑπαδῶν. Οὐνῖται ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ εἰς Ρωσίαν, Πολωνίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Δαλματίαν.

Καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πλείστων ὑποδούλων ὀρθοδόξων λαῶν τὸν 19^ο αἰῶνα οἱ Πάπαι ἐκάλουν δι' ἐγκυκλίων αὐτοὺς πρὸς ἑνω-

σιν. Οἱ Πατριάρχαι ἐδήλουν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διετήρησεν ἀμετάβλητον τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ὅτι οἱ παπικοὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν καὶ ὡς πρὸς τὰ δόγματα καὶ ὡς πρὸς τὴν λατρείαν καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν. Ἄν ἐγκαταλείψουν τὰς κακοδοξίας καὶ καινοτομίας οἱ Δυτικοί, θὰ ἐπιτευχθῆ τότε ἡ ὑπὸ πάντων ποθουμένη ἐνότης τῶν χριστιανῶν εἰς μίαν ποίμνην καὶ ἕνα ποιμὲνα κατὰ τὴν ρῆσιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Πρὸς κατεύθυνσιν ταύτην ἐργάζονται πολλοὶ θεολόγοι καὶ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

76. Αἱ σχέσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους καὶ τοὺς Παλαιοκαθολικούς.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ μεταρρυθμισταὶ κατεπολέμουν τὰς κακοδοξίας τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παρηκολούθει μὲ συμπάθειαν τὴν προσπάθειάν των. Ἔβλεπεν ὅτι μέγα μέρος τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἀντελήφθη ὅτι ἡ Ἐκκλησία των δὲν ἠκολούθει τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ ἀνέμενε νὰ ζητήσουν οὗτοι τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὅμως, ἀντὶ νὰ πράξουν τοῦτο, ἐπλανήθησαν καὶ αὐτοί, ἀπομακρυνθέντες περισσότερο τῶν Παπικῶν ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξίαν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο τὸ Οἰκουμενικὸν καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα ἀπεδοκίμασαν τὴν διδασκαλίαν τῶν Διαμαρτυρομένων.

Ἐν τούτοις ὁ συνεργάτης τοῦ Λουθήρου Φίλιππος Μελάγχθων ἔστειλε τὸ 1569 ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωάσαφ, διὰ τῆς ὁποίας προσεπάθει νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅτι ὁ Προτεσταντισμὸς σέβεται τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ὅτι παραδέχεται τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Βραδύτερον καὶ ἄλλοι προτεστάνται θεολόγοι ἐργάσθησαν διὰ τὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι προσέκοπτον εἰς τὴν ἄρνησιν των νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν.

Μετὰ φιλικωτέρων διαθέσεων ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, μάλιστα δὲ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Ὁ Ἐπίσκοπος Καντερβουρίας ἔγραψε τὸ 1889 πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα στενοτέρας ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἐπηκολούθησεν ἡ σύστασις Ἐπιτροπῆς καὶ σύγκλησις συνεδρίων, εἰς τὰ ὁποῖα συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα

τῆς ἐνώσεως. Εἰς τελευταῖον συνέδριον τοῦ Λάμπρο τοῦ Λονδίνου παρίστατο καὶ ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μελέτιον οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπίσκοποι ἐξεδήλωσαν πάλιν τὸν σεβασμὸν τῶν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὴν ἐλπίδα περὶ ἐνώσεως.

Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ τέλος τῆς νοτιοδυτικῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, οἱ ὅποιοι ἴδρυσαν καὶ ἴδιαν θεολογικὴν σχολὴν εἰς Βέρνην, ἐπιθυμοῦν τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Συνεκλήθησαν συνέδρια, εἰς τὰ ὅποια οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀπεδέχθησαν εἰς τὰ περισσότερα σημεῖα τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδοξίας. Δὲν ὑπολείπεται παρὰ ὁ καθορισμὸς ἐλαχίστων λεπτομερειῶν διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐνώσεως.

77. Αἱ σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας.

Τὰ τέσσαρα ἀρχαῖα Πατριαρχεῖα, τὰ νεώτερα Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ αἱ αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι Ἑλλάδος, Κύπρου, Ἰβηρίας, Ἀλβανίας, Πολωνίας, Αὐστραλίας καὶ Ἀμερικῆς ἀποτελοῦσι τὸ σῶμα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας κεφαλὴ εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συνδέονται διὰ τῆς αὐτῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς αὐτῆς λατρείας ἀναγνωρίζουσαι τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους συνέβησαν διάφοροι μεταβολαὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν διαφόρων ὀρθοδόξων λαῶν.

Νεαὶ σκέψεις καὶ διδασκαλίαι διεδόθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι ἐνισχύουσι τὴν ἡθικότητα τῶν λαῶν, ἄλλαι δὲ ἀντιθέτως τὴν ἐξασθενοῦν. Μερικοὶ ἐπίσης λατρευτικοὶ τύποι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἔλαβον διαφορὸν μορφήν εἰς τινὰς ὀρθοδόξους χώρας. Παρουσιάσθησαν λοιπὸν ζητήματα, τὰ ὅποια εἶχον ἀνάγκην διευθετήσεως. Διὰ τοῦτο ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπρότεινε τὸ 1922 νὰ συγκληθῇ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἣ ὁποία νὰ συζητήσῃ πάντα ταῦτα καὶ νὰ λάβῃ ἀποφάσεις.

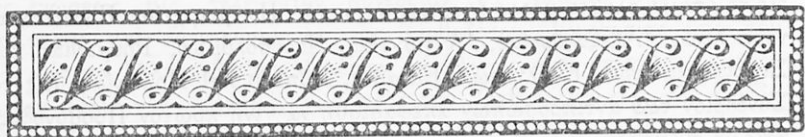
Διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Συνόδου καὶ διὰ νὰ τεθοῦν τὰ ζητήματα, τὰ ὅποια θὰ συνεζήτει αὕτη καὶ τὰ ὅποια θὰ ἐμελέτα ἐκάστη Ἐκκλησία, συνῆλθε τὸ 1930 εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος πανορθόδοξον Συνέδριον,

εἰς τὸ ὅποῖον ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ρουμανίας καὶ Σερβίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος, Κύπρου καὶ Πολωνίας. Εἰς τὸ Συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ πρῶτον Προσύνοδος, ἣτις νὰ συζητήσῃ τὰ τεθέντα θέματα, καὶ κατόπιν νὰ συνέλθῃ ἡ Σύνοδος πρὸς λήψιν ὀριστικῶν ἀποφάσεων.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν καθορισθέντων διὰ τὴν Προσύνοδον θεμάτων ἦσαν ἡ μὀρφωσις τοῦ κλήρου, ὁ μοναχικὸς βίος καὶ τὰ μοναστήρια, ὁ τρόπος καταπολεμήσεως τῆς ἀσεβείας καὶ ἡ ρύθμισις τῶν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μεταξύ των καὶ πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας.

Ἡ Προσύνοδος δὲν συνῆλθε λόγῳ τοῦ ἐπακολουθήσαντος Β' παγκοσμίου πολέμου, τὴν πλήρη δὲ συνεργασίαν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐμποδίζουσι σήμερον λόγοι περισσύτερον ἔθνικοὶ καὶ ὀλιγώτερον θρησκευτικοὶ ἢ ἐκκλησιαστικοί.

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατά τους τελευταίους χρόνους ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει δείξει μεγάλην δράσιν, πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν, ὅπως εἰς τὸ κεφάλαιον «Ἡθὴ καὶ Παιδεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἀνεφέρμεν (βλ. σελ. 154 κ. ἐξ.)

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ

Ἱεροκήρυκες. Εἰς ὅλας τὰς Μητροπόλεις ὑπηρετοῦν ἱεροκήρυκες.

Κατηχητικὰ σχολεῖα. Εἰς τὰς περισσοτέρας Μητροπόλεις λειτουργοῦν κατηχητικὰ σχολεῖα, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Μητροπολιτῶν. Ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ λειτουργοῦν πολλά.

Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Αὕτη ἐκδίδει ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Ἦδη ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ ὅλους τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκδίδει ἐπίσης θρησκευτικὰ περιοδικὰ ἀπὸ τοῦ 1950, ὅπως τὸ **Χαρούμενο σπῆτι**, **μηναῖον περιοδικὸν τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας**, **Τὰ Χαρούμενα παιδιὰ**, **μηναῖον περιοδικὸν τῶν κατηχητικῶν σχολείων**, **Ἡ Φωνὴ τοῦ Κυρίου**.

Ἐπίσης ἐκδίδεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας: **Ἡ Θεολογία**, ἐπιστημονικὸν περιοδικόν· **Ἡ Ἐκκλησία**, ἐπίσημον Δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ **Ἐφημέριος**, ὄργανον τοῦ ὀρθοδόξου ἐνοριακοῦ κλήρου.

Πνευματικὸν Φροντιστήριον κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἰδρύθη τὸ 1957 εἰς τὴν μονὴν τῆς Πεντέλης Ἀθηνῶν, καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν κληρικῶν.

Ἀνωτέρα Σχολὴ Διακονισσῶν. Ἰδρύθη καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, μὲ σκοπὸν τὴν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν «Διακονισσῶν», ἵνα βοηθοῦν τοὺς ἐφημερίους εἰς τὴν ἀσκήσιν τῶν καθηκόντων τῶν πλησίον τῶν οἰκογενειῶν.

Ἐπίσης λειτουργοῦν: Ἡ Ριζάρειος Σχολή, 8 ἐκκλησιαστικά σχολαί, 7 ἀνώτερα ἐκκλησιαστικά φροντιστήρια, Ἄνωτέρα Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης, Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς, Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ ἄλλα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ

Ἡ κοινωνικὴ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας ἐπίσης εἶναι μεγάλη. Διατηρεῖ **Θεολογικὸν Οἰκοτροφεῖον**, ὅπου διαμένουν καὶ διαιτῶνται φοιτηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Εἰς αὐτὸ μελετοῦν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, διδάσκονται ξένας γλώσσας, ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἀσκοῦνται εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἰς πάντας τοὺς τομεῖς τῆς δράσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας. Μεταξὺ τῶν φοιτητῶν τῆς Ἑλλάδος καταλέγονται καὶ φοιτηταὶ ἄλλων χωρῶν, ὅπως τῆς Οὐγκάντας, Αἰθιοπίας, Ἰαπωνίας, Κορέας, Λιβάνου, Συρίας, Ἰνδίας καὶ ἄλλων.

Οἶκος Φοιτητριάς. Λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1957, μὲ σκοπὸν τὴν ἀξιοπρεπῆ στέγασιν καὶ χριστιανοπρεπῆ ἀγωγὴν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, καταγομένων ἐξ ἐπαρχιῶν καθὼς καὶ τῶν ἐξ ἄλλοδαπῆς Ἑλληνίδων φοιτητριῶν.

Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία ἔχει ὑπὸ τὴν προστασίαν της πολλὰ χριστιανικὰ σωματεῖα.

Ἐπάρχει καὶ Ἐπιτροπὴ ἀλληλοβοηθείας καὶ σχέσεων μετὰ τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν. Τελευταίως ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καταστατικὸς ὀργανισμὸς διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν εἰς τὰς ἐνορίας. Διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ ἀποβλέπει ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐνοριῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως.

Ἐκεῖ θὰ καλλιεργῆται ἡ ὑγιὴς θρησκευτικότης, θὰ πραγματοποιοῦνται τὰ χριστιανικὰ ἰδεώδη καὶ θὰ τηροῦνται οἱ ἑλληνικοὶ θεσμοί.

Ἡ Ἐκκλησία μας ἐργάζεται μὲ δραστηριότητα καὶ ἐναντίον δύο μεγάλων κινδύνων, οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦν σήμερον τὴν χριστιανικὴν κοινότητα: τοῦ Χιλιασμοῦ καὶ τοῦ Κομμουνισμοῦ.

Χιλιασμός. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Χιλιασμοῦ ὀνομάζονται καὶ σπουδασταὶ τῶν Γραφῶν ἢ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ.

Οὗτοι θέτουν εἰς κυκλοφορίαν πλῆθος βιβλίων καὶ φυλλαδίων καὶ

κυρίως πολυτελείς εκδόσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διὰ τῶν ὁποίων προσπαθοῦν νὰ παραπλανήσουν τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς καὶ νὰ τοὺς κάμουν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν των.

Ἡ αἵρεσις τῶν χιλιαστῶν ὑποστηρίζει ὅτι ἔφθασεν ἡ βασιλεία τοῦ Ἰεχωβᾶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι θὰ ἀναστηθοῦν οἱ Πατριάρχαι τῶν Ἑβραίων, Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ διὰ νὰ κυβερνήσουν ὅλον τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην. Κηρύσσουν ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνουν ὄπλα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ ἄλλα. Ὅπως βλέπομεν, εἰς τὸ βάθος τῆς θρησκευτικῆς αὐτῆς αἵρέσεως κρύπτονται πολιτικοὶ σκοποί. Διὰ τοῦτο ἡ προπαγάνδα τῆς ἀντιχριστιανικῆς αἵρέσεως τῶν Χιλιαστῶν εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος καὶ στρέφεται ὄχι μόνον ἐναντίον τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ ἔθνους μας. Οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι λαμβάνουν ἔντονα μέτρα ἐναντίον των. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος δὲν καταδιώκει αὐτοὺς ἐκτὸς ἂν προπαγανδίζουσι νὰ κάμουν ὁπαδοὺς ὑπὲρ τῆς αἵρέσεώς των.

Κομμουνισμός. Ὁ κομμουνισμὸς ἐξ ἄλλου στρέφεται φανερὰ ἐναντίον τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Οἰκογενείας καὶ τῆς ἰδέας τῆς Πατρίδος. Κατὰ τοὺς κομμουνιστὰς παντογνώστης καὶ παντοδύναμος καὶ πανάγαθος Θεὸς Πατὴρ δὲν ὑπάρχει οὔτε καὶ Θεῖα Πρόνοια. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1943 - 1949) οἱ κομμουνισταὶ ἐπραξένησαν μέγα κακὸν εἰς τὴν Πατρίδα μας μετὰ τὴν ἀνταρσίαν των καὶ τὰς καταστροφὰς ποὺ προσέκλυσαν.

Ἡ Ἐκκλησία μας πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν κομμουνιστῶν, προσπαθεῖ δὲ καὶ τώρα, δι' ὅλων τῶν μέσων τὰ ὁποῖα διαθέτει, νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον.

ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς συνεργασίας της εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, μετὰ τὸν ἀπώτατον σκοπὸν τῆς συνεργασίας σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἐπισημῶν ἀντιπροσωπειῶν τῆς μεγάλης πλειονότητος τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν πλὴν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Μερικῶν δὲ ἀφ'

ένος μὲν διὰ τὴν θεολογικὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ τούτων δογματικῶν διαφορῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν συγκέντρωσιν βοηθημάτων παντὸς εἴδους διὰ τοὺς παντοειδῶς πάσχοντας, τὰ ὅποια διανέμονται εἰς τοὺς πτωχοὺς διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ὑφειλομένης ἀλληλεγγύης, ἣ ὅποια στηρίζεται ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Τὴν ἀλληλεγγύην αὐτὴν εὐρέως ἐδοκίμασεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Κατοχῆς.

Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1959 συνῆλθεν εἰς τὴν Ρόδον τὸ Παγκόσμιον Συνέδριον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ συνεζήτησε διάφορα ζητήματα διὰ τὰς σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

34	μ. Χ.	‘Ο πρῶτος διωγμός. - Μαρτύριον Στεφάνου.
48	»	‘Αποστολική Σύνοδος
64 (ῆ 67)	»	Μαρτύριον ‘Αποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.
94 - 96	»	Διωγμός Δομιτιανῶ.
101	»	Τελευτὴ ‘Αποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ ‘Ιωάννου.
155	»	Μαρτύριον Πολυκάρπου Σμύρνης.
202	»	Διωγμός Σεπτιμίου Σεβήρου.
250	»	Διωγμός Δεκίου.
303	»	Διωγμός Διοκλητιανῶ.
312	»	(28 ‘Οκτωβρίου) Κατακίησις Μαξεντίου ὑπὸ Μ. Κων(ου).
313	»	Διάταγμα Μεδιολάνου.
325	»	‘Η πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ.
327	»	‘Η ‘Αγία ‘Ελένη ἀνευρίσκει τὸν Τίμιον Σταυρὸν.
335	»	‘Εγκαίνια τοῦ ἐν ‘Ιεροσολύμοις Ναοῦ τῆς ‘Αναστάσεως.
381	»	‘Η Β’ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
393	»	Κατάργησις ‘Ολυμπιακῶν ἀγώνων ὑπὸ Θεοδοσίου.
431	»	‘Η Γ’ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν ‘Εφέσῳ.
431	»	‘Η ‘Εκκλησία τῆς Κύπρου ἀναγνωρίζεται ἀνεξάρτητος.
529	»	Κατάργησις φιλοσοφικῶν σχολῶν ‘Αθηνῶν ὑπὸ ‘Ιουστινιανῶ.
553	»	‘Η Ε’ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
626	»	‘Ακάθιστος ὕμνος.
680	»	‘Η ΣΤ’ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
754	»	‘Ο Πάπας Ρώμης ἀποκτᾶ κοσμικὴν ἐξουσίαν.
787	»	‘Η Ζ’ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ.
864 - 867	»	‘Ο Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος κηρύσσουν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Σλάβους τοῦ Δουνάβεως.
864 - 865	»	‘Εκχριστιανισμὸς Βουλγάρων.
867	»	Τὸ πρῶτον Σχίσμα.
1054	»	Τὸ Σχίσμα γίνεται ὀριστικόν.
1309 - 1377	»	Οἱ Πάπαι εἰς ‘Αβινιὸν (Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία).
1438 - 1439	»	Σύνοδοι Φεράρας καὶ Φλωρεντίας διὰ τὴν ἑνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν

1517	μ. Χ.	Τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου.
1540	»	Ὁ Πάπας ἀναγνωρίζει τὸ Τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν.
1545 - 1563	»	Ἡ Σύνοδος τοῦ Τριδέντου.
1572	»	Νῦξ Ἀγίου Βαρθολομαίου.
1611	»	Ἰδρυσις Φιλαγγεῖου Φροντιστηρίου ἐν Βενετία.
1647	»	Ἰδρυσις Σχολῶν εἰς Ἰωάννινα καὶ Ἀθήνας.
1779	»	Μαρτύριον νεομάρτυρος Κοσμά Αἰτωλοῦ.
1833	»	Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀνακηρύσσεται ἀνεξάρτητος.
1847	»	Ἰδρυσις Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς.
1852	»	Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀναγνωρίζει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
1870	»	Τὸ Βουλγαρικὸν Σχίσμα.

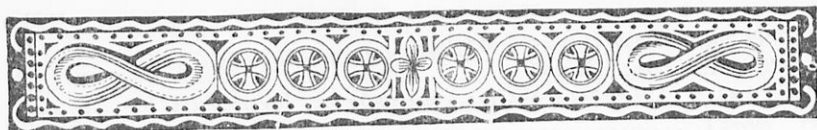
ΕΙΚΟΝΕΣ

	Σελίς
1. Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος	10
2. Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου	14
3. Σαούλ! Σαούλ! Τί με διώκεις;	19
4. Πρώτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	21
5. Δευτέρα πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	24
6. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον τῶν Ἀθηρῶν ..	26
*7. Τρίτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	31
8. Τετάρτη πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	35
9. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης	60
10. Εἰσόδος κατακόμβης	75
11. Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος	84
12. Ὁ Ἱεράρχης Μέγας Βασίλειος	86
13. Ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ὁ Θεολόγος	88
14. Ὁ Ἱεράρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	100
15. Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων	101
16. Ἐσωτερικὸν ναοῦ ρυθμοῦ Βασιλικῆς	103
17. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ...	123
18. Ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ) ...	124
19. Βυζαντινὸς ναὸς Τριφυλίας ΙΑ' αἰῶνος	130
20. Ναὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ (ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς πόλεως Ρῆμς τῆς Γαλλίας)	132
21. Ναὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γοθικοῦ ρυθμοῦ 13ου αἰῶνος (ὁ κα- θεδρικός ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων)	132

* Ὁ χάρτης τῆς τρίτης πορείας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἶναι ἑλλιπής, μὴ περιλαμβάνων τὸ ἀπὸ Καισαρείας εἰς Ρώμην ταξίδιον του.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- 1) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Εύσεβίου τοῦ Καισαρείας.
- 2) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Σωκράτους τοῦ Σχολαστικοῦ.
- 3) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Σωζομένου καὶ Θεοδορήτου.
- 4) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Κασσιοδώρου.
- 5) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Νικηφόρου Καλλιστου.
- 6) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Φ. Βαφείδου.
- 7) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Διομ. Κυριακοῦ.
- 8) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Χρυσοστόμου 'Αθηνῶν.
- 9) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Χρυσάνθου 'Αθηνῶν.
- 10) 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία, Βασιλείου Στεφανίδου.
- 11) 'Εγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν 'Ελευθερουδάκη.
- 12) Μεγάλη 'Ελληνικὴ 'Εγκυκλοπαιδεία.
- 13) Νεώτερον 'Εγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «'Ηλίου».
- 14) 'Ιστορία τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Εθνους Κ. Παπαρρηγοπούλου.
- 15) Συμβολὴ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς 'Εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας τῆς 'Ελλάδος, Γερ. Κονιδάκη (Καθηγ. Πανεπιστημίου).
- 16) Διάφοροι σχολικαὶ ἐκδόσεις κ.ἄ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελίς
1. Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία	5
2. Ἀξία καὶ χρησιμότης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	5
3. Πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	6
4. Διαίρεσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας	6

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ Μεγ. Κων-
σταντίνου (1 - 313).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ ἰδρυσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν.

1. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας	7
2. Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἡ ἰ- δρυσις τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας	9
3. Οἱ Ἀπόστολοι ἀπειλοῦνται καὶ φυλακίζονται	11
4. Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν — Ἀγάπαι	13
5. Ἡ ἐκλογή τῶν ἑπτὰ διακόνων. Ὁ Πρωτομάρτυς διάκονος Στέφανος καὶ ὁ διάκονος Φίλιππος	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἀποστόλων.

6. Κλήσις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὸν Χριστιανισμὸν	18
7. Ἡ πρώτη ἀποστολικὴ περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	20
8. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον τῶν Ἱερο- σολύμων	22
9. Ἡ δευτέρα περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Αἱ πρώται Ἐκκλη- σαί ἐν Ἑλλάδι	23
10. Τρίτη περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Διαγμός καὶ φυλάκισις αὐτοῦ	28
11. Τετάρτη περιοδεία καὶ τελευτὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου	30

	Σελίς
12. Τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τοῦ Παύλου	31
13. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος	32
14. Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι (Ἀνδρέας ὁ πρωτόκλητος, Ἰάκωβος καὶ Ἰω- άννης)	34
15. Οἱ ἀδελφόμενοι Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ Μάρκος καὶ Λουκᾶς	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

16. Εὐνοϊκοὶ ὄροι διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας	38
17. Τὰ ἐμπόδια εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ	39
18. Οἱ Διωγμοὶ	40
19. Ἡ σταθερότης τῆς Πίστεως καὶ τὸ θάρρος τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοὺς Διωγμοὺς — Οἱ Μάρτυρες	43
20. Αἱ αἱρέσεις τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων	46
21. Ἀποστολικοὶ Πατέρες	48
22. Ἀπολογηταὶ	50
23. Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς (Ἡ Μικρασιατικὴ Σχολή, Εἰρηναῖος — Ἀλεξανδρινὴ Σχολή — Ἀφρικανικὴ Σχολή καὶ Λατίνου Ἐκκλησιασστι- κοὶ Συγγραφεῖς)	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας — Λατρεία καὶ ἤθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον.

24. Ἡ Διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας	58
25. Ἡ Λατρεία	59
26. Ἡ Πρωτοχριστιανικὴ τέχνη καὶ τὰ Σύμβολα	61
27. Τὰ ἤθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον. Ἀναμόρφωσις τῆς ἀρχαίας κοινωνίας, Χριστιανισμὸς καὶ ἐργασία	62
28. Ὁ Ἀσκητισμὸς	65

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ Σχίσματος (313 - 867).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

29. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	67
30. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης	69
31. Θεοδόσιος ὁ Μέγας	70
32. Ἰουστινιανὸς καὶ Ἡράκλειος	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Οικουμενικαὶ Σύνοδοι καὶ Αἵρέσεις.

	Σελίς
33. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι	74
34. Ἡ καταπολέμησις τῶν Αἵρέσεων (Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος κ.λπ.) ..	75
35. Ἡ Εἰκονομαχία καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Οἱ Μεγάλοι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας

36. Ὁ Χρυσοῦς αἶων τῆς Ἐκκλησίας. Χριστιανισμὸς καὶ Ἑλληνισμὸς	80
37. Ἑλληνες Διδάσκαλοι καὶ Πατέρες (Εὐσέβιος — Ἀθανάσιος — Βασίλειος — Γρηγόριος — Χρυσόστομος — Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες Πατέρες καὶ Συγγραφεῖς)	81
38. Λατῖνοι Ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες καὶ Συγγραφεῖς (Ἀμβρόσιος — Ἱερώνυμος — Ἀύγουστίνος — Γρηγόριος ὁ Διάλογος κ.ἄ.)	91

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΟΝ

Διοικήσις, Λατρεία, χριστιανικὴ Τέχνη καὶ Ἡθὴ τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Δευτέραν περίοδον.

39. Ἡ Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας	95
40. Ἡ Λατρεία	97
41. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ὑμνογραφία καὶ Μουσικὴ	97
42. Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη (Ἀρχιτεκτονικὴ — Ἁγία Σοφία — Γλυπτικὴ καὶ Ζωγραφικὴ)	99
43. Τὰ ἥθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν Β' περίοδον	105
44. Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους	106
45. Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ	107

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

Ἀπὸ τοῦ Σχίσματος μέχρι τῆς Ἀλώσεως (867 - 1453).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

Τὸ Σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας.

46. Τὰ αἷτια τοῦ Σχίσματος	110
47. Ἀφορμὴ καὶ ἀρχὴ τοῦ Σχίσματος	111
48. Τὸ Σχίσμα γίνεται ὀριστικόν	113
49. Ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας ..	115

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Γ' περίοδον·

50.	Ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Σλάβους.	117
51.	Νέοι αἵρετικοὶ καὶ καταπολέμησις αὐτῶν	118
52.	Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία καὶ Φιλολογία	119
53.	Διοικήσις καὶ Λατρεία	121
54.	Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη. Ἀρχιτεκτονικὴ - Γλυπτικὴ καὶ Ζωγραφικὴ	122
55.	Τὰ ἕθνη καὶ ὁ μοναχικὸς βίος	126

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν Γ' περίοδον.

56.	Ἡ Διοικήσις καὶ ἡ δύναμις τῶν Παπῶν	128
57.	Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Φιλολογία τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας	129
58.	Ἡ Χριστιανικὴ τέχνη εἰς τὴν Δύσιν	131
59.	Λατρεία καὶ ἕθνη	133
60.	Ἱερὰ Ἐξέτασις	135

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι σήμερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

61.	Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον	137
62.	Ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν	138
63.	Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας	140
64.	Αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος μας ὑπηρεσίαι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὴν Ἐπανάστασιν	144
65.	Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα	145

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

66.	Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος	148
67.	Διοικήσις τῆς Ἑλλάδος	149
68.	Λατρεία, Ἠθὴ καὶ Παιδεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος	150

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΑΡΤΟΝ

69. Αἱ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι (Κύπρου, Ρωσίας κ.λ.π.). 153

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἡ Ὀρθοπευτικὴ Μεταρρύθμισις — Ὁ Προτεσταντισμός.

70. Ἡ Μεταρρύθμισις εἰς Γερμανίαν — Μαρτίνος Λούθηρος 157
 71. Ἄλλοι μεταρρυθμισταὶ — Ἐξάπλωσις τῆς Μεταρρυθμίσεως. Ἡ διδασκαλία τῶν Διαμαρτυρομένων 159
 72. Διοικήσις, λατρεία, ἤθη καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία τῶν Διαμαρτυρομένων 160

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία

73. Ἡ ἀντιμεταρρύθμισις καὶ ἡ δύναμις τῶν Παπῶν 162
 74. Ἡ σημερινὴ θέσις τοῦ Πάπα καὶ ἡ κατάστασις τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας 163

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.

75. Αἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Παπικὴν 166
 76. Αἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους καὶ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς 167
 77. Αἱ σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας 168

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

- Πνευματικὴ δρᾶσις 170
 Κοινωνικὴ δρᾶσις 171
 Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν 172
 Χρονολογικὸς πίναξ 175
 Πίναξ εἰκόνων 177
 Βοηθήματα 178
 Περιεχόμενα 179

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐπίσημο ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον.

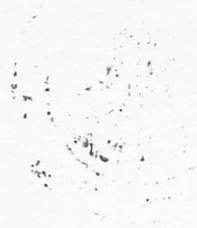
Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15)21 Μαρτίου 1946. (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Β', 1962 (V) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 60.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1077/9 - 4 - 1962

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ & ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ Ο. Ε. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ 4 - ΤΗΛ. 816.263 - ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

0020556274

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

